

Teisinė analizė Pažeidžiamumas, susijęs su tarptautinės apsaugos prašymais

*EASO profesinio tobulėjimo leidinių serija bendrosios
kompetencijos ir specializuotų teismų nariams*

**Parengė Europos IARMJ
pagal sutartį su EASO**

2021 m.

Atsakomybės apribojimas

Šio vertimo kokybės nepatikrino kompetentingos nacionalinės institucijos. Jei manote, kad vertimas neatitinka nacionalinio lygmens terminologijos, prašome kreiptis į EASO.

EUAA profesinio tobulėjimo medžiaga parengta bendradarbiaujant su bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų darbuotojais. Šią medžiagą, be kita ko, sudaro šie leidiniai:

- Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c punktas (2014 m.);
- Bendrosios kompetencijos ir specializuotiems teismams skirtas įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2016 m.);
- Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2018 m.);
- Prieglobsčio procedūros ir negražinimo principas (2018 m.);
- Kilmės šalies informacija (2018 m.);
- Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaukymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą (2019 m.);
- Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES) (2020 m.);
- Pabėgėlio arba papildomą apsaugą galinčio gauti asmens statuso nesuteikimas. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 12 ir 17 straipsniai (2020 m., antrasis leidimas);
- Pažeidžiamumas, susijęs su tarptautinės apsaugos prašymais (2021 m.);
- Tarptautinės apsaugos galiojimo nutraukimas (2021 m. antrasis leidimas);
- Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie tarptautinę apsaugą galinčių gauti asmenų (2022 m. antrasis leidimas).

Profesinio tobulėjimo seriją sudaro teismams skirtos analizės, teisėjų mokymo rekomendacinės pastabos ir teismų praktikos kiekviena nagrinėta tema rinkiniai, taip pat teisminės praktikos vadovas kilmės šalies informacijos klausimais bei su juo pateikiamas teismų praktikos rinkinys. Visa medžiaga parengta anglų kalba. Daugiau informacijos apie leidinius ir jų versijas įvairiomis kalbomis, žr. svetainę <https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/courts-and-tribunals>.

Teisinė analizė

Pažeidžiamumas, susijęs su tarptautinės apsaugos prašymais

*EASO profesinio tobulėjimo leidinių serija bendrosios
kompetencijos ir specializuotų teismų nariams*

Parengė Europos IARMJ
pagal sutartį su EASO

2021 m.

Rankraštis parengtas 2021 m. rugpjūčio mėn.

Nei EASO, nei jokie EASO vardu veikiantys asmenys nėra atsakingi už tai, kaip naudojama šiame leidinyje pateikta informacija.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2021

Viršelio iliustracija, *baldyrgan* © Shutterstock

Viršelio puslapio fotografija, *Vladstudioraw*, © iStock, 2016 m. rugpjūčio 27 d.

Print ISBN 978-92-9487-134-3 doi:10.2847/101863 BZ-03-19-226-LT-C
PDF ISBN 978-92-9487-136-7 doi:10.2847/056149 BZ-03-19-226-LT-N

© Europos prieglobsčio paramos biuras, 2021

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Norint naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso EASO, reikia gauti tiesioginį autorių teisių turėtojų leidimą.

Europos prieglobsčio paramos biuras

Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) – Europos Sąjungos agentūra, kuri atlieka pagrindinį vaidmenį konkrečiai plėtojant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Jis buvo įsteigtas siekiant sustiprinti praktinį bendradarbiavimą prieglobsčio klausimais ir padėti valstybėms narėms vykdyti savo Europos lygmens ir tarptautinius įsipareigojimus suteikti apsaugą žmonėms, kuriems ji yra būtina.

EASO steigimo reglamento ⁽¹⁾ 6 straipsnyje nurodyta, kad agentūra nustato ir plėtoja mokymo modulius bei priemones, skirtus valstybių narių teismų nariams. Šiuo tikslu EASO naudojami akademiniai įstaigų ir kitų susijusių organizacijų kompetencija ir atsižvelgiama į jau toje srityje vykdomą ES bendradarbiavimą visapusiškai gerbdamas nacionalinių teismų nepriklausomumą.

Tarptautinė pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacija

Tarptautinė pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacija (IARMJ) ⁽²⁾ – tarpvalstybinė ne pelno asociacija, siekianti skatinti pripažinti, kad apsauga nuo persekiojimo dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra tarptautinėje teisėje nustatyta asmens teisė ir kad nustatant pabėgėlio statusą ir jį panaikinant turėtų būti taikomas teisinės valstybės principas. Nuo įsteigimo 1997 m. ji visame pasaulyje aktyviai rengia teisėjų mokymus prieglobsčio bylų nagrinėjimo srityje. IARMJ skyrius Europoje (Europos IARMJ) yra regioninis Europos teisėjų ir teismų narių atstovaujamas organas. Vienas iš konkrečių skyriaus įstatuose nustatytų tikslų – „gilinti žinias ir stiprinti įgūdžius bei keistis teisėjų nuomonėmis ir patirtimi visais klausimais, susijusiais su bendros Europos prieglobsčio sistemos (BEPS) taikymu ir veikimu“.

⁽¹⁾ 2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 439/2010 dėl Europos prieglobsčio paramos biuro įsteigimo (OL L 132, 2010 5 29, p. 11).

⁽²⁾ Anksčiau žinoma kaip Tarptautinė pabėgėlių teisės teisėjų asociacija (IARLU).

Duomenų teikėjai

Ši analizė parengta vykdant procesą, kurį sudaro dvi dalys: tyrėjų grupė jį parengė, o teismo narių redaktorių grupė (ET) ir teismo nariai prisiėmė visą atsakomybę už galutinį produktą.

Siekiant užtikrinti teismų nepriklausomumo principo vientisumą ir tai, kad EASO profesinio tobulėjimo leidinių serija teismų nariams būtų plėtojama ir rengiama teismams prižiūrint, ET sudarė pareigas einantys teisėjai, turintys plačios patirties ir žinių prieglobsčio teisės srityje, atrinkti pasitelkus jungtinę stebėsenos grupę (JSG). JSG sudaro susitariančiųjų šalių – EASO ir Europos IARMJ – atstovai. ET peržiūrėjo projektus, rengiančiai grupei teikė išsamias rekomendacijas, rengė pakeitimus ir priėmė galutinius sprendimus dėl dokumento apimties, struktūros, turinio ir dizaino. ET vykdė veiklą 2019 m. gegužės mėn. Berlyne ir 2019 m. birželio mėn. Briuselyje rengdama kontaktinius susitikimus ir nuolat bendraudama e. paštu ir (arba) telefonu.

Teisėjų ir teismo narių redaktorių grupė

ET nariai buvo teisėjai ir teismų nariai: **Mona Aldestam** (Švedija, pirmininko pavaduotoja), **Michael Hoppe** (Vokietija, pirmininko pavaduotojas), **Johan Berg** (Norvegija), **Katelijne Declerck** (Belgija), **Nadine Finch** (Jungtinė Karalystė), **Florence Malvasio** (Prancūzija), **Melanie Plimmer** (Jungtinė Karalystė) ir **Boštjan Zalar** (Slovėnija). ET užduotį atlikti padėjo projekto vadovė **Clara Odofin**.

Tyrėjai

Pagrindinis ekspertas buvo teismo narys **John Stanley** (Skundus dėl tarptautinės apsaugos nagrinėjantis teismas, Airija), kiti tyrėjai buvo **Constantin Hruschka** (Makso Planko socialinės teisės ir socialinės politikos institutas, Vokietija), **Marie-Luise Möller** („Caritas“, Austrija), **Maria O’Sullivan** (Monašo universitetas, Australija), **Jennifer Moore Peterson** (Administracinis teismas, Geteborgas, Švedija) ir **Hugo Storey** (Aukštesnysis teismas, Jungtinė Karalystė). Konsultantai **Frances Nicholson** ir **Claire Thomas** padėjo redaguoti ir atitinkamai taikyti praktinius metodus.

Padėka

Asmeninių pastabų dėl projekto pateikė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) teisėjas **Lars Bay Larsen** ir teisės sekretorius **Yann Laurans**, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) teisėja **Jolien Schukking** ir teisininkės **Elise Russcher** ir **Agnes van Steijn**.

Nuomonę dėl teksto projekto pateikė ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras (UNHCR).

Pastabų pateikė ir šie EASO teismų tinklo nariai bei EASO konsultacinio forumo dalyviai: Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA); **Anders Bengtsson** (teisės ekspertas, Geteborgo administracinis teismas, Švedija); **Volker Ellenberger** (Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo pirmininkas, Vokietija); ir **Jonas Säfwenberg** (teisės ekspertas, Geteborgo administracinis teismas, Švedija). Galiausiai, pastabų dėl projekto pateikė EASO bendradarbiavimo prieglobsčio srityje ir gairių skyriaus pažeidžiamumo grupė.

Rengdama galutinę teksto versiją spausdinti, ET atsižvelgė į visas šias pastabas. ET ir EASO nariai dėkingi visiems pastabų pateikusiems asmenims, nes tai labai pravertė rengiant galutinę šios teisinės analizės versiją.

Rengiant šią analizę naudota metodika išdėstyta A priede „Metodika“.

Prireikus EASO šią teisinę analizę atnaujins laikydamasis EASO profesinio tobulėjimo leidinių serijos teismų nariams metodikos.

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį. Naudoti arba atgaminti iliustracijas arba kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso EASO, galima tik gavus teisių turėtojų leidimą.

Turinys

Santrumpų sąrašas	9
Ižanginis žodis	12
Pagrindiniai klausimai	14
1 dalis. Ižanginis žodis	15
1.1. Struktūra ir taikymo sritis	15
1.2. Pastaba dėl atitinkamos ES prieglobsčio teisės	18
2 dalis. Pažeidžiamumas: teisinės sąvokos ir sistema	21
2.1. Teisinė pažeidžiamumo sąvoka bendroje Europos prieglobsčio sistemoje	21
2.2. Pažeidžiamumo teisinė sąvoka pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją	27
2.3. Teisinė pažeidžiamumo sąvoka kitose svarbiose tarptautinėse sutartyse ir tarptautinėse gairėse	29
2.4. Vaiko interesai	32
3 dalis. Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas	38
3.1. Specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų nustatymas ir vertinimas (PSD (nauja redakcija))	38
3.2. Prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas ir vertinimas (PPD (nauja redakcija))	42
3.3. Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, rodikliai	47
3.4. Specialių priėmimo poreikių ir (arba) specialių procesinių garantijų poreikio įrodymai ir vertinimas	48
3.4.1. Medicininiai įrodymai	49
3.4.2. Amžiaus nustatymas	50
4 dalis. Specialių priėmimo poreikių turintys pažeidžiami prašytojai	55
4.1. Ižanginis žodis	55
4.2. Koordinuotas atsakas ir informacijos teikimas	58
4.3. Nepilnamečiai	59
4.3.1. Nepilnamečių tinkamas gyvenimo lygis	60
4.3.2. Būstas ir laisvalaikio veikla	61
4.3.3. Nepilnamečių mokymas ir švietimas	62
4.3.4. Šeimos vienovės užtikrinimas	62
4.3.5. Nepilnamečiams teikiamos reabilitacijos paslaugos	64
4.3.6. Nelydimi nepilnamečiai	64
4.3.6.1. Atstovo nelydimam nepilnamečiui skyrimas	65
4.3.6.2. Nelydimų nepilnamečių apgyvendinimas	67
4.3.6.3. Šeimos narių paieška	69
4.4. Kankinimų ir smurto aukos	70
4.5. Materialinės priėmimo sąlygos ir sveikatos priežiūra	71
4.5.1. Sveikatos priežiūra	74
4.5.2. Apgyvendinimas – bendri suteikimo pažeidžiamiems asmenims būdai ir pasekmės	75
4.6. Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas ir sankcijos	77
4.7. Sprendimų apskundimas	80

4.7.1.	Reikalavimas ir taikymo sritis	80
4.7.2.	Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas	81
4.8.	Sulaikymas	82
4.8.1.	Bendrieji principai	82
4.8.2.	Pirmiausia – sveikata	86
4.8.3.	Nepilnamečių sulaikymas	90
4.8.4.	Nelydimų nepilnamečių sulaikymas	93
4.8.5.	Šeimų sulaikymas	95
4.8.6.	Moteriškos lyties prašytojų sulaikymas	96
4.8.7.	Nukrypimai nuo specialių garantijų, kalbant apie pažeidžiamų asmenų sulaikymą	97
5 dalis.	Pažeidžiami prašytojai ir reglamentas „Dublinas III“	98
5.1.	Įžanginis žodis	98
5.2.	(Nelydimiems) nepilnamečiams suteiktos garantijos	101
5.3.	Atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijai	103
5.3.1.	Nepilnamečiai	104
5.3.2.	Šeimos gyvenimas	105
5.3.3.	Išlaikomi asmenys	107
5.3.4.	Teisę gyventi šalyje patvirtinantys dokumentai arba vizos	108
5.4.	Diskrecinės išlygos	109
5.4.1.	17 straipsnio 1 dalis	109
5.4.2.	17 straipsnio 2 dalis	111
5.5.	Perdavimas	112
5.5.1.	Prašymų siuntimas	112
5.5.2.	Atsiėmimo procedūros ir reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 5 dalis	113
5.5.3.	Perdavimo uždraudimas arba sustabdymas	114
5.5.4.	Perdavimo vykdymas	120
5.6.	Sulaikymas	122
5.7.	Veiksminga teisinė gynyba	123
5.7.1.	Teisės gynimo priemonės taikymo sritis	124
5.7.2.	Įrodinėjimo standartai	125
6 dalis.	Pažeidžiamumas, susijęs su priskyrimu prie tarptautinės apsaugos gavėjų ir jos pobūdžiu pagal PD (naują redakciją)	128
6.1.	Įžanginis žodis	128
6.2.	Galimas pažeidžiamumo poveikis įrodymų ir patikimumo vertinimui	130
6.2.1.	Individualaus vertinimo principas	130
6.2.2.	Tarptautinės apsaugos prašymo pagrindimas	132
6.2.3.	Patikimumo rodikliai	136
6.3.	Persekiojimas ir didelė žala	137
6.3.1.	Persekiojimas ir didelė žala yra „sąlyginiai“	138
6.3.2.	Pažeidžiamumas, ginkluotas konfliktas ir nesirenkamasis smurtas ..	140
6.4.	Persekiojimą ar didelę žalą patyrę prašytojai	142
6.5.	Persekiojimo priežastys	143
6.6.	Apsaugos teikėjai ir pažeidžiamumas	145
6.7.	Vidaus apsauga	148
6.8.	Kai kurios konkrečios pažeidžiamumo kategorijos	149
6.8.1.	Amžius	149

6.8.1.1.	Nepilnamečiai	150
6.8.1.2.	Vyresnio amžiaus asmenys	152
6.8.2.	Lytis	152
6.8.3.	Lesbietės, gėjai, biseksualūs, transseksualūs ir interseksualūs asmenys	154
6.8.4.	Sveikata	157
6.8.5.	Negalia ir psichikos sutrikimai	159
6.9.	Pažeidžiamumas ir tarptautinės apsaugos gavėjams suteiktos apsaugos pobūdis	162
6.9.1.	Šeimos vientisumas	163
6.9.2.	Nepilnamečiai	164
6.9.3.	Apgyvendinimas	164
6.9.4.	Socialinė gerovė ir sveikatos priežiūra	165
6.9.5.	Integracijos priemonės ir judėjimo laisvė	166
6.10.	Tarptautinės apsaugos panaikinimas dėl nustatant pažeidžiamumo faktus padarytos klaidos	166
7 dalis.	Specialios procesinės garantijos administracinėse procedūrose	168
7.1.	Ižanginis žodis	168
7.2.	Tinkama parama	170
7.3.	Pagreitintų ir pasienio procedūrų netaikymas	171
7.4.	Prioritetų nustatymas	174
7.5.	Kitos specialios procesinės garantijos	174
7.5.1.	Ekspertų patarimai	174
7.5.2.	Informacija	175
7.5.3.	Asmeninis pokalbis	175
7.5.4.	Aspektai, susiję su kankinimo ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo požymiais	178
7.5.5.	Su seksualine orientacija ir lytine tapatybe susiję aspektai	180
7.5.6.	Specialios procesinės garantijos, susijusios su nepilnamečiais ir nelydimais nepilnamečiais	181
7.5.7.	Sprendimas	184
7.6.	Nepriimtumas	185
8 dalis.	Specialios procesinės garantijos teismų procesuose	189
8.1.	Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	190
8.2.	Išsamus ir <i>ex nunc</i> faktinis ir teisinis nagrinėjimas	193
8.3.	Specialios procesinės garantijos skundų pateikimo etape	196
8.4.	Galimybė pasinaudoti veiksminga teisine gynyba	198
8.4.1.	Terminai	198
8.4.2.	Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas per apeliacines procedūras	200
8.5.	Teisė pasilikti apeliacinėse procedūrose	202
8.5.1.	Bendroji taisyklė	203
8.5.2.	Bendrosios taisyklės išimtys	204
A priedas.	Metodika	207
B priedas.	Pirminiai šaltiniai	209
C priedas.	Atrinkta bibliografija	232
D priedas.	Tarptautinės apsaugos teismų procesų pagal PPD (naują redakciją) gerosios patirties pavyzdžiai	239

Santrumpų sąrašas

AIDA	Prieglobsčio informacinė duomenų bazė
BEPS	Bendra Europos prieglobsčio sistema
CAT	Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą
CAT komitetas	Komitetas prieš kankinimą
CCE	<i>Conseil du contentieux des étrangers</i> (Užsieniečių bylų taryba, Belgija)
CEDAW	Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims
CESEDA	<i>Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile</i> (Kodeksas dėl užsieniečių atvykimo ir buvimo ir prieglobsčio teisės, Prancūzija)
CNDA	<i>Cour nationale de droit d'asile</i> (Nacionalinis prieglobsčio teisės teismas, Prancūzija)
COVID-19	koronaviruso liga 2019 m.
direktyva dėl nusikaltimų aukų	2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR
DK	Didžioji kolegija (ir ESTT, ir EŽTT)
DSSH	skirtumas, stigma, gėda, žala
EASO	Europos prieglobsčio paramos biuras
ECRE	Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba
ES Chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
ES sutartis	Europos Sąjungos sutartis
ES+ šalys	Europos Sąjungos valstybės narės ir asocijuotosios šalys
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
ET	redaktorių grupė
ETS	Europos sutarčių rinkinys
EWCA	Anglijos ir Velso apeliacinis teismas (Jungtinė Karalystė)
EŽTK	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRA	Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
IAC	Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius (Aukštesnysis teismas, Jungtinė Karalystė)

IARMJ	Tarptautinė pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacija
IDC	Tarptautinė koalicija dėl sulaikymo
IEHC	Airijos Aukštojo teismo sprendimai
JK	Jungtinė Karalystė
JSG	jungtinė stebėsenos grupė
JTSR	Jungtinių Tautų sutarčių rinkinys
Kovos su prekyba žmonėmis direktyva	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR
Kovos su prekyba žmonėmis konvencija	Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (Europos Taryba)
KPK	Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (Europos Taryba)
KPK komitetas	Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą
LGBTI asmuo	lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir interseksualūs asmenys
MLOŽ	moterų lyties organų žalojimas
NTK	Neįgaliųjų teisių konvencija
NVO	nevyriausybinių organizacija
OFII	<i>Office français de l'immigration et de l'intégration</i> (Prancūzijos imigracijos ir integracijos biuras)
OFPRA	<i>Office français de protection des réfugiés et apatrides</i> (Prancūzijos pabėgėlių ir asmenų be pilietybės apsaugos biuras)
Pabėgėlių konvencija	Konvencija dėl pabėgėlių statuso (1951 m.), iš dalies pakeista jos Protokolu (1967 m.) (ES prieglobsčio teisės aktuose vadinama Ženevos konvencija)
Palermo protokolas	Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis JTO konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą
PD	Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų)
PD (nauja redakcija)	Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (nauja redakcija) (2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija)

PPD	Prieglobsčio procedūrų direktyva (2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyva 2005/85/EB, nustatanti būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse)
PPD (nauja redakcija)	Prieglobsčio procedūrų direktyva (nauja redakcija) (2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija))
PSD	Priėmimo sąlygų direktyva (2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo)
PSD (nauja redakcija)	Priėmimo sąlygų direktyva (nauja redakcija) (2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo)
PTSS	potrauminio streso sutrikimas
Reglamentas „Dublinas III“	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija)
RVV	<i>Raad voor Vreemdelingenbetwistingen</i> (Užsieniečių bylų taryba, Belgija)
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
Stambulo konvencija	Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Europos Taryba)
Stambulo protokolai	Stambulo protokolai – Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmogiško ar žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo vadovas
Šeimos susijungimo direktyva	2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos Direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą
TPPTP	Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas
UKUT	Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas
UNHCR	Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras
UNICEF	Jungtinių Tautų vaikų fondas
VTK	Vaiko teisių konvencija
VTK komitetas	Vaiko teisių komitetas
Ženevos konvencija	žr. Pabėgėlių konvenciją
ŽTK	Žmogaus teisių komitetas (JT)

Ižanginis žodis

Ši teisinė analizė yra Europos IARMJ ir EASO projekto produktas. Ji yra EASO profesinio tobulėjimo leidinių serijos teismų nariams dalis.

Glaudžiai bendradarbiaudamas su ES+ šalių teismais ir kitais pagrindiniais subjektais, EASO toliau rengia profesinio tobulėjimo seriją, kuria siekiama teismams suteikti išsamią BEPS laipsnišką apžvalgą. Po konsultacijų su EASO teismų narių tinklu, įskaitant Europos IARMJ, paaiškėjo, kad svarbu teismams pateikti su teismais susijusios mokymo medžiagos tam tikrais esminiais klausimais, kuriuos jie kasdien sprendžia. Pripažįstama, kad tokios esminės medžiagos rengimo procesu siekiama sudaryti palankias sąlygas įtraukti teismo ir kitus ekspertus taip, kad būtų visapusiškai gerbiamas teismų nepriklausomumas, ir pagreitinti visos profesinio tobulėjimo leidinių serijos rengimą.

Ši analizė visų pirma parengta kaip naudingas ES+ šalių teismų nariams, kurie nagrinėja apeliacinius skundus arba peržiūri sprendimus dėl tarptautinės apsaugos prašymų, susijusių su pažeidžiamais asmenimis, skirtas orientyras. Siekiama, kad joje pateikti paaiškinimai būtų aiškūs ir lengvai suprantami. Tikimasi, kad medžiaga yra išdėstyta naudotojui patogiu formatu, ja lengvai gali naudotis teisėjai ir teismų nariai, nesvarbu, ar jie yra tarptautinės apsaugos teisės specialistai, ar sprendimus priimančios asmenys, kurie sprendimus dėl prieglobsčio sieja su kitomis savo teisminės veiklos sritimis.

Šioje analizėje pateikiama:

- pažeidžiamumo BEPS teisinių sąvokų ir sistemos apžvalga (2 dalis);
- paaiškinama, kaip specialių priėmimo poreikių turintys prašytojai ir (arba) prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatomi BEPS požiūriu (3 dalis);
- teisės analizė dėl pažeidžiamų asmenų specialių priėmimo poreikių (4 dalis);
- teisinių principų, kurie taikomi pažeidžiamiesiems prašytojams pagal 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija) (Reglamentas „Dublinas III“), analizė (5 dalis);
- pažeidžiamumo analizė, atsižvelgiant į priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų aplinkybes ir turinį pagal 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija) (PD (nauja redakcija) (6 dalis);
- pažeidžiamų asmenų specialių garantijų taikant administracines tarptautinės apsaugos procedūras analizė (7 dalis);
- pažeidžiamų asmenų specialių procesinių garantijų teismuose analizė (8 dalis).

Prie analizės pridėti keli priedai. **A priede** išdėstyta naudota metodika. **B priede** pateiktas atitinkamų pirminių šaltinių sąrašas. Jame išvardyti ne tik atitinkami ES pirminės ir antrinės teisės aktai bei atitinkamos bendrosios ir regioninės aprėpties tarptautinės sutartys, bet ir svarbiausia ESTT, EŽTT bei valstybių narių bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų

praktika. Siekiant užtikrinti, kad būtų lengvai ir greitai randami atitinkami teisės aktai ir teismų praktika, yra įterpti saitai. **C priede** pateikta atrinkta bibliografija. **D priede** pateikta gerosios patirties nagrinėjant tarptautinės apsaugos bylas teismuose pagal 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (PPD (nauja redakcija)) pavyzdžių. Taip pat sudarytas atskiras jurisprudencijos rinkinys, kuriame pateikiamos atitinkamų šioje teisinėje analizėje cituotos teismų praktikos dalių ištraukos.

Analize siekiama aiškiai ir naudotojui patogiu formatu išdėstyti dabartinę BEPS teisės padėtį, kuri yra itin svarbi pažeidžiamiesiems tarptautinės apsaugos prašytojams. Joje nagrinėjama BEPS teisė, kokia ji buvo 2020 m. liepos mėn. Ši analizė, kaip ir kitos profesinio tobulėjimo leidinių serijos teisinės analizės, prireikus bus reguliariai atnaujinama. Tačiau skaitytojai turėtų patikrinti, ar teisės srityje įvyko pokyčių. Jurisprudencijos rinkinyje pateikta įvairių nuorodų į šaltinius, padėsiančius skaitytojams tai padaryti.

Pagrindiniai klausimai

Šioje teisinėje analizėje siekiama atsakyti į šiuos pagrindinius klausimus:

1. Kas turėtų būti laikomas pažeidžiamu BEPS požiūriu (2 dalis)?
2. Kaip reikėtų nustatyti ir įvertinti pažeidžiamus specialių priėmimo poreikių turinčius prašytojus pagal 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (PSD (naują redakciją) (3 dalis)?
3. Kaip reikėtų nustatyti ir įvertinti pažeidžiamus prašytojus, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, pagal PPD (naują redakciją) (3 dalis)?
4. Kokie specialūs priėmimo poreikiai gali būti taikomi pažeidžiamiems prašytojams pagal PSD (naują redakciją), be kita ko, jei taikoma, jų sulaikymo atveju (4 dalis)?
5. Kokios garantijos, specialūs priėmimo poreikiai ir specialios procesinės garantijos taikomos pažeidžiamiems prašytojams pagal reglamentą „Dublinas III“ (5 dalis)?
6. Kokį poveikį prašytojo pažeidžiamumas gali daryti jo priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų vertinimui ir tarptautinės apsaugos, jei ji suteikta, pobūdžiui (6 dalis)?
7. Kokios pažeidžiamų asmenų specialios procesinės garantijos taikomos vykdant administracines procedūras pagal PPD (naują redakciją) (7 dalis)?
8. Kokios pažeidžiamų asmenų specialios procesinės garantijos gali paaiškėti teismuose nagrinėjant tarptautinės apsaugos bylas pagal PPD (naują redakciją) (8 dalis)?
9. Kokie principai, poreikiai ir garantijos visomis šiomis teisinėmis aplinkybėmis yra taikomi konkrečioms pažeidžiamų asmenų kategorijoms, įskaitant:
  - nepilnamečius, įskaitant nelydimus nepilnamečius;
  - asmenis, kurie yra pažeidžiami dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės;
  - neįgalius asmenis;
  - sunkiomis ligomis sergančius asmenis;
  - dėl psichikos sveikatos specialiųjų poreikių turinčius asmenis;
  - kankinimų aukas;
  - išžaginimo ir kitų formų seksualinio smurto aukas;
  - kitų formų psichologinio ir fizinio smurto aukas;
  - prekybos žmonėmis aukas?

1 dalis. Įžanginis žodis

1.1. Struktūra ir taikymo sritis

Ši teisinė analizė yra susijusi su pažeidžiamumu pagal BEPS teisės aktus, visų pirma Priėmimo sąlygų direktyvą (naują redakciją) (PSD (nauja redakcija) ⁽¹⁾), reglamentą „Dublinas III“ ⁽²⁾, Prieglobsčio procedūrų direktyvą (naują redakciją) (PPD (nauja redakcija) ⁽³⁾) ir Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvą (naują redakciją) (PD (nauja redakcija) ⁽⁴⁾). Analizė sudaryta kaip naudinga teisėjams ir teismų nariams skirta priemonė, kai priimant sprendimus pagal šiuos aktus yra atsižvelgiama į pažeidžiamumą.

BEPS vartojama pažeidžiamumo sąvoka turi skirtingą reikšmę teisėjams ar teismų nariams, tai priklauso nuo teisinės priemonės, pagal kurią ji yra nagrinėjama. Taigi PSD (naujoje redakcijoje) ir PPD (naujoje redakcijoje) pažeidžiami asmenys apibrėžiami skirtingomis, nors tarpusavyje susijusiomis, sąvokomis: atitinkamai prašytojai, turintys „specialių priėmimo poreikių“, ir prašytojai, kuriems reikia „specialių procesinių garantijų“. Reglamente „Dublinas III“ kaip pažeidžiami asmenys aiškiai nurodomi tik nelydimi nepilnamečiai ir konkrečiai minima tik nepilnamečių, prašytojų, kuriems reikia sveikatos priežiūros paslaugų, ir priklausomų asmenų padėtis. Vis dėlto kiekviename Dublino procedūros etape valstybės narės privalo atsižvelgti į bet kokius specialius prašytojo priėmimo ir procesinius poreikius pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją), tokiose procedūrose taikydamos tam tikras apsaugos priemones. Galiausiai, skirtingai nuo priėmimo poreikių ir procesinių garantijų pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją), vertinant priskyrimą prie tarptautinės apsaugos gavėjų ir suteikiant tarptautinę apsaugą, jei toks sprendimas priimtas, pagal PD (naują redakciją) reikia ypač atsižvelgti į pažeidžiamumą.

Turint galvoje, kad tai, kaip teisėjas ar teismo narys aiškina tokias nuostatas nagrinėdamas pažeidžiamumą, priklausys nuo BEPS teisinių priemonių, kuriomis vadovaudamiesi jie priims sprendimą, šios teisinės analizės struktūra yra visų pirma pagrįsta teisės aktais. Todėl joje nenaudojama struktūra, grindžiama įvairiomis pažeidžiamų asmenų kategorijomis, nes tokiu atveju būtų dažnai kartojamasi ir analizė būtų nepagrįstai sudėtinga.

Šios teisinės analizės tikslas – padėti didinti informuotumą apie tai, kada ir kaip atsižvelgti į prašytojo pažeidžiamumą, kai nagrinėjamas tarptautinės apsaugos prašymas. Šis siekis išsamiau paaiškintas ir visas įvadas į šią teisinę analizę iš teisinės perspektyvos pateiktas 2 dalyje.

Šią teisinę analizę sudaro aštuonios dalys. Jose pažeidžiamumo sąvoka visų pirma nagrinėjama vadovaujantis įvairiais BEPS teisės aktais (žr. 1 lentelę). Lentelėje taip pat nurodyti BEPS teisės aktai, susiję su kiekviena dalimi.

⁽¹⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (OL L 180, 2013 6 29, p. 96) (PSD (nauja redakcija)).

⁽²⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (OL L 180, 2013 6 29, p. 31) (Reglamentas „Dublinas III“).

⁽³⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 60) (PPD (nauja redakcija)).

⁽⁴⁾ 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (OL L 337, 2011 12 20, p. 9) (PD (nauja redakcija)).

1 lentelė. Teisinės analizės struktūra

Dalis	Pavadinimas	Atitinkami BEPS teisės aktai	Puslapis
1	Įžanginis žodis		15
2	Pažeidžiamumas: teisinės sąvokos ir sistema	Reglamentas „Dublinas III“; PSD (nauja redakcija); PPD (nauja redakcija); PD (nauja redakcija)	21
3	Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas	PSD (nauja redakcija); PPD (nauja redakcija)	38
4	Specialių priėmimo poreikių turintys pažeidžiami prašytojai	PSD (nauja redakcija)	55
5	Pažeidžiami prašytojai ir reglamentas „Dublinas III“	Reglamentas „Dublinas III“	98
6	Pažeidžiamumas, susijęs su priskyrimu prie tarptautinės apsaugos gavėjų ir jos pobūdžiu pagal PD (naują redakciją)	PD (nauja redakcija)	128
7	Specialios procesinės garantijos administracinėse procedūrose	PPD (nauja redakcija)	168
8	Specialios procesinės garantijos teismų procesuose	PPD (nauja redakcija)	189

Atsižvelgiant į tai, kad šioje teisinėje analizėje taikomas teisės aktais pagrįstas požiūris į pažeidžiamumą, pravartu išdėstyti, kuriose teksto vietose nagrinėjamos tam tikros pažeidžiamų asmenų kategorijos.

Tačiau ieškodamas informacijos apie bet kokią bylą, susijusią su pažeidžiamu asmeniu, skaitytojas turėtų vadovautis visu analizės turiniu, susijusiu su tam tikra teisės akto nuostata. Taip yra todėl, kad nagrinėtose teisinėse priemonėse ir teismų praktikoje nėra baigtinių taikytinų pažeidžiamų asmenų kategorijų sąrašų. Be to, šioje teisinėje analizėje išdėstyti principai bus dažnai taikomi įvairioms pažeidžiamų asmenų kategorijoms, nesvarbu, ar teisės aktuose arba teismų praktikoje yra aiški nuoroda į tas kategorijas, ar ne.

Taip pat žr. 6 lentelę „Pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų poreikių turinčių prašytojų kategorijų pagal BEPS priemones pavyzdžių apžvalga“.

Šioje teisinėje analizėje aptariamas pažeidžiamumo poveikis visuose prieglobsčio procedūros etapuose pagal BEPS, žvelgiant iš teisėjų ir teismų narių perspektyvos. Taigi šią teisinę analizę reikėtų skaityti kartu su kitomis teisinėmis analizėmis, kuriose pateikiama bendra atitinkamų BEPS teisės aktų nuostatų analizė⁽⁵⁾.

(5) Žr. EASO, Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams. Teisinė analizė, 2016 m.; EASO, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 2011/95/ES 15 straipsnio c punktas. Teisinė analizė, 2014 m.; EASO, Reikalavimai, taikomi priskyrimui prie tarptautinę apsaugą galinčių gauti asmenų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m.; EASO, Tarptautinės apsaugos panaikinimas. Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 2011/95/ES 11, 14, 16 ir 19 straipsniai. Teisinė analizė, 2016 m.; EASO, Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negražinimo principas. Teisinė analizė, 2018 m.; EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m.; EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2019 m.; EASO, Taikymo išimty: priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 ir 17 straipsniai. Teisinė analizė, 2-as leid., 2020 m.; EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). Teisinė analizė, 2020 m.

1.2. Pastaba dėl atitinkamos ES prieglobsčio teisės

Šioje teisinėje analizėje dėmesys skiriamas BEPS teisės aktų naujoms redakcijoms. Tačiau skaitytojas turėtų atminti, kad ne visos valstybės narės vienodu mastu taiko visas BEPS priemones. Visų pirma BEPS „naujos redakcijos“ forma yra privaloma visoms valstybėms narėms, išskyrus Daniją ir Airiją. 3 lentelėje apibendrinamos BEPS priemonės, kurios yra svarbios šiai teisei analizei ir kurios buvo taikomos šiems dviem valstybėms narėms analizės rengimo metu. Lentelėje „PSD“ – pirminė Priėmimo sąlygų direktyva (2003/9/EB), „PPD“ – pirminė Prieglobsčio procedūrų direktyva (2005/85/EB), o „PD“ – pirminė Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyva (2004/83/EB).

2 lentelė. Danijos ir Airijos pozicijos dėl BEPS

Valstybė narė	Reglamentas „Dublinas II“	EURODAC reglamentas	PSD	PPD	PD	Reglamentas „Dublinas III“	EURODAC reglamentas (nauja redakcija)	PSD (nauja redakcija)	PPD (nauja redakcija)	PD (nauja redakcija)
Danija										
Airija	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		

Danija nuosekliai pasitraukė iš bet kokių nuostatų taikymo pagal Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) ⁽⁶⁾ teisingumo ir vidaus reikalų srityje, įskaitant su prieglobsčiu susijusius klausimus (SESV 78 straipsnis). Dėl to Danija nedalyvauja BEPS ir jai nėra privalomos sutarties nuostatos ar bet kokie su ja susiję antrinės teisės aktai.

Airijai nėra privalomi jokie aktai, priimti pagal sutartis prieglobsčio srityje, bet ji gali prisijungti prie bet kurio tokio akto, jei priims tokį sprendimą. Airija prisijungė prie PPD ir PD, taip pat Dublino reglamento pirminės ir naujos redakcijos versijų. Tačiau Airija neprisijungė prie PD (naujos redakcijos) ar PPD (naujos redakcijos), nors jai toliau taikomos ankstesnių aktų nuostatos ⁽⁷⁾. Airija nusprendė neprisijungti prie 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/9/EB, nustatančios minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (PSD), ir iš pradžių nusprendė neprisijungti prie PSD (naujos redakcijos), bet vėliau prisijungė prie PSD (naujos redakcijos). Todėl jai taikomos jos nuostatos pagal 2018 m. gegužės 22 d. Komisijos sprendimą (ES) 2018/753 ⁽⁸⁾.

Jungtinė Karalystė iš Europos Sąjungos išstojo 2020 m. sausio 31 d. Iki tos dienos jai nebuvo privalomas joks aktas, priimtas pagal sutartis prieglobsčio srityje, bet ji galėtų prisijungti prie bet kurio tokio akto, jei taip nuspręstų. Ji prisijungė prie 2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyvos 2005/85/EB, nustatančios būtiniausias reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse (PPD) ir 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvos 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos

⁽⁶⁾ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV), suvestinė redakcija su pakeitimas, padarytais Lisabonos sutartimi (OL C 326, 2012 10 26, p. 47) (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.).

⁽⁷⁾ Nepaisant Danijai, Airijai ir Jungtinei Karalystei taikomų skirtumų, šio vadovo analizė rengiama vadovaujantis užbaigtu antru BEPS etapu.

⁽⁸⁾ 2018 m. gegužės 22 d. Komisijos sprendimas (ES) 2018/753, kuriuo patvirtinamas Airijos dalyvavimas įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (OL L 126, 2018 5 23, p. 8).

apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (PD), taip pat abiejų Dublino reglamentų versijų – pirminės ir naujos redakcijos. Jungtinė Karalystė neprisijungė prie PD (naujos redakcijos) ar PPD (naujos redakcijos), nors jai toliau taikomos ankstesnių aktų nuostatos ⁽⁹⁾. Jungtinė Karalystė nedalyvauja įgyvendinant PSD (naują redakciją), bet jai privalomos pirminės PSD nuostatos. 2018 m. Europos Sąjungos (pasitraukimo) aktu ⁽¹⁰⁾ panaikintas 1972 m. Europos Bendrijų aktas. Tačiau 2018 m. akto 2 skirsnyje paliktos ES teisės nuostatos, kurios anksčiau buvo taikomos vietos teisėje ir išliko taikytinos išstojimo dieną. Į 2018 m. akto 3 skirsnį taip pat integruoti ES teisės aktai, kurie anksčiau buvo taikomi tiesiogiai ir išliko taikytini prieš pat išstojimo dieną. 2018 m. akto 5 skirsnio 4 dalyje konstatuota, kad Pagrindinių teisių chartija nebėra Jungtinės Karalystės teisės dalis, bet 5 skirsnio 5 dalyje patvirtinama, kad vietos teise bus gerbiamos pagrindinės juridinės teisės ar principai, kurie vis dar egzistuoja nepaisant Chartijos.

2018 m. akto 6 skirsnio 1 dalyje išdėstyta, kad „bendrosios kompetencijos ar specializuotam teismui a) nėra privalomi jokie Europos Teismo išstojimo dieną arba po jos nustatyti principai arba priimti sprendimai ir b) teismai negali pateikti Europos Teismui prašymo priimti prejudicinį sprendimą išstojimo dieną ar po jos“. Kalbant apie paliktus galioti ES teisės aktus, reikia atkreipti dėmesį, jog 2018 m. akto 6 skirsnio 2 dalyje patvirtinama, kad Jungtinės Karalystės bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas gali atsižvelgti į sprendimus, kuriuos ESTT, ES subjektas ar ES priėmė išstojimo dieną ar po jos, kol tai svarbu bet kokiu teismo nagrinėjamu klausimu. 6 skirsnio 3 dalyje taip pat teigiama, kad dėl bet kokio klausimo dėl bet kurių paliktų galioti ES teisės aktų teisėtumo, reikšmės ar poveikio turi būti sprendžiama pagal bet kokią paliktą galioti teismų praktiką ir bet kuriuos paliktus galioti bendruosius ES teisės principus, kol tokia teisė nėra pakeista po išstojimo dienos.

Šioje teisinėje analizėje Jungtinės Karalystės teismų sprendimai, priimti prieš 2020 m. sausio 31 d., nurodomi kaip sprendimai dėl Sąjungos teisės, nes tikėtina, kad jie liks svarbūs kitoms valstybėms narėms aiškinant ES teisę.

Taip pat žr. EASO, *Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams. Teisinė analizė*, 2016 m., p. 18–23. Čia pateikta daugiau informacijos apie šią sistemą, kalbant apie jos raidą ir taikymą įvairioms valstybėms narėms.

⁽⁹⁾ Nepaisant Danijai, Airijai ir Jungtinei Karalystei taikomų skirtumų, šio vadovo analizė rengiama vadovaujantis užbaigtu antru BEPS etapu.

⁽¹⁰⁾ Jungtinės Karalystės Parlamentas, 2018 m. Europos Sąjungos (išstojimo) aktas.

2 dalis. Pažeidžiamumas: teisinės sąvokos ir sistema

Šios teisinės analizės tikslas – visų pirma padėti didinti teisėjų ir teismų narių informuotumą, kada ir kaip atsižvelgti į prašytojo pažeidžiamumą nagrinėjant tarptautinės apsaugos prašymus. Nors įprasta sąvokos „pažeidžiamumas“ reikšmė yra plati, ši teisinė analizė konkrečiai susijusi su teisine pažeidžiamumo sąvoka. Ši teisinė sąvoka nėra aiškiai apibrėžta jokiuose teisės aktuose pagal BEPS ⁽¹¹⁾. Tačiau ši sąvoka gali būti kildinama iš BEPS aktų, skaitoma ir aiškinama atsižvelgiant į platesnius teisinius aspektus. Tai visų pirma apima Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją (ES Chartiją) ⁽¹²⁾ ir įvairias tarptautines sutartis.

2 dalis sudaryta taip, kaip parodyta 3 lentelėje.

3 lentelė. 2 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
2.1	Teisinė pažeidžiamumo sąvoka BEPS sistemoje	21
2.2	Teisinė pažeidžiamumo sąvoka pagal EŽTK	27
2.3	Teisinė pažeidžiamumo sąvoka kitose svarbiose tarptautinėse sutartyse ir tarptautinėse gairėse	29
2.4	Vaiko interesai	32

2.1. Teisinė pažeidžiamumo sąvoka bendroje Europos prieglobsčio sistemoje

Priėmus BEPS pirmos kartos priemones, į Europos prieglobsčio teisę yra įtrauktos pažeidžiamų asmenų specialios garantijos ⁽¹³⁾. ES teisės ir politikos požiūris į pažeidžiamumą yra įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principu. Jis yra ES teisės pagrindas, įtvirtintas ir Europos Sąjungos sutartyje (ES sutartis) (2 straipsnis) ⁽¹⁴⁾, ir ES Chartijoje (20 straipsnis). Todėl pažeidžiami asmenys turėtų turėti galimybę pasinaudoti teisėmis ir laikytis įpareigojimų, numatytų BEPS priemonėse dėl vienodų sąlygų, taikomų prašytojams, kurie nėra susiję su tokiu pažeidžiamumu.

Pažeidžiamumo sąvoka grindžiama ne tik lygybės, bet ir nediskriminavimo principu (ES Chartijos 21 straipsnio 1 dalis) ⁽¹⁵⁾. 21 straipsnio 1 dalis išdėstyta taip:

⁽¹¹⁾ Dėl daugiau informacijos apie BEPS apskritai žr. EASO, įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams. Teisinė analizė, 2016 m.

⁽¹²⁾ 2000 m. gruodžio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (ES Chartija arba Chartija) (OL C 326, 2012 10 26, p. 391) (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.).

⁽¹³⁾ Dėl šių BEPS pirmos kartos priemonių žr. 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvos 2003/9/EB, nustatančios minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, 13 straipsnio 2 dalies antrą papunktį, 14 straipsnio 8 dalį, 15 straipsnio 2 dalį ir 17–20 straipsnius; 2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyvos 2005/85/EB, nustatančios būtiniausias reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse, 13 straipsnio 3 dalies a punktą ir 23 straipsnio 3 dalį; 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvos 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų, 20 straipsnio 3 dalį; ir 2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, 6 ir 15 straipsnius. Dėl pažeidžiamumo sąvokos BEPS pirmos kartos priemonėse apžvalgos žr. prieglobsčio informacinę duomenų bazę (AIDA) ir Europos pabėgėlių ir tremtinių tarybos (ECRE) Pažeidžiamumo sąvoka Europos prieglobsčio procedūrose, 2017 m., p. 12–13.

⁽¹⁴⁾ Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija su pakeitimais, padarytais Lisabonos sutartimi (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.) (OL C 326, 2012 10 26, p. 13; specialusis leidimas lietuvių k., OL C115, 2008 5 9, p. 13).

⁽¹⁵⁾ Žr. Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, KOM(2008) 815 galutinis, p. 8.

ES Chartija 21 straipsnio 1 dalis

Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Visos BEPS priemonės turi būti taikomos ir aiškinamos atsižvelgiant į ES Chartiją, nes ji yra pirminės Sąjungos teisės dalis ⁽¹⁶⁾. ES Chartijoje pripažįstamos pagrindinės teisės ir principai, kurie yra dažniausiai nurodomi BEPS priemonių konstatuojamosiose dalyse, yra 1 straipsnis (žmogaus orumas), 4 straipsnis (kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas), 7 straipsnis (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą), 18 straipsnis (teisė į prieglobstį), 21 straipsnis (diskriminacijos uždraudimas), 24 straipsnis (vaiko teisės) ir 47 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą).

Reikėtų pažymėti, kad JT neįgalųjų teisių konvenciją (NTK) ES patvirtino Sprendimu 2010/48 ⁽¹⁷⁾. Todėl šios konvencijos nuostatos yra neatsiejama ES teisinės tvarkos dalis nuo sprendimo įsigaliojimo dienos ⁽¹⁸⁾.

PSD (naujoje redakcijoje) ir PPD (naujoje redakcijoje) „pažeidžiamumas“ nurodytas vartojant dvi atskiras, bet tarpusavyje susijusias sąvokas: atitinkamai „specialūs priėmimo poreikiai“ ir „specialios procesinės garantijos“. **PSD (naujoje redakcijoje)** išdėstytas bendrasis principas, pagal kurį valstybės narės turi atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį, ir pripažįstama, kad pažeidžiami asmenys gali turėti specialių priėmimo poreikių ⁽¹⁹⁾. Nustačius, kad pažeidžiamas asmuo turi specialių priėmimo poreikių, direktyvoje yra nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti, kad „priėmimo sąlygos būtų specialiai pritaikytos j[o] specialioms priėmimo poreikiams tenkinti“ ⁽²⁰⁾. Taip yra todėl, kad prašytojas galėtų pasinaudoti direktyvoje numatytais teisėmis ir laikytis joje numatytų įpareigojimų visos prieglobsčio procedūros metu (žr. 3.1 skirsnį ir 4 dalį).

PPD (naujoje redakcijoje) pripažįstama, kad tam tikrų prašytojų galimybė pasinaudoti direktyvoje numatytais teisėmis ir laikytis joje numatytų įpareigojimų gali būti apribota dėl jų individualių aplinkybių ⁽²¹⁾. Tokie prašytojai apibūdinami kaip prašytojai, kuriems „reikia specialių procesinių garantijų“. Valstybės narės turi užtikrinti, kad visą prieglobsčio procedūros laikotarpį šiems prašytojams būtų teikiama tinkama pagalba, kad jie galėtų naudotis šioje direktyvoje nustatytais teisėmis ir vykdyti joje nustatytas pareigas (žr. 3.2 skirsnį ir 7 dalį) ⁽²²⁾. Prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, sąvoka pagal PPD (naują redakciją) taip pat taikoma procedūroms pagal reglamentą „Dublinas III“ (žr. 5 dalį) ⁽²³⁾.

⁽¹⁶⁾ ES sutarties 6 straipsnio 1 dalis ir 2011 m. gruodžio 21 d. ESTT (DK) sprendimas N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M.E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 77 punktas.

⁽¹⁷⁾ 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimas dėl Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos sudarymo Europos Bendrijos vardu (2010/48/EB), Bendrijos vardu patvirtinantis Neįgalųjų teisių konvenciją, 2515 UNTS 3, 2006 m. gruodžio 13 d. (įsigaliojo 2008 m. gegužės 3 d.).

⁽¹⁸⁾ 2019 m. rugsėjo 11 d. ESTT sprendimas DW / Nobel Plastiques Ibérica SA, C-397/18, EU:C:2019:703, 39 punktas. Taip pat žr. toliau išdėstytą 2.3 skirsnį.

⁽¹⁹⁾ PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamoji dalis, 2 straipsnio k punktas, 21 ir 22 straipsniai, cituojama toliau išdėstyta 3.1 skirsnyje.

⁽²⁰⁾ PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamoji dalis.

⁽²¹⁾ PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d dalis.

⁽²²⁾ PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamoji dalis, 2 straipsnio d punktas ir 24 straipsnis.

⁽²³⁾ Reglamento „Dublinas III“ 12 konstatuojamoji dalis.

Be to, charakteristikos arba aplinkybės, dėl kurių prašytojai gali būti pažeidžiami, gali daryti poveikį vertinant, ar laikoma, kad jiems gali būti teikiama tarptautinė apsauga (žr. 6 dalį). Toks vertinimas taip pat yra neatsiejama statuso nustatymo procedūros dalis.

4 lentelėje išdėstyta, kuriose BEPS priemonėse yra nuorodų į pažeidžiamumą ar specialiuosius poreikius.

4 lentelė. BEPS priemonėse pateiktos nuorodos į pažeidžiamumą ar specialiuosius poreikius

BEPS priemonė	Nuostatos
PSD (nauja redakcija)	14 konstatuojamoji dalis, 2 straipsnio k punktas, 11 straipsnis, 17 straipsnio 2 dalis, 18 straipsnio 3 ir 5 dalys, 19 straipsnio 2 dalis ir 21–25 straipsniai
Reglamentas „Dublinas III“	13 konstatuojamoji dalis, 6, 8, 31 ir 32 straipsniai
PPD (nauja redakcija)	29 ir 30 konstatuojamosios dalys, 2 straipsnio d punktas, 15 straipsnio 3 dalies a punktas, 24, 25 straipsniai ir 31 straipsnio 7 dalies b punktas
PD (nauja redakcija)	19, 28 ir 41 konstatuojamosios dalys, 4 straipsnio 3 dalies c punktas, 9 straipsnio 2 dalies f punktas, 20 straipsnio 3 ir 4 dalys, 30 straipsnio 2 dalis ir 31 straipsnis

Siekiant paaiškinti, kuris asmuo gali būti laikomas pažeidžiamu, BEPS priemonėse yra pateikti **nebaigtiniai pavyzdžiai**, kaip išdėstyta 5 lentelėje.

5 lentelė. Pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų poreikių turinčių prašytojų kategorijų pagal BEPS priemones pavyzdžių apžvalga

Pažeidžiamos kategorijos	ES Chartija	PSD (nauja redakcija)	Reglamentas „Dublinas III“	PPD (nauja redakcija)	PD (nauja redakcija)
Nepilnamečiai („amžius“)	24 straipsnis	21 straipsnis	13 konstatuojamoji dalis, 6 ir 8 straipsniai	29 konstatuojamoji dalis, 7 straipsnis ir 15 straipsnio 3 dalies e punktas	20 straipsnio 3 dalis
Nelydimi nepilnamečiai	24 straipsnis	21 straipsnis	13 konstatuojamoji dalis, 6 ir 8 straipsniai	29 konstatuojamoji dalis, 25 straipsnis	20 straipsnio 3 dalis
Vieniši tėvai ir motinos kartu su nepilnamečiais vaikais	24 straipsnis	21 straipsnis	–	–	20 straipsnio 3 dalis
Nėščios moterys	–	21 straipsnis	32 straipsnis	–	20 straipsnio 3 dalis
Sunkiomis ligomis sergantys asmenys	35 straipsnis (sveikatos priežiūra)	21 straipsnis	–	29 konstatuojamoji dalis	–
Psichikos sutrikimų turintys asmenys	35 straipsnis (sveikatos priežiūra)	21 straipsnis	–	29 konstatuojamoji dalis	20 straipsnio 3 dalis
Prekybos žmonėmis aukos	5 straipsnis	21 straipsnis	6 straipsnio 3 dalis (vaikai)	–	20 straipsnio 3 dalis
Išžaginimo aukos	4 straipsnis	21 straipsnis	32 straipsnis	29 konstatuojamoji dalis, 24 straipsnio 3 dalis	20 straipsnio 3 dalis

Pažeidžiamos kategorijos	ES Chartija	PSD (nauja redakcija)	Reglamentas „Dublinas III“	PPD (nauja redakcija)	PD (nauja redakcija)
Kankinimų aukos	4 straipsnis	21 straipsnis	32 straipsnis	29 konstatuojamoji dalis, 24 straipsnio 3 dalis	20 straipsnio 3 dalis
Kitokią sunkią psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą patyrę asmenys, pavyzdžiui, moterų lytinių organų žalojimo aukos	4 straipsnis	21 straipsnis	32 straipsnis	29 konstatuojamoji dalis, 24 straipsnio 3 dalis	20 straipsnio 3 dalis
Neįgalieji	26 straipsnis	21 straipsnis	32 straipsnis	29 konstatuojamoji dalis	20 straipsnio 3 dalis
Vyresnio amžiaus asmenys („amžius“)	25 straipsnis	21 straipsnis	32 straipsnis	29 konstatuojamoji dalis	20 straipsnio 3 dalis
Lytis; seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė (lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir interseksualūs asmenys)	7 straipsnis	18 straipsnio 3 ir 4 dalys	–	29 konstatuojamoji dalis	–

Tai, kad **pavyzdžiai** yra išdėstyti BEPS priemonėse, nepaneigia galimybės, jog pažeidžiamomis gali būti laikomos kitos ar papildomos kategorijos. Taip pat nepaneigiama galimybė, kad asmenys, kurie nepriklauso vienai iš nustatytų pažeidžiamų kategorijų, gali turėti specialiųjų poreikių, kuriuos būtina tenkinti. Pavyzdžiui, rengiant šią analizę 2019 m. koronaviruso pandemijos (COVID-19) metu, prašytojai, kurie priklauso COVID-19 rizikos grupėms, gali turėti specialių priėmimo poreikių. Komisija, be kita ko, konstatavo: „Kuo daugiau asmenų, priklausančių COVID-19 rizikos grupėms, galėtų būti perkelti į labiau individualizuotas priėmimo vietas arba sugrupuoti į atskirą koridorių toliau nuo gyventojų, nepriklausančių rizikos grupėms. Pažeidžiamoms grupėms taip pat turėtų būti suteikta speciali apsauga, pavyzdžiui, pristatomas maistas, mokami kišenpinigiai ir t. t.“⁽²⁴⁾ Be to, reikėtų pažymėti, kad, pavyzdžiui, NKT pripažįstama, jog neįgalumo sąvoka vis dar plėtojama⁽²⁵⁾.

Nors BEPS priemonėse pateikiama pažeidžiamų asmenų kategorijų pavyzdžių, būtina laikytis pagal poreikį pritaikyto požiūrio. Išskyrus nepilnamečius, nesvarbu, ar jie yra lydimi, ar ne, vien tuo, kad prašytojas patenka į pažeidžiamų asmenų kategoriją, automatiškai nesuteikiamos konkrečios teisės ar garantijos, kurios taikomos tai kategorijai apskritai ar bendrai. Vietoj to pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją) valstybės narės privalo atlikti individualų vertinimą, ar prašytojas turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) ar jam reikia specialių procesinių garantijų. Valstybių narių pareiga to individualaus prašytojo atžvilgiu yra nustatoma pagal individualaus vertinimo rezultatus ir bet kokių

⁽²⁴⁾ Komisijos komunikatas COVID-19. Aktualių ES prieglobsčio ir grąžinimo procedūrų nuostatų įgyvendinimo ir perkėlimo į ES gairės (COM(2020/C 126/02)), 2020 m. balandžio 17 d.

⁽²⁵⁾ Žr. NTK, e konstatuojamojoje dalyje, kaip nurodyta 2013 m. balandžio 11 d. ESTT sprendimo HK Danmark / Dansk almennyttigt Boligselskab ir Dansk Arbejdsgiverforening, sujungtos bylos C-335/11 ir C-337/11, EU:C:2013:222, 37 punkte.

nustatytų poreikių pobūdį ⁽²⁶⁾. Taikant tokį platų ir pagal poreikį pritaikytą požiūrį, BEPS pateikiama teisine pažeidžiamumo sąvoka valstybės narės įpareigojamos nustatyti specialių priėmimo poreikių turinčius prašytojus ir (arba) prašytojus, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, taip pat užtikrinti, kad jų specialus (-ūs) priėmimo poreikis (-iai) būtų tenkinamas (-i) ⁽²⁷⁾.

Siekiant garantuoti lygybės ir nediskriminavimo principą bei procedūrų teisingumą, pareiga nustatyti ir tinkamai tenkinti specialiuosius poreikius visų pirma tenka kompetentingoms institucijoms. Apeliacinėse ar peržiūros procedūrose teisėjai ir teismų nariai vis tiek gali svarstyti, ar buvo imtasi visų reikalingų priemonių pažeidžiamam prašytojui nustatyti ir ar sprendžiančioji valdžios institucija ir (arba) žemesnės instancijos teismai atsižvelgė į jo specialiuosius poreikius (žr. PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 1 dalies a punktą). Be to, teisėjams ir teismų nariams gali tekti svarstyti, ar jų pačių teisminiuose procesuose ir jiems vertinant prašymo esmę pagal PD (naują redakciją) reikia atsižvelgti į pažeidžiamumo aspektus.

Dėl atitinkamų ES priemonių apžvalgos žr. B priedą „Pirminiai šaltiniai“ ⁽²⁸⁾.

Kalbant apie ESTT praktiką, tokiuose sprendimuose retai vartojama sąvoka „pažeidžiamumas“ – tiek proceso, tiek materialinėje teisėje. Nors ESTT pateikti prejudiciniai klausimai nebuvo aiškiai susiję su pažeidžiamumu, ESTT vis tiek pasinaudojo galimybe nurodyti pažeidžiamumo klausimą ir dėl jo pateikti rekomendacijų.

ESTT vartojo sąvoką „pažeidžiamumas“ byloje *M* dėl teisės būti išklaustyta ir pareigos organizuoti pokalbį su papildomos apsaugos prašytoju ⁽²⁹⁾. ESTT atsakymas į prejudicinį klausimą, kuriame nebuvo aiškiai nurodytas pažeidžiamumo aspektas, buvo toks, kaip išdėstyta toliau.

Pokalbis taip pat turi būti suorganizuotas, jeigu atsižvelgus į asmenines ar bendrąsias su prieglobsčio prašymu susijusias aplinkybes, pirmiausia į galimą ypatingą prašytojo pažeidžiamumą, pavyzdžiui, dėl jo amžiaus, sveikatos būklės arba patirto sunkaus smurto, atrodo, jog toks pokalbis reikalingas, kad prašytojui būtų leista išsamiai ir nuosekliai paaiškinti jo prašymą galinčią pagrįsti informaciją.

Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar pagrindinėje byloje yra specifinių aplinkybių, dėl kurių reikalinga surengti pokalbį su papildomos apsaugos prašytoju, siekiant iš tikrųjų užtikrinti jo teisę būti išklaustyta ⁽³⁰⁾.

Sujungtose bylose *A*, *B* ir *C*, kuriose prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat savo klausime nenurodė pažeidžiamumo aspekto, ESTT vartojo sąvoką „pažeidžiamumas“ aplinkybėmis, kurios labiau siejosi su materialinės teisės aspektais. Byloje *A*, *B* ir *C* ESTT konstatavo:

reikia pažymėti, kad Direktyvos 2004/83 4 straipsnio 1 dalyje numatytas reikalavimas „kuo greičiau“ pateikti visą informaciją, kurios reikia prašymui dėl tarptautinės apsaugos pagrįsti, sušvelninamas kompetentingoms valdžios institucijoms

⁽²⁶⁾ Daugiau informacijos pateikta 3 dalyje.

⁽²⁷⁾ Žr. PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąją dalį, 24 straipsnio 1 dalį ir PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalį.

⁽²⁸⁾ Taip pat žr. EASO, įvadas į bendrą Europos prieglobsčio paramos sistemą teismams. Teisinė analizė, 2016 m., 2 dalis.

⁽²⁹⁾ 2017 m. vasario 9 d. ESTT sprendimas *M / Minister for Justice and Equality, Ireland and the Attorney General*, C-560/14, EU:C:2017:101.

⁽³⁰⁾ Ten pat, 51–52 punktai.

nustatytu reikalavimu – pagal Direktyvos 2005/85 13 straipsnio 3 dalies a punktą ir Direktyvos 2004/83 4 straipsnio 3 dalį šios valdžios institucijos privalo vesti pokalbį atsižvelgdamos į asmenines ar bendrąsias su prieglobsčio prašymu susijusias aplinkybes, pirmiausia į prašytojo pažeidžiamumą, ir šį prašymą vertinti individualiai, atkreipdamos dėmesį į kiekvieno prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes ⁽³¹⁾.

Byloje *A ir S* aiškiai parodyta, kad pažeidžiamumas daro konkretų poveikį materialinėms asmenų, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, teisėms. Teismo buvo klausama, ar Šeimos susijungimo direktyvos 2 straipsnio f punktą ⁽³²⁾ reikia aiškinti taip, kad trečiosios šalies pilietis ar asmuo be pilietybės, kuris prieglobsčio prašymo valstybėje narėje teikimo metu yra jaunesnis kaip 18 metų, bet kuris prieglobsčio procedūros metu tampa pilnamečiu ir jam suteikiamas prieglobstis pagal pateiktą prašymą atgaline data, turi būti laikomas nepilnamečiu vadovaujantis ta nuostata. Kalbant apie pabėgėlius, kurie yra nelydimi nepilnamečiai, ES teisės aktuose, tos direktyvos 10 straipsnio 3 dalies a punkte, nurodyta aiški valstybių narių pareiga „lei[sti] šeimos susijungimo tikslu atvykti [į šalį] ir [joje] gyventi jo pirmojo giminytės laipsnio tiesiąja aukštutine linija giminėms [pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiams], netaik[ant] 4 straipsnio 2 dalies a punkte nustatytų sąlygų“ ⁽³³⁾. Vis dėlto pagal Šeimos susijungimo direktyvos 4 straipsnio 2 dalies a punktą šeimos susijungimo galimybė iš esmės paliekama kiekvienos valstybės narės diskrecijai. Be to, pagal 4 straipsnio 2 dalies a punktą ši galimybė visų pirma suteikiama pirmos giminytės eilės pagal tiesiąją aukštutinę liniją giminėms, jei juos išlaiko globėjai ir jei jie neturi deramos šeimos paramos kilmės šalyje. ESTT nusprendė:

Direktyvos 10 straipsnio 3 dalies a punkte, nukrypstant nuo šio principo, numatyta nelydimų nepilnamečių pabėgėlių teisė taip susijungti ir jai netaikoma nei valstybių narių diskrecija, nei 4 straipsnio 2 dalies a punkte nustatytos sąlygos ⁽³⁴⁾.

ESTT nuomone, Šeimos susijungimo direktyva:

siekiami ne tik bendro tikslo – palengvinti šeimos susijungimą ir suteikti apsaugą trečiųjų šalių piliečiams, visų pirma nepilnamečiams, <...> bet ir, kaip konkrečiai matyti iš jos 10 straipsnio 3 dalies a punkto, užtikrinti didesnę apsaugą pabėgėliams, turintiems nelydimų nepilnamečių statusą ⁽³⁵⁾.

Be to, siekiama suteikti „ypatingą apsaugą pabėgėliams, visų pirma nelydimiems nepilnamečiams“ ⁽³⁶⁾. Sprendime minima sąvoka nelydimų nepilnamečių „ypatingas pažeidžiamumas“, kaip ir ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalis. ESTT konstatavo, kad jeigu teisė į šeimos susijungimą pagal Šeimos susijungimo direktyvos 10 straipsnio 3 dalies a punktą būtų siejama su momentu, kai kompetentinga nacionalinė institucija oficialiai priima sprendimą, kuriuo asmeniui pripažįstamas pabėgėlio statusas:

toks aiškinimas, užuot skatinantis nacionalines valdžios institucijas prioritetine tvarka nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymus, kuriuos pateikė nelydimi nepilnamečiai,

⁽³¹⁾ 2014 m. gruodžio 2 d. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sujungtos bylos C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, 70 punktas.

⁽³²⁾ 2003 m. rugsėjo 22 d. Tarybos direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą (OL L 251, 2003 10 3, p. 12).

⁽³³⁾ 2018 m. balandžio 12 d. ESTT sprendimas *A ir S / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-550/16, EU:C:2018:248, 11 punktas.

⁽³⁴⁾ Ten pat, 34 punktas.

⁽³⁵⁾ Ten pat, 44 punktas.

⁽³⁶⁾ Ten pat, 55 punktas.

siekiant atsižvelgti į jų ypatingą pažeidžiamumą – tokia galimybė dabar aiškiai numatyta Direktyvos 2013/32 31 straipsnio 7 dalies b punkte – gali padaryti priešingą poveikį ir sudaryti kliūčių tiek šioje direktyvoje, tiek direktyvose 2003/86 ir 2011/95 siekiamam tikslui užtikrinti, t. y. kad, kaip numatyta pagal Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 2 dalį, valstybės narės, taikydamos šias direktyvas, visų pirma atsižvelgtų į vaiko interesus⁽³⁷⁾.

Byloje *MP ESTT* didžioji kolegija susiejo sąvoką „pažeidžiamumas“ su ES Chartijos 4 straipsniu. Teismas konstatavo:

atsižvelgiant į itin didelę Chartijos 4 straipsnyje nustatyto kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio uždraudimo svarbą, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ypač dideliame asmenų, patiriančių psichologinių kančių dėl kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio jų kilmės šalyje, kurios gali padidėti išsiuntimo atveju, pažeidžiamumui⁽³⁸⁾.

Byloje *Jawo* pažeidžiamumas yra veiksnys, į kurį neatsižvelgta sprendžiant, ar reikėtų sukliudyti tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimą pagal reglamentą „Dublinas III“ į valstybę narę, kuri įprastai yra atsakinga už jo prašymo tvarkymą. Toje byloje buvo pripažinta, kad tokia galimybė egzistuoja, jei, suteikus tokią apsaugą, „dėl tikėtinų gyvenimo sąlygų, su kuriomis šis prašytojas susidurtų kaip asmuo, kuriam [minėtoje valstybėje narėje] būtų suteikta tarptautinė apsauga, kiltų rimta grėsmė patirti nežmonišką ar žeminamą elgesį“⁽³⁹⁾. ESTT teigė:

negalima visiškai atmesti, kad tarptautinės apsaugos prašytojas gali įrodyti, jog esama išimtinių su juo susijusių aplinkybių, kurios jo perdavimo valstybei narei, paprastai atsakingai už jo tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, atveju reikštų, kad jis dėl ypatingo savo pažeidžiamumo, nepriklausomai nuo savo valios ir asmeninio pasirinkimo, pateks į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, atitinkančią šio sprendimo 91–93 punktuose paminėtus kriterijus, po to, kai jam bus suteikta tarptautinė apsauga⁽⁴⁰⁾.

2.2. Pažeidžiamumo teisinė sąvoka pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją

ES nėra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK)⁽⁴¹⁾ šalis. Vis dėlto pagal ES sutarties 6 straipsnio 3 dalį pagrindinės teisės, kurias garantuoja (EŽTK) ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus. Be to, kaip minėta pirmiau, visos BEPS priemonės turi būti taikomos ir aiškinamos atsižvelgiant į ES Chartiją⁽⁴²⁾. Pagal ES Chartijos 52 straipsnio 3 dalį, tiek, kiek joje nustatytos teisės, atitinkančios EŽTK garantuojamas teises, „esmė ir taikymo sritis

⁽³⁷⁾ 2018 m. balandžio 12 d. ESTT sprendimas *A ir S / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-550/16, EU:C:2018:248, 58 punktas.

⁽³⁸⁾ 2018 m. balandžio 24 d. ESTT didžiosios kolegijos (DK) sprendimo *MP / Secretary of State for the Home Department*, C-353/16, EU:C:2018:276, 42 punktas. Daugiau informacijos apie bylą rasite 4.4, 5.5.3, 6.4 ir 6.8.4 skirsniuose.

⁽³⁹⁾ 2019 m. kovo 19 d. ESTT (DK) sprendimas *Abubacarr Jawo prieš / Bundesrepublik Deutschland*, C-163/17, EU:C:2019:218, 98 punktas.

⁽⁴⁰⁾ Ten pat, 95 punktas; taip pat žr. 2017 m. vasario 16 d. ESTT sprendimo *C. K. ir kt. / Slovenijos Respublika*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 73, 77, 81–90 punktus, kuriuose nėra aiškiai minima sąvoka „pažeidžiamumas“, bet yra nagrinėjamos konkrečios normos ir atsargumo priemonės prieglobsčio prašytojo, kurio sveikatos būklė yra „itin sunki“, atveju.

⁽⁴¹⁾ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 213 UNTS 222, ETS Nr. 5, 1950 m. lapkričio 4 d. (įsigaliojo 1953 m. rugsėjo 3 d.).

⁽⁴²⁾ ES sutarties 6 straipsnio 1 dalis, aptarta ir tekste, 16 išnaša.

yra tokia, kaip nustatyta [EŽTK]. Ši nuostata neklaido Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.“ BEPS priemonėse taip pat yra nurodyta EŽTK⁽⁴³⁾. Be to, reglamento „Dublinas III“ 32 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nurodyta EŽTT praktika. Taigi teisėjai ir teismų nariai, kurie nagrinėja bylas pagal BEPS, kuriose yra svarbūs pažeidžiamumo aspektai, gali rasti rekomendacijų EŽTT praktikoje⁽⁴⁴⁾.

Lemiamame sprendime byloje *M. S. S. / Belgija ir Graikija* EŽTT teigė, kad jis:

didelę svarbą suteikia prašytojo kaip prieglobsčio prašytojo statusui ir dėl to priklausančio itin nepalankioje padėtyje esančių ir pažeidžiamų žmonių grupei, kuriai reikia specialios apsaugos <...> Jis pažymi, kad dėl šio specialios apsaugos poreikio egzistuoja platus sutarimas tarptautiniu ir Europos lygmenimis, kaip matyti iš Ženevos konvencijos, UNHCR vaidmens ir veiklos bei Priėmimo direktyvoje nustatytų normų⁽⁴⁵⁾.

Tai buvo pakartota EŽTT sprendime byloje *N. H.*⁽⁴⁶⁾. Šis klausimas buvo plėtojamas sprendime byloje *Tarakhel*, kurioje teismas konstatavo, kad šis „prieglobsčio prašytojų „specialios apsaugos“ reikalavimas yra itin svarbus, kai atitinkami asmenys yra vaikai, atsižvelgiant į jų specialiuosius poreikius ir nepaprastą pažeidžiamumą“⁽⁴⁷⁾.

Sprendime sprendime byloje *J. K. ir kiti / Švedija* EŽTT didžioji kolegija išdėstė pagrindines teises normas ir praktiką, kurios yra nustatytos jos praktikoje pagal EŽTK dėl prieglobsčio prašytojų apsaugos⁽⁴⁸⁾. Taip buvo nustatyta neatsižvelgiant į tai, kad vyriausybė ginčijo, jog pirmasis prašytojas ir jo šeima, jiems grįžus į Bagdadą, neatsidurtų itin pažeidžiamoje padėtyje⁽⁴⁹⁾. Tačiau EŽTT nepaminėjo sąvokos prieglobsčio prašytojų „pažeidžiamumas“. Teismas konstatavo, kad dėl „specialios padėties, kurioje dažnai atsiduria prieglobsčio prašytojai, vertinant jų teiginių ir juos patvirtinančių pateiktų dokumentų patikimumą, dažnai būtina abejotinas aplinkybes aiškinti jų naudai“⁽⁵⁰⁾.

Iš šių sprendimų aišku, kad būtų galima laikyti, jog bendra pažeidžiamumo sąvoka EŽTT jurisprudencijoje skiriasi nuo BEPS taikomos pažeidžiamumo sąvokos⁽⁵¹⁾. Ji yra daug platesnė ir veikia vartojama siekiant apskritai apibūdinti prieglobsčio prašytojų padėtį priimančiojoje šalyje ir jų specialios priežiūros ir (arba) apsaugos poreikį, palyginti su žmonėmis, kurie jau teisėtai gyvena priimančiojoje šalyje, turėdami leidimą gyventi šalyje. Tai matyti didžiosios kolegijos sprendime byloje *Ilias ir Ahmed / Vengrija*, kurioje teismas palygino bendrą pažeidžiamumą su individualiu pažeidžiamumu ir konstatavo, kad:

⁽⁴³⁾ Žr. PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamąją dalį ir reglamento „Dublinas III“ 14 konstatuojamąją dalį bei PPD (naujos redakcijos) 39 straipsnį (juose nurodytos būtinos sąlygos nustatant Europos saugias trečiąsias šalis).

⁽⁴⁴⁾ Dėl kai kurių nepalankioje padėtyje esančių asmenų pozityviosios diskriminacijos principo aspektų EŽTK 14 straipsnio atžvilgiu žr., pavyzdžiui, 2000 m. balandžio 6 d. EŽTT sprendimo *Thlimmenos prieš / Graikija*, 34369/97, 44 punktą, kuriame teismas konstatavo: „Teisė nebūti diskriminuojamam naudojantis Konvencija užtikrinamomis teisėmis taip pat pažeidžiama, kai valstybės be objektyvių ir pagrįstų priežasčių netaiko skirtingų sąlygų asmenims, kurių padėtis labai skiriasi.“ Taip pat žr. 2002 m. rugsėjo 24 d. EŽTT sprendimo *Posti ir Rahko / Suomija*, 27824/95, 82–87 punktus; 1985 m. gegužės 28 d. EŽTT sprendimo *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali prieš / Jungtinė Karalystė*, Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81, 82 punktą; ir 2017 m. sausio 24 d. EŽTT sprendimo *Khamtokhu ir Aksenchik / Rusija*, Nr. 60367/08 ir 961/11, 82 punktą. Dėl daugiau informacijos apie sąsają tarp ES teisės ir EŽTK aiškinimo žr. EASO, *Ivadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams*. Teisinė analizė, 2016 m., 3.4 skirsnį.

⁽⁴⁵⁾ 2011 m. sausio 21 d. EŽTT (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija*, Nr. 30696/09, 251 punktą. Taip pat dėl prieglobsčio prašytojų sulaukymo žr. 2009 m. birželio 11 d. EŽTT sprendimą *S. D. c Grèce*, Nr. 53541/07.

⁽⁴⁶⁾ 2020 m. liepos 2 d. EŽTT sprendimas *N. H. et autres c France*, Nr. 28820/13, 162 punktą.

⁽⁴⁷⁾ 2014 m. lapkričio 4 d. EŽTT (DK) sprendimas *Tarakhel / Šveicarija*, Nr. 29217/12, 119 punktą. Taip pat žr. 99 punktą: „Konkrečiau nurodydamas nepilnamečius, Teismas nustatė, kad svarbu prisiminti tai, kad vaiko nepaprastas pažeidžiamumas yra lemiamas veiksnys ir jis yra viršesnis už aspektus, susijusius su neteisėto imigranto statusu.“

⁽⁴⁸⁾ 2016 m. rugpjūčio 23 d. EŽTT (DK) sprendimas *J. K. ir kt. / Švedija*, Nr. 59166/12, 77–105 punktai.

⁽⁴⁹⁾ Ten pat, 72 punktą.

⁽⁵⁰⁾ Ten pat, 93 punktą.

⁽⁵¹⁾ Žr. 2.1 skirsnį.

Didžioji kolegija patvirtina kolegijos nuomonę, kad nors ir tiesa, kad prieglobsčio prašytojus galima laikyti pažeidžiamais dėl visko, ką jie patyrė migruodami, ir dėl traumuojančios patirties, kurią jie galėjo turėti anksčiau <...>, nėra požymių, kad šioje byloje prašytojai yra labiau pažeidžiami už kitus suaugusius prieglobsčio prašytojus, kurie buvo uždaryti Reskės tranzito zonoje 2015 m. rugsėjo mėn. ⁽⁵²⁾

Byloje *V. M. ir kt. / Belgija* didžioji kolegija, 12 narių balsavus už, 5 – prieš, nusprendė išbraukti ieškinį iš savo sąrašo ⁽⁵³⁾. Keturi teisėjai atskirojoje nuomonėje teigė manantys, kad didžioji kolegija turėtų pasinaudoti proga, kurią suteikė ši byla, „apibrėžti arba koreguoti „pažeidžiamumo“ sąvoką“ ⁽⁵⁴⁾.

Tačiau taip pat yra svarbios EŽTT jurisprudencijos dėl konkrečių asmenų, kurie pagal BEPS laikomi pažeidžiamais, kategorijų. Šie sprendimai, be kita ko, yra susiję su požiūriu į nepilnamečius kaip į prieglobsčio prašytojus ⁽⁵⁵⁾ ir su konkrečiu pažeidžiamumu susijusių prieglobsčio prašytojų sulaikymu ⁽⁵⁶⁾. Ši jurisprudencija bus aptarta atitinkamose šios teisinės analizės dalyse.

2.3. Teisinė pažeidžiamumo sąvoka kitose svarbiose tarptautinėse sutartyse ir tarptautinėse gairėse

Teisinės pažeidžiamumo sąvokos BEPS priemonėse aiškinimui ir taikymui įtakos turi ir kitos tarptautinės sutartys bei tarptautinės gairės. Yra keturi pagrindiniai būdai, kuriais tarptautinė teisė gali daryti poveikį teisei pažeidžiamumo sąvokai pagal BEPS.

Pirmas (ir svarbiausias) būdas – pačiuose ES pirminės teisės aktuose nurodomos kitos tarptautinės sutartys. Tai taikoma Konvencijai dėl pabėgėlių statuso (1951 m.), iš dalies pakeistai jos protokolu (1967 m.) (Pabėgėlių konvencija) ⁽⁵⁷⁾, kaip tarptautinės pabėgėlių apsaugos pagrindui ⁽⁵⁸⁾. 1951 m. Pabėgėlių konvencija yra nurodyta ir ES Chartijos 18 straipsnyje, ir SESV 78 straipsnyje. Pastarojoje konstatuota, kad teisė į prieglobstį „garantuojama pagal 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvenciją ir 1967 m. sausio 31 d. Protokolą dėl pabėgėlių statuso“. Taigi tai yra svarbi nuoroda, aiškinant ES teisės nuostatas ⁽⁵⁹⁾ ir BEPS priemones, visų pirma PD (naują redakciją). PD (nauja redakcija) turi, pavyzdžiui, „būti aiškinama atsižvelgiant į bendrą prasmę ir tikslą, taip pat būdą, kuris atitinka Ženevos konvenciją ir kitas SESV 78 straipsnio 1 dalyje nurodytas svarbias sutartis“ ⁽⁶⁰⁾. 1951 m. Pabėgėlių konvencija cituojama visų BEPS priemonių konstatuojamosiose dalyse, visų pirma PD (naujoje redakcijoje) ir PPD (naujoje redakcijoje), o nuorodos į šią konvenciją pateiktos ir atitinkamuose straipsniuose.

⁽⁵²⁾ 2019 m. lapkričio 21 d. EŽTT sprendimas *Ilias ir Ahmed / Vengrija*, Nr. 47287/15, 192 punktas.

⁽⁵³⁾ 2016 m. lapkričio 17 d. EŽTT (DK) sprendimas *V. M. ir kt. / Belgija*, Nr. 60125/11, 41 punktas.

⁽⁵⁴⁾ Ten pat, teisėjo Ranzoni, prie kurio prisijungė teisėjai López Guerra, Sicilianos ir Lemmens, atskiroji nuomonė, 5 punktas.

⁽⁵⁵⁾ Žr., pavyzdžiui, 2014 m. EŽTT (DK) sprendimą *Tarakhel / Šveicarija*, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau).

⁽⁵⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, 2016 m. liepos 5 d. EŽTT sprendimą *O. M. / Vengrija*, Nr. 9912/15.

⁽⁵⁷⁾ Konvencija ir protokolas dėl pabėgėlių statuso, 189 UNTS 150, 1951 m. liepos 28 d. ([sigaliojo 1954 m. balandžio 22 d.], ir 606 UNTS 267, 1967 m. sausio 31 d. ([sigaliojo 1967 m. spalio 4 d.]).

⁽⁵⁸⁾ Žr., pavyzdžiui, PD (naujos redakcijos) 4 konstatuojamąją dalį; 2016 m. kovo 1 d. ESTT sprendimo *Kreis Warendorf / Ibrahim Alo ir Amira Osso / Region Hannover*, sujungtos bylos C-443/14 ir C-444/14, EU:C:2016:127, 28 punktą.

⁽⁵⁹⁾ Dėl daugiau informacijos apie ryšį tarp ES teisės ir 1951 m. Pabėgėlių konvencijos bei EŽTK, žr. EASO, *Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą* teismams. Teisinė analizė, 2016 m., 3 dalis.

⁽⁶⁰⁾ 2016 m. ESTT sprendimas *Alo ir Osso*, *op. cit.* (58 išnaša pirmiau), 29 punktas. Taip pat žr. 2018 m. lapkričio 21 d. ESTT sprendimo *Ayubi / Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*, C-713/17, EU:C:2018:929, 24 punktą.

Antra, BEPS priemonėse aiškiai nurodytos tam tikros tarptautinės sutartys. Pavyzdys – Vaiko teisių konvencija (VTK) ⁽⁶¹⁾. VTK ir vaiko interesų principas yra nurodyti BEPS priemonių konstatuojamosiose dalyse ⁽⁶²⁾.

Trečia, ES yra tarptautinių sutarčių, kurios yra susijusios su pažeidžiamumo sąvoka pagal BEPS svarbiomis temomis, šalis. JT NTK yra vienas svarbios tarptautinės sutarties, kurios šalis yra ES, pavyzdys, kalbant apie pažeidžiamumą ⁽⁶³⁾. ES ratifikavus NTK, ESTT nusprendė, kad NTK galima vadovautis aiškinant ES antrinės teisės aktus, kurie, kiek įmanoma, turi būti aiškinami taip, kad atitiktų NTK ⁽⁶⁴⁾. Atitinkamai, NTK įpareigojimai yra itin svarbūs nagrinėjamiems tikslams, nes NTK galima vadovautis aiškinant BEPS teisės aktus tiek, kiek ji taikoma neįgaliesiems asmenims ir (arba) sunkiomis fizinėmis ir (arba) psichikos ligomis sergantiems asmenims.

Ketvirta, pačios valstybės narės yra tarptautinių sutarčių šalys. Visose BEPS priemonėse pažymima, kad „valstybės narės yra saistomos įsipareigojimais pagal tarptautinės teisės dokumentus, kurių šalys šios valstybės yra“ ⁽⁶⁵⁾. Atsižvelgiant į tai, kaip nacionalinėje teisėje taikoma viešoji tarptautinė teisė, teisėjams ir teismų nariams taip pat gali tekti atsižvelgti į kitas tarptautines sutartis ⁽⁶⁶⁾.

Kai kurių kategorijų asmenys, kurie BEPS priemonėse yra apibrėžti kaip pažeidžiami, galiausiai gali turėti teisę gauti konkrečias garantijas pagal tarptautinę viešąją teisę ir Europos Tarybos priemones (žr. 6 ir 7 lenteles).

⁽⁶¹⁾ Vaiko teisių konvencija, 1577 UNTS 3, 1989 m. lapkričio 20 d. (įsigaliojo 1990 m. rugsėjo 2 d.).

⁽⁶²⁾ Žr. PSD (naujos redakcijos) 9 ir 18 konstatuojamąsias dalis; PD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamąją dalį; PPD (naujos redakcijos) 33 konstatuojamąją dalį; ir reglamento „Dublinas III“ 13 konstatuojamąją dalį. Taip pat žr. 2.4 skirsnį, kuriame pateikiama daugiau informacijos apie vaiko interesus.

⁽⁶³⁾ Dėl NTK ir Tarybos sprendimo, kuriuo patvirtinama NTK Europos Bendrijoje, žr. *op. cit.* (17 išnaša pirmiau). ES yra atsakinga už Konvencijos įgyvendinimą pagal savo kompetenciją, kuri yra apibrėžta Tarybos sprendime 2010/48/EB ir Tarybos, valstybių narių ir Komisijos elgesio kodekse, kuriame išdėstyti vidaus susitarimai dėl ES vykdomo NTK įgyvendinimo ir atstovavimo.

⁽⁶⁴⁾ 2016 m. gruodžio 1 d. ESTT sprendimas *Mohamed Daouidi / Bootes Plus SL ir kt.*, C-395/15, EU:C:2016:917, 40 ir 41 punktai, ir nurodyta teismų praktika; 2017 m. kovo 9 d. ESTT sprendimas *Petya Mikova / IZPALNITELN direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, EU:C:2017:198.

⁽⁶⁵⁾ Žr. PSD (naujos redakcijos) 10 konstatuojamąją dalį; PD (naujos redakcijos) 17 konstatuojamąją dalį; PPD (naujos redakcijos) 15 konstatuojamąją dalį; ir reglamento „Dublinas III“ 32 konstatuojamąją dalį.

⁽⁶⁶⁾ Taip pat žr. EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). *Teisinė analizė*, 2020 m., dėl daugiau informacijos apie svarbias tarptautines sutartis, kuriose aiškiai nurodytas Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP) ir Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas.

6 lentelė. Pažeidžiamų grupių apsauga pagal viešąją tarptautinę teisę

Pažeidžiama grupė	Apsauga pagal viešąją tarptautinę teisę
Nelydimi nepilnamečiai	VTK
Vieniši tėvai ir motinos kartu su nepilnamečiais vaikais	VTK
Nepilnamečiai („amžius“)	VTK
Nėščios moterys	Tarptautinė humanitarinė teisė ir Ženevos konvencijos ⁽⁶⁷⁾
Sunkiomis ligomis sergantys asmenys	(Galimai) NTK
Psichikos sutrikimų turintys asmenys	NTK
Prekybos žmonėmis aukos	JT Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinamą ją, dar žinomas kaip Palermo protokolas
Kankinimų ar išžaginimo aukos	Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (CAT) ⁽⁶⁸⁾
Kitokio sunkių formų smurto aukos	Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) (moterys ir mergaitės) ⁽⁶⁹⁾
Neįgalieji	NTK
Vyresnio amžiaus asmenys („amžius“)	Nėra konkretaus teisės akto ⁽⁷⁰⁾
Lytis, moterys ir mergaitės	CEDAW (moterys ir mergaitės)
Seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė	Džokjakartos principai ⁽⁷¹⁾

⁽⁶⁷⁾ Žr., pavyzdžiui, Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu (ketvirtoji Ženevos konvencija), 75 UNTS 287, 1949 m. rugpjūčio 12 d. (įsigaliojo 1950 m. spalio 21 d.), 89, 91, 127 ir 132 straipsniai; 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), 1125 UNTS 3, 1977 m. birželio 8 d. (įsigaliojo 1978 m. gruodžio 7 d.), 76 straipsnio 2 dalis. Dėl daugiau informacijos žr., pavyzdžiui, F. Krill, Moterų apsauga tarptautinėje humanitarinėje teisėje, *International Review of the Red Cross* (Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus žurnalas), Nr. 249, 1985 m.

⁽⁶⁸⁾ Taip pat žr. Stambulo protokolas – Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmogiško ar žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo vadovas, 2004 m. Kaip pažymima EASO įrodymų ir patikimumo vertinimo teisinėje analizėje, Stambulo protokolas yra „labai svarbus, nors valstybėms narėms nėra privalomas“ (p. 99). Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. *Teisinė analizė*, 2018 m., p. 99–101.

⁽⁶⁹⁾ Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, 1249 UNTS 1, 1979 m. gruodžio 18 d. (įsigaliojo 1981 m. rugsėjo 3 d.); taip pat žr. Stambulo protokolas – Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmogiško ar žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo vadovas, *op. cit.* (68 išnaša pirmiau), kuris pagal PPD (naujos redakcijos) 31 konstatuojamąją dalį yra itin svarbus seksualinio smurto bylose.

⁽⁷⁰⁾ Vis tik žr. neprivalomą dokumentą JT principai dėl vyresnio amžiaus asmenų, kurį priėmė Generalinė Asamblėja 1991 m. gruodžio 16 d. rezoliucija 46/91.

⁽⁷¹⁾ Tarptautinė ekspertų grupė tarptautinės žmogaus teisių teisės ir seksualinės orientacijos bei lytinės tapatybės srityje, Džokjakartos principai – Tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymo principai seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės srityje, 2007 m. kovo mėn.; Papildomi principai ir valstybės įsipareigojimai dėl tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymo seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, lyties raiškos ir lyties požymių srityje, siekiant papildyti Džokjakartos principus (Džokjakartos principai plius 10), 2017 m. lapkričio 10 d. išvadoje byloje *A, B ir C* generalinė advokatė Sharpston konstatuoja, kad Džokjakartos principai „nėra teisiškai privalomi, bet vis dėlto jie atspindi nusistovėjusius tarptautinės teisės principus“. Žr. 2014 m. liepos 17 d. ESTT generalinės advokatės Sharpston išvados byloje *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sujungtos bylos C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2111, 47 punktą. Dėl JT Žmogaus teisių tarybos rezoliucijų dėl žmogaus teisių, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės ir Europos Tarybos rekomendacijų bei rezoliucijų šiais klausimais žr. B priedą „Pirminiai šaltiniai“.

7 lentelė. Pažeidžiamų grupių apsauga pagal Europos Tarybos teisės aktus

Pažeidžiama grupė	Apsauga pagal Europos Tarybos teisės aktus
Nelydimi nepilnamečiai	Nėra konkretaus teisės akto
Vieniši tėvai ir motinos kartu su nepilnamečiais vaikais	Nėra konkretaus teisės akto
Nepilnamečiai („amžius“)	Europos socialinė chartija (pataisyta) ⁽⁷²⁾
Nėščios moterys	Europos socialinė chartija (pataisyta) ⁽⁷³⁾
Sunkiomis ligomis sergantys asmenys	Nėra konkretaus teisės akto
Psichikos sutrikimų turintys asmenys	Europos socialinė chartija (pataisyta) ⁽⁷⁴⁾
Prekybos žmonėmis aukos	Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, dar žinoma kaip Kovos su prekyba žmonėmis konvencija
Kankinimų ar išžaginimo aukos	Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) ⁽⁷⁵⁾ ; Stambulo konvencija (moterys ir mergaitės) ⁽⁷⁶⁾
Kitokio sunkių formų smurto aukos	Stambulo konvencija (moterys ir mergaitės)
Neįgalieji	Europos socialinė chartija (pataisyta) ⁽⁷⁷⁾
Vyresnio amžiaus asmenys („amžius“)	Europos socialinė chartija (pataisyta) ⁽⁷⁸⁾
Lytis, moterys ir mergaitės	Stambulo konvencija (moterys ir mergaitės)
Seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė	Stambulo konvencija ⁽⁷⁹⁾

2.4. Vaiko interesai

Nepilnamečiai sudaro grupę, kurią reikia laikyti itin pažeidžiama bet kokiomis aplinkybėmis pagal BEPS. Kiekviename BEPS antrinės teisės akte yra nuostatų, susijusių su specialiu nepilnamečių pažeidžiamumu, nesvarbu, ar jie yra lydimi, ar ne. Visa apimanti taisyklė ⁽⁸⁰⁾ yra įtvirtinta ES Chartijos 24 straipsnyje, kuriame išdėstytos šios pagrindinės vaiko teisės:

ES Chartijos 24 straipsnis Vaiko teisės

1. Vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Jie gali laisvai reikšti savo nuomonę. Sprendžiant su vaikais susijusius klausimus, į jų nuomonę atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą.
2. Visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovojamasi vaiko interesais.
3. Kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

⁽⁷²⁾ Europos Taryba, Europos socialinė chartija (pataisyta), priimta 1996 m. gegužės 3 d. (įsigaliojo 1999 m. liepos 1 d.), 17 straipsnis dėl vaiko ir jaunimo.

⁽⁷³⁾ Ten pat, 8 straipsnis.

⁽⁷⁴⁾ Ten pat, 15 straipsnis dėl neįgalųjų.

⁽⁷⁵⁾ Europos Taryba, Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, ETS 126, 1987 m. lapkričio 26 d. (įsigaliojo 1989 m. vasario 1 d.).

⁽⁷⁶⁾ Europos Taryba, Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), ETS Nr. 210, 2011 m. gegužės 11 d. (įsigaliojo 2014 m. rugpjūčio 1 d.). Atkreipkite dėmesį, kad ne visos valstybės narės ratifikavo šią konvenciją. Žr. ratifikavimų ir parašų diagramą.

⁽⁷⁷⁾ Europos socialinė chartija (pataisyta), 1996 m., *op. cit.* (72 išnaša pirmiau), 15 straipsnis.

⁽⁷⁸⁾ Ten pat, 23 straipsnis.

⁽⁷⁹⁾ Stambulo konvencija, *op. cit.* (76 išnaša pirmiau), 4 straipsnio 3 dalis. Dėl Europos Tarybos Ministrų Komiteto ir Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijų, susijusių su seksualine orientacija ir lytine tapatybe, žr. B priedą „Pirminiai šaltiniai“.

⁽⁸⁰⁾ 2009 m. gruodžio 23 d. ESTT sprendimas *Detiček prieš / SguegliaSegulia*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, 53 punktą, ir 2018 m. sausio 23 d. sprendimas *Dawid Piotrowski*, C-367/16, EU:C:2018:27, 49 punktą; 2019 m. gegužės 8 d. Federalinio administracinio teismo (Vokietija) sprendimas 8 C 3.18, 19 punktą.

ES Chartijos 24 straipsnis yra grindžiamas VTK, ypač jos 3, 9, 12 ir 13 straipsniais ⁽⁸¹⁾.

Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalis

Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.

VTK yra nurodyta visų BEPS priemonių konstatuojamosiose dalyse ⁽⁸²⁾. Todėl ją galima laikyti svarbia sutartimi, kaip tai suprantama pagal SESV 78 straipsnio 1 dalį. ESTT jau turėjo progą pabrėžti, kad TPPTP yra vienas iš tarptautinių žmogaus teisių apsaugos dokumentų, į kuriuos jis atsižvelgia taikydamas bendruosius Bendrijos teisės principus, ir „tas pats pasakytina ir apie [VTK], kuri, kaip ir minėtas paktas, sieja visas valstybes nares“ ⁽⁸³⁾. Dar neaišku, kiek VTK komiteto bendrieji komentarai suteiks patariamąsios galios rekomendacijų aiškinant BEPS nuostatas. Pavyzdžiui, bendrąjį komentarą Nr. 6 galima laikyti svarbiu, nes jame nagrinėjamas elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų ⁽⁸⁴⁾.

Keliuose VTK straipsniuose taip pat aiškiai nurodyti vaiko interesai ⁽⁸⁵⁾. VTK rengusi darbo grupė neaptarė jokios kitos „interesų“ apibrėžties ⁽⁸⁶⁾. Pagal VTK komiteto bendrąjį komentarą Nr. 14 vaiko interesai yra trejopa sąvoka, kaip nurodyta 8 lentelėje.

8 lentelė. Trejopa vaiko interesų sąvoka

Trejopa vaiko interesų sąvoka
<ul style="list-style-type: none"> Materialinė teisė, kad vaiko interesai būtų įvertinti ir į juos būtų atsižvelgta, kai svarstomi skirtingi interesai, siekiant priimti sprendimą dėl aptariamo klausimo,
<ul style="list-style-type: none"> pagrindinis, aiškinamasis teisės principas,
<ul style="list-style-type: none"> darbo tvarkos taisyklė – su vaikais susijęs sprendimo priėmimo procesas turi apimti galimo tokio sprendimo poveikio (teigiamo ar neigiamo) susijusiam vaikui ar vaikams vertinimą ⁽⁸⁷⁾.

Nėra (kitos) vienos ir abstrakčios „vaiko interesų“ apibrėžties, nes ši teisinė sąvoka yra glaudžiai susijusi su kiekvieno atitinkamo nepilnamečio individualumu. Bendrajame komentare Nr. 14 išdėstyta:

Vaiko interesų sąvoka yra sudėtinga, o turinys turi būti nustatytas kiekvienu konkrečiu atveju. <...> Ji turėtų būti pritaikyta ir apibrėžta kiekvienu atskiru atveju, atsižvelgiant į konkrečią susijusio vaiko ar vaikų situaciją ir asmeninį kontekstą, aplinkybes ar poreikius ⁽⁸⁸⁾.

⁽⁸¹⁾ Žr. Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai, 2007 m. gruodžio 14 d. (2007/C303/02), parengė Konvencijos biuras, 24 straipsnis.

⁽⁸²⁾ Žr. PSD (naujos redakcijos) 9 ir 18 konstatuojamąsias dalis; PD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamąją dalį; PPD (naujos redakcijos) 33 konstatuojamąją dalį; ir reglamento „Dublinas III“ 13 konstatuojamąją dalį.

⁽⁸³⁾ 2006 m. birželio 27 d. ESTT (DK) sprendimas Europos Parlamento / Europos Sąjungos Taryba, C-540/03, EU:C:2006:429, 37 punktą. Dėl konkretaus ryšio tarp VTK ir ES teisės poveikio žr. to paties sprendimo 57 punktą.

⁽⁸⁴⁾ Vaiko teisių komitetas (VTK komitetas), Bendrasis komentaras Nr. 6 (2005 m.) – Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų, 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6.

⁽⁸⁵⁾ 9 straipsnis, atskyrimas nuo tėvų; 10 straipsnis, šeimos susijungimas; 18 straipsnis, tėvų atsakomybės; 20 straipsnis, šeimos aplinkos netekimas ir priežiūros pakeitimas; 21 straipsnis, įvaikinimas; 37 straipsnio c dalis, atskyrimas nuo suaugusiųjų, kai atimama laisvė; 40 straipsnio 2 dalies b punkto iii papunktis, procesinės garantijos, įskaitant tėvų dalyvavimą teismo posėdžiuose baudžiamosiose bylose, kai įstatymą pažeidžia vaikai.

⁽⁸⁶⁾ UNICEF (R. Hodgkin ir P. Newell), Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, 3-ias leid., 2007 m., p. 37.

⁽⁸⁷⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus, CRC/C/GC/14, įvadas.

⁽⁸⁸⁾ Ten pat, IV A 3 skirsnis, pirmą pastraipą.

Kita vertus, „[išsireiškimas] „svarbiausia“ reiškia, kad vaiko interesai negali būti vertinami taip pat, kaip ir visos kitos aplinkybės“. Antra vertus, bendrajame komentare pažymima:

taikant šį straipsnį būtinas lankstumas. Įvertinti ir nustatyti vaiko interesai gali prieštarauti kitiems interesams ar teisėms (pvz., kitų vaikų, visuomenės, tėvų ir kitų asmenų interesams ir teisėms). Galimi vaiko kaip individo ir vaikų kaip grupės ar visų vaikų interesų konfliktai turi būti sprendžiami kiekvienu konkrečiu atveju, atidžiai išlaikant pusiausvyrą tarp visų šalių interesų ir priimant tinkamą kompromisą⁽⁸⁹⁾.

Nuorodų į vaiko interesus yra ir ES Chartijoje, ir visuose BEPS ES antrinės teisės aktuose. 9 lentelėje išvardytos ES Chartijoje ir BEPS teisės aktuose pateiktos nuorodos į vaiko interesus.

9 lentelė. Vaiko interesai ES Chartijoje ir BEPS priemonėse

Priemonė	Nuorodos į vaiko interesus
ES Chartija	24 straipsnio 2 dalis
PSD (nauja redakcija)	9 ir 22 konstatuojamosios dalys; 2 straipsnio j punktas, 11 straipsnio 2 dalis, 23 straipsnio 1, 2 ir 5 dalys ir 24 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys
Reglamentas „Dublinas III“	13, 16, 24 ir 35 konstatuojamosios dalys; 2 straipsnio k punktas, 6, 8 straipsniai ir 20 straipsnio 3 dalis
PPD (nauja redakcija)	33 konstatuojamoji dalis, 2 straipsnio n punktas ir 25 straipsnio 1 dalies a punktas ir 6 dalis ⁽⁹⁰⁾
PD (nauja redakcija)	18, 19, 27 ir 38 konstatuojamosios dalys; 20 straipsnio 5 dalis ir 31 straipsnio 4 ir 5 dalys

Kalbant apie **PPD (naują redakciją)**, ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalies privaloma taisyklė yra nurodyta 33 konstatuojamojoje dalyje⁽⁹¹⁾, 2 straipsnio n punkte⁽⁹²⁾ ir 25 straipsnio 1 dalies a punkte⁽⁹³⁾. Aiškiau išdėstyta PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalyje⁽⁹⁴⁾.

Kalbant apie priskyrimą tarptautinės apsaugos gavėjams, **PD (naujos redakcijos)** 18 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad „įgyvendindamos [PD (naują redakciją)] valstybės narės pirmiausia turėtų atsižvelgti į geriausius vaiko interesus“. 19 konstatuojamojoje dalyje pripažįstama, kad „būtina išplėsti šeimos narių sąvoką, atsižvelgiant į tam tikras skirtingas priklausomumo aplinkybes ir ypatingą dėmesį skiriant geriausiems vaiko interesams“. Tai taikoma prašymo vertinimui ir suteiktos tarptautinės apsaugos pobūdžiui. 27 konstatuojamojoje dalyje, kuri yra susijusi su tarptautine apsauga, teigiama: „Jei prašytojas yra nelydimas nepilnamečis, vertinant, ar yra galimybė naudotis ta veiksminga apsauga, turėtų būti atsižvelgiama į galimybę naudotis tinkamomis priežiūros ir globos sąlygomis, kurios atitinka geriausius nelydimo nepilnamečio interesus.“

PD (naujos redakcijos) VII skyriaus, kuriame išdėstytos bendrosios taisyklės dėl tarptautinės apsaugos pobūdžio, 20 straipsnio 5 dalyje pakartojama: „Įgyvendindamos šio skyriaus nuostatas dėl nepilnamečių, valstybės narės visų pirma atsižvelgia į geriausius vaiko interesus.“

⁽⁸⁹⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus, CRC/C/GC/14, IV A 4 skirsnis, antra ir ketvirta pastraipos.

⁽⁹⁰⁾ Dėl daugiau informacijos apie nepilnamečių procesines garantijas žr. 7.5.6 skirsnį.

⁽⁹¹⁾ Išsamiai cituojama 7.5.6 skirsnyje.

⁽⁹²⁾ PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio n punktas: „Atstovas – asmuo arba organizacija, kompetentingų institucijų paskirti, kad padėtų ir atstovautų nelydimam nepilnamečiui per šioje direktyvoje numatytas procedūras, kad užtikrintų vaiko interesus.“

⁽⁹³⁾ PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalies a punktas: „Atstovas atlieka savo pareigas atsižvelgdamas į vaiko interesų principą ir turi tam reikiamas specialiąsias žinias.“

⁽⁹⁴⁾ Cituojama 7.5.6 skirsnyje.

38 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad „spręsdamos dėl teisių į lengvatas, kurios numatytos šioje direktyvoje, valstybės narės turėtų deramai atsižvelgti į geriausius vaiko interesus“. Be to, tai aiškiai nurodyta 31 straipsnio 4 ir 5 dalyse nelydimų nepilnamečių atveju ⁽⁹⁵⁾.

PSD (naujoje redakcijoje) vaiko interesai aiškiai nurodomi 9 ir 22 konstatuojamosiose dalyse, 2 straipsnio j punkte, 11 straipsnio 2 dalyje, 23 straipsnio 1, 2 ir 5 dalyse ir 24 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse ⁽⁹⁶⁾.

Reglamento „Dublinas III“ 13 konstatuojamojoje dalyje ir 6 straipsnio 1 dalyje pakartojama ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalies privaloma taisyklė. Reglamente taip pat nurodomi vaiko interesai – 16, 24 ir 35 konstatuojamosiose dalyse, 2 straipsnio k punkte, 6 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 8 straipsnyje ir 20 straipsnio 3 dalyje ⁽⁹⁷⁾.

ESTT didžioji kolegija byloje *SM* pažymėjo, kad ES Chartijos ⁽⁹⁸⁾ 7 straipsnis, kuriuo garantuojama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, „turi būti aiškinamas kartu su pareiga atsižvelgti į vaiko interesus, kaip pripažinta jos 24 straipsnio 2 dalyje“ ⁽⁹⁹⁾. Šis sprendimas dėl ES piliečių šeimos susijungimo galėtų tapti įkvėpimo šaltiniu, kalbant apie Chartijos 24 straipsnio 2 dalies aiškinimo ir taikymo ES antrinės teisės aktų atžvilgiu metodą. Sprendime konstatuota, kad taikydamos Direktyvoje 2004/38 numatytą diskreciją, nacionalinės valdžios institucijos turi „pagrįstai įvertinti ir pasverti visus kiekvienoje konkrečioje situacijoje esamus interesus, ypač atsižvelgti į atitinkamų vaikų interesus“ ⁽¹⁰⁰⁾.

Byloje *A ir S* ESTT nusprendė, kad PPD (nauja redakcija), PD (nauja redakcija) ir Šeimos susijungimo direktyva siekiamas tikslas – užtikrinti, kad pagal Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnio 2 dalį valstybės narės, taikydamos šias direktyvas, praktiškai pirmiausia atsižvelgtų į vaiko interesus ⁽¹⁰¹⁾.

Teismas taip pat nusprendė, kad nors pagal Šeimos susijungimo direktyvos 4 straipsnio 2 dalies a punktą galimybė susijungti su pabėgėlio pirmos eilės tiesiosios aukštutinės linijos giminaičiais „yra iš esmės palikta kiekvienos valstybės narės diskrecijai“, 10 straipsnio 3 dalies a punkte „nukrypstant nuo šio principo, numatyta nelydimų nepilnamečių pabėgėlių teisė taip susijungti, ir jai netaikoma nei valstybių narių diskrecija, nei 4 straipsnio 2 dalies a punkte nustatytos sąlygos“ ⁽¹⁰²⁾. Nurodydamas šeimos susijungimo skatinimą, nelydimų nepilnamečių pažeidžiamumą, vienodo elgesio ir teisinio tikrumo principus bei ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalį, ESTT atmetė teiginį, kad atitinkamas momentas nustatant, ar pabėgėlių reikia laikyti nelydimu nepilnamečiu, yra prašymo dėl šeimos susijungimo teikimo momentas. Jis taip pat atmetė alternatyvų teiginį, kad toks momentas yra sprendimo dėl to prašymo

⁽⁹⁵⁾ PD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 4 dalis: „Kiek įmanoma, broliai ir (arba) seserys neišskiriami, atsižvelgiant į atitinkamo nepilnamečio interesus, ypač į jo amžių ir brandą.“ PD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 5 dalis: „Jei nelydimam nepilnamečiui suteikiama tarptautinė apsauga, o jo šeimos narių paieška dar neprasidėjo, valstybės narės, siekdamos užtikrinti geriausius nepilnamečio interesus, iš karto po tarptautinės apsaugos suteikimo pradeda ją paiešką.“

⁽⁹⁶⁾ Šios PSD (naujos redakcijos) nuostatos toliau cituojamos tokia tvarka: 9 konstatuojamoji dalis 4.3.4 skirsnyje; 22 konstatuojamoji dalis 4.5.2 skirsnyje; 2 straipsnio j punktas 4.3.6.1 skirsnyje; 11 straipsnio 2 dalis 4.8.3 skirsnyje; 23 straipsnio 1 ir 2 dalys 4.3 skirsnyje; 23 straipsnio 5 dalis 4.3.2 skirsnyje; 24 straipsnio 1 dalis 4.3.6.1 skirsnyje; 24 straipsnio 2 dalis 4.3.6.2 skirsnyje; ir 24 straipsnio 3 dalis 4.3.6.3 skirsnyje.

⁽⁹⁷⁾ Šios reglamento „Dublinas III“ nuostatos toliau cituojamos tokia tvarka: 13 konstatuojamoji dalis 5.1 skirsnyje, 16 konstatuojamoji dalis – 383 išnaša; 24 konstatuojamoji dalis 5.5.4 skirsnyje; 35 konstatuojamoji dalis – 126 išnaša; 2 straipsnio k punktas ir 6 straipsnis 5.2 skirsnyje; 8 straipsnis 5.3.1 skirsnyje; ir 20 straipsnio 3 dalis 5.3.2 skirsnyje.

⁽⁹⁸⁾ ES Chartijos 7 straipsnyje nustatyta: „Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.“

⁽⁹⁹⁾ 2019 m. kovo 26 d. ESTT (DK) sprendimas *SM / Entry Clearance Officer, UK Visa Section*, C-129/18, EU:C:2019:248, 67 punktą.

⁽¹⁰⁰⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *SM, op. cit.* (99 išnaša pirmiau), 68 punktą. Taip pat žr. 2019 m. kovo 13 d. ESTT sprendimo *E / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-635/17, EU:C:2019:192, 57 punktą.

⁽¹⁰¹⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *A ir S, op. cit.* (33 išnaša pirmiau), 58 punktą.

⁽¹⁰²⁾ Ten pat, 34 punktą.

priėmimo momentas ⁽¹⁰³⁾. Vis dėlto teismas nusprendė, kad lemiamas veiksnys yra asmens amžius jo atvykimo į valstybės narės teritoriją ir prieglobsčio prašymo teikimo metu ⁽¹⁰⁴⁾.

Byloje *E*, kuri taip pat buvo susijusi su šeimos susijungimu ir vaiko interesais, ESTT konstatavo, kad valdžios institucija turi deramai atsižvelgti į „asmens šeimos santykių pobūdį ir tvirtumą, jo gyvenimo valstybėje narėje trukmę, šeimos, kultūrinių ir socialinių ryšių su jo ar jos kilmės šalimi buvimą“ ⁽¹⁰⁵⁾. Todėl įgyvendindamos Šeimos susijungimo direktyvą kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turi atsižvelgti į visus konkrečiu atveju svarbius veiksnius. „Konkrečiai tariant, tokios aplinkybės kaip atitinkamų vaikų amžius, jų situacija kilmės šalyje ir jų priklausomumo nuo tėvų laipsnis gali daryti įtaką reikalaujamo patikrinimo apimčiai ir intensyvumui.“ ⁽¹⁰⁶⁾

Vertindamos geriausius vaiko interesus pagal BEPS valstybės narės turėtų, be kita ko, tinkamai atsižvelgti į šiuos veiksnius: šeimos susijungimo galimybes, nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, saugumo ir apsaugos aspektus ir nepilnamečio nuomonę pagal jo amžių ir brandą ⁽¹⁰⁷⁾.

Byloje *MA, BT ir DA* ESTT išaiškina, kad net jei ES antrinės teisės akto nuostatoje nėra aiškiai minimi nepilnamečio interesai, pagal Chartijos 24 straipsnio 2 dalį ir jos 51 straipsnio 1 dalį aiškinant ir taikant tą nuostatą pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus ⁽¹⁰⁸⁾.

Bendra prielaida pagal BEPS sistemą – vaiko interesus atitinka vaiko padėties, kurioje jis yra neatsiejamas nuo savo tėvų, vertinimas. Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 3 dalį reikėtų aiškinti taip ⁽¹⁰⁹⁾.

ES Chartijos 7 straipsnis, kuriuo pripažįstama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, turi būti aiškinama taip, kad jos esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip EŽTK 8 straipsnio esmė ir taikymo sritis ⁽¹¹⁰⁾. EŽTT nusprendė, kad vadovaujantis vaiko interesais, kurie yra svarbūs pagal EŽTK 8 straipsnį, turi būti išlaikyti vaiko ryšiai su jo šeima, „išskyrus atvejus, kai įrodyta, kad šeima yra itin netinkama“ ⁽¹¹¹⁾. Nurodydamas VTK 9 straipsnio 1 dalį, teismas patvirtino:

Yra svarbus tarptautinis sutarimas tuo aspektu, kad vaikas negali būti atskirtas nuo savo tėvų prieš jo valią, išskyrus atvejus, kai kompetentingos institucijos, atlikusios teisminę peržiūrą, nustato, laikydamosi taikytinos teisės ir procedūrų, kad toks atskyrimas yra būtinas dėl vaiko interesų ⁽¹¹²⁾.

Teismas taip pat nustatė, kad „yra platus sutarimas, be kita ko, tarptautinėje teisėje, kuriuo grindžiama mintis, kad priimant visus su vaikais susijusius sprendimus, visų pirma turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus“ ⁽¹¹³⁾.

⁽¹⁰³⁾ Ten pat, 55, 56, 57, 59 ir 60 punktai.

⁽¹⁰⁴⁾ Ten pat, 64 punktas.

⁽¹⁰⁵⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *E / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, *op. cit.* (100 išnaša pirmiau), 58 punktas.

⁽¹⁰⁶⁾ Ten pat, 59 punktas.

⁽¹⁰⁷⁾ Žr. reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 3 dalį, daugiau informacijos pateikta 5.2 skirsnyje – 365 išnaša; ir PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalį, daugiau informacijos pateikta 4.3 skirsnyje.

⁽¹⁰⁸⁾ 2013 m. birželio 6 d. ESTT sprendimas *MA, BT ir DA / Secretary of State for the Home Department*, C-648/11, EU:C:2013:367, 58–59 punktai.

⁽¹⁰⁹⁾ 2019 m. sausio 23 d. ESTT sprendimas *M. A., S. A. ir A. Z. / International Protection Appeal Tribunal ir kt.*, C-661/17, EU:C:2019:53, 89–90 punktai.

⁽¹¹⁰⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *SM*, *op. cit.* (99 išnaša pirmiau), 65 punktas. Dėl daugiau informacijos apie šeimos vienovės užtikrinimą pagal BEPS taip pat žr. 4.3.4 skirsnį.

⁽¹¹¹⁾ 2010 m. liepos 6 d. EŽTT (DK) sprendimas *Neulinger ir Shuruk / Šveicarija*, Nr. 41615/07, 136 punktas.

⁽¹¹²⁾ 2019 m. rugsėjo 10 d. EŽTT (DK) sprendimas *Strand Lobben ir kt. / Norvegija*, Nr. 37283/13, 207 punktas, kuriame nurodyta VTK 9 straipsnio 1 dalis.

⁽¹¹³⁾ Ten pat, 204 punktas.

UNHCR teigia, kad, atsižvelgiant į sprendimo dėl vaiko mastą, turi būti taikomos skirtingos procesinės apsaugos priemonės, kad būtų nustatyta, kurios turimos alternatyvos atitinka nepilnamečio interesus⁽¹¹⁴⁾. Svarstant vaiko interesus, kai imamas bet kokio su prieglobsčio prašančiais vaikais ir bet kokių kitų vaikų, kuriuos saugo UNHCR, susijusio veiksmo, itin aktualios gali būti UNHCR 2018 m. *Rekomendacijos dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo*⁽¹¹⁵⁾.

Vadovaujantis šiais požiūriais, galima teigti, kaip pažymėjo VTK komitetas:

„Siekiant nustatyti vaiko interesus, būtina aiškiai ir visapusiškai įvertinti vaiko tapatybę, įskaitant jo (jos) pilietybę, auklėjimo, etninę, kultūrinę ir kalbinę kilmę, pažeidžiamumą ir apsaugos poreikius. Todėl leidimas vaikui patekti į teritoriją yra būtinoji tokio pirminio vertinimo proceso sąlyga. Vertinimo procesą palankioje ir saugioje aplinkoje turėtų atlikti kvalifikuotas specialistas, išmanantis amžių ir lytį atitinkančius apklausos metodus.“⁽¹¹⁶⁾

⁽¹¹⁴⁾ UNHCR, *Rekomendacijos dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo*, 2021 m. gegužės mėn., p. 97. Taip pat žr. 2019 m. gegužės 23 d. ESTT sprendimo Mohammed Bilali / Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl, C-720/17, EU:C:2019:448, 57 punktą.

⁽¹¹⁵⁾ UNHCR, *Rekomendacijos dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo*, 2021 m., *op. cit.* (114 išnaša pirmiau).

⁽¹¹⁶⁾ VTK komitetas, *Bendrasis komentaras Nr. 6, op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 20 punktas.

3 dalis. Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas

Specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų nustatymas pagal PSD (naują redakciją) ir prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas pagal PPD (naują redakciją) yra valstybėms narėms taikoma būtina sąlyga, kad pagal atitinkamas direktyvas jos įvykdytų savo pareigas tokių prašytojų atžvilgiu. Nustatymas yra pirmas žingsnis užtikrinant, kad tokiems prašytojams būtų suteikta tinkama parama, kad būtų patenkinti jų poreikiai ir „būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti“⁽¹¹⁷⁾.

Specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams gali reikėti specialių procesinių garantijų arba jų nereikėti ir atvirkščiai. Todėl valstybės narės prašytoją turi įvertinti vadovaudamosi kiekviena direktyva ir taikyti atskiras, bet tarpusavyje susijusias ir PSD (naujos redakcijos), ir PPD (naujos redakcijos) nuostatas. Ši dalis pradedama atskirai nagrinėjant atitinkamas kiekvienos direktyvos nuostatas, susijusias su nustatymu ir vertinimu. Toliau pateikiama rodiklių ir įrodymų, kurie yra svarbūs nustatant asmenis pagal abi direktyvas, apžvalga, kaip nurodyta 10 lentelėje.

10 lentelė. 3 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
3.1	Specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų nustatymas ir vertinimas (PSD (nauja redakcija))	38
3.2	Prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymas ir vertinimas (PPD (nauja redakcija))	42
3.3	Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, rodikliai	47
3.4	Specialių priėmimo poreikių ir (arba) specialių procesinių garantijų poreikio įrodymai ir vertinimas	48

3.1. Specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų nustatymas ir vertinimas (PSD (nauja redakcija))

PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „Nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti.“ PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio k punkte „specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas“ apibrėžtas kaip „pažeidžiamas asmuo pagal 21 straipsnį, kuriam reikia specialių garantijų, kad galėtų pasinaudoti teisėmis ir laikytis įpareigojimų, numatytų šioje direktyvoje“.

⁽¹¹⁷⁾ PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamoji dalis.

PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje numatyta:

PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnis

Valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, žmonių su negalia, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečius vaikus turinčių vienišų tėvų, prekybos žmonėmis aukų, sunkiai sergančių, psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat asmenų, kurie buvo kankinti, išžaginti arba patyrė kitokį didelį psichologinį, fizinį arba seksualinį smurtą, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva.

Itin svarbu tai, kad žodžio „pavyzdžiui“ vartojimas PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje rodo, kad straipsnyje nustatytas nebaigtinis pažeidžiamų asmenų pavyzdžių sąrašas. Į tai atsižvelgiant, valstybėms narėms gali tekti atsižvelgti į konkrečią kitų pažeidžiamų asmenų padėtį. Pavyzdžiui, tam tikri prašytojai gali turėti specialių priėmimo poreikių dėl savo seksualinės orientacijos ir (arba) lytinės tapatybės⁽¹¹⁸⁾. Be to, prašytojas gali būti susijęs su keliais ir (arba) besikeičiančiais pažeidžiamumo aspektais.

PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje nustatyta, kad nepilnamečiai ir nelydimi nepilnamečiai yra pažeidžiamų asmenų pavyzdžiai. Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punktą „nepilnametis – jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės“. PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punkte numatyta:

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punktas

nelydimas nepilnametis – nepilnametis, į valstybių narių teritoriją atvykęs nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusio asmens ir ten esantis tol, kol toks asmuo ima jį faktiškai prižiūrėti; šiai kategorijai priklauso nepilnametis, kuris liko be palydos po to, kai atvyko į valstybių narių teritoriją;

Kiti pažeidžiamų asmenų pagal 21 straipsnį pavyzdžiai PSD (naujoje redakcijoje) nėra apibrėžti⁽¹¹⁹⁾.

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Turinčiais specialių priėmimo poreikių gali būti laikomi ir tokiu būdu pasinaudoti pagal šią direktyvą teikiama specialia parama gali tik pažeidžiami asmenys pagal [PSD (naujos redakcijos)] 21 straipsnį.“ Pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį valstybės narės turi nustatyti tinkamus metodus, pagal kuriuos nustatomi specialių priėmimo poreikių turintys prašytojai. PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnyje nustatyta pažeidžiamų asmenų specialių priėmimo poreikių vertinimo teisinė sistema.

⁽¹¹⁸⁾ Dėl LGBTI asmenų žr. 2016 m. EŽTT sprendimo O. M. / Vengrija, *op. cit.* (56 išnaša pirmiau), 53 punktą. Žr. 3.2 skirsnį, kuriame pateiktos „seksualinės orientacijos“ ir „lytinės tapatybės“ apibrėžtys.

⁽¹¹⁹⁾ Su prekyba žmonėmis susiję nusikaltimai yra išdėstyti 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (kovos su prekyba žmonėmis direktyvos) 2 straipsnyje.

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalis

Siekdamos veiksmingai įgyvendinti 21 straipsnį, valstybės narės vertina, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas. Valstybės narės taip pat nurodo tokių poreikių pobūdį.

Tas vertinimas pradedamas per pagrįstą laikotarpį nuo tada, kai paprašoma tarptautinės apsaugos, ir gali būti įtraukiamas į galiojančias nacionalines procedūras. Valstybės narės užtikrina, kad tie specialūs priėmimo poreikiai būtų tenkinami taip pat atsižvelgiant į šios direktyvos nuostatas, jeigu jie išaiškėja vėlesniu prieglobsčio procedūros etapu.

Valstybės narės užtikrina, kad specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams teikiant pagalbą pagal šią direktyvą būtų atsižvelgiama į jų specialius priėmimo poreikius per visą prieglobsčio procedūrą ir būtų tinkamai stebima jų padėtis.

Todėl pagal PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalį valstybės narės turi:

- vertinti ir nustatyti, ar prašytojas yra specialių priėmimo poreikių turintis prašytojas; ir
- nurodyti tokių poreikių pobūdį.

Pagal PSD 21 straipsnį ir 22 straipsnio 1 ir 3 dalis valstybės narės turi įvertinti visus prašytojus, kad nustatytų, ar prašytojas yra „specialiųjų priėmimo poreikių“ turintis pažeidžiamas asmuo. Prašytojai, kurie yra nustatomi kaip specialiųjų priėmimo poreikių turintys prašytojai, turi būti įvertinti, kad būtų nustatytas jų poreikių pobūdis. Todėl valstybės narės turi atlikti individualų vertinimą⁽¹²⁰⁾.

Vertinimas turi būti pradėtas „per pagrįstą laikotarpį nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo dienos“. Vadovaujantis PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio b punktu, kuriame nustatyta tarptautinės apsaugos prašymo apibrėžtis, prašymas „pateikiamas“, kai trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, „kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso“, pateikia prašymą dėl valstybės narės apsaugos ir kuris „aiškiai neprašo kitokios rūšies apsaugos, kuriai netaikoma [PD (nauja redakcija)] ir kurios galima prašyti atskirai“. Todėl prašymas „sudaromas“ prieš jį registruojant ir pateikiant pagal PPD (naujos redakcijos) 6 straipsnio 1 ir 2 dalis⁽¹²¹⁾. Atsižvelgiant į tai, atskaitos taškas, kalbant apie momentą, nuo kurio vertinamas „pagrįstas laikotarpis“, yra prašymo sudarymo, o ne registravimo ar pateikimo momentas.

„Pagrįsto laikotarpio“ reikšmė turėtų būti grindžiama PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalyje nustatytu tikslu užtikrinti, kad teikiant paramą specialiųjų priėmimo poreikių

⁽¹²⁰⁾ Pavyzdžiui, Prancūzija, Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (CESEDA) (2019 m. birželio 1 d. versija su paskutiniais pakeitimais), L744-6 straipsnis, pagal kurį *Office français de l'immigration et de l'intégration* (OFII) turi įvertinti pažeidžiamumą per pagrįstą laikotarpį ir **po individualaus pokalbio su prieglobsčio prašytoju**, kad nustatytų, ar asmuo turi specialiųjų priėmimo poreikių, ar ne (paryškinta šiame tekste). Taip pat žr. Malta, Prieglobsčio prašytojų priėmimo reglamentai, 2005 m. lapkričio 22 d., papildomi teisės aktai (SL) 420.06 (su pakeitimais, padarytais iki 2015 m.), reglamento 14 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta, kad „būtina atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų, <...> kurie, kaip nustatyta **atlikus individualių jų padėties vertinimą**, turi specialiųjų poreikių, padėtį“ (paryškinta šiame tekste).

⁽¹²¹⁾ PPD (naujos redakcijos) 6 straipsnio 1 dalis: „Asmeniui paprašius tarptautinės apsaugos kompetentingos pagal nacionalinę teisę tokius prašymus registruoti institucijos, registracija atliekama ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos.“ „Jeigu tarptautinės apsaugos prašoma kitų institucijų, kurios, tikėtina, gali gauti tokių prašymų, tačiau nėra kompetentingos juos registruoti pagal nacionalinę teisę, valstybės narės užtikrina, kad tokiu atveju registracija būtų vykdoma ne vėliau kaip per šešias dienas nuo prašymo dienos.“
6 straipsnio 2 dalis: „Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos paprašęs asmuo turėtų veiksmingą galimybę prašymą pateikti kuo greičiau.“
Dėl daugiau informacijos apie prašymo sudarymą, registraciją ir irteikimą žr. EASO, Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. *Teisinė analizė*, 2018 m., 2.3 skirsnis.

turintiems prašytojams pagal PSD (naują redakciją) būtų atsižvelgiama į jų specialius priėmimo poreikius „visą prieglobsčio procedūros laikotarpį“⁽¹²²⁾. Byloje *Cimade ir Gisti*, kuri buvo susijusi su PSD aiškinimu, ESTT nusprendė:

Be to, atsižvelgiant į [PSD] bendrą struktūrą ir paskirtį bei gerbiant pagrindines teises, pirmiausia reikalavimus, numatytus Chartijos 1 straipsnyje, pagal kurį žmogaus orumą reikia gerbti ir saugoti, <...> draudžiama iš pateikusio prieglobsčio prašytojo, net ir laikinai laikotarpiu tarp prieglobsčio prašymo pateikimo ir faktiško perdavimo atsakingai valstybei narei, atimti apsaugą pagal šioje direktyvoje nustatytas minimalias normas⁽¹²³⁾.

Valstybės narės turi reikšmingą diskreciją, nustatydamos vertinimo metodus. PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje numatyta, kad vertinimas „gali būti įtraukiamas į galiojančias nacionalines procedūras“. PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 2 dalyje pridurta, kad „vertinimas nebūtinai atliekamas administracinės procedūros forma“. Todėl valstybės narės gali nuspręsti nustatyti konkretų priėmimo poreikių vertinimą arba tą vertinimą sujungti su specialių procesinių garantijų poreikio vertinimu (žr. 3.3 skirsinį). Be to, vertinimas gali būti atliekamas atskirai arba įtrauktas į esamas procedūras⁽¹²⁴⁾.

Iš PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalies, 25 straipsnio 2 dalies ir 29 straipsnio 1 dalies matyti, kad vertinimą turėtų atlikti tinkamą kvalifikaciją turintys asmenys⁽¹²⁵⁾.

PSD (naujoje redakcijoje) nėra nustatyta, kaip reikia įvertinti specialius priėmimo poreikius, bet taikomi metodai turi atitikti direktyvos nuostatas ir, kaip matyti iš 35 konstatuojamosios dalies, atitikti ES Chartija garantuojamas pagrindines teises⁽¹²⁶⁾. Kalbant apie nepilnamečių priėmimo poreikių vertinimą, pirmiausia turi būti atsižvelgta į vaiko interesus pagal ES Chartijos 24 straipsnį ir pagal VTK bei EŽTK⁽¹²⁷⁾. Be to, 10 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „Valstybių narių elgesys su asmenimis, kuriems taikoma ši direktyva, yra saistomas įsipareigojimais pagal tarptautinės teisės dokumentus, kurių šalys šios valstybės yra.“

Nors naudojami metodai turi atitikti valstybių narių pareigas pagal PSD (naują redakciją), ES Chartiją ir atitinkamas tarptautines sutartis, vis tik aišku, kad jos turi būti pajėgios nustatyti pažeidžiamus asmenis, kurie patenka į PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnio taikymo sritį. Pagal šį straipsnį valstybės narės turi nustatyti tinkamus metodus, pagal kuriuos nustatomi specialių priėmimo poreikių turintys prašytojai. Tai ypač taikoma tiems, kurių poreikiai gali būti neakivaizdūs arba jie gali paaiškėti vėliau, pavyzdžiui, kankinimų ir kitokio sunkių formų smurto aukoms, prašytojams, kurie yra lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai arba interseksualūs

⁽¹²²⁾ EASO gairėse kompetentingoms institucijoms, kurios nors ir nėra teisiškai privalomos, rekomenduojama, kad „pirminis nustatymas ir vertinimas vyksta priėmimo etapu (nuo 1 iki 3 dienų). Papildomas nuolatinis nustatymas ir (arba) vertinimas turėtų būti atliekami atsižvelgiant į atitinkamus specialiuosius poreikius“; EASO, Gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai, 2016 m., p. 40. Šiuo atžvilgiu UNHCR „primygtinai rekomenduoja, kad tokie (pirminiai) vertinimai būtų atliekami kuo greičiau“; UNHCR, UNHCR paaiškinamieji komentarai dėl 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), 2015 m. balandžio mėn., p. 51.

⁽¹²³⁾ 2012 m. rugsėjo 27 d. ESTT sprendimas *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) / Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594, 56 punktas.

⁽¹²⁴⁾ Pavyzdžiui, Prancūzijoje, CESEDA, *op. cit.* (120 išnaša pirmiau), L744-6 straipsnis, pagal kurį reikalaujama, kad OFII įvertintų pažeidžiamumą per pagrįstą laikotarpį ir po individualaus pokalbio su prieglobsčio prašytoju, kad nustatytų, ar asmuo turi specialių priėmimo poreikių. Atitinkamų nuostatų Belgijoje galima rasti 2007 m. sausio 12 d. *Loi sur l'accueil des demandeurs d'asile et de certaines autres catégories d'étrangers*, atnaujinta 2018 m. kovo 12 d., 22 straipsnyje.

⁽¹²⁵⁾ 24 straipsnio 4 dalyje, be kita ko, numatyta, kad „Su nelydimais nepilnamečiais dirbantys asmenys turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose dalyvauti bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje numatytą konfidencialumo taisyklių dėl bet kokios atliekant pareigas gautos informacijos“. 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Valstybės narės imasi reikiamų priemonių užtikrinti, kad šią direktyvą įgyvendinančioms institucijoms ir kitoms organizacijoms būtų suteiktas būtinas pagrindinis mokymas, atsižvelgiant į prašytojų, tiek į vyrų, tiek į moterų, poreikius“. Taip pat žr. VTK komitetas, *Bendrasis komentaras Nr. 6, op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 20 punktas: „Vertinimo procesą palankioje ir saugioje aplinkoje turėtų atlikti kvalifikuotas specialistas, išmanantis amžių ir lytį atitinkančius apklausos metodus.“

⁽¹²⁶⁾ 35 konstatuojamoji dalis: „Šioje direktyvoje gerbiamos pagrindinės teisės ir laikomasi principų, pripažįstamų visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Šia direktyva visų pirma siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui bei skatinti Chartijos 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 ir 47 straipsnių taikymą, ir ji turi būti atitinkamai įgyvendinta.“

⁽¹²⁷⁾ Žr. 2.4 skirsinį dėl vaiko interesų ir VTK komitetas, *Bendrasis komentaras Nr. 6, op. cit.* (84 išnaša pirmiau), V skirsnio a dalies dėl pirminio vertinimo ir priemonių 31 ir 32 punktai.

asmenys (LGBTI), neįgaliems prašytojams ir (arba) prašytojams, kurie turi specialiųjų poreikių dėl psichikos sveikatos. Todėl vertinimas gali užtrukti. Vertinimu, kuriuo galima nustatyti tik tuos asmenis, kurių pažeidžiamumo požymiai yra akivaizdūs arba matomi, nenustatomi kitų kategorijų pažeidžiami asmenys, patenkantys į PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnio taikymo sritį⁽¹²⁸⁾.

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalyje taip pat pripažįstama, kad specialūs priėmimo poreikiai gali paaiškėti tik vėlesniame prieglobsčio procedūros etape. Iš tiesų, jie gali paaiškėti tik pateikus paskesnę prašymą arba sprendimą apskundus teisme. Šioje nuostatoje pripažįstama, kad dėl įvairių priežasčių, įskaitant traumą, gėdą, pasitikėjimo stoką ir (arba) baimę, kai kuriems prašytojams gali būti sudėtinga atskleisti faktus ar patirtis, kurie gali rodyti, kad jie turi specialiųjų priėmimo poreikių⁽¹²⁹⁾. Jei tokie poreikiai paaiškėja tik vėlesniame etape, valstybės narės turi užtikrinti, kad tokie specialūs priėmimo poreikiai būtų patenkinti.

Jei nustatoma, kad prašytojas turi specialiųjų priėmimo poreikių, valstybės narės turi užtikrinti, kad jam teikiant paramą būtų atsižvelgiama į jo specialius priėmimo poreikius visą prieglobsčio procedūros laikotarpį⁽¹³⁰⁾. Jos taip pat turi tinkamai stebėti jo padėtį (PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalies trečia pastraipa). 4 dalyje pateikta daugiau informacijos apie valstybių narių pareigas pagal PSD (naują redakciją).

PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pagal PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 1 dalį atliekamas vertinimas „nedaro poveikio tarptautinės apsaugos poreikio vertinimui“ pagal PD (naują redakciją).

3.2. Prašytojų, kuriems reikia specialiųjų procesinių garantijų, nustatymas ir vertinimas (PPD (nauja redakcija))

PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punkte „prašytojas, kuriam reikia specialiųjų procesinių garantijų“ apibrėžiamas kaip „prašytojas, kurio galimybės naudotis teisėmis ir vykdyti pareigas, numatytas šioje direktyvoje, yra ribotos dėl asmeninių aplinkybių“. 29 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta:

PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamoji dalis

Kai kuriems prašytojams gali reikėti specialiųjų procesinių garantijų, *inter alia*, dėl jų amžiaus, lyties, lytinės orientacijos, lytinės tapatybės, neįgalumo, sunkios ligos, psichikos sutrikimų arba kankinimo, žagino ar kitokio psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto pasekmių. Valstybės narės turėtų stengtis, kad prieš priimant pirmosios instancijos sprendimą būtų nustatyti prašytojai, kuriems reikia specialiųjų procesinių garantijų. Tiems prašytojams turėtų būti suteikta tinkama parama, be kita ko, skirta pakankamai laiko, kad jiems būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti.

⁽¹²⁸⁾ Nors valstybėms narėms teisiškai nėra privaloma, žr. Europos Parlamentas, Vidaus politikos generalinis direktoratas, Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius, Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas, Bendros Europos prieglobsčio sistemos įgyvendinimas, 2016 m., p. 87. Šio tyrimo paprašė Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas, o jį užsakė, prižiūrėjo ir paskelbė Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

⁽¹²⁹⁾ 2016 m. liepos 18 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht / Tribunal administratif fédéral / Tribunale amministrativo federale / Tribunal administrativ federal*) (BVGE), Šveicarija) sprendimas D-6806. Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. *Teisinė analizė*, 2018 m., 6.3 skirsnis dėl informacijos atskleidimo, p. 174.

⁽¹³⁰⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade, op. cit.* (123 išnaša pirmiau), 56 punktas; 2014 m. vasario 27 d. ESTT sprendimas *Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers / Saciri ir kt.*, C-79/13, EU:C:2014:103, 33 punktas.

29 konstatuojamojoje dalyje išvardyti veiksniai ar aplinkybės nėra baigtiniai. Į tai atsižvelgiant, valstybėms narėms gali tekti atsižvelgti į kitas individualias aplinkybes, kurios gali riboti prašytojo galimybę pasinaudoti teisėmis ir vykdyti PPD (naujoje redakcijoje) numatytas pareigas. Be to, reikėtų pažymėti, kad prašytojas gali būti susijęs su keliomis ir (arba) besikeičiančiomis individualiomis aplinkybėmis.

Nepilnamečiai ir nelydimi nepilnamečiai yra prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų dėl jų amžiaus. Pagal PPD 2 straipsnio I punktą „nepilnametis – jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės“. Pagal PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio m punktą „nelydimas nepilnametis“ – nelydimas nepilnametis, kaip apibrėžta PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio I punkte, kuriame nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio I punktas

Apibrėžtys

nelydimas nepilnametis – nepilnametis, į valstybių narių teritoriją atvykęs nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusio asmens ir ten esantis tol, kol toks asmuo ima jį faktiškai prižiūrėti; šiai kategorijai priklauso nepilnametis, kuris liko be palydos po to, kai atvyko į valstybių narių teritoriją;

Byloje *A ir S*, kuri buvo susijusi su nelydimo nepilnamečio apibrėžtimi pagal atitinkamą Šeimos susijungimo direktyvos straipsnį, ESTT nusprendė, kad tos direktyvos 2 straipsnio f punktą reikia aiškinti taip:

„nepilnamečiu“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, turi būti laikomas trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuris atvykimo į valstybės narės teritoriją ir prieglobsčio prašymo šioje valstybėje narėje pateikimo momentu neturi 18 metų, bet vykstant prieglobsčio procedūrai sulaukia pilnametystės <...> ⁽¹³¹⁾.

Reikėtų pažymėti, kad vyresnio amžiaus prašytojui taip pat gali reikėti specialių procesinių garantijų dėl jo amžiaus ⁽¹³²⁾.

PPD (naujoje redakcijoje) nėra pateikta kitų prašytojų, kuriems gali reikėti specialių procesinių garantijų, kategorijų apibrėžčių. Tačiau rekomendacijų pateikta skirtinguose autoritetinguose šaltiniuose, kuriuose apibrėžiamas skirtingų rūšių pažeidžiamumas. Pavyzdžiui, 2007 m. Džokjakartos principuose pateikiamos seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės apibrėžtys ⁽¹³³⁾. Seksualinė orientacija „suprantama kaip asmens gebėjimas justi stiprų emocinį, jausminį ir (arba) seksualinį potraukį ir (arba) turėti intymių ir lytinių santykių su kitos lyties, tos pačios lyties arba ne vienos lyties asmenimis“. Lytinė tapatybė suprantama kaip kiekvieno asmens giliai juntamas ir individualus savo lyties suvokimas, galintis sutapti arba nesutapti su įgimta biologine lytimi, įskaitant savo kūno pajautą (dėl to gali būti savo noru medicininėmis, chirurginėmis ar kitokiomis priemonėmis

⁽¹³¹⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *A ir S*, *op. cit.* (33 išnaša pirmiau), 64 punktas.

⁽¹³²⁾ Žr. neprivalomą dokumentą *JT principai dėl vyresnio amžiaus asmenų*, kurį priėmė Generalinė Asamblėja 1991 m. gruodžio 16 d. rezoliucija 46/91.

⁽¹³³⁾ Džokjakartos principai, 2007 m., *op. cit.* (71 išnaša pirmiau), p. 6. Džokjakartos principus 2007 m. parengė tarptautinių žmogaus teisių ekspertų grupė.

keičiama kūno išvaizda arba funkcijos) ir kitokius lyties raiškos būdus, įskaitant aprangą, kalbėseną ir manieras ⁽¹³⁴⁾.

2017 m. buvo patvirtinti Džokjakartos principai plius 10. Dokumentu papildomi – ir nepakeičiami – pirminiai 29 Džokjakartos principai. Jame išdėstyti papildomi principai ir valstybių įpareigojimai taikant tarptautinę žmogaus teisių teisę seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės srityje ir pripažįstami atskiri ir tarpsektoriniai lyties raiškos ir lyties požymių pagrindai. Preambulėje „lyties raiška“ apibrėžiama kaip „kiekvieno asmens lyties pateikimas per fizinę išvaizdą, įskaitant aprangą, šukuoseną, papuošalus, kosmetiką ir manieras, kalbą, elgesio modelius, vardus ir kreipinius“ ir pažymima, „kad lyties raiška gali sutapti su asmens lytine tapatybe arba ne“. „Lyties požymiai“ apibrėžiami kaip „kiekvieno asmens fizinės savybės, susijusios su lytimi, įskaitant genitalijas ir kitus seksualinius ir reprodukcinis organus, chromosomas, hormonus, ir antrinės fizinės savybės, kurios pasireiškia subrendus“ ⁽¹³⁵⁾.

Kalbant apie neįgalumą, NTK neįgalieji apibrėžiami kaip „asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie drauge su kitomis įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje tokiomis pat kaip ir kitų asmenų sąlygomis“ ⁽¹³⁶⁾.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnyje nustatyta, be kita ko, prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymo ir vertinimo teisinė sistema.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalis Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų

Valstybės narės po tarptautinės apsaugos prašymo per pagrįstą laikotarpį įvertina, ar prašytojui reikia specialių procesinių garantijų.

Pagal šį straipsnį valstybės narės turi įvertinti visus prašytojus, kad nustatytų, ar jiems „reikia specialių procesinių garantijų“. Nustačius, kad prašytojui jų reikia, reikėtų įvertinti tokių poreikių pobūdį, siekiant vykdyti PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalyje nustatytus reikalavimus, kad būtų galima teikti tinkamą paramą ⁽¹³⁷⁾. Atitinkamai, valstybės narės privalo atlikti individualų specialių procesinių garantijų poreikio vertinimą.

Kaip minėta 3.1 skirsnyje, vadovaujantis PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio b punktu, kuriame nustatyta tarptautinės apsaugos prašymo apibrėžtis, prašymas „pateikiamas“, kai asmuo, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso, pateikia prašymą arba išreiškia norą pateikti prašymą dėl valstybės narės apsaugos. Todėl prašymas sudaromas prieš jį registruojant ir pateikiant pagal PPD (naujos redakcijos) 6 straipsnį ⁽¹³⁸⁾. Atsižvelgiant į tai, atskaitos taškas, kalbant apie momentą, nuo kurio vertinamas „pagrįstas laikotarpis“, yra prašymo sudarymo, o ne jo registravimo ar pateikimo momentas. PPD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nustatyta:

⁽¹³⁴⁾ *Džokjakartos principai*, 2007 m., op. cit. (71 išnaša pirmiau), p. 6.

⁽¹³⁵⁾ *Džokjakartos principai plius 10*, 2017 m., op. cit. (71 išnaša pirmiau), p. 6.

⁽¹³⁶⁾ NTK 1 straipsnis. Kaip pažymėta 2.1 skirsnyje, e konstatuojamojoje dalyje pripažįstama, kad neįgalumo sąvoka vis dar plėtojama.

⁽¹³⁷⁾ Visa citata pateikta toliau.

⁽¹³⁸⁾ Dėl daugiau informacijos apie prašymo sudarymą, registraciją ir teikimą žr. EASO, *Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 2.3 skirsnis.

PPD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamoji dalis

Atsižvelgiant į tai, kad trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, pareiškę norą prašyti tarptautinės apsaugos, yra tarptautinės apsaugos prašytojai, jie turėtų vykdyti pareigas **naudotis teisėmis tiek pagal [PPD (naują redakciją), tiek pagal PSD (naują redakciją)]**. Tuo tikslu valstybės narės turėtų kuo greičiau registruoti tuos asmenis kaip tarptautinės apsaugos prašytojus (paryškinta šiame tekste).

Sąvokos „per pagrįstą laikotarpį“ reikšmė turėtų būti grindžiama PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje išdėstytu tikslu užtikrinti, kad prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, gautų „tinkamą paramą <...>, kad jiems būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų prašymui pagrįsti“.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 2 dalimi valstybėms narėms suteikiama plati diskrecija dėl vertinimo, kuris „gali būti įtrauktas į esamas nacionalines procedūras ir (arba) [PSD (naujos redakcijos)] 22 straipsnyje nurodytą įvertinimą ir tai nebūtina atlikti administracinės procedūros forma“, metodų. Atitinkamai, vertinimas, ar prašytojui reikia specialių procesinių garantijų, ar ne, gali būti įtrauktas į vertinimą, ar prašytojas turi specialių priėmimo poreikių, ar ne.

PPD (naujoje redakcijoje) nenustatyti vertinimo, ar prašytojui reikia, ar nereikia specialių procesinių garantijų, metodai. Tačiau pagal PSD (naują redakciją) taikomi metodai turi atitikti direktyvos nuostatas. Taip pat iš 60 konstatuojamosios dalies matyti, kad turi būti gerbiama ES Chartija garantuojamos pagrindinės teisės, tokios kaip teisė į žmogaus orumą (1 straipsnis) ir teisė į privatų ir šeimos gyvenimą (7 straipsnis) ⁽¹³⁹⁾. Taikant PPD (naują redakciją) nepilnamečiams „pagal [ES Chartiją] ir 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją <...> visų pirma turėtų [būti atsižvelgiama] į vaiko interesus“ ⁽¹⁴⁰⁾. Be to, 15 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „Valstybių narių elgesys su asmenimis, kuriems taikoma ši direktyva, yra saistomas įsipareigojimais pagal tarptautinės teisės dokumentus, kurių šalys šios valstybės yra.“

Užtikrinant, kad taikomi metodai atitiktų valstybių narių pareigas pagal PPD (naują redakciją), ES Chartiją ir atitinkamas tarptautines sutartis, vis dėlto aišku, kad taikomais metodais turi būti įmanoma nustatyti prašytojus, kurie patenka į PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punkto taikymo sritį. Į tai atsižvelgiant jais turėtų būti įmanoma nustatyti ne tik tuos prašytojus, kurių pažeidžiamumas yra akivaizdus ar matomas dėl individualių aplinkybių. Valstybės narės turi parengti tinkamus metodus, kuriais būtų nustatomi prašytojai, kurių individualios aplinkybės gali būti neakivaizdžios arba jos gali paaiškėti vėliau, pavyzdžiui, kankinimų ir kitokio sunkių formų smurto aukos, LGBTI prašytojai arba prašytojai, kurie turi specialiųjų poreikių dėl savo psichikos sveikatos ⁽¹⁴¹⁾.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalyje numatyta:

⁽¹³⁹⁾ 60 konstatuojamoji dalis: „Šia direktyva gerbiama pagrindinės teisės ir laikomasi principų, kurie pripažinti Chartijoje. Šia direktyva visų pirma siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui bei skatinti Chartijos 1, 4, 18, 19, 21, 23, 24 ir 47 straipsnių taikymą, ir ji turi būti atitinkamai įgyvendinta.“

⁽¹⁴⁰⁾ PPD (nauja redakcija), 33 konstatuojamoji dalis. Taip pat žr. pirmesnį 2.4 skirsnį; VTK komitetas, *Bendrasis komentaras Nr. 6, op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 20 punktas, cituota 2 dalies pabaigoje.

⁽¹⁴¹⁾ Dėl aspektų, susijusių su kankinimų ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio rodikliais, žr. 7.5.4 skirsnį, o dėl aspektų, susijusių su seksualine orientacija ir lytine tapatybe, žr. 7.5.5 skirsnį.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad nustačius, jog prašytojams reikia specialių procesinių garantijų, jiems būtų suteikta tinkama parama, kad visą prieglobsčio procedūros laikotarpį jie galėtų naudotis šioje direktyvoje nustatytais teisėmis ir vykdyti joje nustatytas pareigas.

Šios teisinės analizės 7 ir 8 dalyse pateikta daugiau informacijos apie valstybių narių pareigas pagal PPD (naują redakciją).

PPD (naujoje redakcijoje) taip pat pripažįstama, kad tai, kad prašytojui reikia specialių procesinių garantijų, gali paaiškėti tik vėlesniame etape. PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalyje numatyta:

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad laikantis šios direktyvos į specialių procesinių garantijų poreikį taip pat būtų atsižvelgiama, kai toks poreikis paaiškėja vėlesniame procedūros etape, nebūtinai pradedant procedūrą iš naujo.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalį kai kurios valstybės narės yra nustačiusios tokias nuostatas savo teisės aktuose⁽¹⁴²⁾. Šioje nuostatoje pripažįstama, kad dėl įvairių priežasčių, įskaitant traumą, gėdą, savivokos, pasitikėjimo stoką ir (arba) baimę, kai kuriems prašytojams gali būti sudėtinga atskleisti faktus ar patirtis, kurie galėtų rodyti, jog jiems reikia specialių procesinių garantijų⁽¹⁴³⁾. Tai gali būti taikoma ir LGBTI asmenims, kurie iš pradžių gali nenorėti atskleisti labai asmenišką informaciją, ir asmenims, tapusiems kankinimų, išprievartavimo ir kitų formų psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukomis ir galintiems kentėti po patirtos traumos. ESTT pripažino, kad prašytojas iš pradžių gali nepasakyti savo seksualinės orientacijos⁽¹⁴⁴⁾.

Kai vėlesniame procedūros etape prašytojas atskleidžia faktus ar patirtį, galinčią rodyti, kad jam reikia specialių procesinių garantijų pagal PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalį, valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų tenkinamas bet koks tokių garantijų poreikis. Atsižvelgiant į aplinkybes, gali prireikti procedūrą pradėti iš naujo arba ne.

Tai, kad prašytojams reikia specialių procesinių garantijų, gali paaiškėti tik sprendimą apskundus teisme. Dėl daugiau informacijos apie specialias procesines garantijas teismo procesuose žr. 8 dalį.

⁽¹⁴²⁾ Kaip valstybių narių teisės aktų pavyzdį žr. Malta, Prieglobsčio prašytojų priėmimo reglamentai, 2005 m., *op. cit.* (120 išnaša pirmiau). Reglamento 14 straipsnio 2 dalyje numatyta: „Kai prašytojo pažeidžiamumas paaiškėja vėlesniame etape, pagalba ir parama teikiama nuo to momento pakartotinai įvertinus atvejį.“ Taip pat žr. Prancūzija, CESEDA, *op. cit.* (120 išnaša pirmiau), L744-6 straipsnis, pagal kurį būtina atsižvelgti ir į specialiuosius poreikius, jei jie pasireiškia vėlesniame prieglobsčio procedūros etape.

⁽¹⁴³⁾ Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. *Teisinė analizė*, 2018 m., 6.3 skirsnis dėl informacijos atskleidimo, p. 174.

⁽¹⁴⁴⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 69 punktą.

3.3. Prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, rodikliai

Kai kuriose priemonėse išdėstyti rodikliai, pagal kuriuos nustatomi prašytojai, turintys specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų. PPD (naujos redakcijos) 31 konstatuojamojoje dalyje numatyta:

PPD (naujos redakcijos) 31 konstatuojamoji dalis

Nacionalinės priemonės, susijusios su kankinimo arba kito sunkaus fizinio ar psichologinio smurto, įskaitant seksualinį, požymių ir ženklų nustatymu ir patvirtinimu dokumentais per procedūras, kurioms taikoma ši direktyva, gali, *inter alia*, būti pagrįstos Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminamo elgesio ir baudimo veiksmingo tyrimo ir patvirtinimo dokumentais vadovu (Stambulo protokolu).

Reikėtų pažymėti, kad pirmiau minėtas vadovas ⁽¹⁴⁵⁾ yra parengtas konkrečiai dėl kankinimų tyrimų ⁽¹⁴⁶⁾.

Tiek EASO, tiek UNHCR ⁽¹⁴⁷⁾ parengė rodiklius, kurie turi būti naudojami kaip tikrinimo priemonės. Internetinėje EASO specialiųjų poreikių turinčių asmenų nustatymo priemonėje (dar vadinamoje IPSN priemone) ⁽¹⁴⁸⁾ išdėstyti įvairūs rodikliai. Tokių rodiklių pavyzdžiai išdėstyti 11 lentelėje. Išsamesnis rodiklių sąrašas pateiktas internetinėje priemonėje.

11 lentelė. Prašytojų, kuriems gali reikėti specialių procesinių garantijų ir (arba) kurie turi specialių priėmimo poreikių, rodiklių pavyzdžiai

Rodiklis	Pastabos
Amžius	Tai svarbu dėl to, kad asmuo sakosi esąs jaunesnis nei 18 metų (nepilnametis) arba yra vyresnio amžiaus
Lytis	Lytis nurodo vyriškos, moteriškos lyties arba interseksualų asmenį
Seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė	LGBTI asmenys arba asmenys, kuriems kyla problemų dėl lytinės tapatybės
Šeiminė padėtis	Pavyzdžiui, lydimas nepilnametis, nelydimas nepilnametis, vienišas tėvas ar motina, kurį (-ią) lydi vienas ar daugiau jaunesnių nei 18 metų vaikų, priklausomas suaugęs vaikas arba našlys (-ė)
Fiziniai rodikliai	Pavyzdžiui: <ul style="list-style-type: none"> matomi sužalojimai matomi ligos ar sveikatos būklės požymiai tatuiruotės arba kitos žymės, kurios galimai rodo išnaudojimo atvejį negalia, ribojanti galūnių fizines funkcijas ir kt. regos, klausos ar kalbos sutrikimas intelektinė negalia

⁽¹⁴⁵⁾ Stambulo protokolas. Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo vadovas, *op. cit.* (68 išnaša pirmiau). Kaip pažymi EASO, Stambulo protokolas yra „labai svarbus, nors valstybėms narėms nėra privalomas“; EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. *Teisinė analizė*, 2018 m., p. 99.

⁽¹⁴⁶⁾ Dėl aspektų, susijusių su kankinimų ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio rodikliais, žr. 7.5.4 skirsnį.

⁽¹⁴⁷⁾ UNHCR ir tarptautinė koalicija dėl sulaikymo (IDC), Pažeidžiamumo tikrinimo priemonė. Pažeidžiamumo nustatymas ir vertinimas: prieglobsčio ir migracijos sistemų priemonė, 2016 m.

⁽¹⁴⁸⁾ EASO priemonė, skirta specialiųjų poreikių turintiems asmenims nustatyti, 2016 m.

Rodiklis	Pastabos
Psichosocialiniai rodikliai	<p>Jie apima diagnozuotus sutrikimus, elgesį, nuostatas ir savivoką. Pavyzdžiui:</p> <ul style="list-style-type: none"> • diagnozuoti sutrikimai: <ul style="list-style-type: none"> – potrauminio streso sutrikimas (PTSS) – ūminis streso sutrikimas – depresija – psichozė – nerimo sutrikimas – kiti diagnozuoti psichikos sutrikimai • elgesys / nuostata: <ul style="list-style-type: none"> – sumišimas – orientacijos sutrikimas – su patirta trauma susijusių stimulų vengimas – fobija – nuotaikos svyravimai (greitai arba dramatiškai besikeičiantys jausmai) • savęs suvokimas: <ul style="list-style-type: none"> – asmenybės pasikeitimas – kaltės jausmas – gėdos jausmas – beviltiškumo jausmas – nepilnavertiškumo jausmas – neįprasti arba perdėti įsitikinimai dėl asmens galių – pažeista savimonė
Aplinkos rodikliai	<p>Jie apima informaciją apie kilmės šalį (pvz., ar prašytojas kilęs iš šalies, kurioje vyksta kankinimai?) ir kitų asmenų elgesį (pvz., patirtas smurtas)</p>

Kaip minėta pirmiau, šis sąrašas yra tik kelių rodiklių pavyzdys. Jis nėra baigtinis, todėl visada reikės atlikti individualų vertinimą.

3.4. Specialių priėmimo poreikių ir (arba) specialių procesinių garantijų poreikio įrodymai ir vertinimas

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m.

Šiame skirsnyje aptariami įrodymai, kuriais galima patikrinti, pagrįsti ar paneigti teiginį, kad prašytojas turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) jam reikia specialių procesinių garantijų, ir kaip juos reikėtų vertinti.

12 lentelė. Atitinkamų įrodymų dėl specialių procesinių ar priėmimo poreikių vertinimo pavyzdžiai

Įrodymų pavyzdžiai	Sąsajos su tariamu pažeidžiamumu pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį ir PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąją dalį pavyzdžiai
<ul style="list-style-type: none"> • Žodiniai • prašytojo, šeimos nario, liudytojų ar ekspertų teiginiai 	Prašytojo teiginį galima naudoti siekiant įrodyti, kad jis yra nepilnametis, praeityje patyrė smurtą ir (arba) yra neįgalus
<ul style="list-style-type: none"> • Dokumentai • asmens tapatybės kortelė / pasas • gimimo liudijimas • medicininės ataskaitos • amžiaus nustatymo ataskaitos • kilmės šalies ataskaitos 	Gimimo liudijimą ir (arba) kitus dokumentus galima naudoti siekiant pagrįsti prašytojo, kaip nepilnamečio arba vyresnio amžiaus asmens, amžių Medicininės ataskaitas galima naudoti siekiant patvirtinti, kad prašytojas sunkiai serga ar yra neįgalus arba yra patyręs kankinimų Kilmės šalies ataskaitoje gali būti nurodyta, pavyzdžiui, kad tam tikrų profilių asmenys galėjo būti kankinami arba patyrę kitų sunkių formų smurtą
<ul style="list-style-type: none"> • Vaizdiniai įrodymai • nuotraukos • vaizdo įrašai 	Nuotraukos gali pagrįsti teiginį, kad asmuo patyrė smurtą ir (arba) buvo kankinamas
<ul style="list-style-type: none"> • Įkalčiai • kūno randai 	Kūno randai gali pagrįsti teiginį, kad prašytojas praeityje patyrė kankinimų ir (arba) smurtą

Kaip nusprendė ESTT, bet kokie įrodymai turi būti renkami „laikantis kitų reikšmingų Sąjungos teisės nuostatų, be kita ko, Chartijos užtikrinamų pagrindinių teisių, kaip antai Chartijos 1 straipsnyje įtvirtintos teisės į žmogaus orumo gerbimą ir 7 straipsnyje numatytos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą“⁽¹⁴⁹⁾.

Geriant tokias pagrindines teises draudžiama, pavyzdžiui, atlikti lytinius aktus arba pateikti lytinių aktų vaizdo įrašus, kad būtų pagrįstas seksualine orientacija grindžiamas prašymas⁽¹⁵⁰⁾. ESTT konstatavo, kad „leidimas pateikti arba pripažinti tokio pobūdžio įrodymus turėtų skatinamąjį poveikį kitiems prašytojams, o tai *de facto* reikštų, jog pastarieji privalo pateikti tokių įrodymų“⁽¹⁵¹⁾. Tai būtų vienodai taikoma *mutatis mutandis* įrodymams, kurie buvo surinkti dėl specialių priėmimo poreikių ir specialių procesinių garantijų būtinybės vertinimo⁽¹⁵²⁾.

Kituose skirsniuose visų pirma nagrinėjami medicininiai įrodymai ir, antra, amžiaus nustatymas bei abejotinų aplinkybių aiškinimo kaltinamojo naudai principas.

3.4.1. Medicininiai įrodymai

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 4.7.2 skirsnis „Medicininiai įrodymai ir medicinos ekspertai“ dėl medicininių įrodymų vertinimo normų.

⁽¹⁴⁹⁾ 2018 m. sausio 25 d. ESTT sprendimas F / *Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, EU:C:2018:36, 35 punktas.

⁽¹⁵⁰⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 65 punktas.

⁽¹⁵¹⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 66 punktas.

⁽¹⁵²⁾ Dėl aspektų, susijusių su kankinimų ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio rodikliais, žr. 7.5.4 skirsnį.

Medicininiai įrodymai gali būti svarbūs nustatant prašytojus, turinčius specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų. Pavyzdžiui, medicininėje ataskaitoje gali būti pateikta eksperto nuomonė arba nurodyta, ar prašytojas turi tam tikrą medicininę būklę, psichikos sutrikimą ar negalią. Medicininiai įrodymai, gauti nagrinėjant prašymą pagal PPD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 3 dalies d punktą siekiant pagrįsti praeityje patirtų kankinimų ar netinkamo elgesio faktą, taip pat gali nurodyti, kad prašytojas turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) jam reikia specialių procesinių garantijų. Kalbant apie tarptautinės apsaugos prašymo vertinimą, PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnyje yra nustatyti bet kokio medicininio patikrinimo dėl praeityje patirto persekiojimo ar didelės žalos požymių standartai. 18 straipsnio 1 dalyje numatyta:

PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalis

Kai sprendžiančioji institucija mano, kad to reikia vertinant tarptautinės apsaugos prašymą, <...> valstybės narės, prašytojui sutikus, pasirūpina jo medicininio patikrinimu dėl praeityje patirto persekiojimo ar didelės žalos požymių. Alternatyviai, valstybės narės gali nustatyti, kad prašytojas pats pasirūpintų tokio medicininio patikrinimo organizavimu ⁽¹⁵³⁾.

Byloje *F / Bevándorlási és Hivatal* ESTT nusprendė, kad eksperto ataskaita dėl prašytojo deklaruojamos seksualinės orientacijos turi būti gaunama laikantis Chartijos garantuojamų pagrindinių teisių ⁽¹⁵⁴⁾. Tai panašiai būtų taikoma *mutatis mutandis* specialiųjų poreikių vertinimui. ESTT nusprendė, kad psichologinės ekspertizės, kurios tikslas, remiantis projekciniais asmenybės testais, nurodyti prašytojo seksualinę orientaciją, atlikimas ir rėmimasis ja „pripažintinas teisės į šio asmens privatų gyvenimą ribojimu“ ir yra nesuderinamas su Chartijos 7 straipsniu ⁽¹⁵⁵⁾.

ESTT generalinė advokatė Sharpston išvadoje byloje *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* teigė, kad „nėra pripažintos medicininės patikros, kuri gali būti taikoma siekiant nustatyti asmens lytinę orientaciją“ ⁽¹⁵⁶⁾.

3.4.2. Amžiaus nustatymas

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 5.2.2 skirsnis „Amžiaus nustatymas“
- EASO, *Praktinis vadovas dėl amžiaus nustatymo*, 2-as leid., 2018 m., p. 17.
- EASO, *Amžiaus nustatymo praktika Europoje*, 2013 m.

⁽¹⁵³⁾ Šiuo atžvilgiu žr., pavyzdžiui, Čekija, Prieglobsčio įstatymas (įstatymas Nr. 325/1999 Rink. Dėl prieglobsčio, 1999 m. lapkričio 11 d., su pakeitimais, padarytais iki 2015 m.), 10 skirsnio 5 dalis, pagal kurią reikalaujama, kad administracinė institucija (Vidaus reikalų ministerija) „praneštų tarptautinės apsaugos prašytojui apie galimybę organizuoti medicininį patikrinimą, kad būtų galima nustatyti persekiojimo ar didelės žalos požymius“.

⁽¹⁵⁴⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 46 punktas.

⁽¹⁵⁵⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 54 punktas.

⁽¹⁵⁶⁾ 2014 m. ESTT generalinės advokatės Sharpston išvada byloje *A, B ir C*, *op. cit.* (71 išnaša pirmiau), 60–61 punktai. Taip pat žr. 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau). Svarbu tai, kad ši byla buvo susijusi su 2004 m. PD ir 2005 m. PPD, o prejudicialiai klausimai buvo susiję ir su kiekvienos bylos teiginių vertinimo metodais bei dokumentiniais įrodymais. Šiuo atžvilgiu ESTT apsiribojo tam tikrais klausimais, be kita ko, ar pagal atitinkamas ES direktyvas priimtina, kad valdžios institucijos užduotų klausimus, grindžiamus stereotipais apie homoseksualius asmenis, ir smulkiai klausinėti apie prašytojo seksualinį gyvenimą. Žr. UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės Nr. 9: prašymai suteikti pabėgėlio statusą seksualinės orientacijos ir (arba) lytinės tapatybės pagrindu pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2012 m. spalio 23 d., UN Doc HCR/GIP/12/09, 65 punktas.

Amžiaus nustatymas – procesas, kurio metu valdžios institucijos siekia nustatyti asmens chronologinį amžių arba amžiaus grupę, kad išsiaiškintų, ar asmuo yra nepilnametis, ar suaugusysis⁽¹⁵⁷⁾. Bet kokia amžiaus nustatymo procedūra turėtų būti taikoma tik tada, kai valstybė narė abejoja dėl (nurodyto) prašytojo amžiaus arba kai jo amžius yra nežinomas ir ji turi nuspręsti, ar asmuo yra nepilnametis, ar suaugusysis. Problema dažniausiai kyla nelydimų nepilnamečių atveju ir toks sprendimas yra labai svarbus, nes valstybės narės privalo nepilnamečiams, ypač nelydimiems nepilnamečiams, suteikti specialias procesines garantijas ir sudaryti specialias priėmimo sąlygas.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio dėl nelydimiems nepilnamečiams suteiktų garantijų 5 dalyje išdėstyta taisyklė dėl medicininių patikrų nelydimų nepilnamečių amžiui nustatyti taikymo. 25 straipsnio 5 dalis turi būti įgyvendinta visapusiškai gerbiant žmogaus orumą pagal ES Chartijos 1 straipsnį, teisę į asmens neliečiamybę (ES Chartijos 3 straipsnis) ir asmens duomenų apsaugą (ES Chartijos 8 straipsnis); ir pirmiausia turi būti atsižvelgta į vaiko interesus (ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalis ir PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalis). Pagal ES Chartijos 52 straipsnio 1 dalį proporcingumo principas taikomas bet kokiam ES Chartija pripažįstamų teisių ir laisvių apribojimui⁽¹⁵⁸⁾.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalies pirma pastraipa

Valstybės narės, nagrinėdamos tarptautinės apsaugos prašymą, gali skirti medicininį tyrimą nelydimų nepilnamečių amžiui nustatyti, kai po bendrų pareiškimų ar kitų svarbių požymių valstybės narės turi abejonių dėl prašytojo amžiaus. Jei po to valstybės narės vis dar turi abejonių dėl prašytojo amžiaus, jos daro prielaidą, kad prašytojas yra nepilnametis.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalį pirmas amžiaus nustatymo proceso etapas – bendrų pareiškimų ar kitų svarbių požymių, įskaitant dokumentus, tokius kaip pasai, įvairių rūšių asmens tapatybės dokumentai ir gimimo liudijimai, bei kitų įrodymų šaltinių, tokių kaip valstybėje narėje esančių kitų šeimos narių pareiškimai, vertinimas⁽¹⁵⁹⁾. Šiuo atžvilgiu reikėtų pažymėti, kad pagal VTK komiteto bendrąjį komentarą Nr. 6 vykdant amžiaus nustatymo procedūras reikia „atsižvelgti ne tik į fizinę asmens išvaizdą, bet taip pat į psichologinį brandumą“⁽¹⁶⁰⁾. Vienintelis galimas bet kokios išorinės apžiūros tikslas turi būti išsiaiškinti akivaizdžius atvejus, kai dėl amžiaus (suaugusiojo ar nepilnamečio) nekyla jokių pagrįstų abejonių⁽¹⁶¹⁾. Taikant bet kokį principą, susijusį su prašytojo išvaizda ir elgesiu, reikia nepamiršti, „koks nepatikimas yra amžiaus nustatymas [tokiu pagrindu] ir, galiausiai, kokia plati turi būti paklaidos riba“⁽¹⁶²⁾.

Tik tuo atveju, jei kompetentinga institucija vis dar abejoja dėl prašytojo nepilnametystės atsižvelgus į bet kokius nefizinius invazinius veiksmus, valstybės narės **gali** naudotis mediciniais patikrinimais, kad nustatytų tariamo nelydimo nepilnamečio amžių. Pagal ES

⁽¹⁵⁷⁾ EASO, Praktinis vadovas dėl amžiaus nustatymo, 2-as leid., 2018 m., p. 17.

⁽¹⁵⁸⁾ ES Chartijos 52 straipsnio 1 dalis: „Bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Remiantis proporcingumo principu, apribojimai gali būti tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

⁽¹⁵⁹⁾ Taip pat žr. 2019 m. gegužės 31 d. priimtas VTK komiteto išvadas A. L. / Ispanija, komunikatas Nr. 16/2107, CRC/C/81/D/16/2017, 12.10 punktą; ir 2019 m. gegužės 31 d. priimtas VTK komiteto išvadas J. A. B. / Ispanija, komunikatas Nr. 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017, 13.9 ir 13.10 punktus.

⁽¹⁶⁰⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 31 dalies a punktas. Taip pat žr. UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės Nr. 8: vaikų prieglobsčio prašymai pagal 1951 m. konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir F dalį ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2009 m. gruodžio 22 d., HCR/GIP/09/08), 75 punktą: „Amžiaus nustatymai <...> turi būti išsamaus vertinimo, kurio metu atsižvelgiama į asmens fizinę išvaizdą ir psichologinę brandą, dalis.“

⁽¹⁶¹⁾ 2017 m. balandžio 5 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*, Vokietija) sprendimas 12 BV 17.185.

⁽¹⁶²⁾ 2019 m. gegužės 23 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas BF (Eritrėja) / Secretary of State for the Home Department, [2019] EWCA Civ 872, 65 punktą.

teisė nėra jokios teisinės pareigos nustatyti prašytojo amžių vykdant medicininį patikrinimą, nes pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalį medicininius patikrinimus tik („galima“) atlikti, bet toks reikalavimas nėra nustatytas⁽¹⁶³⁾.

Chronologinio amžiaus nustatymą apsunkina tai, kad yra visuotinai priimta, jog nėra vieno metodo ar konkretaus metodų derinio, kuriuo galima moksliskai nustatyti tikslų asmens amžių⁽¹⁶⁴⁾. Valstybių narių praktika dėl dokumentinių ir kitų rūšių įrodymų, naudojamų amžiui nustatyti, skiriasi. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje nustatyta, kad nustatymas turi būti vykdomas taikant daugiadalykį požiūrį⁽¹⁶⁵⁾. 2017 m. balandžio mėn. Italija priėmė įstatymą 47/2017 dėl specialių nuostatų dėl nelydimų vaikų apsaugos. Šioje teisinėje sistemoje patikslinama, kad įprastai amžius turi būti nustatomas tinkamomis sąlygomis, remiantis daugiadalykiu specialistų, turinčių tinkamą kvalifikaciją, požiūriu ir prireikus dalyvaujant kultūros tarpininkui, naudojant mažiausiai invazines priemones ir gerbiant asmens tariamą amžių, lytį bei fizinę ir psichinę neliečiamybę⁽¹⁶⁶⁾. Kaip valstybės praktikos pavyzdys yra Amsterdamo apygardos teismas, kuris priėmė apeliaciją dėl amžiaus nustatymo sprendimo, vadovaudamasis tuo, kad amžiaus nustatymo procedūrą vykdė ne tos srities ekspertai⁽¹⁶⁷⁾.

Amžius nėra skaičiuojamas vienodai arba jam nėra suteikiama tokia pati svarba visose pasaulio kultūrose ar šalyse, todėl darant neigiamas išvadas dėl patikimumo reikia būti atsargiems. Prieš vykdant amžiaus nustatymo procedūrą, svarbu, kad būtų paskirtas atstovas, kuris patartų asmeniui, kuris teigia esąs vaikas⁽¹⁶⁸⁾.

Atliekant medicininius patikrinimus taikomos PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalies antroje ir paskesnėse pastraipose nustatytos normos.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalies antra ir paskesnės pastraipos Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos

Medicininis patikrinimas atliekamas visapusiškai gerbiant asmens orumą, pasirenkant mažiausiai invazinius tyrimus, ir jį atlieka kvalifikuoti medicinos specialistai, užtikrinant, kiek tai įmanoma, patikimą rezultatą.

Kai skiriamas medicininis patikrinimas, valstybės narės užtikrina, kad:

a) nelydimi nepilnamečiai būtų informuoti prieš nagrinėjant jų tarptautinės apsaugos prašymą ta kalba, kurią jie supranta arba pagrįstai galima daryti prielaidą, kad supranta, apie galimybę nustatyti jų amžių medicininio patikrinimo būdu. Turi būti pateikta informacija apie patikrinimo būdus ir galimas medicininio patikrinimo rezultatų pasekmes tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimui, taip pat apie pasekmes, jeigu nelydimas nepilnametis atsisakytų atlikti medicininį patikrinimą;

⁽¹⁶³⁾ Taip pat žr. JT vaikų fondas (UNICEF), Amžiaus nustatymas: techninis nurodymas, 2013 m. sausio mėn.; UNHCR, UNHCR pastabos dėl amžiaus nustatymo nustatant atskirtus arba nelydimus prieglobsčio prašančius vaikus byloje Nr. CIK-1938/2014, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015 m. birželio 1 d.; UNHCR, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro pareiškimas byloje M. S. / Slovakija ir Ukraina (iešk. Nr. 17189/11) Europos Žmogaus Teisių Teisme, 2016 m. birželio 1 d.

⁽¹⁶⁴⁾ EASO, Amžiaus nustatymo praktika Europoje, 2013 m., p. 24–44.

⁽¹⁶⁵⁾ Prancūzija, Loi no. 2016-297 du 14 mars 2016 relative à la protection de l'enfant; Prancūzija, Décret no 2016-840 du 24 juin 2016 ... relatif à l'accueil et aux conditions d'évaluation de la situation des mineurs privés temporairement ou définitivement de la protection de leur famille.

⁽¹⁶⁶⁾ Italija, Disposizioni in materia di misure di protezione dei minori stranieri non accompagnati, 2017 m. gegužės 6 d. VTK komitetas, 2019 m., A. L. / Ispanija, *op. cit.* (159 išnaša pirmiau), 12.4 punktas.

⁽¹⁶⁷⁾ 2016 m. liepos 13 d. Amsterdamo apygardos teismo sprendimas 16/13578.

⁽¹⁶⁸⁾ Žr. PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalį ir 25 straipsnio 5 dalies b punktą, taip pat žr. 2018 m. rugsėjo 27 d. priimtas VTK komiteto išvadas N. B. F. / Ispanija, komunikatas Nr. 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017, 12.8 punktą; 2019 m. VTK komiteto išvadas A. L. / Ispanija, *op. cit.* (159 išnaša pirmiau), 12.8 punktą; 2019 m. VTK komiteto išvadas J. A. B. / Ispanija, *op. cit.* (159 išnaša pirmiau), 13.7 punktą; ir 2019 m. rugsėjo 18 d. priimtas VTK komiteto išvadas R. K. / Ispanija, komunikatas Nr. 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017, 9.8 punktą.

b) nelydimi nepilnamečiai ir (arba) jų atstovai sutiktų, kad būtų atliktas medicininis patikrinimas atitinkamų nepilnamečių amžiui nustatyti, ir

c) sprendimas atmesti nelydimo nepilnamečio, atsisakiusio atlikti medicininį patikrinimą, tarptautinės apsaugos prašymą nebūtų pagrįstas tik tuo atsisakymu.

Tai, kad nelydimas nepilnametis atsisakė atlikti medicininį patikrinimą, netrukdo sprendžiančiajai institucijai priimti sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo.

Kalbant apie medicininį įrodymų, kuriuos galima naudoti amžiui nustatyti, rūšis, vienintelė taisyklė, grindžiama proporcingumo principu, kurią galima taikyti vadovaujantis PPD (nauja redakcija), yra ta, kad patikrinimu užtikrinamas, kiek tai įmanoma, patikimas rezultatas.

Rekomendacijų yra nacionalinėje teismų praktikoje. Pavyzdžiui, Prancūzijos Konstitucinė Taryba svarstė, ar rentgeno spinduliai kaulų amžiui iširti vykdant amžiaus nustatymo procedūras atitiko Prancūzijos Konstituciją. Taryba patvirtino tokių amžiaus nustatymo testų teisėtumą nepaisant jų apytikrio pobūdžio (pažymėdama, kad tokios rūšies testas gali būti susijęs su reikšminga paklaidos riba), tačiau taip pat nusprendė, kad sprendimai dėl amžiaus nustatymo negali būti grindžiami vien tik tokiais testais⁽¹⁶⁹⁾. Hamburgo aukštesnysis administracinis teismas nusprendė, kad rentgeno spindulių naudojimas atitinka proporcingumo principą, jei jokių kitu metodu nepasiekta patikimos išvados⁽¹⁷⁰⁾. Dėl dantų rentgeno spindulių naudojimo sprendimus priėmė Jungtinės Karalystės teismai⁽¹⁷¹⁾. Jungtinės Karalystės aukštesnysis teismas pažymėjo, kad dantų nudilimas nenurodo chronologinio amžiaus, nes nėra duomenų apie gyventojus, kurių mitybos ir kramtymo įpročiai yra panašūs į tiriamų asmenų įpročius. Nors dantų vertinimas yra nepatikimas rodiklis vyriškos lyties prašytojų vėlyvoje paauglystėje atveju, dantų brandumo analizė gali padėti vertinti chronologinį amžių. Tačiau sprendimus priimančias asmenys turėtų nepamiršti, kad jie gali klaidingai pervertinti statistinius įrodymus, jie turėtų kvestionuoti statistiniais apskaičiavimais grindžiamas prielaidas ir atkreipti dėmesį į klaidos riziką⁽¹⁷²⁾.

Byloje *NBF / Ispanija* Vaiko teisių komitetas kritiškai vertino rentgeno spindulių naudojimą, remiantis Greulich ir Pyle atlasu⁽¹⁷³⁾, nepilnamečio amžiui nustatyti. Jis nustatė:

byloje yra gausu informacijos, pagal kurią galima daryti prielaidą, kad šis metodas nėra tikslus ir yra didelė paklaidos riba, todėl jo negalima naudoti kaip vienintelio metodo jauno asmens, kuris teigia esąs nepilnametis, chronologiniam amžiui nustatyti⁽¹⁷⁴⁾.

⁽¹⁶⁹⁾ 2019 m. kovo 21 d. Konstitucinio Teismo (*Conseil constitutionnel*, Prancūzija) sprendimas *Décision no 2018-768 QPC du 21 mars 2019*. Taip pat žr. ankstesnį sprendimą, 2018 m. spalio 3 d. Kasacinio teismo Pirmosios civilinių bylų kolegijos (*Cour de cassation, première chambre civile*, Prancūzija) sprendimą Nr. 18-19.442, kuriame pabrėžta, kad tokie testai turi paklaidos ribą ir nustatant amžių nereikėtų pirmiausia vadovautis testo rezultatais. Taip pat žr. 2014 m. vasario 11 d. Apeliacinio migracijos teismo (Švedija) sprendimą *MIG 2014:1*, kuriame konstatuota, kad amžiaus nustatymas yra tik vienos rūšies įrodymas ir kad reikia atlikti subendrintą vertinimą.

⁽¹⁷⁰⁾ 2011 m. vasario 9 d. Hamburgo aukštesniojo administracinio teismo (*Hamburgisches Obergerverwaltungsgericht*, Vokietija) sprendimas *4 Bs 9/11*.

⁽¹⁷¹⁾ Žr., pavyzdžiui, šiuos tris Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimus: 2017 m. rugsėjo 14 d. sprendimą R (AS dėl neveiksnumo atstovaujamas Francesco Jeff) / Kent County Council (amžiaus nustatymas; dantų įrodymai), [2017] UKUT 446; 2017 m. birželio 29 d. sprendimą R (FA) / Ealing London Borough Council, JR/12123/2016; 2016 m. lapkričio 11 d. sprendimą R (ZM ir SK) / Croydon London Borough Council (dantų amžiaus nustatymas), [2016] UKUT 559 (IAC).

⁽¹⁷²⁾ 2016 m. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas R (ZM ir SK) / Croydon London Borough Council, *op. cit.* (171 išnaša pirmiau). Taip pat žr. 2017 m. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą R (AS) / Kent County Council (amžiaus nustatymas, dantų įrodymai), *op. cit.* (171 išnaša pirmiau), kai buvo svarstoma, kad dantų įrodymų naudojimas amžiui nustatyti kelia daug abejonių.

⁽¹⁷³⁾ W.W. Greulich ir S. Idell Pyle, *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist* („Radiografinis rankos ir riešo skeleto vystymosi atlasas“), antras leidimas, *Stanford University Press*, 1959 m.

⁽¹⁷⁴⁾ 2018 m. VTK komiteto išvados N. B. F. / Ispanija, *op. cit.* (168 išnaša pirmiau), 12.6 punktą. Taip pat žr. 2019 m. VTK komiteto išvadą A. L. / Ispanija, *op. cit.* (159 išnaša pirmiau), 12.6 punktą, kuriame panašiai pažymima, kad „byloje yra gausu informacijos, pagal kurią galima daryti prielaidą, kad šis metodas nėra tikslus ir yra didelė paklaidos riba, todėl jo negalima naudoti kaip vienintelio metodo jauno asmens, kuris teigia esąs nepilnametis ir kuris pateikia jo teiginį patvirtinančių dokumentų, chronologiniam amžiui nustatyti“.

Norvegijos imigracijos direkcijos prašymu Oslo universiteto teismo medicinos departamento mokslinių tyrimų grupė amžiaus nustatymo klausimais sukūrė priemonę „BioAlder“. Nors priemonė vis dar grindžiama rankų ir dantų rentgeno tyrimu, šia priemone atnaujinta Greulich ir Pyle priemonė naudojant matematinį prognozės modelį, susijusį su galimu chronologinio amžiaus intervalu, remiantis mokslinių tyrimų palyginimu⁽¹⁷⁵⁾. Tačiau „BioAlder“ nedera naudoti kaip vienintelio metodo prašytojo, kuris teigia esąs nepilnametis, chronologiniam amžiui nustatyti.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta, kad jei po medicininio patikrinimo „valstybės narės vis dar turi abejonių dėl prašytojo amžiaus, jos daro prielaidą, kad prašytojas yra nepilnametis“.

Yra nacionalinės teismų praktikos dėl abejotinių aplinkybių aiškinimo kaltinamojo naudai principo taikymo⁽¹⁷⁶⁾, bet nėra aiškių rekomendacijų dėl įrodinėjimo standarto⁽¹⁷⁷⁾. Vis dėlto abejotinių aplinkybių aiškinimo kaltinamojo naudai principas turėtų būti taikomas kuo plačiau tais atvejais, kai asmenys sakosi esą nelydimi nepilnamečiai, nes tikimybė, kad nelydimi nepilnamečiai su savimi turės tai įrodančius dokumentus, yra mažesnė⁽¹⁷⁸⁾.

UNHCR gairėse dėl tarptautinės apsaugos, susijusios su vaikų prieglobsčio prašymais, taip pat minima „abejotinių aplinkybių aiškinimo kaltinamojo naudai“ principo svarba vykdant amžiaus nustatymo procedūras, teigiant, kad šioms procedūroms būdinga vertinimo paklaida „turi būti taikoma taip, kad kilus abejonėms asmuo būtų laikomas vaiku“⁽¹⁷⁹⁾.

Reikėtų pažymėti, kad 2011 m. direktyvos dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos (kovos su prekyba žmonėmis direktyva) 13 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

jeigu prekybos žmonėmis aukos amžius tiksliai nežinomas ir jeigu yra priešasčių manyti, kad asmuo yra vaikas, tas asmuo laikomas vaiku, kad jam nedelsiant būtų galima suteikti pagalbą, apsaugą ir paramą [pagal tą direktyvą]⁽¹⁸⁰⁾.

Buvo nuspręsta, kad kai pirminis sprendimas grindžiamas tik išvaizda ir elgesiu, valdžios institucijos turėtų kuo labiau atsižvelgti į plačią paklaidos ribą ir bet kurio asmens, kuris sakosi esąs vaikas, abejotinos aplinkybės turi būti aiškinamos jo naudai, nebent jo teiginys akivaizdžiai yra melagingas⁽¹⁸¹⁾.

⁽¹⁷⁵⁾ Žr. Oslo universiteto ligoninė, Teismo medicinos departamentas, Laboratorinės medicinos skyrius, Vadovas – „BioAlder“: biologinių testų nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų amžiui nustatyti naudojimo priemonė, 1 versija, 2017 m. birželio 19 d.

⁽¹⁷⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. Konstitucinio Teismo (Prancūzija) sprendimą Nr. 2018-768 QPC, *op. cit.* (169 išnaša pirmiau); 2017 m. rugsėjo 19 d. Duė administracinio apeliacinio teismo (Prancūzija) sprendimą Nr. 17DA00024; 2016 m. rugpjūčio 16 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*, Vokietija) sprendimą 12 CS 16.1550; 2015 m. liepos 13 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimą Q. N. ir G. M. / Lietuvos Respublikos valstybė, civilinė byla Nr. e3K-3-412-690/2015, teisminė procedūra Nr. 2-68-3-39174-2013-9, kuria patenkintas žemesnės instancijos apeliacinio teismo sprendimas, kuriuo nustatyta, be kita ko, kad „po specialisto išvados [dėl apelianų amžiaus] liko abejonių dėl jų pilnametystės, todėl turėjo būti preziumuojama, kad jie yra nepilnamečiai ir jiems užtikrintos atitinkamos garantijos“; 2019 m. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimą BF (Eritėja) / Secretary of State for the Home Department, *op. cit.* (162 išnaša pirmiau).

⁽¹⁷⁷⁾ Žr., pavyzdžiui, 2012 m. birželio 18 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą Rawofi (amžiaus nustatymas) – įrodinėjimo standartas, [2012] UKUT 00197, kuriuo nustatyta, kad kai prieglobsčio prašytojo apeliaciniame skunde ginčijamas jo amžius, privalo įrodyti tenka apeliaciniui, bet įrodinėjimo standartas turi atspindėti visų kitų apeliaciniame skunde pateiktų įrodymų įrodinėjimo standartą. Todėl šis standartas yra rimtos galimybės, o ne tikimybės pusiausvyros standartas.

⁽¹⁷⁸⁾ EASO, Praktinis amžiaus nustatymo vadovas, 2018 m., p. 22.

⁽¹⁷⁹⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės: vaikų prieglobsčio prašymai pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir 1 straipsnio F dalį ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlio statuso, *op. cit.* (160 išnaša pirmiau), 73 ir 75 punktai.

⁽¹⁸⁰⁾ Kovos su prekyba žmonėmis direktyva, *op. cit.* (119 išnaša pirmiau).

⁽¹⁸¹⁾ 2019 m. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas BF (Eritėja) / Secretary of State for the Home Department, *op. cit.* (162 išnaša pirmiau), 57 punktas (*Underhill LJ*) ir 100 punktas (*Baker LJ*). Žr., pavyzdžiui, *Underhill LJ* 57 punktą: „Jei valstybės sekretorius turi teisę priimti pirminį sprendimą, remdamasis tik išvaizda ir elgesiu, jis privalo užtikrinti, kiek tai įmanoma, kad priimant tokius sprendimus būtų visiškai atsižvelgta į plačią paklaidos ribą, su kuria tokie sprendimai bus neišvengiamai susiję, kad būtų sulaukyti tik tie jaunuoliai, kurių teiginiai, kad jie yra jaunesni nei 18 metų, yra akivaizdžiai melagingi: kitaip tariant, bet kurio asmens, kuris sakosi esąs vaikas, abejotinos aplinkybės turi būti aiškinamos jo naudai.“

4 dalis. Specialių priėmimo poreikių turintys pažeidžiami prašytojai

Ši dalis yra susijusi su pažeidžiamų asmenų vertinimu pagal PSD (naują redakciją). Specialių priėmimo poreikių turinčių prašytojų nustatymas ir vertinimas nagrinėjamas 3.1 skirsnyje. Nors kitos direktyvos taip pat gali būti aktualios, jos šioje dalyje nėra aptariamoms taip plačiai. Kitų svarbių dokumentų sąrašas pateiktas B priede „Pirminiai šaltiniai“.

4 dalis sudaryta taip, kaip išdėstyta 13 lentelėje.

13 lentelė. 4 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
4.1	Ižanginis žodis	55
4.2	Koordinuotas atsakas ir informacijos teikimas	58
4.3	Nepilnamečiai	59
4.4	Kankinimų ir smurto aukos	70
4.5	Materialinės priėmimo sąlygos ir sveikatos priežiūra	71
4.6	Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas ir sankcijos	77
4.7	Sprendimų apskundimas	80
4.8	Sulaikymas	82

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai*, 2016 m.
- EASO, *Nelydimų vaikų priėmimo sąlygų gairės: veiklos standartai ir rodikliai*, 2018 m.
- EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). Teisinė analizė*, 2020 m.

4.1. Ižanginis žodis

PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamoji dalis yra susijusi su „specialių priėmimo poreikių turinčiais asmenimis“:

PSD (naujos redakcijos) 14 konstatuojamoji dalis

Nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turėtų pasirūpinti specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų priėmimu, kad užtikrintų, jog toks priėmimas būtų specialiai pritaikytas jų specialiems priėmimo poreikiams tenkinti.

Direktyvos IV skyriaus 21–25 straipsniuose išdėstytos su pažeidžiamais asmenimis susijusios nuostatos. 21 straipsnyje nustatytas bendrasis principas, kad valstybės narės turi atsižvelgti į „konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį“:

PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnis Bendrasis principas

Valstybės narės atsižvelgia į specifinius pažeidžiamų asmenų, pavyzdžiui, nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, žmonių su negalia, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečius vaikus turinčių vienišų tėvų, prekybos žmonėmis aukų, sunkiai sergančių, psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat asmenų, kurie buvo kankinti, išžaginti arba patyrė kitokį didelį psichologinį, fizinį arba seksualinį smurtą, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukų, poreikius nacionalinės teisės aktuose, kuriais įgyvendinama ši direktyva.

22 straipsnyje, kuris skaitomas su 21 straipsniu, numatytas pažeidžiamų asmenų specialiųjų poreikių nustatymo ir vertinimo pagrindas. Daugiau informacijos pateikiama 3 dalyje. Likę IV skyriaus straipsniai yra susiję su šiais aspektais:

- nepilnamečiais (23 straipsnis),
- nelydimais nepilnamečiais (24 straipsnis),
- kankinimų ir smurto aukomis (25 straipsnis).

Be to, II skyriuje, kuriame išdėstytos bendrosios nuostatos dėl priėmimo sąlygų, ir III skyriuje dėl materialinių priėmimo sąlygų apribojimo arba panaikinimo taip pat yra konkrečių nuostatų dėl pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų. Jos susijusios su:

- pažeidžiamų asmenų ir specialiųjų priėmimo poreikių turinčių prašytojų sulaikymu (11 straipsnis);
- šeimomis (12 straipsnis);
- nepilnamečių mokymu ir švietimu (14 straipsnis);
- materialinėmis priėmimo sąlygomis ir sveikatos priežiūra (17, 18 ir 19 straipsniai);
- materialinių priėmimo sąlygų apribojimu arba panaikinimu (20 straipsnis).

Visos šios nuostatos aptariamose kituose skirsniuose.

Pagal PSD (naują redakciją) asmens priėmimo poreikiai turi būti tenkinami, kol asmuo patenka į PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnio taikymo sritį.

PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnio 1 dalis Taikymo sritis

Ši direktyva taikoma visiems trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, pasiprašiusiems tarptautinės apsaugos valstybės narės teritorijoje, įskaitant pasienį, teritorinius vandenis arba tranzito zonas, tol, kol jiems leidžiama likti teritorijoje kaip prašytojams, taip pat jų šeimos nariams, jei pagal nacionalinę teisę jie įtraukiami į tokį tarptautinės apsaugos prašymą.

Ši nuostata turi būti skaitoma kartu su PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamąja dalimi ir 17 straipsnio 1 dalimi ⁽¹⁸²⁾.

PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamoji dalis

Siekiant užtikrinti, kad visoje Sąjungoje su prašytojais būtų elgiamasi vienodai, ši direktyva turėtų būti taikoma visų rūšių tarptautinės apsaugos prašymų procedūroms bei visais jų etapais, visose teritorijose ir vietose, kuriose priimami prašytojai, ir tol, kol prašytojams leidžiama likti valstybių narių teritorijoje kaip prašytojams.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 1 dalis Bendrosios materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros taisyklės

Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos besiprašantys prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis.

Kalbant apie reikalavimą užtikrinti, kad prašytojams būtų sudarytos priėmimo sąlygos „tol, kol prašytojams leidžiama likti valstybių narių teritorijoje kaip prašytojams“ pagal PSD, ESTT byloje *Saciri* nusprendė:

Jau iš pačios Direktyvos 2003/9 ⁽¹⁸³⁾ 13 straipsnio 1 dalies matyti, kad prieglobsčio prašytojai turi turėti galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, kurios būtų suteikiamos kaip piniginės išmokos, kai jie pateikia prieglobsčio prašymus ⁽¹⁸⁴⁾.

Tai pakartojo ESTT byloje *Haqbin*, konstatuodamas, kad pagal PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 1 ir 2 dalis „valstybės narės turi užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis po to, kai pateikia prieglobsčio prašymą“ ⁽¹⁸⁵⁾.

Byloje *Cimade* ESTT konstatavo, kad iš prašytojo negalima atimti jo teisių „net ir laikinu laikotarpiu“.

Be to, atsižvelgiant į Direktyvos 2003/9 bendrą struktūrą ir paskirtį bei gerbiant pagrindines teises, pirmiausia reikalavimus, numatytus Chartijos 1 straipsnyje, pagal kurį žmogaus orumą reikia gerbti ir saugoti, <...> draudžiama iš prašymą pateikusio prieglobsčio prašytojo, net ir laikinai laikotarpiu tarp prieglobsčio prašymo pateikimo ir faktiško perdavimo atsakingai valstybei narei, atimti apsaugą pagal šioje direktyvoje nustatytas minimalias normas ⁽¹⁸⁶⁾.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalies c punktą, kuriuo galima apriboti arba išimtiniais ir tinkamai pagrįstais atvejais panaikinti materialines priėmimo sąlygas prašytojui pateikus paskesnę prašymą, kaip nustatyta PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio q punkte, tokie paskesni prašymai patenka į PSD (naujos redakcijos) taikymo sritį. Kai byloje *Cimade* ⁽¹⁸⁷⁾

⁽¹⁸²⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalį ir 24 straipsnio 2 dalį bei toliau išdėstytą 4.5 skirsnį.

⁽¹⁸³⁾ Atitinka PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 1 dalį. Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 8 konstatuojamąją dalį.

⁽¹⁸⁴⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri*, *op. cit.* (130 išnaša pirmiau), 34 punktas.

⁽¹⁸⁵⁾ 2019 m. lapkričio 12 d. ESTT (DK) sprendimas *Zubair Haqbin / Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956, 33 punktas.

Žr. 3.1 skirsnį, kuriame pateikiama informacijos apie tai, kada pateikiamas prašymas. Taip pat žr. EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas* (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). *Teisinė analizė*, 2020 m., 2 skirsnį.

⁽¹⁸⁶⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade*, *op. cit.* (123 išnaša pirmiau), 56 punktas.

⁽¹⁸⁷⁾ Ten pat, 52 ir 54 punktai.

ESTT konstatavo, kad PSD taikymo asmenims sritis apima „bet kurį prieglobsčio prašytoją, kai tik jis pirmą kartą pateikė prieglobsčio prašymą“, „kol nėra galutinio sprendimo“, argumentai buvo grindžiami Dublino procedūra. Sprendime taip pat dėmesys buvo skiriamas būtinybei užtikrinti, kad valstybės narės pareiga sudaryti materialines priėmimo sąlygas nesibaigia prieš prašytoją faktiškai perduodant, todėl pradedamos vykdyti priimančiosios valstybės narės pareigos ⁽¹⁸⁸⁾.

4.2. Koordinuotas atsakas ir informacijos teikimas

Itin svarbu pažeidžiamiesiems asmenims suteikti informaciją apie išmokas ir pareigas, susijusias su priėmimo sąlygomis. Ypač svarbios yra PSD (naujos redakcijos) 21 ir 27 konstatuojamosios dalys bei 5 straipsnis.

PSD (naujos redakcijos) 21 ir 27 konstatuojamosios dalys

Siekiant, kad būtų užtikrintos procedūrinės garantijos, kuriomis numatoma galimybė susisiekti su teisinę pagalbą teikiančiomis organizacijomis arba asmenų grupėmis, turėtų būti teikiama informacija apie tokias organizacijas ir asmenų grupes.

Prašytojų priėmimo srityje tarp kompetentingų institucijų turėtų būti skatinamas deramas koordinavimas, taip pat tuo tikslu tarp vietinių bendrijų bei apgyvendinimo centrų turėtų būti palaikomi darnūs santykiai.

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnis Informavimas

1. Per atitinkamą laikotarpį, bet ne ilgiau kaip per penkiolika dienų po to, kai buvo pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas, valstybės narės informuoja prašytojus bent jau apie nustatytas išmokas ir apie su priėmimo sąlygomis susijusias jų pareigas.

Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta informacija apie organizacijas arba asmenų grupes, teikiančias specialią teisinę pagalbą, bei apie organizacijas, kurios galėtų suteikti pagalbą arba juos informuoti apie esamas priėmimo sąlygas, įskaitant sveikatos priežiūrą.

2. Valstybės narės užtikrina, kad 1 dalyje nurodyta informacija būtų teikiama raštu ir ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prašytojas. Tam tikrais atvejais ši informacija taip pat gali būti teikiama žodžiu.

Žodžių „bent jau“ vartojimas PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje rodo, kad suteikta informacija dėl su priėmimu susijusių išmokų turi apimti ir papildomas išmokas. Tai gali būti aktualu specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams, kuriems gali reikėti informacijos apie labai konkrečias paslaugas ir pagalbą, pvz., organizacijas, kurios

⁽¹⁸⁸⁾ EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). Teisinė analizė, 2020 m., 7 dalis.

teikia priėmimo pagalbą nepilnamečiams, paramą neįgaliems prašytojams, paramą aukoms (pavyzdžiui, saugų būstą) ar specializuotą sveikatos priežiūrą bei teisinę pagalbą ⁽¹⁸⁹⁾.

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnį taip pat reikėtų skaityti kartu su PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalies b ir c punktais dėl prašytojo teisės bendrauti su „giminaičiais, teisiniais patarėjais arba konsultantais, JTVPK ir kitų atitinkamų <...> organizacijų ir įstaigų atstovais“ ir, atitinkamai, „šeimos narių, teisinių patarėjų arba konsultantų ir JTVPK ir atitinkamų nevyriausybinių organizacijų atstovų [teisę] lankytis patalpose, kad jie galėtų padėti prašytojams“.

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje nėra išskiriamos valstybinės ir nevalstybinės organizacijos ar institucijos. Be to, PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnyje nėra nustatyta jokių konkrečių reikalavimų dėl organizacijos įgaliojimų. Veikiau, reikalaujama, kad tai būtų organizacija, „kuri **galėtų** suteikti pagalbą arba informuoti“ ⁽¹⁹⁰⁾.

PSD (naujos redakcijos) 5 straipsniu pripažįstama, kad mėgindami gauti informaciją specialių priėmimo poreikių turintys asmenys gali susidurti su kliūtimis, pvz., dėl amžiaus, neraštingumo ar kalbos barjerų. Pagal PSD (naujos redakcijos) 5 straipsnio 2 dalį reikalaujama, kad pateikta informacija „būtų teikiama raštu ir ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti prašytojas. Tam tikrais atvejais ši informacija taip pat gali būti teikiama žodžiu“ ⁽¹⁹¹⁾.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 2 dalį reikalaujama, kad „Su kankinimų, išprievartavimo ar kitokio sunkaus smurto aukomis dirbantys asmenys turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose dalyvauti, bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje numatytų konfidencialumo taisyklių“. Tai taikoma ir tiems, kurie dirba su nelydimais nepilnamečiais (PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalis), ir tiems, kurie dirba apgyvendinimo centruose (PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 7 dalis).

4.3. Nepilnamečiai

„Nepilnamečio“ apibrėžtis pateikta PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punkte – „jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės“. PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje nepilnamečiai pripažįstami kaip pažeidžiami asmenys ir įgyvendindamos PSD (naują redakciją) valstybės narės turi atitinkamai atsižvelgti į konkrečią nepilnamečių padėtį ⁽¹⁹²⁾.

Pagal 9 konstatuojamąją dalį, taikydamos PSD (naują redakciją), valstybės narės turėtų, be kita ko, stengtis užtikrinti visišką atitiktį vaiko interesų principui laikantis ES Chartijos, VTK ir EŽTK ⁽¹⁹³⁾. Pagal PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 1 dalį „valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko

⁽¹⁸⁹⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnį.

⁽¹⁹⁰⁾ Paryškinta šiame tekste. Taip pat žr. pirmiau cituotas PSD (naujos redakcijos) 21 ir 27 konstatuojamąsias dalis dėl valdžios institucijų koordinuoto atsako ir „darnių santykių tarp vietinių bendrijų bei apgyvendinimo centrų skatinimo“.

⁽¹⁹¹⁾ Žr. *mutatis mutandis*, 2018 m. sausio 25 d. EŽTT sprendimą *J. R. et autres c Grèce*, Nr. 22696/16, 102, 122, 123 punktus; 2018 m. kovo 15 d. EŽTT sprendimą *A. E. A. c Grèce*, Nr. 39034/12, 71 punktą; 2019 m. kovo 21 d. EŽTT sprendimą *O. S. A. et autres c Grèce*, Nr. 39065/16, 46–58 punktus, kuriuose svarstomas teismo atliekamas informacinio lankstinuko nagrinėjimas; ir 2019 m. spalio 3 d. EŽTT sprendimą *Kaak et autres c Grèce*, Nr. 34215/16, kuriame svarstomas gebėjimas suprasti informacinę brošiūrą ir įvairias apskundimo galimybes pagal vietos teisę.

⁽¹⁹²⁾ Žr. 3 dalį dėl daugiau informacijos apie nepilnamečių nustatymą ir pareigą įvertinti jų priėmimo poreikių pobūdį.

⁽¹⁹³⁾ 9 konstatuojamoji dalis cituojama 4.3.4 skirsnyje. Dėl išsamesnės informacijos apie vaiko interesus žr. 2.4 skirsnį.

interesus“. PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalyje numatytas nebaigtinis veiksmų, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant vaiko interesus, sąrašas:

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalis

Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksmus:

- a) šeimos susijungimo galimybes;
- b) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, ypač – į nepilnamečio patirtį;
- c) saugumo ir apsaugos aspektus, ypač jei nepilnamečiui kyla grėsmė, kad nepilnametis yra arba gali tapti prekybos žmonėmis auka;
- d) nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą.

Taip 23 straipsniu siekiama užtikrinti ES Chartijos 24 straipsnio dėl vaiko teisių⁽¹⁹⁴⁾ ir VTK⁽¹⁹⁵⁾ laikymąsi.

PSD (naujoje redakcijoje) nustatytos konkrečios nuostatos dėl nepilnamečių, kurios nagrinėjamos kituose skirsniuose. Kadangi pagal 21 straipsnį nepilnamečiai yra pažeidžiami asmenys, su pažeidžiamais asmenimis susijusios nuostatos apskritai yra taikomos ir nepilnamečiams. Šiuo atžvilgiu žr. 4.5 skirsnį dėl materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros. Dėl materialinių priėmimo sąlygų apribojimo arba panaikinimo ir sankcijų nepilnamečių atveju žr. 4.6 skirsnį. Nepilnamečių ir nelydimų nepilnamečių sulaikymo klausimu žr. 4.8.3 ir 4.8.4 skirsnius.

4.3.1. Nepilnamečių tinkamas gyvenimo lygis

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalyje išdėstytas bendrasis reikalavimas, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog „materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata“. Be to, PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje reikalaujama, kad valstybės narės „konkrečiais atvejais pažeidžiamiems asmenims garantuotų tinkamą gyvenimo lygį“⁽¹⁹⁶⁾. Tai reiškia, kad valstybės narės, atsižvelgdamos į konkrečią padėtį, turi užtikrinti, kad pažeidžiami prašytojai, įskaitant nepilnamečius, pasinaudotų tinkamu gyvenimo lygiu.

Kalbant konkrečiai apie nepilnamečius, PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje taip pat reikalaujama, kad valstybės narės „užtikrintų, kad nepilnamečiai

⁽¹⁹⁴⁾ ES Chartijos 24 straipsnis cituojamas 2.4 skirsnyje.

⁽¹⁹⁵⁾ Pagal VTK komitetą, Bendrasis komentaras Nr. 14, *op. cit.* (87 išnaša pirmiau), vaiko interesų principu „siekiama užtikrinti, kad būtų visapusiškai ir veiksmingai užtikrintos visos konvencijoje pripažintos teisės ir holistinis vaikų vystymasis“ (I.A skirsnis, ketvirta pastraipa). Pagal VTK komitetą, Bendrasis komentaras Nr. 5 dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių (4, 42 ir 44 straipsniai, 6 punktas), 2003 m. lapkričio 27 d., CRC/GC/2003/5, „Komitetas tikisi, kad valstybės aiškins „vystymąsi“ kaip holistinę sąvoką, apimančią vaiko fizinį, psichinį, dvasinį, dorovinį, psichologinį ir socialinį vystymąsi“ (I skirsnis, penkiolikta pastraipa). Taip pat žr. VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009): vaiko teisė būti išklausytam, 2009 m. liepos 20 d., CRC/GC/12.

⁽¹⁹⁶⁾ Tai pabrėžė 2019 m. ESTT (DK) sprendime *Haqbin, op. cit.* (185 išnaša pirmiau), 34 punktas.

turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi“. Įvertindamos vaiko interesus pagal 23 straipsnio 2 dalies b punktą (cituotą 4.3 skirsnyje), valstybės narės taip pat turi tinkamai atsižvelgti į „nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, ypač – į nepilnamečio patirtį“⁽¹⁹⁷⁾.

4.3.2. Būstas ir laisvalaikio veikla

Pagal PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamąją dalį, nuspręsdamos dėl apgyvendinimo sąlygų, „valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminaičių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes“. Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės visų pirma turi tinkamai atsižvelgti į PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalyje išdėstytus veiksnius. Pagal PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 5 dalį:

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 5 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai prašytojų vaikai arba nepilnamečiai prašytojai būtų apgyvendinti su savo tėvais, nesusituokusiais jų nepilnamečiais broliais ir (arba) seserimis arba su suaugusiu asmeniu, kuris už juos atsakingas pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką, jei tai daroma atsižvelgiant į atitinkamų nepilnamečių interesus⁽¹⁹⁸⁾.

PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnyje numatyta:

PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnis Šeimos

Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad, kiek įmanoma, būtų išlaikyta jų teritorijoje esančios šeimos vienovė, jei prieglobsčio prašytojams atitinkama valstybė narė suteikia būstą. Tokios priemonės įgyvendinamos prašytojui sutinkant.

Valstybės narės turi užtikrinti, kad kai nepilnamečiams būstas suteikiamas natūra, jis būtų tinkamas pagal jų amžių ir brandą. Pagal PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 3 dalį „[valstybės] narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais“ 18 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytose „patalpose ir apgyvendinimo centruose“⁽¹⁹⁹⁾.

18 straipsnio 3 dalis turėtų būti skaitoma kartu su PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 3 dalimi dėl galimybės užsiimti laisvalaikio veikla. Išdėstyta taip:

⁽¹⁹⁷⁾ Ši nuostata yra susijusi su VTK 20 straipsnio 3 dalyje nustatytu reikalavimu, kad valstybės šalys, svarstydamos nelydimų nepilnamečių priežiūros variantus, „deramai [atsižvelgtų] <...> į vaiko auklėjimo paveldimumą, jo etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę ir gimtąją kalbą“. Dėl išsamesnės informacijos apie vaiko interesus žr. 2.4 skirsnj.

⁽¹⁹⁸⁾ Taip pat žr. 4.3.4 skirsnj.

⁽¹⁹⁹⁾ Žr. 4.5.2 skirsnj dėl apgyvendinimo, kuriame cituojami šie straipsniai.

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 3 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai turėtų galimybę užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas, 18 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose, taip pat veiklą gryname ore.

Dėl nepilnamečių sulaikymo klausimo žr. 4.8.3 skirsinį.

4.3.3. Nepilnamečių mokymas ir švietimas

PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnyje nustatytos nuostatos dėl nepilnamečių mokymo ir švietimo.

PSD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalis

Valstybės narės nepilnamečiams prašytojų vaikams bei nepilnamečiams prašytojams suteikia galimybę naudotis švietimo sistema panašiomis sąlygomis kaip ir savo piliečiams iki tol, kol jiems arba jų tėvams bus realiai pritaikyta išsiuntimo priemonė. Toks mokymas gali būti vykdomas apgyvendinimo centruose.

Atitinkama valstybė narė gali nustatyti apribojimą, leidžiantį naudotis tikrai valstybine švietimo sistema.

Valstybė narė neatima galimybės įgyti vidurinį išsilavinimą tik dėl tos priežasties, kad nepilnametis sulaukė pilnametystės.

14 straipsnio 2 dalis yra susijusi su galimybe naudotis švietimo sistema. 14 straipsnio 3 dalimi reglamentuojamos aplinkybės, kuriomis tokia galimybė neįmanoma dėl konkrečios nepilnamečio padėties ⁽²⁰⁰⁾.

4.3.4. Šeimos vienovės užtikrinimas

PSD (naujos redakcijos) taikymas turi atitikti ES Chartijos 24 straipsnio 2 ir 3 dalis, kurios yra susijusios su vaiko interesais ir jo „teise reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais“, kaip išsamiai cituojama 2.4 skirsnyje.

PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamoji dalis

Taikydamos šią direktyvą, valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų pagal atitinkamai [ES Chartiją], [VTK] ir [EŽTK].

⁽²⁰⁰⁾ Žr. EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). Teisinė analizė, 2020 m., 5.2 skirsnis dėl švietimo ir mokymo.

Vadovaujantis šeimos vienovės principu pagal ES Chartiją, PSD (naujoje redakcijoje) yra įvairių nuostatų, kuriomis siekiama užtikrinti, kiek įmanoma, šeimos vienovę ⁽²⁰¹⁾.

PSD (naujos redakcijos) 12 straipsnis

Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, kad, kiek įmanoma, būtų išlaikyta jų teritorijoje esančios šeimos vienovė, jei prieglobsčio prašytojams atitinkama valstybė narė suteikia būstą. Tokios priemonės įgyvendinamos prašytojui sutinkant.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2 dalis

Nedarydamos poveikio jokioms specialioms sulaikymo sąlygoms, nustatytoms 10 ir 11 straipsniuose, valstybės narės, kiek tai susiję su būstu, nurodytu šio straipsnio 1 dalies a, b ir c punktuose, užtikrina, kad:

a) prašytojams būtų garantuota jų šeiminio gyvenimo apsauga;

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnis

2. Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksnius:

a) šeimos susijungimo galimybes ⁽²⁰²⁾;

[...]

5. Valstybės narės užtikrina, kad nepilnamečiai prašytojų vaikai arba nepilnamečiai prašytojai būtų apgyvendinti su savo tėvais, nesusituokusiais jų nepilnamečiais broliais ir (arba) seserimis arba su suaugusiu asmeniu, kuris už juos atsakingas pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką, jei tai daroma atsižvelgiant į atitinkamų nepilnamečių interesus ⁽²⁰³⁾.

Kai valstybė narė materialines priėmimo sąlygas sudaro finansinių išmokų forma, ESTT sprendime byloje *Saciri* PSD atžvilgiu konstatavo:

valstybės narės <...> privalo pritaikyti šias sąlygas prie asmenų, turinčių ypatingų poreikių <...> situacijos. Todėl piniginės išmokos turi būti pakankamos šeimos susijungimui ir, <...> pirmiausia, geriausiems vaiko interesams apsaugoti ⁽²⁰⁴⁾.

Jis pridūrė, kad „šiomis išmokomis turi būti suteikiama galimybė prireikus nepilnamečiams prieglobsčio prašytojų vaikams gyventi su tėvais, kad būtų apsaugotas <...> šeimos susijungimas“ ⁽²⁰⁵⁾.

⁽²⁰¹⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio c punktą, kuriame apibrėžiami „šeimos nariai“.

⁽²⁰²⁾ Žr. 4.3.6.3 skirsnį dėl šeimos narių suradimo.

⁽²⁰³⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamąją dalį ir 12 straipsnį bei 18 straipsnio 2 dalies a punktą.

⁽²⁰⁴⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri*, *op. cit.* (130 išnaša pirmiau), 41 punktą.

⁽²⁰⁵⁾ Ten pat, 45 punktą. Dėl išsamesnės informacijos apie materialines priėmimo sąlygas žr. 4.5 skirsnį.

4.3.5. Nepilnamečiams teikiamos reabilitacijos paslaugos

PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 4 dalis

Valstybės narės suteikia galimybę naudotis reabilitacijos paslaugomis tiems nepilnamečiams, kurie yra patyrę bet kokią prievartą, buvo be priežiūros, išnaudojami, kankinami, su kuriais buvo žiauriai, nežmoniška ir žeminančiai elgiamasi arba kurie yra nukentėję karinių konfliktų metu, bei užtikrina, kad būtų teikiama reikiama psichinės sveikatos priežiūra ir prireikus suteikta kvalifikuota psichologinė pagalba.

Nepilnamečių prašytojų, kurie turi teisę į reabilitacijos, psichinės sveikatos priežiūros ir psichologinės pagalbos paslaugas pagal PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 4 dalį, grupė yra platesnė už asmenų, kurie patenka į PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalies dėl kankinimų ir smurto aukų taikymo sritį, grupę.

Šiuo atžvilgiu itin svarbu yra tai, kad nepilnamečiai prašytojai, „kurie nukentėjo karinių konfliktų metu“, taip pat turi teisę į reabilitacijos, psichinės sveikatos priežiūros ir psichologinės pagalbos paslaugas ⁽²⁰⁶⁾, papildomai neapibrėžiant sąvokos „nukentėję karinių konfliktų metu“.

Taip pat žr. 4.4 skirsnį, kuriame pateikiama daugiau informacijos apie kankinimų, išprievartavimo ir kitų sunkių smurtinių nusikaltimų aukas.

4.3.6. Nelydimi nepilnamečiai

PSD (naujoje redakcijoje) nustatytos konkrečios garantijos, teikiamos nelydimiems nepilnamečiams, kurie 2 straipsnio e punkte apibrėžiami taip:

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio e punktas Terminų apibrėžtis

nelydimas nepilnametis – nepilnametis, į valstybių narių teritoriją atvykęs nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusio asmens ir ten esantis tol, kol toks asmuo ima jį faktiškai prižiūrėti; šiai kategorijai priklauso nepilnametis, kuris liko be palydos po to, kai atvyko į valstybių narių teritoriją;

Taigi įtrauktos dvi nepilnamečių grupės. Pirmoji grupė yra susijusi su nepilnamečiais, kurie į valstybės narės teritoriją **atvyksta nelydimi už juos atsakingo suaugusio asmens**. Nepilnametis laikytinas nelydimu „tol, kol toks asmuo ima jį faktiškai prižiūrėti“.

Antroji grupė – nepilnamečiai, kurie **paliekami be priežiūros, jiems atvykus** į valstybę narę.

Kadangi nelydimio nepilnamečio apibrėžtis priklauso nuo valstybės narės teisės arba praktikos, susijusios su tuo, kas gali būti laikomas už nepilnametį „atsakingu suaugusiu asmeniu“,

⁽²⁰⁶⁾ Žr. VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12, *op. cit.* (195 išnaša pirmiau), 124 punktas: „Vaikams, kurie anksčiau dalyvavo ginkluotuose konfliktuose, gali reikėti specialios pagalbos, kad jie galėtų išreikšti savo poreikius.“

neaišku, ar nepilnamečiai gali būti laikomi „nelydimais“, jei valstybėje narėje yra suaugęs giminaitis, kuris nėra jo tėvas ar motina. Regis, tai būtų įmanoma, nes PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 2 dalies a punkte teigiama, kad „Pateikę tarptautinės apsaugos prašymą, nelydimi nepilnamečiai nuo tada, kai buvo įleisti į teritoriją, iki tol, kol yra priversti palikti valstybę narę, kurioje buvo prašoma tarptautinės apsaugos arba vyksta tokio prašymo nagrinėjimas, apgyvendinami: a) su suaugusiais giminaičiais“ (kartu su kitomis alternatyvomis) ⁽²⁰⁷⁾.

Kaip išsamiau išdėstyta kituose skirsniuose, PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnyje nustatytos konkrečios garantijos, taikomos nelydimiems nepilnamečiams šiomis aplinkybėmis:

- skiriant atstovą;
- suteikiant apgyvendinimą;
- ieškant šeimos narių; ir
- mokant su nelydimais nepilnamečiais dirbantį personalą.

4.3.6.1. Atstovo nelydimam nepilnamečiui skyrimas

PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalyje išdėstyti reikalavimai dėl atstovo nelydimam nepilnamečiui skyrimo ir atstovo pareigų:

PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalis

Valstybės narės kuo skubiau imasi priemonių, kad užtikrintų, jog atstovas atstovautų ir padėtų nelydimam nepilnamečiui pasinaudoti šioje direktyvoje nustatytais teisėmis ir vykdyti pareigas. Nelydimas nepilnametis nedelsiant informuojamas apie atstovo paskyrimą. Atstovas savo pareigas vykdo pagal vaiko interesų principą, kaip nustatyta 23 straipsnio 2 dalyje, ir šiuo tikslu turi reikiamos patirties. Siekiant užtikrinti 23 straipsnio 2 dalies b punkte nurodytą nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, asmuo, kuris veikia kaip atstovas, pakeičiamas tik tuo atveju, kai būtina. Organizacijos arba asmenys, kurie turi arba potencialiai galėtų turėti interesų konfliktą su nelydimų nepilnamečių interesais, negali tapti atstovais.

Atitinkamos institucijos reguliariai vertina padėtį, įskaitant tai, ar suteiktos reikiamos priemonės nelydimam nepilnamečiui atstovauti.

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio j punkte atstovas apibrėžiamas taip:

PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio j punktas

atstovas – asmuo arba organizacija, paskirtas kompetentingų įstaigų, kad padėtų ir atstovautų nelydimam nepilnamečiui vykstant šioje direktyvoje numatytoms procedūroms, siekiant užtikrinti vaiko interesus ir, kai būtina, naudotis veiksniumu nepilnamečio labui. Kai nepilnamečio atstovu paskiriama organizacija, ji paskiria atsakingą asmenį, kuris vykdytų atstovo pareigas nelydimio nepilnamečio atžvilgiu pagal šią direktyvą;

⁽²⁰⁷⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 8 punktas; jame atskirti vaikai apibrėžiami kaip vaikai, „kurie buvo atskirti nuo abiejų tėvų arba ankstesnio teisinio arba pagrindinio įprastinio globėjo, tačiau nebūtinai nuo kitų giminaičių. Taigi atskirtais gali būti laikomi ir kitų suaugusių šeimos narių lydimi vaikai.“

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio j punktą ir 24 straipsnio 1 dalį atstovas atstovauja nelydimam nepilnamečiui ir jam padeda tik jo teisių ir pareigų pagal PSD (naują redakciją) atžvilgiu. Tačiau pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalies a punktą, kuriame numatyta, kad atstovas skiriamas, kad atstovautų nelydimiems nepilnamečiams ir jiems padėtų jų teisių ir pareigų pagal PPD (naują redakciją) atžvilgiu, tokiu atstovu gali būti ir PSD (naujoje redakcijoje) nurodytas atstovas⁽²⁰⁸⁾. Jei valstybė narė skiria vieną atstovą pagal abi direktyvas, toks atstovas atstovaus nelydimam nepilnamečiui ir jam padės ir priėmimo sąlygų srityje, ir vykdant procedūras dėl tarptautinės apsaugos prašymo pagrindimo bei nagrinėjimo.

Nė vienoje direktyvoje nėra vartojama sąvoka „globėjas“, bet pagal nagrinėjamą nacionalinę teisę globėju gali būti atstovas, kaip tai suprantama pagal PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalį (ir PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalies a punktą)⁽²⁰⁹⁾. PD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „teisinis globėjas“ – asmuo, kuris atstovauja nelydimam nepilnamečiui.

Kalbant apie atstovo skyrimą, PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad priemonių būtų imtasi „kuo skubiau“. Nors direktyvoje nenurodomas tokių priemonių pobūdis arba tai, kaip reikėtų skirti atstovą, galima taikyti skirtingus metodus. Frazė „kuo skubiau“ turėtų būti grindžiama atstovo skyrimo tikslu: atstovauti nelydimam nepilnamečiui ir jam padėti pasinaudoti teisėmis ir vykdyti pareigas pagal PSD (naują redakciją). Pagal PSD (naujos redakcijos) 3 straipsnį teisės ir pareigos pagal direktyvą pradedamos taikyti pateiktus prašymą. Todėl pateikus prašymą atstovas turėtų būti paskirtas kuo skubiau. Kadangi prašymas yra „sudaromas“ prieš jį registruojant ir pateikiant, atstovą gali tekti paskirti prieš registruojant ir pateikiant prašymą⁽²¹⁰⁾. Paskyrus atstovą, nelydimam nepilnamečiui turi būti „nedelsiant“ pranešta apie atstovo paskyrimą.

Pagal VTK komiteto Bendrąjį komentarą Nr. 6:

valstybės turėtų paskirti globėją ar patarėją iš karto, kai identifikuoja nelydimą ar atskirtą vaiką, ir išlaikyti tokios globos sąlygas iki vaikas sulauks pilnametystės arba visam laikui išvyks iš valstybės teritorijos ir (arba) jurisdikcijos⁽²¹¹⁾.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalį atstovas turėtų vykdyti savo pareigas pagal vaiko interesų principą. Pagal VTK komiteto Bendrąjį komentarą Nr. 6, peržiūros mechanizmais privaloma „stebėti globos kokybę ir užtikrinti, kad vaiko interesams būtų atstovaujama viso sprendimų priėmimo proceso metu, ypač siekiant išvengti smurto“⁽²¹²⁾.

⁽²⁰⁸⁾ PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalies a punkto paskutinis sakiny: „Atstovu taip pat gali būti atstovas, nurodytas Direktyvoje 2013/33/ES.“

⁽²⁰⁹⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 36 punktas: „Kai vaikai dalyvauja prieglobsčio procedūrose arba administraciniame ar teisiniame nagrinėjime, jiems turėtų būti paskirtas ne tik globėjas, bet ir teisinis atstovas.“

⁽²¹⁰⁾ Dėl daugiau informacijos apie tai, kada pateikiamas prašymas pagal PPD (naują redakciją), žr. 3.1 ir 3.2 skirsnius. Kai kuriems vaikams atstovo gali reikėti prieš juos nukreipiant į prieglobsčio procedūras. Žr. VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 21 punktas: „Toliesni veiksmai, tokie kaip kompetentingo globėjo paskyrimas kuo greičiau, veikia [sic] kaip pagrindinė procedūrinė apsaugos priemonė, siekiant užtikrinti nelydimo ar atskirto vaiko interesus. Todėl toks vaikas turėtų kreiptis dėl prieglobsčio ar kitų procedūrų tik, kai bus paskirtas globėjas. Jeigu atskirti arba nelydimi vaikai privalo kreiptis dėl prieglobsčio ar dalyvauti kituose administraciniuose ar teisiniuose nagrinėjimuose, kartu su globėju turėtų būti paskirtas ir teisinis atstovas“; ir VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12, *op. cit.* (195 išnaša pirmiau), 124 punktas: „Būtina paskirti nemokamą globėją arba patarėją.“

⁽²¹¹⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 33 punktas. 34 punkte teigiama, kad atskirtų nepilnamečių atveju „globos teisės turėtų būti reguliariai suteikiamos lydinčiam suaugusiam šeimos nariui arba nepagrindiniam šeimos prižiūrėtoju“, jei tai atitinka nepilnamečio interesus, o „Kai vaiką lydi ne suaugęs šeimos narys ar prižiūrėtojas, tokio lydinčio asmens tinkamumas dėl globos turi būti atidžiau išnagrinėtas“. Taip pat žr. VTK komiteto išvadas, priimtas 2019 m. rugsėjo 18 d., M. T. / Ispanija, komunikatas Nr. 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017, 13.8 punktas: „Tai, kad asmeniui nebuvo paskirtas globėjas, kad jis galėtų prašyti prieglobsčio kaip nepilnametis, nors jis turėjo oficialius dokumentus, patvirtinančius, kad jis yra nepilnametis, atėmė iš jo specialią apsaugą, kuri turėtų būti teikiama nelydimiems nepilnamečiams prieglobsčio prašytojams, ir jam sukėlė neatitaisomos žalos pavojų jo grįžimo į kilmės šalį atveju, taip pažeidžiant Konvencijos 20 straipsnio 1 dalį ir 22 straipsnį.“

⁽²¹²⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 35 punktas.

Be to, PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo, kuris vykdo atstovo funkcijas, pakeičiamas tik tuo atveju, kai tai yra būtina. Jei galima konstatuoti, kad atstovas arba globėjas nepaiso vaiko interesų, tokį asmenį galima pakeisti.

Šiuo atžvilgiu FRA teigia, kad „Laikinus globėjus, paskirtus tuomet, kai imtasi preliminarių priemonių dėl vaiko apsaugos, kai įmanoma, reikėtų skirti ir nuolatiniais globėjais“⁽²¹³⁾.

FRA taip pat teigia:

Jei vaikas pasiskundžia dėl netinkamo globėjo elgesio, reikėtų apsvarstyti galimybę pakeisti globėją. Globėjo keitimo tvarka turėtų būti aiškiai nustatyta įstatymų ir reikėtų tai padaryti iškart, jei vyksta globėjo tyrimas dėl sunkaus vaiko teisių pažeidimo, pvz., prievartos ar netinkamo elgesio su vaiku⁽²¹⁴⁾.

4.3.6.2. Nelydimų nepilnamečių apgyvendinimas

PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamojoje dalyje ir 24 straipsnio 2 dalyje išdėstytos pagrindinės su nelydimų nepilnamečių apgyvendinimu susijusios nuostatos:

PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamoji dalis

Nuspręsdamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes.

PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 2 dalis

2. Pateikę tarptautinės apsaugos prašymą, nelydimi nepilnamečiai nuo tada, kai buvo įleisti į teritoriją, iki tol, kol yra priversti palikti valstybę narę, kurioje buvo prašoma tarptautinės apsaugos arba vyksta tokio prašymo nagrinėjimas, apgyvendinami:

- a) su suaugusiais giminaičiais;
- b) globėjų šeimoje;
- c) apgyvendinimo centruose, specialiai pritaikytuose priimti nepilnamečius;
- d) kituose nepilnamečiams gyventi tinkančiuose būstuose.

16 metų ir vyresnius nelydimus nepilnamečius valstybės narės gali apgyvendinti suaugusiems prašytojams skirtuose apgyvendinimo centruose, jeigu tai atitinka jų interesus, kaip nustatyta 23 straipsnio 2 dalyje.

⁽²¹³⁾ Pagrindinių teisių agentūra (FRA), *Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa. Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas siekiant rūpintis ypatingais vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiais*, 2014 m., p. 64.

⁽²¹⁴⁾ FRA, *Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa. Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas siekiant rūpintis ypatingais vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiais*, 2014 m., *op. cit.* (215 išnaša pirmiau), p. 64.

Kiek įmanoma, broliai ir (arba) seserys neišskiriami, atsižvelgiant į atitinkamo nepilnamečio interesus, ypač į jo amžių ir brandą. Nelydimų nepilnamečių gyvenamoji vieta keičiama kuo rečiau.

Todėl valstybių narių pareiga nelydimiems nepilnamečiams suteikti apgyvendinimą pagal 24 straipsnio 2 dalies reikalavimus taikoma „nuo tada, kai jie buvo įleisti į teritoriją“. Taip pabrėžiama, kad turi būti skubiai užtikrintas tokio apgyvendinimo suteikimas laiku. Šį straipsnį reikėtų skaityti kartu su PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų, kad būtų atsižvelgta į vaiko interesus ir „kad nepilnamečiai turėtų tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, moraliniam ir socialiniam vystymuisi“⁽²¹⁵⁾.

Nelydimų nepilnamečių apgyvendinimo pobūdį pagal PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 2 dalies c ir d punktus galima aiškinti įvairiai dėl to, kad nurodomos sąvokos „nepilnamečiams gyventi tinkamas būstas“ ir „specialiai pritaikytas nepilnamečiais“, kurios nėra išsamiau patikslintos. Pagal VTK 20 straipsnį „Vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą“. VTK komiteto Bendrajame komentare Nr. 6 numatyta kita aiškinamoji rekomendacija dėl „specialios apsaugos ir pagalbos“ ir dėl alternatyvios tokių vaikų globos pagal VTK 22 straipsnį⁽²¹⁶⁾. Jame teigiama, kad renkantis iš globos ir apgyvendinimo galimybių pagal VTK 20 straipsnio 3 dalį:

būtina atsižvelgti į tokio vaiko, kuris ne tik prarado ryšius su savo šeimos aplinka, bet ir atsidūrė už savo kilmės šalies ribų, pažeidžiamumą, taip pat į vaiko amžių ir lytį. Pirmiausia būtina tinkamai atsižvelgti į vaiko auklėjimo tęstinumą, etninę, religinę, kultūrinę ir kalbinę kilmę⁽²¹⁷⁾.

Be to, jame nustatyti globos ir apgyvendinimo galimybių kriterijai, kuriais grindžiamos su vaikais susijusios garantijos, nustatytos PSD (naujoje redakcijoje), ir kurie susiję su (nelydimų) nepilnamečių garantijomis, nustatytomis PSD (naujoje redakcijoje).

PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 2 dalyje aiškiai nustatyta, kad tik 16 metų ir vyresni nelydimi nepilnamečiai gali būti apgyvendinti suaugusiesiems skirtuose apgyvendinimo centruose, jeigu tai atitinka jų interesus, kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 1 dalyje⁽²¹⁸⁾. Svarbi ir PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 3 dalis. Joje teigiama: „Valstybės narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose.“

Kartu su garantijomis, kurios turi būti užtikrintos visiems prašytojams (PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 2–7 dalys), ir papildomomis nepilnamečiams suteikiamomis garantijomis (PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2–5 dalys) direktyvoje nustatytos garantijos dėl nelydimų nepilnamečių poreikių. Visų pirma su nelydimais nepilnamečiais dirbantys asmenys „turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose

⁽²¹⁵⁾ Taip pat žr. 4.3.1 skirsnį dėl nepilnamečių tinkamo gyvenimo lygio. Panašiai, pagal VTK 20 straipsnio 3 dalį reikalaujama, kad, svarstant nelydimų nepilnamečių priežiūros variantus, būtų „deramai atsižvelgta į vaiko auklėjimo paveldimumą, jo etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę ir gimtąją kalbą“.

⁽²¹⁶⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 39 punktą.

⁽²¹⁷⁾ Ten pat, 40 punktą.

⁽²¹⁸⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamąją dalį.

dalyvauti“ (PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalis) ⁽²¹⁹⁾. Vertindamos vaiko interesus dėl apgyvendinimo pagal PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalies d punktą, valstybės narės, be kita ko, turi deramai atsižvelgti į „nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą“ ⁽²²⁰⁾.

Kadangi visos valstybės narės yra saistomos EŽTK, tinkamų gyvenimo sąlygų nesudarymu gali būti pažeistos prievolės pagal EŽTK. EŽTT nusprendė, kad Prancūzijos valdžios institucijos, nesuteikusios globos nelydimam nepilnamečiui prieglobsčio prašytojui Kalė pabėgėlių stovykloje, pažeidė EŽTK 3 straipsnį. Sprendime teismas, be kita ko, nurodė, kad nesaugios į „lūšnyną“ panašios gyvenimo sąlygos Kalė stovykloje ir Prancūzijos valdžios institucijų negebėjimas vykdyti teismo nutartį, pagal kurią buvo reikalaujama, kad prašytojas būtų įtrauktas į valstybės vaikų gerovės sistemą, prilygo valstybės prievolių pažeidimui pagal 3 straipsnį ⁽²²¹⁾. Byloje *Ei ir kt. / Graikija* EŽTT paskelbė sprendimą pagal Reglamento 39 straipsnį ir nusprendė, kad Graikija privalėjo „a) prašytojams garantuoti apgyvendinimą ir priėmimo sąlygas, kurios atitiktų Konvencijos 3 straipsnį ir prašytojų sveikatos būklę, ir b) užtikrinti prašytojų medicininį gydymą pagal jų su fizine ir psichine būkle susijusius poreikius“ ⁽²²²⁾.

Rengiant šią teisinę analizę, EŽTT dar nebuvo priėmęs sprendimų dėl kelių skundų dėl apgyvendinimo sąlygų tarptautinės apsaugos prašytojų, kurie teigė esantys nelydimi nepilnamečiai, byloje ⁽²²³⁾.

4.3.6.3. Šeimos narių paieška

Kaip išdėstyta 4.3.4 skirsnyje, pagal PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamąją dalį, valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų. Vertindamos vaiko interesus pagal PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalies a punktą, be kita ko, „valstybės narės visų pirma tinkamai atsižvelgia į <...> šeimos susijungimo galimybes“. Itin svarbu surasti nelydimo nepilnamečio šeimos narius, kad valstybės narės galėtų vykdyti savo pareigas pagal šeimos vienovės ir vaiko interesų principus.

PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalis

Valstybės narės imasi kuo greičiau surasti nelydimo nepilnamečio šeimos narius, prireikus padedant tarptautinėms arba kitoms susijusioms organizacijoms, kai yra paprašyta tarptautinės apsaugos, tuo pačiu metu saugodamos jo interesus. Tais atvejais, kai gali kilti grėsmė nepilnamečio arba jo artimų giminaičių, ypač jeigu jie yra likę kilmės šalyje, gyvybei ar vientisumui, reikia stengtis, kad informacija apie tuos asmenis būtų renkama, tvarkoma ir perduodama laikantis konfidencialumo, kad būtų išvengta pavojaus jų saugumui.

⁽²¹⁹⁾ Taip pat žr. PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 7 dalį „Apgyvendinimo centruose dirbantys asmenys turi būti tinkamai apmokyti“ ir 29 straipsnio 1 dalį; VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 40 punktas.

⁽²²⁰⁾ Taip pat žr. VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 40 punktas: „Vaikai turi būti informuoti apie jų globos sąlygas, o į jų nuomonę atsižvelgta.“

⁽²²¹⁾ 2019 m. vasario 28 d. EŽTT sprendimas *Khan / Prancūzija*, Nr. 12267/16, 76–95 punktai. Taip pat žr. 2019 m. birželio 13 d. EŽTT sprendimą *Sh. D. et autres c Grèce et autres*, Nr. 14165/16.

⁽²²²⁾ 2020 m. balandžio 16 d. EŽTT sprendimas dėl laikinosios priemonės *E. I. ir kt. / Graikija*, Nr. 16080/20. Prašymas buvo pateiktas esant COVID-19 pandemijai ir atitinkamoms sąlygoms Graikijos salose.

⁽²²³⁾ EŽTT faktų konstatavimas, paskelbta 2018 m. sausio 11 d., *Bodiang / Italija*, Nr. 47523/17 (susijęs su galimais EŽTK 3, 8 ir 13 straipsnių pažeidimais); EŽTT faktų konstatavimas, paskelbta 2017 m. vasario 2 d., *Sadio et autres c Italie*, Nr. 3571/17 (susijęs su galimais EŽTK 3 ir 8 straipsnių pažeidimais); EŽTT faktų konstatavimas, paskelbta 2018 m. sausio 11 d., *Diakitė / Italija*, Nr. 44646/17 (susijęs su EŽTK 3, 5 ir 8 straipsniais ir Protokolo Nr. 1 2 straipsniu (teisė į švietimą); EŽTT faktų konstatavimas, paskelbta 2017 m. liepos 5 d., *Bacary / Italija*, Nr. 36986/17. Taip pat žr. JT Žmogaus teisių komiteto (ŽTK) išvadas, priimtas 2017 m. lapkričio 7 d., *O. A. / Danija*, komunikatas Nr. 2770/2016, CCRPR/C/121/D/2770/2016.

Šeimos paieškos rezultatai gali praversti nustatant vaiko interesus ⁽²²⁴⁾.

Nelydimiems nepilnamečiams turėtų būti teikiama visa svarbi informacija apie jų šeimos paiešką, kad jie galėtų išreikšti informacija grindžiamas pažiūras ir norus ⁽²²⁵⁾. Tokia informacija turi būti teikiama tokiu būdu, kuris atitiktų kiekvieno vaiko brandumą ir supratimo lygį ⁽²²⁶⁾.

Kai įmanoma ir atitinka vaiko interesus, valstybės narės turėtų kuo skubiau sujungti nelydimus nepilnamečius su jų šeimomis ⁽²²⁷⁾. Vertindamos įrodymus šeimos ryšiams įrodyti arba jų nebuvimą, valdžios institucijos gali vadovautis šiais dokumentais:

- Europos Komisija, *Komisijos komunikatas dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių*, Briuselis, 2014 m.,
- EASO, *Šeimos narių paieškos praktinis vadovas*, 2016 m.

4.4. Kankinimų ir smurto aukos

Pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį asmenys, kurie buvo kankinami, išprievartauti ar patyrė kitokią sunkią psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, pavyzdžiui, moterų lytinių organų žalojimo aukos, yra pažeidžiami asmenys. PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnyje nustatytos specialios kankinimų ir smurto aukų garantijos.

PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad kankinimus, išprievartavimą ar kitokius rimtus smurtinius veiksmus patyrę asmenys gautų reikiamą pagalbą dėl tokiais veiksmais padarytos žalos, visų pirma galėtų naudotis tinkamu medicininiu ir psichologiniu gydymu arba priežiūra.

PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalyje pateiktas įtrauktų asmenų sąrašas nėra baigtinis, nes jame nurodytas ne tik kankinimas ir išprievartavimas, bet ir „kitokie rimti smurtiniai veiksmai“ ⁽²²⁸⁾. PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalis neapsiriboja sunkių formų smurtu, kuris vyko kilmės ar tranzito šalyse, ji taip pat taikoma tais atvejais, kai prašytojai tampa rimtų smurtinių veiksmų aukomis valstybėje narėje.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalį nustatytą reikalavimą užtikrinti, kad aukos gautų „reikiamą pagalbą dėl tokiais veiksmais padarytos žalos“, galima daryti prielaidą, kad tarp rimtų smurtinių veiksmų, kuriuos patyrė prašytojas, ir pagalbos turi būti priežastinis ryšys. Be to, tokia pagalba turi būti reikalinga, vadinasi, ne visa prieinama pagalba gali būti laikoma reikalinga, taip paliekant diskreciją spręsti. Svarbu paminėti ir PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta:

⁽²²⁴⁾ Žr. VTK 22 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta: „Šio tikslo siekdamas valstybės dalyvės remia, jeigu joms atrodo, kad tai reikalinga, Jungtinių Tautų ir kitų kompetentingų tarpvyriausybinių arba nevyriausybinių organizacijų, bendradarbiaujančių su Jungtinėmis Tautomis, pastangas ginti tokį vaiką, teikti jam paramą ir ieškoti kiekvieno vaiko bėglio tėvų arba kitų šeimos narių, gauti iš jų reikalingą informaciją, kad būtų galima grąžinti vaiką į šeimą“; ir VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12, *op. cit.* (195 išnaša pirmiau), 124 punktas: „Prieglobsčio prašantiems vaikams taip pat reikia veiksmingos šeimos paieškos ir susijusios informacijos apie padėtį kilmės šalyje, kad būtų galima nustatyti jų interesus.“

⁽²²⁵⁾ PSD (naujos redakcijos) 23 straipsnio 2 dalies d punktas; ir VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 25 punktas.

⁽²²⁶⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 25 punktas.

⁽²²⁷⁾ Ten pat, 13 ir 80 punktai; VTK 22 straipsnio 2 dalis; EASO Šeimos narių paieškos praktinis vadovas, 2016 m., p. 12.

⁽²²⁸⁾ Pagal Komitetą prieš kankinimus, Bendrasis komentaras Nr. 3: valstybių šalių 14 straipsnio įgyvendinimas, 2012 m. lapkričio 19 d., CAT/C/GC/3, 3 punktas, kankinimų aukos apima „nukentėjusius aukos artimuosius arba nuo jos priklausomus asmenis, taip pat asmenis, kurie patyrė žalą, mėginami padėti aukoms arba užkirsti kelią nusikaltimui“.

PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 2 dalis

Su kankinimų, išprievartavimo ar kitokio sunkaus smurto aukomis dirbantys asmenys turi būti dalyvavę reikiamuose mokymuose, susijusiuose su jų poreikiais, ir toliau juose dalyvauti, bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje numatytų konfidencialumo taisyklių dėl bet kokios atliekant pareigas gautos informacijos.

Privalomų teisės aktų dėl smurto aukų teisių apsaugos pavyzdžiai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Teisės aktai, kuriais saugomos smurto aukų teisės

Organizacija	Dokumentas
ES	<ul style="list-style-type: none"> Kovos su prekyba žmonėmis direktyva Direktyva dėl nusikaltimų aukų ⁽²²⁹⁾
Europos Taryba	<ul style="list-style-type: none"> Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis ⁽²³⁰⁾ Stambulo konvencija
JT	<ul style="list-style-type: none"> CAT ⁽²³¹⁾ NTK ⁽²³²⁾ Palermo protokolas ⁽²³³⁾

Pagal CAT 14 straipsnio 1 dalį Konvencijos Šalis užtikrina, kad nukentėjusysis nuo kankinimo veikos gautų žalos atlyginimą ir turėtų „įgyvendinamą teisę į teisingą ir deramą kompensaciją, įskaitant lėšas, kiek įmanoma, visiškai reabilitacijai“. Komitetas prieš kankinimus (CAT komitetas) apibrėžė reabilitaciją kaip apimančią „medicininę ir psichologinę pagalbą bei teises ir socialines paslaugas“. Jis taip pat konstatavo, kad specialistų teikiamos paslaugos turi būti „prieinamos, tinkamos ir greitai suteikiamos“ ir turi būti „atsižvelgiama į aukų [sic] kultūrą, asmenybę, istoriją ir kilmę“. Reabilitacija turi būti „priinama visoms aukoms jų nediskriminuojant ir nepaisant aukos tapatybės ar statuso marginalizuotoje ar pažeidžiamoje grupėje <...>, įskaitant prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius“ ⁽²³⁴⁾.

4.5. Materialinės priėmimo sąlygos ir sveikatos priežiūra

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnyje nustatytos „bendrosios materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros taisyklės“. 2 straipsnio g punkte „materialinės priėmimo sąlygos“

⁽²²⁹⁾ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL L 315, 2012 11 14, p. 57)

⁽²³⁰⁾ Taip pat žr. Europos Taryba, Aiškinamoji ataskaita dėl Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 2005 m., 22 ir 29–36 punktai.

⁽²³¹⁾ JT Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, 1465 UNTS 85, 1984 m. gruodžio 10 d. (įsigaliojo 1987 m. birželio 26 d.).

⁽²³²⁾ Pagal NTK 26 straipsnį Konvencijos Šalys „organizuoja, stiprina ir plečia kompleksines gebėjimų ir funkcijų lavinimo ir reabilitacijos paslaugas bei programas“, skirtas neįgaliesiems. 15 straipsnis yra susijęs su teise nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam; 16 straipsnis – su laisve nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos; ir 17 straipsnis – su asmens neliečiamumo apsauga.

⁽²³³⁾ Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Palermo protokolas), 2237 UNTS 319, 2000 m. lapkričio 15 d. (įsigaliojo 2003 m. gruodžio 25 d.).

⁽²³⁴⁾ CAT komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 3, *op. cit.* (228 išnaša pirmiau), 11–15 punktai. Taip pat žr. CAT komiteto išvadas, priimtas 2018 m. gruodžio 6 d., Adam Harun / Šveicarija, komunikatas Nr. 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016, dėl kankinimų aukos, kuriai reikėjo medicininio gydymo, kuri turėjo būti perduota Italijai pagal reglamentą „Dublinas III“. Komitetas nustatė, kad, vykdydamos bet kokį perdavimą, valdžios institucijos turėjo „atlikti individualų asmeninės ir realios rizikos“ atitinkamam asmeniui „vertinimą deramai atsižvelgiant į jo konkretų pažeidžiamumą dėl to, kad jis buvo kankinimų auka ir prieglobsčio prašytojas“ (9.9 punktas). Taip pat žr. CAT komiteto išvadas, priimtas 2018 m. rugpjūčio 3 d., A. N. / Šveicarija, komunikatas Nr. 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016, 8.6–8.8 punktai; 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau).

apibrėžtos kaip „priėmimo sąlygos, į kurias įeina būsto, maisto ir aprangos suteikimas natūra arba finansinių išmokų pavidalu arba talonais, arba naudojant visus tris būdus, ir dienpinigiai“⁽²³⁵⁾. Pagal PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 1 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad „tarptautinės apsaugos besiprašantys prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis“.

Kalbant apie bylos, kurią nagrinėjo Airijos Aukštasis teismas, faktus, prašytojos, vieniša motina, turėjusi psichikos sveikatos problemų, ir nuo jos priklausoma dukra, 2018 m. rugsėjo 17 d. pateikė tarptautinės apsaugos prašymus. Tačiau Airijos valdžios institucijos joms nesuteikė apgyvendinimo iki 2018 m. spalio 15 d. Šiomis aplinkybėmis Airijos Aukštasis teismas nusprendė, kad laikotarpiu nuo prašymo pateikimo dienos iki sprendimo dėl apgyvendinimo paskelbimo dienos Teisingumo ir lygybės ministerija pažeidė direktyvos 17 straipsnio 1 dalį⁽²³⁶⁾.

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalyje nustatytos valstybių narių prievolės, konkrečiai nurodant pažeidžiamus asmenis:

PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalis

Valstybės narės užtikrina, kad materialinėmis priėmimo sąlygomis prašytojams būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata.

Valstybės narės užtikrina, kad konkrečiais atvejais pažeidžiamiems asmenims, kaip numatyta 21 straipsnyje, taip pat ir sulaikytiems asmenims, būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis.

PSD (naujoje redakcijoje) nurodyta ne tik valstybių narių pareiga suteikti „tinkamą“ gyvenimo lygį pagal PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalį, bet ir nustatytos įvairios nuostatos, kuriose nurodytas reikalavimas užtikrinti „orumo nežeminantį“ gyvenimo lygį:

PSD (naujos redakcijos) 11 konstatuojamoji dalis

Turėtų būti nustatytos prašytojų priėmimo normos, kurių pakaktų, kad būtų garantuotas jų orumo nežeminantis gyvenimo lygis bei visose valstybėse narėse panašios gyvenimo sąlygos.

PSD (naujos redakcijos) 25 konstatuojamoji dalis

Galimybė piktnaudžiauti priėmimo sistema turėtų būti apribota nurodant, kokiomis aplinkybėmis prašytojams gali būti ribojamas arba panaikinamas materialinių priėmimo sąlygų taikymas, tuo pat metu visiems prašytojams užtikrinant jų orumo nežeminantį gyvenimo lygį.

⁽²³⁵⁾ Slovėnijos Respublikos administracinis teismas pakartojo, kad pagal ESTT sprendimą byloje *Cimade* „dienpinigių“ gavimas yra teisės į materialines priėmimo sąlygas elementas kartu su apgyvendinimu, maistu, higiena ir apranga. Žr. 2013 m. sausio 17 d. Administracinio teismo (Slovėnijos Respublika) sprendimas I U 1921/2012-5 (santrauka anglų kalba), 27 punktas.

⁽²³⁶⁾ 2019 m. kovo 5 d. Aukštojo teismo (Airija) sprendimas X ir Y / The Minister for Justice and Equality, [2019] IEHC 133. Taip pat žr. 2019 m. balandžio 3 d. Aukštojo teismo (Airija) sprendimą X ir Y (nepilnametis) / Minister for Justice and Equality (Nr. 2), [2019] IEHC 226.

PSD (naujos redakcijos) 35 konstatuojamoji dalis

Šioje direktyvoje gerbiamos pagrindinės teisės ir laikomasi principų, pripažįstamų visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje. Šia direktyva visų pirma siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui bei skatinti Chartijos 1, 4, 6, 7, 18, 21, 24 ir 47 straipsnių taikymą, ir ji turi būti atitinkamai įgyvendinta.

Ryšys tarp „tinkamo gyvenimo lygio“ ir „orumo nežeminančio gyvenimo lygio“ lieka neaiškus. Tai itin akivaizdu atsižvelgiant į PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalį, pagal kurią sprendimui apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas, garantuojančias „tinkamą“ gyvenimo lygį, taikoma sąlyga, kad valstybės narės privalo užtikrinti visų prašytojų orumo nežeminantį gyvenimo lygį ⁽²³⁷⁾.

Byloje *Saciri* ESTT nusprendė, kad „išmokos turi būti pakankamos esminiems prieglobsčio prašytojų poreikiams, įskaitant orumo nežeminantį gyvenimo lygį, užtikrinti“ ⁽²³⁸⁾. Byloje *Haqbin* ESTT svarstė dėl „orumo nežeminančio gyvenimo lygio“ pobūdžio ir konstatavo:

Konkrečiau kalbant apie reikalavimą išsaugoti orumo nežeminantį gyvenimo lygį, iš [PSD (naujos redakcijos)] 35 konstatuojamosios dalies matyti, kad ja siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui ir skatinti, be kita ko, Pagrindinių teisių chartijos 1 straipsnio taikymą, todėl ji turi būti atitinkamai įgyvendinama. Šiuo klausimu siekiant užtikrinti pagarbą žmogaus orumui, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, reikalaujama, kad atitinkamas asmuo nepatektų į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, dėl kurios negalėtų patenkinti būtiniausių savo poreikių, pavyzdžiui, visų pirma turėti būstą, pavalgyti ir nusiprausti, ir kuri kenktų jo fizinei ar psichinei sveikatai ir ją pablogintų taip, kad tai būtų nesuderinama su šiuo orumu ⁽²³⁹⁾.

Pažeidžiamų asmenų atveju gali tekti imtis papildomų priemonių, kad būtų užtikrintas tinkamas gyvenimo lygis. Pavyzdžiui, sunkią fizinę negalią turintis prašytojas turės specialių apgyvendinimo poreikių, o kankinimų auka, kuri yra vieniša motina ar tėvas su mažais vaikais, turės konkrečių pragyvenimo poreikių. Būtent todėl PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje pabrėžiama, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad konkrečiais atvejais pažeidžiamiems asmenims būtų garantuojamas tinkamas gyvenimo lygis, vadinasi, valstybės narės turi ne tik sudaryti materialines priėmimo sąlygas, bet ir užtikrinti, kad pažeidžiami asmenys praktiškai pasinaudotų tokiomis priėmimo sąlygomis.

Dėl PSD 17 straipsnio byloje *Saciri* teismas nusprendė:

valstybės narės privalo pritaikyti šias sąlygas prie asmenų, turinčių ypatingų poreikių, situacijos <...> Todėl piniginės išmokos turi būti pakankamos šeimos susijungimui ir, pagal 18 straipsnio 1 dalį, pirmiausia, geriausiems vaiko interesams apsaugoti.

⁽²³⁷⁾ Dar žr. EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES)*. Teisinė analizė, 2020 m., 3.1 skirsnis dėl tinkamo ir orumo nežeminančio gyvenimo lygio.

⁽²³⁸⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri*, *op. cit.* (130 išnaša pirmiau), 48 punktą. Taip pat žr. (*Bundesverfassungsgericht*, Vokietija), 2012 m. liepos 18 d. sprendimą 1 BvL 10/10 (vertimas į anglų kalbą). Šis sprendimas visų pirma susijęs su pagrindinės teisės į orumo nežeminančias minimalias gyvenimo sąlygas garantija pagal pagrindinį įstatymą (Konstituciją), bet jame nurodytos ir tarptautinės normos, įskaitant PSD.

⁽²³⁹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (185 išnaša pirmiau), 46 punktą.

Todėl, kai valstybė narė pasirenka materialines priėmimo sąlygas teikti kaip pinigines išmokas, šios išmokos turi būti pakankamos prieglobsčio prašytojų orumo nežeminančiam ir sveikatos būklę atitinkančiam gyvenimo lygiui garantuoti ir pragyvenimui užtikrinti, be kita ko, suteikiant jiems būstą, prireikus iš privačios nuomos rinkos ⁽²⁴⁰⁾.

Byloje *Refugee Action / Secretary of State for the Home Department* Aukštasis teismas (Anglija ir Velsas) nustatė, kad, siekiant išlaikyti minimalias orumo normas, turi būti tam tikra galimybė išlaikyti asmeninius santykius ir minimaliai dalyvauti socialiniame, religiniame ir kultūriniame gyvenime ⁽²⁴¹⁾.

4.5.1. Sveikatos priežiūra

Be PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnyje išdėstytų bendrųjų taisyklių dėl sveikatos priežiūros, PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnyje numatyta:

PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnis Sveikatos priežiūra

1. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojams būtų suteikta reikalinga sveikatos priežiūra, į kurią įeina bent jau pirmoji medicinos pagalba ir būtinausias gydymas ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju.
2. Valstybės narės specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams suteikia būtiną medicinos ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą.

Siekdamos veiksmingai įgyvendinti 19 straipsnio 1 dalį kartu su PSD (naujos redakcijos) 22 straipsniu, valstybės narės turi įvertinti, ar pažeidžiamiesiems prašytojams, tokiems, kaip nurodyta PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje, reikia sveikatos priežiūros paslaugų, ir bet kokio gydymo poreikio pobūdį ⁽²⁴²⁾. PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnio 2 dalyje dėl pagalbos specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams numatyta būtina medicininė pagalba, atsižvelgiant į tai, kad ji konkrečiai yra „kitokia pagalba“, bet ja neapsiribojama. Kitokia pagalba, kuri gali būti reikalinga, turėtų būti nustatyta atliekant individualų specialių priėmimo poreikių vertinimą. Ji gali apimti, pavyzdžiui, socialinę priežiūros pagalbą ir kasdienę veiklą, tokią kaip maitinimas, prausimas, rengimas ir judumas dėl fizinės ar psichinės būklės. Pažeidžiamiesiems prašytojams gali reikėti tarpžinybinio atsako.

⁽²⁴⁰⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri*, *op. cit.* (130 išnaša pirmiau), 41 ir 42 punktai. Atkreipkite dėmesį, kad PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnis atitinka PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį.

⁽²⁴¹⁾ 2014 m. balandžio 9 d. Aukštojo teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (Refugee Action) / Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 1033 (Admin), 115 punktas. Teismas nusprendė, kad į finansinės paramos tarptautinės apsaugos prašantiems asmenims lygį neteisėtai nebuvo įtraukti tam tikri pagrindiniai prieglobsčio prašytojų poreikiai. Kadangi PSD (nauja redakcija) Jungtinei Karalystei netaikoma, šis sprendimas grindžiamas PSD. Taip pat žr. EŽTT nagrinėjamas sujungtas bylas dėl įvairių pažeidžiamų prašytojų, kurie gyvena migrantų antplūdžio vietoje Lesbo saloje (Graikija): EŽTT, Al. H. et autres c Grèce and F.J. et autres c Grèce, Nr. 4892/18 et 4920/18, paskelbta 2019 m. vasario 26 d.

⁽²⁴²⁾ Žr. 3.1 skirsinį.

4.5.2. Apgyvendinimas – bendri suteikimo pažeidžiamiesiems asmenims būdai ir pasekmės

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnyje nustatyti „materialinių priėmimo sąlygų sudarymo būdai“, įskaitant apgyvendinimą. Jame išdėstytos kelios nuostatos dėl pažeidžiamų asmenų specialiųjų poreikių ir jas reikia skaityti kartu su PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamąja dalimi.

18 straipsnis Materialinių priėmimo sąlygų sudarymo būdai

1. Kai būstas suteikiamas natūra, tai turėtų būti viena iš toliau nurodytų formų ar jų derinys:
  - a) patalpos prašytojams apgyvendinti, kol yra nagrinėjamas prie valstybės sienos arba tranzito zonose pateiktas tarptautinės apsaugos prašymas;
  - b) apgyvendinimo centrai, kuriuose užtikrinamas tinkamas gyvenimo lygis;
  - c) privatūs namai, butai, viešbučiai ar kitos prašytojų apgyvendinimui pritaikytos patalpos.
2. Nedarydamos poveikio jokioms specialioms sulaikymo sąlygoms, nustatytoms 10 ir 11 straipsniuose, valstybės narės, kiek tai susiję su būstu, nurodytu šio straipsnio 1 dalies a, b ir c punktuose, užtikrina, kad:
  - a) prašytojams būtų garantuota jų šeiminių gyvenimo apsauga;
  - b) prašytojai turėtų galimybę bendrauti su giminaičiais, teisiniais patarėjais arba konsultantais, JTVPK ir kitais atitinkamų nacionalinių, tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų bei įstaigų atstovais;
  - c) šeimos nariams, teisiniams patarėjams arba konsultantams ir JTVPK ir susijusios valstybės narės pripažintiems atitinkamų nevyriausybinių organizacijų atstovams suteikiama galimybė lankytis patalpose, kad jie galėtų padėti prašytojams. Toks lankymasis gali būti ribojamas tik dėl priešasčių, susijusių su patalpų arba su prašytojų saugumu.
3. Valstybės narės atsižvelgia į amžiaus ir lyties aspektus, taip pat į pažeidžiamų asmenų padėtį, kiek tai susiję su prašytojais, esančiais 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose.
4. Valstybės narės 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose imasi reikiamų smurto ir smurto dėl lyties, įskaitant seksualinę prievartą ir priekabiavimą, prevencijos priemonių.
5. Valstybės narės užtikrina, kad, kiek tai įmanoma, išlaikomi suaugę prašytojai, turintys specialių priėmimo poreikių, būtų apgyvendinami kartu su artimais suaugusiais giminaičiais, kurie jau yra toje pačioje valstybėje narėje ir kurie pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką yra už juos atsakingi.

6. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojai būtų perkeltami iš vienos apgyvendinimo vietos į kitą būstą tiksliai esant būtinybei. Valstybės narės suteikia prašytojams galimybę informuoti savo teisinius patarėjus arba konsultantus apie perkėlimą ir pranešti naująjį adresą.

7. Apgyvendinimo centruose dirbantys asmenys turi būti tinkamai apmokyti bei būti susaistyti nacionalinėje teisėje nustatytų konfidencialumo taisyklių dėl bet kurios atliekant pareigas gautos informacijos.

8. Valstybės narės gali įtraukti prieglobsčio prašytojus dalyvauti valdant materialinius išteklius bei nematerialiose centro gyvenimo srityse per patarėjų valdybą arba gyventojų atstovų tarybą.

9. Tinkamai pagrįstais atvejais valstybės narės ypatinga tvarka kuo trumpesiam laikotarpiui materialinėms priėmimo sąlygoms gali nustatyti kitokius reikalavimus, nei numatyta šiame straipsnyje, kai:

- a) reikia atlikti prašytojų specialiųjų poreikių įvertinimą pagal 22 straipsnį;
- b) paprastai turimos apgyvendinimo galimybės yra laikinai išnaudotos.

Tokios kitokios sąlygos bet kuriuo atveju turi patenkinti pagrindinius poreikius.

PSD (naujos redakcijos) 22 konstatuojamoji dalis

Nusprendamos dėl apgyvendinimo sąlygų, valstybės narės turėtų atsižvelgti į vaiko interesus, taip pat į ypatingas prašytojo, kuris yra išlaikomas šeimos narių arba kitų artimų giminaičių, pavyzdžiui, valstybėje narėje jau esančių nesusituokusių nepilnamečių brolių ir (arba) seserų, aplinkybes.

Atsižvelgiant į PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 3 dalį, visų pirma reikia atsižvelgti į su amžiumi susijusių padėtų prašytojų, kurie yra nepilnamečiai arba vyresnio amžiaus asmenys. Kalbant apie nepilnamečius, 18 straipsnio 3 dalis turėtų būti skaitoma kartu su PSD (naujos redakcijos) 23 straipsniu dėl nepilnamečių ⁽²⁴³⁾.

Kalbant apie valstybių narių prievolę pagal 18 straipsnio 3 dalį atsižvelgti į **su lytimi susijusius aspektus**, pažymėtina, kad Stambulo konvencijos aiškinamojoje ataskaitoje teigiama, jog pagal 60 straipsnio 3 dalį valstybės šalys turi įdiegti lyčiai atžvalgias priėmimo procedūras, „kuriomis atsižvelgiama į moterų ir vyrų skirtumus dėl patirties ir specialių apsaugos poreikių, siekiant užtikrinti jų teisę į saugumą, svarstant prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų normas“ ⁽²⁴⁴⁾. Lyčių gairėse taip pat turėtų būti atsižvelgiama į kultūros ir religijos

⁽²⁴³⁾ Dėl daugiau informacijos žr. 4.3.2 skirsnį dėl nepilnamečių apgyvendinimo ir 4.3.6.2 skirsnį dėl nelydimų nepilnamečių apgyvendinimo.

⁽²⁴⁴⁾ Žr. Europos Taryba, *Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo aiškinamoji ataskaita*, 2011 m. gegužės 11 d., 314 punktas. Tokių procedūrų pavyzdžiai – „atskirai apgyvendinti vyrai ir moterys; atskiri tualetai ar bent jau nustatyti skirtingi grafikai ir stebėjimas, kaip jais naudojasi vyrai ir moterys; kambariai, kuriuos jų gyventojai gali užrakinti; tinkamas apšvietimas priėmimo centre; mokymus dėl rezidentų su lytimi susijusių poreikių baigusios apsaugos darbuotojų apsauga, įskaitant apsaugos darbuotojas moteris; priėmimo centro personalo mokymas, elgesio kodeksas, kuris taikomas ir privatiems apsaugos paslaugų teikėjams; oficialūs susitarimai dėl intervencijos ir apsaugos smurto dėl lyties atvejais; ir informacijos moterims ir mergaitėms apie smurtą dėl lyties bei prieinamas pagalbos tarnybas teikimas“.

aspektus, asmeninius veiksnius, turi būti patenkinami atitinkami poreikiai, taip pat turi būti pripažįstamos traumos. Stambulo konvencijos 4 straipsnyje nurodyta nediskriminavimo nuostata, kurioje išdėstytas nebaigtinis diskriminacijos pagrindų sąrašas, įskaitant biologinę ar socialinę lytį, kalbą, religiją, politines ar kitokias pažiūras, tautinę ar socialinę kilmę, seksualinę orientaciją, lytinę tapatybę, amžių, sveikatos būklę, negalią, šeimines padėtį, migranto arba pabėgėlio statusą ar kitą statusą.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 4 dalį reikalaujama, kad valstybės narės 18 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytose patalpose ir apgyvendinimo centruose „įimtysi **reikiamų smurto ir smurto dėl lyties prevencijos priemonių**“ (paryškinta šiame tekste). Valstybės narės taip pat privalo užtikrinti garantijas pagal, pavyzdžiui, **Konvenciją prieš kankinimą** ir Palermo protokolą⁽²⁴⁵⁾. Kiti privalomų teisės aktų dėl smurto aukų teisių apsaugos pavyzdžiai apima Konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis ir Stambulo konvenciją (šio dokumento valstybėms narėms šalims). Galiausiai, reikės užtikrinti skubų atsaką, atitinkantį tuose teisės aktuose nustatytas garantijas. Tai gali apimti nukreipimus, saugų būstą, reabilitaciją, sveikatos priežiūrą ir (arba) psichologinę ir socialinę pagalbą ar policiją.

Kalbant apie nacionalinę teismų praktiką, susijusią su sunkaus smurto dėl lyties aukų apgyvendinimu, reikia atkreipti dėmesį, jog Belgijos teismas nustatė, kad ieškovė iš Gambijos, kuri tapo priverstinės santuokos auka ir tik atvykusi į Belgiją buvo išprievartauta, turėtų būti apgyvendinta ne mišriame priėmimo centre, atsižvelgiant į jos nepaprastą pažeidžiamumą ir PTSS, o atskirame socialiniame būste. Jis nustatė, kad tai, jog tokių vietų skaičius yra ribotas, yra nesvarbu ir tuo nebuvo galima pagrįsti jos teisės į pritaikytą būstą pažeidimo, gerbiant jos teisę į žmogaus orumą ir atsižvelgiant į jos pažeidžiamumą⁽²⁴⁶⁾.

PSD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 9 dalies taikymo sritis yra siaura, ypač kalbant apie prievolę atsižvelgti į „konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį“ pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį. Byloje *Saciri* ESTT teigė, kad kai prieglobsčio prašytojams skirti priėmimo centrai yra perpildyti, valstybės narės gali nukreipti prašytojus į bendrosios pagalbos sistemai priklausančias įstaigas, jeigu tokia sistema užtikrina „šioje direktyvoje numatytų minimalių normų laikymąsi prieglobsčio prašytojų atžvilgiu“⁽²⁴⁷⁾. Tačiau ESTT pridūrė, kad „priėmimo sistemos perpildymu“ negalima „pateisinti jokio nukrypimo nuo tokių normų užtikrinimo“⁽²⁴⁸⁾.

4.6. Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas ir sankcijos

Pagal PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnį valstybės narės gali apriboti arba išimties tvarka panaikinti materialines priėmimo sąlygas nustatytais pagrindais ir taikyti sankcijas.

⁽²⁴⁵⁾ Palermo protokolai, *op. cit.* (233 išnaša pirmiau).

⁽²⁴⁶⁾ 2017 m. gruodžio 13 d. Briuselio frankofonijos darbo ginčų teismo (*Tribunal du travail francophone de Bruxelles*, Belgija) sprendimas 17/5651/A (santrauka anglų kalba).

⁽²⁴⁷⁾ 2014 m. ESTT sprendimas *Saciri*, *op. cit.* (130 išnaša pirmiau), 49 punktas.

⁽²⁴⁸⁾ Ten pat, 50 punktas.

PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnis **Materialinių priėmimo sąlygų apribojimas arba panaikinimas**

1. Valstybės narės gali apriboti arba išimtiniais ir tinkamai pagrįstais atvejais panaikinti materialines priėmimo sąlygas, kai prašytojas:

- a) palieka kompetentingos institucijos jam paskirtą gyvenamąją vietą, jos neinformavęs arba be leidimo, jei tokio reikia;
- b) nevykdo reikalavimo prisistatyti arba nepaiso prašymų suteikti informacijos ar atvykti asmeninio pokalbio, susijusio su prieglobsčio suteikimo procedūra, per pagrįstą laikotarpį, kuris nustatytas nacionalinėje teisėje;
- c) yra pateikęs paskesnj prašymą, kaip apibrėžta Direktyvos 2013/32/ES 2 straipsnio c punkte.

Kiek tai susiję su a ir b punktuose nurodytais atvejais, kai prašytojas surandamas arba pats savanoriškai prisistato kompetentingai institucijai, priimamas tinkamai pagrįstas sprendimas, kuris remiasi pasiūlymų priešais, dėl kai kurių arba visų materialinių priėmimo sąlygų, kurios buvo panaikintos ar apribotos, taikymo atnaujinimo.

2. Valstybės narės taip pat gali apriboti materialines priėmimo sąlygas, kai jos gali nustatyti, kad prašytojas be pateisinamos priežasties nepateikė tarptautinės apsaugos prašymo, kai tik tai praktiškai buvo įmanoma atvykus į tą valstybę narę.

3. Valstybės narės gali apriboti arba panaikinti materialines priėmimo sąlygas, jei prašytojas nuslėpė finansinius išteklius, taip nepagrįstai pasinaudodamas materialinėmis priėmimo sąlygomis.

4. Valstybės narės gali nustatyti taikytinas sankcijas už sunkius apgyvendinimo centrų taisyklių pažeidimus bei už akivaizdžiai agresyvių elgesį.

5. Sprendimai dėl materialinių priėmimo sąlygų apribojimo ar panaikinimo arba dėl šio straipsnio 1 ir 2, 3 ir 4 dalyse nurodytų sankcijų kiekvienu atveju priimami individualiai, objektyviai ir nešališkai bei pateikiant priežastis. Priimant sprendimus, dėmesys skiriamas konkrečiai to asmens padėčiai, ypač sprendžiant dėl tų asmenų, kuriems taikomas 21 straipsnis, atsižvelgiant į proporcingumo principą. Valstybės narės visais atvejais užtikrina galimybę gauti sveikatos priežiūrą pagal 19 straipsnį ir visiems prašytojams užtikrina orumo nežeiminantį gyvenimo lygį.

6. Valstybės narės užtikrina, kad materialinės priėmimo sąlygos nebūtų panaikintos arba apribotos anksčiau nei priimtas sprendimas pagal 5 dalį.

Svarstydamos 20 straipsnio 1–4 dalių taikymą, valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį pagal 21 straipsnį ir į proporcingumo principą.

Pagal 20 straipsnio 1 dalį pažeidžiami asmenys gali nevykdyti savo pareigų ir (arba) jiems gali tekti pateikti paskesnj prašymą dėl jų konkrečios padėties, pavyzdžiui, dėl amžiaus, sunkios ligos, psichikos ligos ar sutrikimo arba baimės.

Byla *Haqbin* ⁽²⁴⁹⁾ buvo susijusi su nelydimu nepilnamečiu, kuris dėl muštynių priėmimo centre buvo pašalintas iš centro 15 dienų laikotarpiui. ESTT teigė, kad „valstybėms narėms tenkanti pareiga užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, nėra absoliuti“ ⁽²⁵⁰⁾. Nors materialinės priėmimo sąlygos gali būti apribotos ir išimtiniais atvejais panaikintos, teismas nusprendė, kad:

pagal [PSD (naujos redakcijos)] 20 straipsnio 5 dalį bet kokia sankcija, kaip ji suprantama pagal šio straipsnio 4 dalį, turi būti nustatoma objektyviai, nešališkai, pagrįstai ir visais atvejais prašytojui turi būti užtikrinama galimybė gauti sveikatos priežiūrą ir orumo nežeminantį gyvenimo lygį ⁽²⁵¹⁾.

Teismas pažymėjo, kad „iš [PSD (naujos redakcijos)] 35 konstatuojamosios dalies matyti, kad ja siekiama užtikrinti visišką pagarbą žmogaus orumui ir skatinti, be kita ko, <...> Chartijos 1 straipsnio taikymą, todėl ji turi būti atitinkamai įgyvendinama“ ⁽²⁵²⁾. Kadangi prašytojas buvo nelydimas nepilnametis, teismas konstatavo, kad „valstybės narės, priimdamos sankcijas pagal šios direktyvos 20 straipsnio 4 dalį, turi papildomai atsižvelgti, kaip matyti iš minėtos direktyvos 20 straipsnio 5 dalies antro sakinio [*sic*], į ypatingą nepilnamečio padėtį ir į proporcingumo principą“ ⁽²⁵³⁾. Be to, pagal PSD 23 straipsnio 1 dalį „valstybės narės, įgyvendindamos šias su nepilnamečiais susijusias direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus“ ⁽²⁵⁴⁾. Teismas konstatavo:

valstybė narė negali <...> numatyti sankcijos, panaikinančios teisę į materialines priėmimo sąlygas, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio f ir g punktus, susijusias su gyvenamuoju būstu, maistu ar apranga, net ir laikinai, nes ja iš šio prašytojo būtų atimta galimybė patenkinti savo būtinausius poreikius. Taikant kitas sankcijas pagal minėto 20 straipsnio 4 dalį, visais atvejais turi būti laikomasi šio straipsnio 5 dalyje nustatytų sąlygų, ypač susijusių su proporcingumo principo laikymusi ir žmogaus orumo gerbimu. Kiek tai susiję su nelydimu nepilnamečiu, šios sankcijos, atsižvelgiant, be kita ko, į Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnį, turi būti priimtoms pirmiausia atsižvelgiant į vaiko interesus ⁽²⁵⁵⁾.

Pagal nacionalinę teisę Italijos Pjemonto apygardos administracinis teismas panaikino Novaros prefektūros sprendimą panaikinti prieglobsčio prašytojo, kuris pažeidė priėmimo centro taisykles (paliko centrą be leidimo), priėmimo sąlygas, nes prieš priimdamas sprendimą panaikinti sąlygas prefektas neatsižvelgė į prašytojo sunkią sveikatos būklę (tuberkuliozė, nerimas ir depresija). Teismas nusprendė, kad pagal nacionalinę teisę administracinė valdžios institucija privalėjo atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį, įskaitant „sunkiomis ligomis sergančius ar psichikos sveikatos sutrikimų turinčius asmenis“ ⁽²⁵⁶⁾.

Ispanijos byloje Darbo ir socialinės apsaugos ministerija panaikino prieglobsčio prašytojo, kuris buvo pažeidžiamas dėl savo medicininės būklės, galimybę naudotis priėmimo sistema, vadovaudamasi tuo, kad prašytojas neteko teisės ten pasilikti, kai paliko jam anksčiau

⁽²⁴⁹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (185 išnaša pirmiau).

⁽²⁵⁰⁾ Ten pat, 35 punktas.

⁽²⁵¹⁾ Ten pat, 45 punktas.

⁽²⁵²⁾ Ten pat, 46 punktas.

⁽²⁵³⁾ Ten pat, 53 punktas.

⁽²⁵⁴⁾ Ten pat, 54 punktas.

⁽²⁵⁵⁾ Ten pat, 56 punktas.

⁽²⁵⁶⁾ 2018 m. gruodžio 31 d. Pjemonto apygardos administracinio teismo (Italija) sprendimas *Ieškovas (Nigerija) / Ministry of Interior (Prefettura di Novara)* (santrauka anglų kalba).

paskirtą centrą, prieš tai neinformavęs valdžios institucijų. Teismas nusprendė, kad valdžios institucijos turėjo užtikrinti prašytojo galimybę naudotis priėmimo centru, nes pagal Ispanijos konstitucinę teisę EŽTK ir ES Chartija užtikrinamas pakartotinis priėmimas į šį centrą dėl teisės į fizinę ir psichinę neliečiamybę bei teisės į gynybą, ypač dėl to, kad prašytojas buvo itin pažeidžiamas dėl savo medicininės būklės ⁽²⁵⁷⁾.

Valstybė narė gali **apriboti arba išimtiniais ir tinkamai pagrįstais atvejais panaikinti** materialines priėmimo sąlygas PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalyje išvardytomis aplinkybėmis. Ji taip pat gali **apriboti arba panaikinti** materialines priėmimo sąlygas, jei prašytojas nuslėpė finansinius išteklius, kaip nustatyta PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalyje.

Pagal 20 straipsnio 2 dalį valstybės narės gali **apriboti, bet nepanaikinti** materialinių priėmimo sąlygų, kai tarptautinės apsaugos prašymas pateikiamas vėlai. Šiuo atveju valstybei narei tenka pareiga nustatyti, kad prašytojas „be pateisinamos priežasties“ nepateikė prašymo, „kai tik tai praktiškai buvo įmanoma atvykus į tą valstybę narę“. Sprendimus priimančias asmuo turės atsižvelgti į priežastis, dėl kurių tam tikri pažeidžiami asmenys, įskaitant vaikus, seksualinės prievartos aukas ir prekybos žmonėmis aukas, užtrunka pateikti tarptautinės apsaugos prašymus.

Panaikinus arba apribojus materialines priėmimo sąlygas būtina užtikrinti, kad prašytojui būtų suteiktas „orumo nežeminantis gyvenimo lygis“. Tai priklausys nuo bylos faktų, ypač atsižvelgiant į pažeidžiamų asmenų aplinkybes ⁽²⁵⁸⁾. Tokie sprendimai pagal 20 straipsnio 3 dalį gali pakenkti galimybei gauti psichologinę pagalbą arba paramą ar priežiūros paslaugas. Tai gali pakenkti pažeidžiamo prašytojo orumo nežeminančiam gyvenimo lygiui, kai panašus nepažeidžiamo prašytojo sąlygų apribojimas ar panaikinimas tokio poveikio nedarytų.

Priimančias sprendimą apriboti arba panaikinti pažeidžiamo prašytojo materialines priėmimo sąlygas reikia atlikti individualų vertinimą, susijusį su daugiau niuansų turinčia proporcingumo analize, palyginti su įprastai taikoma analize. Tai reiškia, kad reikalavimas pateikti sprendimo priežastis bus ypač svarbus pažeidžiamo asmens, kuris gali norėti apskųsti sprendimą, atveju, kaip aptarta 4.7 skirsnyje.

Materialinių priėmimo sąlygų apriboti arba panaikinti negalima, kol nepaskelbtas oficialus ir pagrįstas sprendimas (PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 6 dalis).

4.7. Sprendimų apskundimas

4.7.1. Reikalavimas ir taikymo sritis

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 1 dalis Sprendimų apskundimas

Valstybės narės užtikrina, kad sprendimus dėl paramos pagal šią direktyvą suteikimo, panaikinimo arba apribojimo arba pagal 7 straipsnį [dėl gyvenamosios vietos ir judėjimo

⁽²⁵⁷⁾ 2018 m. lapkričio 22 d. Aukščiausiojo Teisingumo Teismo (*Tribunal Superior de Justicia*, Ispanija) sprendimas *Fermin v Ministry of Employment and Social Security* (*Ministerio de Empleo y Seguridad Social*).

⁽²⁵⁸⁾ Taip pat žr. 4.5 skirsnį dėl materialinių priėmimo sąlygų ir sveikatos priežiūros.

laisvės] individualiai su prašytojais susijusius priimtus sprendimus būtų galima apskųsti pagal nacionalinę teisę nustatyta tvarka. Bent jau paskutinėje instancijoje turi būti suteikta galimybė kreiptis į teisminę instituciją, apskundžiant sprendimą arba dėl jo faktinio ir teisinio peržiūrėjimo.

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnyje nėra nustatytos taisyklės dėl reikiamos teisinės gynybos veiksmingumo. Vis tik, prašytojas turi teisę į veiksmingą teisinę gynybą pagal, be kita ko, ES Chartijos 47 straipsnį ir siekiant, kad direktyvos 26 straipsnis atitiktų veiksmingumo principą.

Direktyvoje numatytos procesinės garantijos dėl sprendimo apskundimo ar peržiūros pagal PSD (naują redakciją) gali būti itin svarbios pažeidžiamiems asmenims. Jos yra išdėstytos toliau.

4.7.2. Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 2 dalis Sprendimų apskundimas

Sprendimo apskundimo arba peržiūrėjimo 1 dalyje nurodytoje teisminėje institucijoje atvejais valstybės narės užtikrina, kad pateikus prašymą būtų skiriama nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema. Tai apima bent reikiamų procedūrinių dokumentų parengimą ir dalyvavimą posėdyje teisminėse institucijose prašytojo vardu.

Nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą teikia tinkamą kvalifikaciją turintys asmenys, kurie pagal nacionalinę teisę pripažįstami ar gali užsiimti tokia veikla ir kurie neturi arba potencialiai negalėtų turėti konflikto su prašytojų interesais.

Pagal 26 straipsnio 2 dalį valstybės narės turi skirti nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą tiek, kiek tokia pagalba būtina užtikrinant veiksmingas galimybes pasinaudoti teisingumo sistema, bet tai įmanoma tik „pateikus prašymą“. Taigi, jeigu pažeidžiami asmenys nėra nustatomi ir (arba) jiems laiku nesuteikiama pagalba, kad jie galėtų tokį prašymą pateikti, gali kilti pavojus, kad jie negaus ypač svarbios teisinės pagalbos ir atstovavimo. Reikėtų pažymėti, kad pagal ES Chartijos 47 straipsnio trečią pastraipą „Asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga, kad būtų galima užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą“. PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalies antroje pastraipoje nustatyta, kad:

PSD (naujos redakcijos) 26 straipsnio 3 dalies antra pastraipa

Valstybės narės gali nustatyti, kad nemokama teisinė pagalba ir atstovas neskiriami, jeigu, kompetentingos institucijos manymu, nėra realios tikimybės, kad sprendimo apskundimas arba peržiūrėjimas bus sėkmingi. Tokiu atveju valstybės narės užtikrina, kad teisinė pagalba ir atstovavimas nebūtų savavališkai apribojami ir kad nebūtų trukdoma prašytojui veiksmingai pasinaudoti teisingumo sistema.

Šią nuostatą reikia aiškinti pagal direktyvą, kitas ES teisės nuostatas, valstybių narių teisę ir EŽTT praktiką. Tai visų pirma apima EŽTT sprendimą byloje *Airey* ⁽²⁵⁹⁾, pagal kurį teisinė pagalba turėtų būti teikiama, jeigu dėl tokios pagalbos nebuvimo nebūtų įmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos ⁽²⁶⁰⁾.

Dėl PPD (naujoje redakcijoje) išdėstytų taisyklių analizės žr. 8.4.2 skirsnį. Jų esmė nesiskiria nuo PSD (naujos redakcijos) taisyklių esmės.

4.8. Sulaikymas

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2019 m.

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnyje išdėstytos nuostatos dėl pažeidžiamų asmenų ir specialių priėmimo poreikių turinčių asmenų sulaikymo. Tomis nuostatomis nustatomos papildomos garantijos sulaikius:

- sveikatos problemų, įskaitant psichikos sveikatą, turinčius asmenis (11 straipsnio 1 dalis) (4.8.2 skirsnis);
- nepilnamečius (11 straipsnio 2 dalis) (4.8.3 skirsnis);
- nelydimus nepilnamečius (11 straipsnio 3 dalis) (4.8.4 skirsnis);
- šeimas (11 straipsnio 4 dalis) (4.8.5 skirsnis);
- prašytojas moteris (11 straipsnio 5 dalis) (4.8.6 skirsnis).

Dar nėra ESTT praktikos dėl PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio. Kiekviena nuostata nagrinėjama toliau. Kiti pažeidžiamiesiems asmenims ir prašytojams svarbūs klausimai išdėstyti 4.8.1 skirsnyje, o nukrypimai nuo specialių garantijų pažeidžiamų asmenų sulaikymo atveju aptarti 4.8.7 skirsnyje. Dėl išsamesnės informacijos apie sulaikymą pagal reglamentą „Dublinas III“ žr. 5.6 skirsnį.

4.8.1. Bendrieji principai

Pagal PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio h punktą „sulaikymas – kai valstybė narė izoliuotai laiko prašytoją tam tikroje vietoje, kur prašytojo judėjimo laisvė yra atimta“. Prašytojai gali būti sulaikyti tik esant labai aiškiai apibrėžtomis išimtinėmis aplinkybėmis, kurios nustatytos PSD (naujos redakcijos) 8 straipsnyje ⁽²⁶¹⁾. 15 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad prašytojai gali būti sulaikyti tik „laikantis būtinumo ir proporcingumo principų, kiek tai susiję su [sic] tokio sulaikymo pobūdžiu ir tikslu“. Be to, pagal 20 konstatuojamąją dalį, siekiant geriau užtikrinti fizinę ir psichologinę prašytojų neliečiamybę, „sulaikymas turėtų būti

⁽²⁵⁹⁾ 1979 m. spalio 9 d. EŽTT sprendimas *Airey / Airija*, Nr. 6289/73.

⁽²⁶⁰⁾ 2010 m. gruodžio 22 d. ESTT sprendimas *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH / Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, EU:C:2010:811, 36 ir 37 punktai. Taip pat žr. 2019 m. kovo 20 d. Kampanijos apygardos teismo (Italija) sprendimą Nr. 03927/2108 (santrauka anglų k.).

⁽²⁶¹⁾ EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2019 m., 4 dalis dėl sulaikymo pagrindų.

kraštutinė priemonė ir gali būti taikomas tik po to, kai buvo tinkamai išnagrinėtos visos su laisvės atėmimu nesusijusios sulaikymui alternatyvios priemonės“. Atitinkamai, PSD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 2 dalyje numatyta:

PSD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 2 dalis

Įrodžiusios, kad tai būtina, ir kiekvieną atvejį vertindamos individualiai, valstybės narės gali sulaikyti prašytoją, jeigu neįmanoma veiksmingai taikyti kitų švelnesnių alternatyvių priemonių.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį valstybės narės, įgyvendindamos visus direktyvos straipsnius, privalo atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį. Todėl kiekvienu atveju būtina atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį, svarstant sulaikymo būtinumą ir proporcingumą bei svarstant sulaikymui alternatyvias priemones.

Taikant bet kurią sulaikymui alternatyvią priemonę turi būti gerbiamos prašytojų pagrindinės žmogaus teisės⁽²⁶²⁾. Atitinkamos su fiziniais suvaržymais susijusios asmenų sulaikymui alternatyvios priemonės apima prisistatymą telefonu, o ne fiziškai⁽²⁶³⁾.

Nacionalinės teismų praktikos dėl sulaikymui alternatyvių priemonių pavyzdžiai apima Šveicarijos federalinio teismo sprendimą, kad valdžios institucijos turėtų atidžiai įvertinti kitas alternatyvas vietoj tėvų suėmimo, jų teisės į globą panaikinimo ir vaikų apgyvendinimo vaikų namuose. Tokios alternatyvos apima apgyvendinimą kantonui priklausančiame būste arba jo nuomojame būste, tarpiniame būste ar netgi nelydimiems nepilnamečiams skirtuose jaunimo namuose⁽²⁶⁴⁾. Prašytojo, kuris turėjo psichikos sveikatos problemų ir kentė ūmų skausmą, byloje Korinto administracinis pirmosios instancijos teismas (Graikija) nurodė nutraukti jo sulaikymą ir jam nurodė pranešti policijos institucijoms savo adresu ir bet kokius adresą pasikeitimus ateityje bei prisistatyti policijai kas tris dienas⁽²⁶⁵⁾. Graikijos administracinis teismas taip pat nurodė paleisti prašytoją, kuris buvo pažeidžiamas dėl sveikatos būklės ir potrauminio streso (nes jis buvo sulaikytas ir kankintas Sirijoje). Jis išvyko iš salos, kurioje buvo geografiškai suvaržytas, ir vėliau buvo suimtas ir sulaikytas. Teismas nurodė reguliariai (du kartus per mėnesį) prisistatyti į policijos nuovadą⁽²⁶⁶⁾.

Asmens pažeidžiamumas gali būti ypač svarbus veiksnys nustatant, ar sulaikymu pažeistas ES Chartijos 4 straipsnis⁽²⁶⁷⁾ (ir EŽTK 3 straipsnis⁽²⁶⁸⁾) arba ar jis yra neproporcingas pagal Chartijos 7 straipsnį⁽²⁶⁹⁾ (ir EŽTK 8 straipsnio 2 dalį⁽²⁷⁰⁾), arba yra savavališkas pagal Chartijos

⁽²⁶²⁾ PSD (nauja redakcija), 20 konstatuojamoji dalis.

⁽²⁶³⁾ EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2019 m., 5 dalis dėl tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymo alternatyvų; UNHCR, Gairės dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymui taikytinų kriterijų bei standartų ir alternatyvių sulaikymui priemonių, 2012 m., p. 33.

⁽²⁶⁴⁾ 2017 m. balandžio 26 d. Federalinio teismo (*Bundesgericht / Tribunal fédéral / Tribunale federale / Tribunal federal*, Šveicarija) sprendimas 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (santrauka anglų kalba).

⁽²⁶⁵⁾ 2013 m. balandžio 19 d. Administracinio pirmosios instancijos teismo (Korintas, Graikija) sprendimas Nr. 223/2013.

⁽²⁶⁶⁾ 2018 m. spalio 26 d. Administracinio teismo (Graikija) sprendimas AK (Sirija) / Minister of Public Order and Citizen Protection.

⁽²⁶⁷⁾ ES Chartijos 4 straipsnyje (Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas) nustatyta: „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.“

⁽²⁶⁸⁾ EŽTK 3 straipsnyje (Kankinimo uždraudimas) nustatyta: „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.“

⁽²⁶⁹⁾ ES Chartijos 7 straipsnyje (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą) nustatyta: „Kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas.“

⁽²⁷⁰⁾ EŽTK 8 straipsnyje numatyta: „1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. 2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

6 straipsnį⁽²⁷¹⁾ (EŽTK 5 straipsnį⁽²⁷²⁾). (4.6 skirsnyje pateiktos pastabos dėl proporcingumo ir individualaus vertinimo dėl pažeidžiamų asmenų taikomos *a fortiori* sulaikymo atvejais.)

PSD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Sulaikyti prašytojai paprastai laikomi specialiuose sulaikymo centruose.“ Kai tai neįmanoma ir valstybės narės „turi naudotis įkalnimo įstaigų patalpomis, sulaikytas prašytojas atskiriamas nuo kalinių“, ir taikomos PSD (naujoje redakcijoje) numatytos sulaikymo sąlygos⁽²⁷³⁾.

Kalbant apie sulaikymo sąlygas, PSD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „Su sulaikytais prašytojais turėtų būti elgiamasi visapusiškai gerbiant jų žmogaus orumą, o jų priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas jų poreikiams tokioje situacijoje tenkinti⁽²⁷⁴⁾.“ Pagal PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalį valstybės narės privalo užtikrinti „tinkamą gyvenimo lygį, kuriuo suteikiamos jų pragyvenimo garantijos ir apsaugoma jų fizinė bei psichinė sveikata“ esant konkrečiai pažeidžiamų asmenų padėčiai ir sulaikytų asmenų padėčiai⁽²⁷⁵⁾. Į tai atsižvelgiant, jei prašytojas turi specialių priėmimo poreikių, tie poreikiai turi būti tenkinami asmenį sulaikius. Žr. 4.8.3–4.8.6 skirsnius dėl specialių priėmimo poreikių, kylančių sulaikius sveikatos problemų turinčius prašytojus, nepilnamečius, nelydimus nepilnamečius, šeimas ir prašytojas moteris. UNHCR pažymi, kad „vyresnio amžiaus prieglobsčio prašytojams gali reikėti specialios priežiūros ir pagalbos dėl jų amžiaus, pažeidžiamumo, sumažėjusio judumo, psichologinės ar fizinės sveikatos arba kitų būklių“⁽²⁷⁶⁾.

Sulaikytam prašytojui turėtų būti suteikta galimybė veiksmingai pasinaudoti reikiamomis procedūrinėmis garantijomis, kaip antai teismine gynyba nacionalinėje teisminėje institucijoje.

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 3 dalis susijusi su sulaikymo teisėtumo teisiniu peržiūrėjimu:

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 3 dalis

Jeigu įsakymą sulaikyti priima administracinės institucijos, valstybės narės užtikrina, kad *ex officio* ir (arba) prašytojo prašymu būtų skubiai įvykdytas teisminis sulaikymo teisėtumo peržiūrėjimas. Kai toks peržiūrėjimas vykdomas *ex officio*, jis atliekamas kiek įmanoma greičiau po sulaikymo pradžios. Kai jis vykdomas prašytojo prašymu, jis atliekamas kiek įmanoma greičiau po to, kai buvo pradėtos atitinkamos procedūros. Šiuo tikslu valstybės narės nacionalinėje teisėje nustato laikotarpį, per kurį turi būti įvykdytas teisminis peržiūrėjimas *ex officio* ir (arba) teisminis peržiūrėjimas prašytojo prašymu.

Jei, atlikus teisminį peržiūrėjimą, sulaikymas laikomas neteisėtu, atitinkamas prašytojas nedelsiant paleidžiamas.

Greito ir prieinamo sulaikymo peržiūrėjimo galimybė gali būti itin svarbi sulaikytiems pažeidžiamiesiems asmenims. Europos teisės institutas pateikia bendrų rekomendacijų dėl

⁽²⁷¹⁾ ES Chartijos 6 straipsnyje (teisė į laisvę ir saugumą) nustatyta: „Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą.“

⁽²⁷²⁾ EŽTK 5 straipsnis yra susijęs su teise į laisvę ir saugumą.

⁽²⁷³⁾ PSD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalis.

⁽²⁷⁴⁾ Žr. 4.8.3 skirsnį, kuriame cituojama visa 18 konstatuojamoji dalis ir pateikiama daugiau informacijos apie nepilnamečių sulaikymą.

⁽²⁷⁵⁾ Žr. 4.5 skirsnį, kuriame cituojama visa PSD (naujos redakcijos) 17 straipsnio 2 dalis.

⁽²⁷⁶⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), gairė 9.6, p. 39.

teisės į greitą teisminį sulaikymo teisėtumo šiuo atžvilgiu peržiūrėjimą⁽²⁷⁷⁾. Visų pirma NTK 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad valstybės, Konvencijos šalys, privalo užtikrinti:

galimybę neįgaliesiems kreiptis į teismą taip pat kaip ir kitiems asmenims, įskaitant procesinių ir pagal amžių tinkamų sąlygų sudarymą, kad neįgaliesiems būtų sudarytos sąlygos kaip tiesioginiams ir netiesioginiams dalyviams, tarp jų ir liudytojams, veiksmingai atlikti savo vaidmenį visuose teisiniuose procesuose, įskaitant tyrimo ir kitus parengtinius etapus.

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 4 dalis yra susijusi su prašytojų informavimu apie jų sulaikymą:

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 4 dalis

Sulaikyti prašytojai nedelsiant raštu jiems suprantama kalba arba kalba, kurią, kaip pagrįstai manoma, jie supranta, informuojami apie sulaikymo priežastis ir nacionalinėje teisėje nustatytą įsakymo sulaikyti apskundimo tvarką, taip pat apie galimybę prašyti skirti nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą.

Gali būti ypač svarbu pažeidžiamiesiems prašytojams pranešti sulaikymo priežastis nedviprasmiškai aiškiai ir jiems suprantama kalba bei formatu. Todėl svarbu nepamiršti tam tikrų būdų, kuriais leistini sulaikymo pagrindai gali būti susiję su pažeidžiamo asmens padėtimi ar aplinkybėmis. Vienodai svarbu prisiminti, kad tam tikri pažeidžiami asmenys gali jau būti atsidūrę nepalankioje padėtyje dėl to, kaip jie supranta suėmimą (pvz., jei asmuo yra neįgalus, praradęs atmintį ar turi atminties sutrikimų, kognityvinių ir (arba) mokymosi sunkumų ar yra patyręs traumą). 9 straipsnio 4 dalį reikėtų aiškinti atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, susijusią su EŽTK 5 straipsnio 2 dalies pažeidimais⁽²⁷⁸⁾.

9 straipsnio 5 dalis yra susijusi su teisiniu sulaikymo peržiūrėjimu:

PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 5 dalis

Teisminė institucija pagrįstais laiko tarpais *ex officio* ir (arba) susijusio prašytojo prašymu peržiūri sulaikymą, visų pirma, kai jis pratęsiamas, kai atsiranda svarbių aplinkybių arba gaunama naujos informacijos, kuri gali turėti poveikio sulaikymo teisėtumui.

Iš pradžių teisėtas sulaikymas gali vėliau tapti neteisėtu, jei sulaikymo sąlygos neatitinka atsiradusių sveikatos ir neįgalumo poreikių⁽²⁷⁹⁾. Tai, pavyzdžiui, gali būti atvejis, kai po sulaikymo atsirado psichikos ligos ar kitos negalios įrodymų arba kai yra įrodymų, kad dėl sulaikymo pasunkėjo jau esama sveikatos būklė arba asmuo dėl to susirgo⁽²⁸⁰⁾.

⁽²⁷⁷⁾ Žr. EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2019 m., 7.3 skirsnį „Teisės į teisminį peržiūrėjimą aspektai“; Europos teisės institutas, Europos teisės instituto pareiškimas: prieglobsčio prašytojų ir neteisėtų migrantų sulaikymas ir teisės norma (ELI 2017), 24 standartas, p. 282–284.

⁽²⁷⁸⁾ Žr., pavyzdžiui, 2011 m. kovo 31 d. EŽTT sprendimą *Nowak / Ukraina*, Nr. 60846/10.

⁽²⁷⁹⁾ 2011 m. kovo 23 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (BE) / Secretary of State for the Home Department*, [2011] EWHC 690 (Admin), 177–181 punktai. Tarptautinėje teisėje taip pat numatytos apsaugos priemonės, kuriomis užtikrinama, kad sulaikymas netaptų savavališkas, visų pirma reguliarius peržiūrėjimas, kad būtų įvertinti sulaikymo pagrindai ir atliktas teisminis jo peržiūrėjimas.

Žr. 9 straipsnio 1 ir 4 dalis Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP), 1966 m. gruodžio 16 d. (įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d.).

⁽²⁸⁰⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), p. 33.

UNHCR ir tarptautinė koalicija dėl sulaikymo (IDC) paskelbė tikrinimo priemonę, kuri padėtų sprendimus priimančioms asmenims nustatyti ir įvertinti pažeidžiamumo situacijas, visų pirma dėl pažeidžiamumo veiksnių svarbos priimant sprendimus dėl sulaikymo ir dėl pažeidžiamų prašytojų sulaikymui alternatyvių priemonių ⁽²⁸¹⁾.

4.8.2. Pirmiausia – sveikata

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2019 m., 8.2.2 skirsnis „Sveikatos priežiūra“.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 21 ir 22 straipsnius valstybės narės turi atsižvelgti į pažeidžiamų asmenų specialius priėmimo poreikius per prieglobsčio procedūrą ir numatyti tinkamą jų padėties stebėseną. Tai reiškia, kad valstybės narės turi atsižvelgti į konkrečią, pavyzdžiui, nėščių moterų, neįgalių asmenų ir sveikatos problemų, tokių kaip sunkios ligos ir psichikos sutrikimai, turinčių asmenų padėtį. Pagal PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnį valstybės narės turi užtikrinti, kad tarptautinės apsaugos prašytojams „būtų suteikta reikalinga sveikatos priežiūra, į kurią įeina bent jau pirmoji medicinos pagalba ir būtiniausias gydymas ligų ir rimtų psichikos sutrikimų atveju“ ⁽²⁸²⁾. Valstybės narės taip pat „specialių priėmimo poreikių turintiems prašytojams suteikia būtiną medicinos ar kitokią pagalbą, įskaitant prireikus tinkamą psichinės sveikatos priežiūrą“ ⁽²⁸³⁾. Be to, pagal PSD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalį kankinimų ir smurto aukos privalo turėti galimybę „naudotis tinkamu medicininiu ir psichologiniu gydymu arba priežiūra“ ⁽²⁸⁴⁾. Visi šie reikalavimai prireikus taikomi sulaikytiems pažeidžiamiems asmenims. Iš tiesų nacionalinės valdžios institucijos pirmiausia turi atsižvelgti į sulaikytų pažeidžiamų prašytojų sveikatą pagal PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 1 dalį:

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 1 dalis

Sulaikytų prašytojų, kurie yra pažeidžiami asmenys, sveikatai, įskaitant psichinę sveikatą, nacionalinės valdžios institucijos turi skirti išskirtinį dėmesį.

Jeigu sulaikomi pažeidžiami asmenys, valstybės narės užtikrina nuolatinę stebėseną ir tinkamą paramą, atsižvelgiant į jų ypatingą padėtį, įskaitant jų sveikatą.

Naudingų rekomendacijų pateikiama šiuose principuose pagal Jungtinės Karalystės jurisprudenciją ⁽²⁸⁵⁾.

⁽²⁸¹⁾ UNHCR ir IDC, Pažeidžiamumo tikrinimo priemonė. Pažeidžiamumo nustatymas ir vertinimas: prieglobsčio ir migracijos sistemų priemonė, 2016 m., *op. cit.* (147 išnaša pirmiau).

⁽²⁸²⁾ PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnio 1 dalis.

⁽²⁸³⁾ PSD (naujos redakcijos) 19 straipsnio 2 dalis. Taip pat žr. 4.5.1 skirsnį apie sveikatos priežiūrą.

⁽²⁸⁴⁾ Taip pat žr. 4.4 skirsnį apie kankinimų ir smurto aukas.

⁽²⁸⁵⁾ Būtina pažymėti, kad Jungtinei Karalystei niekada nebuvo taikoma PSD (nauja redakcija) ir jai nebėra privaloma pirminė PSD, išskyrus tiek, kiek Jungtinės Karalystės reglamentais jos nuostatos buvo perkeltos į Jungtinės Karalystės teisę.

- Sulaikymas gali tapti neteisėtas, jei nebus atliktos pagrįstos užklauskos dėl galimos sulaikytojo fizinės ir psichikos sveikatos ⁽²⁸⁶⁾.
- Veiksniai, susiję su tuo, ar medicininę būklę galima sulaikymo vietoje valdyti patenkinamu lygiu, ar ne, apima sulaikymo vietų pobūdį, sulaikymo trukmę, vaistų sulaikymo vietoje prieinamumą, tai, ar asmuo įrodė, kad jo (specialieji) priežiūros poreikiai gali būti patenkinti sulaikymo vietoje, gerovės susitarimus ir susitarimus dėl pablogėjimo požymių stebėsenos ⁽²⁸⁷⁾.
- Sulaikymas gali tapti neteisėtas, jei sulaikytojo medicininis patikrinimas nebus atliktas pagal nacionalines taisykles (nagrinėjamoje byloje pagal Jungtinės Karalystės taisykles patikrinimas turėjo būti atliktas per 24 valandas nuo sulaikymo momento), nebent yra rimta priežastis elgtis kitaip ⁽²⁸⁸⁾.
- Kraštutiniais atvejais neįgalių asmenų sulaikymas gali prilygti žiauriam, nežmoniškam ar orumą žeminančiam elgesiui, kuriuo pažeidžiamas EŽTK 3 straipsnis. „Tai būtų taikoma kančioms dėl psichinės ligos, kuria asmuo natūraliai susirgo, kurių atsiradimo riziką padidino arba galėjo padidinti elgesys dėl sulaikymo sąlygų arba, kraštutiniais atvejais, dėl sulaikymo ar išsiuntimo poveikio ⁽²⁸⁹⁾.“
- „Elgesio sunkumas yra ir santykinis, ir priklauso nuo kiekvienos bylos faktų. Svarbūs aspektai apima tai, ar sulaikymo sąlygos atitiko pagarbą [prašytojo] žmogaus orumui, ar dėl nagrinėjamų priemonių vykdymo būdo ir metodo jam buvo sukelta baimė arba sudarytos sunkios sąlygos, viršijančios neišvengiamą kančių, būdingų būnant sulaikytam, lygį, ir tai, ar jam buvo suteikta būtina medicininė pagalba ⁽²⁹⁰⁾.“
- Nagrinėjant bylą, kurioje svarbus aspektas yra asmens psichikos sveikata, veiksniai apims atitiktą atitinkamoms politikos priemonėms; tai, ar yra aiškių rekomendacijų; gebėjimą suprasti, įvertinti ir valdyti asmens psichikos ligą; gebėjimą vykdyti teismo nutartis; ir tai, ar su asmeniu buvo elgiama oriai arba pagarbiai, arba ar jam buvo sudarytos minimalios priežiūros, vertinimo ir elgesio sąlygos, į kurias jis ar ji turi teisę ⁽²⁹¹⁾.

Kalbant apie COVID-19 pandemiją, Europos Komisija tiesiogiai nurodė PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 1 dalį ir, be kita ko, nurodė, kad Pasaulio sveikatos organizacijos gairėse *Pasirengimas COVID-19 pandemijai, jos prevencija ir kontrolė kalėjimuose ir kitose sulaikymo vietose* ⁽²⁹²⁾ pateikiama naudingos informacijos apie tai, kaip užkirsti kelią galimam ligos protrūkiui ir jį mažinti sulaikymo vietoje, taip pat pabrėžiant svarbius pagrindinių teisių elementus, kuriuos reikia gerbti kovojant su COVID-19 ⁽²⁹³⁾.

Kalbant apie EŽTK, nors ji ir nėra tiesiogiai susijusi su PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 1 dalimi, EŽTT konstatavo, kad „yra trys pagrindiniai elementai, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant, ar prašytojo sveikata dera su jo sulaikymo sąlygomis: a) kalinio medicininė būklė,

⁽²⁸⁶⁾ 2014 m. spalio 10 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas R (DK) / Secretary of State for the Home Department, [2013] EWHC 1236; [2014] EWHC 3257 (Admin), 181 punktas.

⁽²⁸⁷⁾ 2014 m. sausio 28 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas R (Das) / Secretary of State for the Home Department, [2014] EWCA Civ 45.

⁽²⁸⁸⁾ 2013 m. gegužės 17 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas R (EO, RA, CE, OE ir RAN) / Secretary of State for the Home Department, [2013] EWHC 1236 (Admin), 53 punktas. Taip pat žr. 2018 m. liepos 13 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimo R (KG) / Secretary of State for the Home Department, [2018] EWHC 1767 (Admin), 29 punktą.

⁽²⁸⁹⁾ 2014 m. sausio 28 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas R (S) prieš / Secretary of State for the Home Department, [2014] EWHC 50 (Admin), 243 punktas.

⁽²⁹⁰⁾ Ten pat, 243 punktas.

⁽²⁹¹⁾ 2014 m. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas R (S) / Secretary of State for the Home Department, *op. cit.* (289 išnaša pirmiau), 417 punktas.

⁽²⁹²⁾ Pasaulio sveikatos organizacija, Europos regioninis biuras, *Pasirengimas COVID-19 pandemijai, jos prevencija ir kontrolė kalėjimuose ir kitose sulaikymo vietose*, Kopenhaga, 2020 m. kovo 23 d.

⁽²⁹³⁾ Komisijos komunikatas – COVID-19. Aktualių ES prieglobsčio ir grąžinimo procedūrų nuostatų įgyvendinimo ir perkėlimo į ES gairės (COM(2020/C 126/02)), 2020 m. balandžio 17 d.

b) sulaikymo vietoje teikiamos medicininės pagalbos ir priežiūros tinkamumas ir c) sulaikymo priemonės išlaikymo tikslingumas atsižvelgiant į prašytojo sveikatą“⁽²⁹⁴⁾.

EŽTT nusprendė, kad dėl prašytojo, kuris turi psichikos sveikatos problemų, sulaikymo, remiantis bylos faktais, nebuvo galima daryti išvados, kad jo sulaikymas buvo savavališkas ir juo buvo pažeista EŽTK 5 straipsnio 1 dalis. Taip buvo todėl, kad prašytojui sulaikymo centruose, kuriuose jis buvo, buvo skiriamas specialus dėmesys ir psichologinės pagalbos tarnybų pateiktose ataskaitose nebuvo nustatyta, kad jo negalima sulaikyti⁽²⁹⁵⁾.

EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis, kai buvo sulaikyta dėl sveikatos pažeidžiama prieglobsčio prašytoja. Ji patyrė įvairių simptomų, įskaitant prastą nuotaiką ir nemigą, ir turėjo tokių somatinių simptomų kaip krūtinės skausmai, o gydytojas konstatavo „akivaizdžiai blogėjančią jos psichinę būklę“⁽²⁹⁶⁾. Teismas nustatė pažeidimą dėl bendro jos sulaikymo aplinkybių poveikio:

t. y. tai, kad ieškovė neturėjo galimybės būti lauko aikštelėje aštuonias dvylika savaičių, prasta lauko aikštelės aplinka likusį laikotarpį, specialių apsaugos nuo peršalimo priemonių [*sic*] stoka, darbuotojų moterų stoka, privatumo centre stygius ir tai, kad šios sąlygos egzistavo virš šešiolikos mėnesių, leido Teismui konstatuoti, kad kumuliacinis sąlygų, kuriomis buvo skundžiamasi, poveikis sumenkino ieškovės žmogaus orumą ir sukėlė skausmą bei nepilnavertiškumo jausmą, dėl to ji buvo žeminama ir menkinama ir galimai palūžo fiziškai arba dvasiškai⁽²⁹⁷⁾.

Įvairiose kitose bylose EŽTT svarstė nėščių moterų ir neįgaliųjų, sunkiomis ligomis sergančių ir psichikos sveikatos problemų turinčių asmenų sulaikymo teisėtumą pagal EŽTK⁽²⁹⁸⁾.

Šiose UNHCR gairėse dėl tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymo, nors jos ir nėra tiesiogiai susijusios su PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 1 dalimi, pateikta tolesnių galimų rekomendacijų:

- būtina „greitai ir nuolat nustatyti ir registruoti“ neįgalius prieglobsčio prašytojus, siekiant išvengti savavališko sulaikymo⁽²⁹⁹⁾;
- po atvykimo kuo greičiau turėtų būti atlikti visų sulaikytųjų medicininiai ir psichikos sveikatos patikrinimai, kuriuos atlieka kompetentingi medicinos specialistai⁽³⁰⁰⁾;
- kadangi sulaikymas gali daryti psichologinį ir fizinį poveikį, reguliariais sveikatos vertinimais gali būti apsaugota nuo sulaikymo, kuris iš pradžių yra pagrįstas, o vėliau tampa neteisėtas⁽³⁰¹⁾;
- taikant bendrąją taisyklę, ilgalaikių fizinių, psichinių, intelekto ir sensorinių sutrikimų turintys tarptautinės apsaugos prašytojai neturėtų būti sulaikyti⁽³⁰²⁾.

⁽²⁹⁴⁾ 2009 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimas *Slawomir Musial / Lenkija*, Nr. 28300/06, 88 punktas.

⁽²⁹⁵⁾ 2018 m. balandžio 4 d. EŽTT sprendimas *Thimothawes / Belgija*, Nr. 39061/11 (santrauka anglų kalba), 79 punktas.

⁽²⁹⁶⁾ 2016 m. gegužės 3 d. EŽTT sprendimas *Abdi Mahamud / Malta*, Nr. 56796/13, 17 punktas.

⁽²⁹⁷⁾ Ten pat, 89 punktas.

⁽²⁹⁸⁾ 2012 m. liepos 31 d. EŽTT sprendimas *Mahmundi et autres c Grèce*, Nr. 14902/10, 70 punktas; 2013 m. liepos 23 d. EŽTT sprendimas *Aden Ahmed / Malta*, Nr. 55352/12, 92 punktas; 2011 m. balandžio 21 d. EŽTT sprendimas *Nechiporuk ir Yonkalo / Ukraina*, Nr. 42310/04, 156 punktas; 2012 m. lapkričio 8 d. EŽTT sprendimas *Z. H. / Vengrija*, Nr. 28973/11, 29 punktas; 2011 m. gruodžio 20 d. EŽTT sprendimas *Yoh-Ekale Mwanje c Belgique*, Nr. 10486/10, 94 punktas; 2009 m. EŽTT sprendimas *Slawomir Musial / Lenkija*, *op. cit.* (294 išnaša pirmiau), 94 punktas. Taip pat žr. EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2019 m., 8.2.2 skirsnis.

⁽²⁹⁹⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), 9.5 gairė, p. 38.

⁽³⁰⁰⁾ Ten pat, p. 33.

⁽³⁰¹⁾ Ten pat, p. 33.

⁽³⁰²⁾ Ten pat, p. 38.

Prievolės pagal NTK yra svarbios nustatant, ar neįgalių ir (arba) sunkiomis ligomis sergančių asmenų sulaikymas yra pagrįstas. Ypač svarbios prievolės pagal NTK neįgalių sulaikytųjų atžvilgiu apima prievolės, susijusias su lygybe ir nediskriminavimu (5 straipsnis); fizinės aplinkos prieinamumu (9 straipsnis); asmens laisve ir saugumu (14 straipsnis); asmens mobilumu kuo didesniai savarankiškumui užtikrinti (20 straipsnis); privataus gyvenimo neliečiamumu (22 straipsnis); būsto ir šeimos neliečiamumu, įskaitant šeimos narių neatskyrimą (23 straipsnis); švietimu (24 straipsnis); sveikata (25 straipsnis); gebėjimų ir funkcijų lavinimu ir rehabilitacija (26 straipsnis); ir dalyvavimu (ir prieinamumu) kultūriniam gyvenime, aktyviu poilsiu, laisvalaikiu ir sportu (30 straipsnis). NTK komitetas konstatavo, kad kalbant apie sulaikymą „valdžios institucijos turi atkreipti ypatingą dėmesį į atitinkamo asmens konkrečius poreikius ir galimą pažeidžiamumą, įskaitant dėl asmens negalios esančius poreikius ar pažeidžiamumą“⁽³⁰³⁾.

Ypač neįgaliams sulaikytiesiems gali kilti smurto ir (arba) netinkamo elgesio sulaikymo vietoje rizika. Todėl šiuo atžvilgiu reikia nepamiršti bendrų garantijų⁽³⁰⁴⁾. Panašiai, neįgaliųjų teisės, kad su jais turi būti „elgiamasi humaniškai ir gerbiant prigimtinių žmogaus asmenybės orumą“⁽³⁰⁵⁾ ir lygiai su kitais asmenimis turi būti gerbiama jų teisė į kūno ir psichinį neliečiamumą⁽³⁰⁶⁾, yra sulaikytų neįgaliųjų apsaugos orientyrai.

Gali būti neteisėta neatlikti pagrįstų sulaikymo vietų pritaikymų dėl asmens negalios⁽³⁰⁷⁾. Gali būti neteisėta nesudaryti pakankamų pagrįstų apgyvendinimo sąlygų, kad būtų užtikrinta, jog neįgalūs sulaikytieji galėtų vienodai naudotis įvairiomis sulaikymo vietos teritorijomis ir paslaugomis⁽³⁰⁸⁾. Tai taikoma net ir tuo atveju, kai sulaikymo vietą valdo privatus rangovas⁽³⁰⁹⁾.

Su tokia padėtimi susijusias teisine normas NTK komitetas aiškina taip:

Atitinkamai, valstybės šalys turi imtis visų reikiamų priemonių, įskaitant priegos kliūčių ir barjerų nustatymą ir šalinimą, kad laisvės netekę neįgalūs asmenys galėtų gyventi nepriklausomai ir visapusiškai dalyvautų visose kasdienio gyvenimo savo sulaikymo vietoje srityse; tokios priemonės apima jų galimybes vienodomis sąlygomis su kitais naudotis įvairiomis teritorijomis ir paslaugomis, pavyzdžiui, vonios kambariais, kiemais, bibliotekomis, mokymosi vietomis, dirbtuvėmis ir medicinos, psichologų, socialinėmis ir teisinėmis paslaugomis⁽³¹⁰⁾.

Viena Jungtinės Karalystės byla buvo susijusi su prašytoja, kuri patyrė pasikartojantį seksualinį smurtą, smurtą artimoje aplinkoje, buvo pagrobta, išprievartauta ir tapo moterų lyties organų žalojimo auka. Ji buvo neteisėtai nugabenta į Jungtinę Karalystę, prarado teisę į vaikų globą, kentėjo nuo PTSS, pareiškė, kad buvo kankinama, ir save žalojo. Sprendime Anglijos ir Velso Aukštasis teismas nustatė, kad valstybės sekretoriaus užklausa dėl jos sulaikymo jai imigravus „turėjo būti ne vien užklausa, ar ieškovė gali būti sulaikyta, o paklausti, ar sulaikymo trukmės ir (arba) to sulaikymo tęsimo pagrįstumas atitinka ieškovės psichikos sveikatos būklę“⁽³¹¹⁾.

⁽³⁰³⁾ NTK komiteto išvados, priimtos 2016 m. rugsėjo 2 d., *Noble / Australija*, komunikatas Nr. 7/2012, CRPD/C/16/D/7/2012, 8.9 punktą.

⁽³⁰⁴⁾ Žr., pavyzdžiui, TPPTP 7 straipsnį; CAT 2 ir 16 straipsnius; NTK 15 straipsnį.

⁽³⁰⁵⁾ TPPTP, 10 straipsnis.

⁽³⁰⁶⁾ NTK, 17 straipsnis.

⁽³⁰⁷⁾ 2015 m. spalio 23 d. Apygardos teismo (Centrinis Londonas) (Jungtinė Karalystė) sprendimas *Toussaint / Home Office*, 2YL74948.

⁽³⁰⁸⁾ NTK komiteto išvados, priimtos 2014 m. balandžio 11 d., *X / Argentina*, komunikatas Nr. 8/2012, CRPD/C/11/D/8/2012.

⁽³⁰⁹⁾ 2008 m. gegužės 20 d. Apeliacinio teismo (Civilinių bylų padalinio) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *Gichura / Home Office*, [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287, ypač žr. 23 ir 24 punktus.

⁽³¹⁰⁾ 2014 m. NTK komiteto išvados *X / Argentina*, *op. cit.* (308 išnaša pirmiau), 8.5 punktą; taip pat žr. UNHCR vykdomasis komitetas, Išvados dėl neįgalių pabėgėlių ir kitų neįgalių asmenų, kuriems teikiama UNHCR apsauga ir pagalba, Nr. 110 (LXI), 2010.

⁽³¹¹⁾ 2017 m. sausio 12 d. Aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *Arf / Secretary of State for the Home Department*, [2017] EWHC 10 (QB), 132 punktą.

UNHCR rekomenduoja, kad kankinimų ir kito sunkaus fizinio ar psichologinio smurto aukos įprastai neturėtų būti sulaikytos ⁽³¹²⁾.

4.8.3. Nepilnamečių sulaikymas

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis yra susijusi su nepilnamečių sulaikymu:

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis

Nepilnamečiai sulaikomi tik kraštutiniu atveju bei nustačius, kad negalima veiksmingai taikyti kitų švelnesnių alternatyvių priemonių. Toks sulaikymas trunka trumpiausią laikotarpį ir dedamos visos pastangos, kad sulaikyti nepilnamečiai būtų paleisti ir apgyvendinti nepilnamečiams tinkamuose būstuose.

Valstybės narės visų pirma rūpinasi nepilnamečio interesais, kaip nustatyta 23 straipsnio 2 dalyje.

Sulaikytiems nepilnamečiams sudaromos sąlygos užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas.

Dėl 11 straipsnio 2 dalies pirmos pastraipos EŽTT nusprendė, kad nepilnamečiai prašytojai gali būti sulaikyti tik tuo atveju, jei užtikrinama, kad sulaikymas yra tik kraštutinė priemonė, ir yra nustatyta, kad kitų alternatyvų nėra ⁽³¹³⁾. Vaiko interesų apsauga yra susijusi su kuo ilgesniu šeimos neatskyrimu ⁽³¹⁴⁾.

Pagal PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą su 8 straipsnio 3 dalyje nustatytais sulaikymo pagrindais susijusios administracinės procedūros turi būti vykdomos deramai kruopščiai. Kalbant apie EŽTK, EŽTT konstatavo, kad nepilnamečių sulaikymo atveju „[nacionalinės] valdžios institucijos turi veikti skubiau ir kruopščiau“ ⁽³¹⁵⁾.

Valstybės narės gali nukrypti nuo pareigos sulaikytiems nepilnamečiams suteikti galimybę užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas, 4.8.7 skirsnyje išdėstytomis aplinkybėmis.

11 straipsnio 2 dalis turėtų būti skaitoma kartu su PSD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamąja dalimi:

PSD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamoji dalis

Su sulaikytais prašytojais turėtų būti elgiamasi visapusiškai gerbiant jų žmogaus orumą, o jų priėmimas turėtų būti konkrečiai pritaikytas jų poreikiams tokioje situacijoje tenkinti. Valstybės narės visų pirma turėtų užtikrinti 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 37 straipsnio taikymą.

⁽³¹²⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), 9.1 gairė, p. 33.

⁽³¹³⁾ 2011 m. balandžio 5 d. EŽTT sprendimas *Rahimi c Grèce*, Nr. 8687/08 (santrauka anglų kalba), 109 ir 110 punktai.

⁽³¹⁴⁾ 2018 m. balandžio 10 d. EŽTT sprendimas *Bistieva ir kt. / Lenkija*, Nr. 75157/14, 78 punktas.

⁽³¹⁵⁾ *Ten pat*, 87 punktas.

VTK 37 straipsnyje nustatytos konkrečios normos:

VTK 37 straipsnis

Valstybės narės užtikrina, kad:

a) nė vienas vaikas nepatirtų kankinimų ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmių. Nei mirties bausmė, nei įkalinimas iki gyvos galvos, nenumatant išlaisvinimo galimybių, neskiriami už nusikaltimus, padarytus jaunesnių kaip 18 metų asmenų;

b) nė iš vieno vaiko neteisėtai ar savavališkai nebūtų atimta laisvė. Vaikas areštuojamas, sulaikomas ar įkalinamas pagal įstatymą tik kraštutiniu atveju ir kiek įmanoma trumpesniai laikui;

c) su kiekvienu vaiku, kuriam atimta laisvė, būtų elgiamasi žmoniškai, kad būtų gerbiamas jo orumas atsižvelgiant į jo amžiaus asmenų poreikius. Kiekvienas vaikas, kuriam atimta laisvė, turi būti atskirtas nuo suaugusiųjų, jei tik nemanoma, kad šito daryti nedera dėl paties vaiko interesų; jis turi turėti teisę palaikyti ryšius su savo šeima susirašinėdamas ir pasimatydamas, išskyrus ypatingas aplinkybes;

d) kiekvienas vaikas, kuriam atimta laisvė, turėtų teisę tuoj pat gauti teisinę ir kitokią pagalbą, taip pat teisę ginčyti savo laisvės atėmimo teisėtumą prieš teismą ar kitą kompetentingą, nepriklausomą ir nešališką organą ir teisę reikalauti, kad jie neatidėliodami priimtų sprendimą dėl bet kurio tokio procesinio veiksmo.

15 lentelėje apibendrinamos pagrindinės sąlygos, kurios turi būti įvykdytos, jei turi būti sulaikyti nepilnamečiai tarptautinės apsaugos prašytojai, ir nurodytas tokios pareigos šaltinis.

15 lentelė. Vykdytinos sąlygos sulaikius nepilnamečius prašytojus

Reikalavimas	Pagal ES teisę	Pagal EŽTK ir tarptautinę teisę
Visų pirma atsižvelgiama į vaiko interesus	ES Chartijos 24 straipsnio 2 dalis; PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis ir 23 straipsnio 2 dalis	VTK 3 straipsnis
Atliekant individualų vertinimą atsižvelgta į vaiko padėtį	PSD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 2 dalis ir 21 straipsnis	
Tinkamai išnagrinėtos visos su laisvės atėmimu nesusijusios sulaikymui alternatyvios priemonės ir jų taikyti negalima	PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis	
Sulaikymas yra kraštutinė priemonė	PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis	VTK 37 straipsnio b punktas
Sulaikoma kuo trumpesniai laikui	PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis	VTK 37 straipsnio b punktas
Sulaikius gerbiamas žmogaus orumas	ES Chartijos 1 straipsnis; PSD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamoji dalis	VTK 37 straipsnio c punktas

Reikalavimas	Pagal ES teisę	Pagal EŽTK ir tarptautinę teisę
Sulaikymo sąlygos nesusijusios su kankinimu, nežmonišku ar žeminančiu elgesiu arba baudimu	ES Chartijos 4 straipsnis	VTK 3 straipsnis; VTK 19 straipsnis ir 37 straipsnio a punktas; EŽTK 3 straipsnis
Sulaikius gerbiama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą	ES Chartijos 7 straipsnis ir 24 straipsnio 3 dalis	VTK 9 straipsnis; EŽTK 8 straipsnis
Sulaikymas konkrečiai pritaikytas vaiko poreikiams	PSD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamoji dalis	VTK 37 straipsnio c punktas
Sulaikymas apima galimybę užsiimti laisvalaikio, aktyvaus poilsio ir žaidimų veikla	PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis	VTK 31 straipsnio 1 dalis
Vaikas atskiriamas nuo tėvų tik tuo atveju, jei tai atitinka jo interesus	PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalis	VTK 9 straipsnio 1 dalis, 16 straipsnio 1 dalis ir 37 straipsnio c punktas
Su sulaikymo pagrindais susijusios administracinės procedūros vykdomos deramai kruopščiai	ES Chartijos 41 straipsnis; PSD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalis	
Galimybė gauti teisinę pagalbą ir teisminį sulaikymo peržiūrėjimą	ES Chartijos 47 straipsnis; PSD (naujos redakcijos) 7 straipsnis ir 9 straipsnio 3, 5 ir 6 dalys	VTK 37 straipsnio d punktas

Jungtinės Karalystės teismas nustatė, kad 1 metų mažamečio sulaikymu, kai buvo medicininių įrodymų, kad būnant sulaikymo vietoje vaikui išsivystė medicininė būklė, kurios buvo galima išvengti (rachitas ir mažakraujystė), buvo pažeista nepilnamečio fizinė neliečiamybė pagal EŽTK 8 straipsnį⁽³¹⁶⁾.

EŽTT praktikoje yra ir kitų aspektų, kurie yra galimai svarbūs įgyvendinant 11 straipsnio 1 dalies pirmą ir antrą pastraipus:

- EŽTT nustatė, kad nepilnamečių (16, 11 ir 1,5 metų) sulaikymas, net ir trumpą laikotarpį (trumpiau nei 2 dienas), prilygsta nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį, kai kartu egzistuoja šie veiksniai: prastos sąlygos, pavyzdžiui, aptriušusios sienos, trupiančios lubos, drėgnos, senos lovos ir purvini čiužiniai, menka galimybė pasinaudoti tualetu ar net kibirais (dėl to vaikai priversti šlapintis ant grindų) ir maisto bei gėrimų nedavimas daugiau kaip 24 valandas⁽³¹⁷⁾;
- valdžios institucijų deramas nepilnamečio perdavimas iš suaugusiųjų sulaikymo vietos į specializuotą būstą siekiant nustatyti tikrą nepilnamečio amžių bus svarbus veiksnys užtikrinant atitiktį EŽTK⁽³¹⁸⁾.

Varšuvos apeliacinis teismas nustatė, kad 8 metų mergaitė, kuri buvo persekiojama Pakistane, buvo itin pažeidžiama dėl nemalonios patirties, susijusios su buvimu centre, kuriame buvo itin skirtingų kultūrų ir papročių žmonės, ir tai padidino jos traumą⁽³¹⁹⁾.

FRA paskelbė ataskaitą, kurioje pateikta Europos teisinės ir politinės sistemos dėl imigrantų vaikų (tiek su šeimomis, tiek nelydimų) sulaikymo apžvalga⁽³²⁰⁾.

⁽³¹⁶⁾ 2007 m. liepos 18 d. Aukštojo teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *S ir kt. / Secretary of State for the Home Department*, [2007] EWHC 1654 (Admin), 92 punktas.

⁽³¹⁷⁾ 2017 m. gruodžio 7 d. EŽTT sprendimas *S. F. ir kt. / Bulgarija*, Nr. 8138/16, 84–93 punktai.

⁽³¹⁸⁾ 2015 m. balandžio 2 d. EŽTT sprendimas *Aarabi / Graikija*, Nr. 39766/09, 44–45 punktai.

⁽³¹⁹⁾ 2016 m. birželio 22 d. Apeliacinio teismo (Varšuva, Lenkija) sprendimas *II Aka 59/16*, sprendimas lenkų kalba ir santrauka anglų kalba.

⁽³²⁰⁾ FRA, Europos teisinė ir politinė sistema dėl imigrantų vaikų sulaikymo, 2017 m.

4.8.4. Nelydimų nepilnamečių sulaikymas

Nepilnamečiams taikomos garantijos, kaip išdėstyta 4.8.3 skirsnyje, taikomos ir nelydimiems nepilnamečiams. Be to, pagal PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalį:

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalis

Nelydimi nepilnamečiai sulaikomi tik išimtinėmis aplinkybėmis. Dedamos visos pastangos, kad sulaikyti nelydimi nepilnamečiai būtų kuo greičiau paleisti.

Nelydimi nepilnamečiai niekuomet nelaikomi įkalinimo įstaigose.

Kiek tai įmanoma, nelydimi nepilnamečiai apgyvendinami įstaigose, kurių darbuotojai ir patalpos yra tinkami, atsižvelgiant į jų amžiaus asmenų poreikius.

Jeigu sulaikomi nelydimi nepilnamečiai, valstybės narės užtikrina, kad jie būtų apgyvendinti atskirai nuo suaugusių asmenų.

Nurodydamas 11 straipsnio 3 dalies trečią pastraipą EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis tokiomis aplinkybėmis, kai nelydima 5 metų mažametė buvo 2 mėnesiams sulaikyta suaugusiųjų centre ir negavo jokios psichologinės ar su švietimu susijusios pagalbos iš tinkamai kvalifikuotų asmenų. Sulaikymo vieta nebuvo pritaikyta jos poreikiams ir nacionalinės valdžios institucijos nesiėmė veiksmų padėčiai ištaisyti, nepaisydamos to, kad joms buvo aiškiai apie tai pranešta ⁽³²¹⁾.

Prastomis nelydimų nepilnamečių sulaikymo sąlygomis, susijusiomis su apgyvendinimu, higiena ir infrastruktūra, net jei jos trunka tik 2 dienas, gali būti pažeistas EŽTK 3 straipsnis ⁽³²²⁾. EŽTT nustatė, kad nelydimų nepilnamečių (maždaug 16 ir 17 metų amžiaus), kurie buvo sulaikyti 8 mėnesius, atveju buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis. Jų atveju nebuvo imtasi jokių priemonių užtikrinti, kad jie gautų tinkamą psichologinę pagalbą ir švietimo paslaugas iš kvalifikuotų darbuotojų, specialiai įgaliotų tuo tikslu. Be to, nebuvo jokių pramogoms skirtų ir sulaikytų nepilnamečių amžiui pritaiktų vietų, taip pat jie nebuvo informuoti apie jų amžiaus nustatymo rezultatus ⁽³²³⁾.

Byla *H. A. ir kt. / Graikija* ⁽³²⁴⁾ buvo susijusi su devynių nelydimų nepilnamečių migrantų laikymu policijos nuovadose Graikijoje 21–33 dienų laikotarpiams. Vėliau jie buvo perduoti į priėmimo centrą, o tada į specialias nepilnamečiams skirtas vietas. EŽTT konstatavo, kad iš pat pradžių buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis dėl jų sulaikymo sąlygų policijos nuovadose. Teismas nustatė, kad sulaikymo sąlygos, kurios jiems buvo sudarytos policijos nuovadose, prilygo žeminančiam elgesiui ir kad dėl sulaikymo tose patalpose jie galėjo jaustis izoliuoti nuo išorinio pasaulio, tai galėjo turėti neigiamų pasekmių jų fizinei ir moralinei gerovei. Teismas taip pat nustatė, kad jų sulaikymą būtų galima laikyti neteisėtu laisvės atėmimu, kaip tai suprantama pagal EŽTK 5 straipsnio 1 dalį ⁽³²⁵⁾.

⁽³²¹⁾ 2006 m. spalio 12 d. EŽTT sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga / Belgija*, Nr. 13178/03, 50–53 punktai.

⁽³²²⁾ 2011 m. EŽTT sprendimas *Rahimi c Grèce*, *op. cit.* (313 išnaša pirmiau), 86 punktas.

⁽³²³⁾ 2016 m. lapkričio 22 d. EŽTT sprendimas *Elmi ir Abubaker / Malta*, Nr. 25794/13 ir 28151/13, 111–115 punktai.

⁽³²⁴⁾ 2019 m. vasario 28 d. EŽTT sprendimas *H. A. et autres c Grèce*, Nr. 19951/16 (santrauka anglų kalba).

⁽³²⁵⁾ Prieš nacionalinėms valdžios institucijoms rekomendavus prašytojus apgyvendinti nelydimiems nepilnamečiams skirtuose priėmimo centruose, jie kelias savaites buvo praleidę policijos nuovadose. Jų įstatyminis globėjas nesuteikė jiems galimybės susisiekti su advokatu ir jų vardu nepateikė skundo, kad jų sulaikymas policijos nuovadose būtų nutrauktas ir kad būtų paspartintas jų perdavimas į tinkamus centrus.

Nurodydamas 11 straipsnio 3 dalies ketvirtą pastraipą EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis tokiomis aplinkybėmis, kai nelydimas nepilnametis nebuvo apgyvendintas apgyvendinimo centre, kuris būtų pritaikytas jo, kaip nelydimo nepilnamečio, poreikiams. Be to, nepaisant medicininių patikrinimų, kuriuos atlikus paaiškėjo, kad jis yra nepilnametis, jis vis tiek buvo sulaikytas kartu su suaugusiais ir jam nebuvo paaiškinta, kodėl jam nebuvo suteiktas jo poreikius atitinkantis alternatyvus būstas. Sulaikymo aplinkybėmis buvo pažeista nacionalinė teisė, kurioje nustatytos specialios nepilnamečių garantijos, todėl EŽTT taip pat nusprendė, kad buvo pažeistas EŽTK 5 straipsnio 1 dalies f punktas ⁽³²⁶⁾.

UNHCR konstatuoja, kad nelydimi ar atskirti vaikai neturėtų būti sulaikyti. Geriausia priemone išlieka tinkamas globos organizavimas, nes vaikų laisvė ir judėjimo laisvė visada turėtų būti tinkamiausias sprendimas. Būtent:

Sulaikymo negalima pagrįsti vien tik tuo, kad vaikas yra nelydimas ar atskirtas, arba migracijos ar gyvenamosios vietos statusu. Be to, vaikai niekada neturėtų būti traukiami baudžiamajon atsakomybėn arba baudžiami dėl savo tėvų migracijos statuso. Reikėtų svarstyti sulaikymui alternatyvias priemones, pageidautina, kitas globos šeimoje alternatyvas ar kitas tinkamas alternatyvias globos priemones, kaip tai nustatė kompetentingos vaikų priežiūros valdžios institucijos ⁽³²⁷⁾.

Gairėse dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymui taikytinų kriterijų bei standartų ir alternatyvių sulaikymui priemonių UNGCR teigia:

kompetentingos vaikų priežiūros valdžios institucijos turėtų suteikti alternatyvias priežiūros priemones, pavyzdžiui, perduoti vaiką šeimynai ar prieglaudai, užtikrinant, kad jis bus tinkamai prižiūrimas. Prieglaudose ar šeimynose turi būti rūpinamasi tinkamu vaiko vystymusi (tiek fiziniu, tiek protiniu) tol, kol svarstomi ilgesnio termino sprendimai ⁽³²⁸⁾.

Kaip konstatavo VTK komitetas, „paprastai nelydimi ar atskirti vaikai neturėtų būti sulaikyti. Sulaikymas negali būti pateisinamas vien todėl, kad vaikas yra nelydimas ar atskirtas, dėl migracijos ar gyvenamosios vietos statuso ar jo nebuvimo“ ⁽³²⁹⁾. Veikiau, jis pataria, kad

Nelydimi ir atskirti vaikai turėtų būti įkurdinti nacionalinei ir (arba) vietos alternatyvios priežiūros sistemai priklausančiose įstaigose, pageidautina šeimynose su savo šeima, kai ji yra, arba prieglaudose, kai šeimos nėra. Šie sprendimai turi būti priimami vykdant vaikui atžvalgų deramą procesą, įskaitant vaiko teisę būti išklaustam, teisę pasinaudoti teisingumo sistema ir teisme apskųsti bet kokį sprendimą, dėl kurio jis netektų laisvės, taip pat turi būti atsižvelgta į **vaiko pažeidžiamumą ir poreikius**, įskaitant su lytimi, negalia, amžiumi, psichikos sveikata, nėštumu ar kitomis būklėmis susijusius poreikius ⁽³³⁰⁾.

⁽³²⁶⁾ 2014 m. gruodžio 11 d. EŽTT sprendimas *Mohamad c Grèce*, Nr. 70586/11 (santrauka anglų kalba), 84–86 punktai.

⁽³²⁷⁾ UNHCR, UNHCR pozicija dėl pabėgėlių ir migrantų vaikų sulaikymo migracijos aplinkybėmis, 2017 m. sausio mėn.

⁽³²⁸⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), 9.2 gairė, p. 36.

⁽³²⁹⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 6, *op. cit.* (84 išnaša pirmiau), 61 punktas.

⁽³³⁰⁾ Visų darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisių apsaugos komitetas ir VTK komitetas, Jungtinis bendrasis komentaras Nr. 4 (2017) ir Nr. 23 (2017) dėl valstybės pareigų dėl vaikų žmogaus teisių, susijusių su tarptautine migracija kilmės, tranzito, paskirties šalyse ir šalyse, į kurias grąžinama, 2017 m. lapkričio 16 d., CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, 13 punktas (paryškinta šiame tekste).

4.8.5. Šeimų sulaikymas

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 4 dalis yra susijusi su šeimų sulaikymu.

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 4 dalis

Sulaikytos šeimos apgyvendinamos atskirai, užtikrinant reikiamą privatumą.

Taikydamos PSD (naują redakciją), valstybės narės turėtų stengtis užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi vaiko interesų ir šeimos vienovės principų pagal ES Chartiją, VTK ir EŽTK⁽³³¹⁾. Vadovaudamasis EŽTK, EŽTT konstatavo, kad jos turi „nustatyti, ar šeimos sulaikymas tokiam laikotarpiui, koks buvo šioje byloje, buvo būtinas, kaip tai suprantama pagal Konvencijos 8 straipsnio 2 dalį, t. y. ar jis buvo pateisinamas dėl skubių socialinių poreikių ir visų pirma, ar jis buvo proporcingas siekiamam teisėtam tikslui“⁽³³²⁾. Kai šeimoje yra nepilnametis, vaiko interesų apsauga yra susijusi su šeimos vientisumu, kiek tai įmanoma, ir alternatyvų svarstymu, kad nepilnamečių sulaikymas būtų taikomas tik kaip kraštutinė priemonė⁽³³³⁾. EŽTT mano, kad „vaiko interesų negalima apriboti šeimos vientisumu ir kad valdžios institucijos turi imtis visų būtinų veiksmų, kad apribotų, kiek tai įmanoma, vaikų lydimų šeimų sulaikymą ir veiksmingai išsaugotų teisę į šeimos gyvenimą“⁽³³⁴⁾.

Valstybės narės taip pat turi užtikrinti, kad būtų visiškai laikomasi EŽTK 3 straipsnio. EŽTT nustatė, kad 15 dienų trukęs dviejų vaikų (5 mėnesių ir 3 metų amžiaus) sulaikymas uždaroje vietoje jų išsiuntimo tikslais buvo neproporcingas. Teismas nustatė, kad nors sulaikymo vieta buvo skirta šeimoms priimti, ji nebuvo tam tikslui tinkamai parengta tiek dėl materialinių sąlygų, tiek dėl privatumo stokos ir ten vyravusios priešiškos psichologinės aplinkos. Teismas nustatė, jog nepaisant medicininių įrodymų stokos, kad prašytojai patyrė stresą ir nerimą, ir nepaisant palyginti trumpo sulaikymo laikotarpio, buvo pažeistas 3 straipsnis⁽³³⁵⁾. Kitoje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis tokiomis aplinkybėmis, kad keturi nepilnamečiai (7 mėnesių, 3,5 metų, 5 metų ir 7 metų amžiaus), nors ir nebuvo atskirti nuo mamos, mėnesiui buvo sulaikyti uždareme vaikams nepritaikytame centre, ir kad medicininiai įrodymai liudijo, jog būdami sulaikyti jie patyrė rimtų psichologinių problemų⁽³³⁶⁾.

Vadovaudamasi nacionaline teismų praktika, Belgijos Valstybės Taryba sustabdė nacionalinės teisės nuostatų, pagal kurias buvo leista sulaikyti vaikus netoli Briuselio oro uosto esančiame centre, vykdymą. Ji taip padarė atsižvelgdama į nacionalinės teisės trūkumus, susijusius su šeimoms ir vaikams skirtos vietos apsaugos aspektais ir apsaugos priemonėmis. Ieškovės nevyriausybinės organizacijos (NVO) teigė, kad centro struktūra šeimoms buvo netinkama, nebuvo atsižvelgta į vaiko interesus ir sulaikymas nebuvo taikomas kaip kraštutinė priemonė⁽³³⁷⁾.

⁽³³¹⁾ PSD (naujos redakcijos) 9 konstatuojamoji dalis cituojama 4.3 skirsnyje.

⁽³³²⁾ 2018 m. sausio 19 d. EŽTT sprendimas *Bistieva, op. cit.* (314 išnaša pirmiau), 77 punktai.

⁽³³³⁾ Ten pat, 78 punktai. Atkreipkite dėmesį, kad kai šeimoje yra nepilnametis, taikomos PSD (naujoje redakcijoje) išdėstytos su nepilnamečiais susijusios garantijos. Daugiau informacijos pateikta 4.8.3 skirsnyje.

⁽³³⁴⁾ Ten pat, 85 punktai.

⁽³³⁵⁾ 2012 m. sausio 19 d. EŽTT sprendimas *Popov c France*, Nr. 39472/07 ir 39474/07 (ištraukos anglų kalba), 92–103 punktai.

⁽³³⁶⁾ 2010 m. sausio 19 d. EŽTT sprendimas *Muskhadzhiyeva ir kt. / Belgija*, Nr. 41442/07 (santrauka anglų kalba), 57–63 punktai.

⁽³³⁷⁾ 2019 m. balandžio 4 d. Valstybės Tarybos (*Raad van State / Conseil d'état*, Belgija) sprendimas *L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone ir kt. / Belgija*, Nr. 244.190. Taip pat žr. 2017 m. kovo 2 d. Aukščiausiojo teismo (Lenkija) sprendimas *S. C., Z. C. ir F. C., Sygn. akt II KK 358/16* (santrauka anglų kalba).

Čekijos Aukščiausiasis administracinis teismas nusprendė, jog šeimos, įskaitant nepilnametį, sulaikymas užsieniečiams skirtame sulaikymo centre, kai kitos šeimos buvo perduotos į priėmimo centrus, reiškia, kad egzistavo sulaikymui alternatyvi priemonė, į kurią nacionalinė valdžios institucija privalėjo atsižvelgti, spręsdama, ar sulaikyti šeimą, ar ne⁽³³⁸⁾.

Šveicarijos byloje Federalinis teismas nusprendė, kad nepilnamečių vaikų turinčių šeimų sulaikymą galima pagrįsti tam tikromis aplinkybėmis, bet proporcingumo vertinimas pagal EŽTK 8 straipsnio 2 dalį vis tik turi atitikti EŽTK⁽³³⁹⁾. Vokietijos federalinis teismas nusprendė, kad valdžios institucijoms – ir teismams – tenka griežta pareiga įvertinti nepilnamečių vaikų turinčios šeimos sulaikymo proporcingumą ir kiekvienu atveju nustatyti, ar sulaikymo vietose atsižvelgiama į nepilnamečio poreikius, ar ne⁽³⁴⁰⁾.

Valstybės narės gali nukrypti nuo 11 straipsnio 4 dalyje nustatytos pareigos 4.8.7 skirsnyje išdėstytomis aplinkybėmis.

4.8.6. Moteriškos lyties prašytojų sulaikymas

Kalbant apie moteriškos lyties prašytojų sulaikymą, PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 5 dalyje nustatyta:

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 5 dalis

Jeigu sulaikomos moteriškos lyties prašytojos, valstybės narės užtikrina, kad jos būtų apgyvendintos atskirai nuo vyriškos lyties prašytojų, išskyrus atvejus, jei pastarieji yra šeimos nariai ir visi susiję asmenys su tuo sutinka.

Išimtyms pirmai pastraipai taip pat gali būti taikomos naudojimosi bendromis pramogoms ar socialinei veiklai, taip pat maisto ruošimui skirtų patalpų atveju.

Šiomis aplinkybėmis EŽTT atsižvelgė į tarptautinės apsaugos prašytojos, kuri 14,5 mėnesio buvo laikoma imigrantų sulaikymo vietoje, silpną sveikatą ir nustatė EŽTK 3 straipsnio pažeidimą. Teismas konstatavo, kad „kumuliacinis sąlygų, kuriomis buvo skundžiamasi, poveikis sumenkino ieškovės žmogaus orumą ir sukėlė skausmą bei nepilnavertiškumo jausmą, dėl to ji buvo žeminama ir menkinama ir galimai palūžo fiziškai arba dvasiškai“⁽³⁴¹⁾.

UNHCR teigia, kad paprastai nėščių moterų ir žindančių motinų nereikėtų sulaikyti, ir pateikia kitų rekomendacijų dėl tarptautinės apsaugos moteriškos lyties prašytojų, kai tai yra neišvengiama⁽³⁴²⁾.

⁽³³⁸⁾ 2015 m. birželio 17 d. Aukščiausiojo administracinio teismo (Čekija) sprendimas 1 Azs 39/2015-56 (santrauka anglų kalba).

⁽³³⁹⁾ Federalinis teismas (Šveicarija), 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (santrauka anglų kalba), *op. cit.* (264 išnaša pirmiau).

⁽³⁴⁰⁾ 2012 m. spalio 11 d. Federalinio teismo (*Bundesgerichtshof*, Vokietija) sprendimas V ZB 154/11, 14 punktas.

⁽³⁴¹⁾ 2013 m. EŽTT sprendimas *Aden Ahmed / Malta, op. cit.* (298 išnaša pirmiau), 99 punktas. Palyginimui taip pat žr. 2015 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimą *Mahamed Jama / Malta*, Nr. 10290/13; ir 2016 m. EŽTT sprendimą *Elmi ir Abubakar / Malta, op. cit.* (323 išnaša pirmiau). Abiejuose šiuose sprendimuose nustatyta, kad kitų dviejų moterų, kurios neturėjo tokių pačių sveikatos problemų, sulaikymu panašiomis aplinkybėmis Maltoje nebuvo pažeistas EŽTK 3 straipsnis.

⁽³⁴²⁾ UNHCR, Sulaikymo gairės, 2012 m., *op. cit.* (263 išnaša pirmiau), 9.3 gairė, p. 37. Taip pat žr. Diskriminacijos panaikinimo moterims komitetas, Bendroji rekomendacija Nr. 32 dėl moterų pabėgėlių statuso, prieglobsčio, tautybės ir bepilietybės su lytimi susijusių aspektų, 2014 m. lapkričio 14 d., CEDAW/C/GC/32, 34 punktą dėl jų specialiųjų poreikių.

Valstybės narės gali nukrypti nuo taisyklės moteriškos lyties prašytojas apgyvendinti atskirai nuo vyriškos lyties prašytojų 4.8.7 skirsnyje išdėstytomis aplinkybėmis ⁽³⁴³⁾.

4.8.7. Nukrypimai nuo specialių garantijų, kalbant apie pažeidžiamų asmenų sulaikymą

PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „Tinkamai pagrįstais atvejais <...> pagrįstu kuo trumpesniu laikotarpiu <...>, kai prašytojas sulaikomas sienos perėjimo punkte arba tranzito zonoje, išskyrus [PPD (naujos redakcijos)] 43 straipsnyje nurodytais atvejais“, valstybės narės gali nukrypti nuo:

- pareigos sulaikytiems nepilnamečiams sudaryti sąlygas užsiimti laisvalaikio veikla, įskaitant pagal amžių jiems tinkamus žaidimus ir pramogas (PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 2 dalis);
- pareigos sulaikytas šeimas apgyvendinti atskirai, užtikrinant reikiamą privatumą (11 straipsnio 4 dalis); ir
- pareigos užtikrinti, kad sulaikytos moteriškos lyties prašytojos būtų apgyvendintos atskirai nuo vyriškos lyties prašytojų (11 straipsnio 5 dalis).

Išimtiniai atvejai, kuriais valstybės narės gali netaikyti šio nukrypimo nuo nuostatos: kai valstybės narės numato procedūras, kad pasienio punkte ar tranzito zonose valstybės narės nuspręstų a) dėl tarptautinės apsaugos prašymo, kuris pateiktas pasienyje ar tranzito zonoje, priimtino pagal PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnį; ir (arba) b) dėl prašymo esmės pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 8 dalį. Ši pastaroji nuostata yra susijusi su pagreitintomis procedūromis ir (arba) pasienyje ar tranzito zonose atliekamomis procedūromis pagal PSD (naujos redakcijos) 43 straipsnį.

Nepaisant to, kad šios išimtys yra siauros, reikia prisiminti, jog viena iš normų, pagal kurią nagrinėjamos sulaikymo sąlygos, būtent ES Chartijos 4 straipsnis / EŽTK 3 straipsnis, yra absoliuti. Negali būti pateisinama net ir laikina išimtis, kai ji kelia realų ES Chartijos 4 straipsnio ir (arba) EŽTK 3 straipsnio pažeidimo pavojų. Be to, nacionalinės valdžios institucijos privalo taikyti išimtis pagal proporcingumo principą. Todėl pagal PSD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 6 dalį priimtinas laikinas išimtis būtina aiškinti siaurai. Taigi, pavyzdžiui, jei sulaikymo sąlygos yra netinkamos todėl, kad iš nepilnamečių reikšmingą laikotarpį atimama galimybė pasinaudoti jų amžiui tinkama infrastruktūra ir aktyvaus poilsio vietomis, tai gali viršyti tai, kas leidžiama pagal direktyvą.

⁽³⁴³⁾ Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baidimą (CPT komitetas) pažymi, kad, valstybei nesuteikus atskiro būsto, reiškiami kaltinimai dėl netinkamo elgesio su moterimis, kurias sulaikymo vietoje saugo vyrai, taip pat dėl seksualinio priekabiavimo, įskaitant žodinių užgauliojimą su seksualinėmis užuominomis (CPT standartai, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2010).

5 dalis. Pažeidžiami prašytojai ir reglamentas „Dublinas III“

Šioje teisinės analizės dalyje paaiškinamos pažeidžiamų prašytojų apsaugos priemonės, taikomos reglamente „Dublinas III“ numatytų procedūrų, skirtų už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą atsakingai valstybei narei nustatyti, metu. Šios procedūros taikomos iki faktiško prašytojo perdavimo atsakingai valstybei narei momento arba nustačius, kad atsakinga yra ta valstybė, kurioje yra prašytojas. Ši dalis yra padalyta į septynis skirsnius, kaip nurodyta 16 lentelėje.

16 lentelė. 5 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
5.1	Ižanginis žodis	98
5.2	(Nelydimiems) nepilnamečiams suteiktos garantijos	101
5.3	Atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijai	103
5.4	Diskrecinės išlygos	109
5.5	Perdavimas	112
5.6	Sulaikymas	122
5.7	Veiksminga teisinė gynyba	123

5.1. Ižanginis žodis

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3 dalis „Už prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybė narė pagal reglamentą „Dublinas III““.

Skirtingai nuo PPD (naujos redakcijos) ir PSD (naujos redakcijos), reglamente „Dublinas III“⁽³⁴⁴⁾ nėra nuostatos, kurioje vardijami prašytojų, kurie gali būti pažeidžiami arba kuriems gali reikėti specialių garantijų, pavyzdžiai. Nelydimi nepilnamečiai yra vienintelė prašytojų kategorija, reglamente „Dublinas III“ aiškiai nurodyta kaip pažeidžiama⁽³⁴⁵⁾. Yra konkrečių nuostatų, skirtų (nelydimiems) nepilnamečiams, prašytojams, kuriems reikia sveikatos priežiūros paslaugų, ir prašytojams, kurie yra priklausomi nuo kitų asmenų⁽³⁴⁶⁾.

⁽³⁴⁴⁾ 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmenų be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija) (Reglamentas „Dublinas III“).

⁽³⁴⁵⁾ Žr. 13 konstatuojamąją dalį: „Be to, nelydimiems nepilnamečiams dėl ypatingo jų pažeidžiamumo turėtų būti nustatytos specialios procedūrinės garantijos.“

⁽³⁴⁶⁾ (Nelydimi) nepilnamečiai: 13 konstatuojamoji dalis, 6, 8 straipsniai ir 31 straipsnio 2 dalies c punktas. Asmenys, kuriems reikia fizinės ar psichikos sveikatos priežiūros: 31 straipsnio 2 dalies a punktas ir 32 straipsnis. Išlaikomi asmenys: 16 konstatuojamoji dalis ir 16 straipsnis.

Vis tik tai, kad reglamente tik nelydimi nepilnamečiai yra aiškiai nurodyti kaip pažeidžiami – ir konkrečiai nurodoma tik nepilnamečių, prašytojų, kuriems reikia sveikatos priežiūros paslaugų, ir išlaikomų asmenų padėtis, – nekliudo kitų kategorijų pažeidžiamiems asmenims reikalauti tam tikro dėmesio, pagalbos ir (arba) specialių garantijų pagal Dublino procedūras.

Pagal reglamento „Dublinas III“ 11 konstatuojamąją dalį, PSD (nauja redakcija) taikoma Dublino procedūroms ⁽³⁴⁷⁾. Tarptautinės apsaugos prašymą gaunanti valstybė narė prašytojui privalo sudaryti minimalias priėmimo sąlygas pagal PSD (naują redakciją). Jai nusprendus kreiptis į kitą valstybę narę su prašymu tą prašytoją perimti savo žinion ar jį atsiimti, tokia pareiga „baigiasi“ tik „prašančiajai valstybei narei faktiškai perdavus šį prašytoją“ ⁽³⁴⁸⁾. Be to, reglamento „Dublinas III“ 12 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad PPD (nauja redakcija) „turėtų būti taikoma kartu su nuostatomis dėl“ reglamentu „Dublinas III“ „reglamentuojamų procedūrinių garantijų ir nedarant poveikio toms nuostatomis“.

Galiausiai, PSD (naujos redakcijos) (žr. 4 dalį) ir PPD (naujos redakcijos) (žr. 7 dalį) nuostatos taikomos Dublino procedūroms ir „laikantis [tų] direktyv[ų] taikymo apribojimų“ ⁽³⁴⁹⁾. Taigi pagal šias direktyvas taikomos normos ir pareigos vienodai taikomos prašytojams Dublino procedūrų metu, įskaitant su prašytojais, kurie turi specialių priėmimo ir (arba) procesinių poreikių, susijusias nuostatas ⁽³⁵⁰⁾. Dėl to kiekviename Dublino procedūros etape valstybės narės privalo atsižvelgti į bet kokius specialius prašytojo priėmimo ir procesinius poreikius pagal PSD (naują redakciją) ir PPD (naują redakciją).

Dublino procedūra prasideda „kai tik valstybei narei pirmą kartą pateikiamas tarptautinės apsaugos prašymas“ ⁽³⁵¹⁾. Ją sudaro šie etapai: nustatoma atsakinga valstybė narė, priimamas sprendimas, ar perduoti atitinkamą asmenį, ar ne, ir, galiausiai, faktiškas prašytojo perdavimas arba valstybė, kurioje yra prašytojas, prisiima atsakomybę už prašymo nagrinėjimą ⁽³⁵²⁾. Procedūra taip pat gali būti susijusi su pakartotiniu perdavimu prašančiajai valstybei, jei perdavimas buvo atliktas klaidingai arba sprendimas perduoti buvo panaikintas teismo nutartimi ⁽³⁵³⁾.

Teisėtas atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijų taikymas nepilnamečių ir šeimos narių atveju – iš esmės 8–11 straipsniuose – gali būti itin svarbus vienai iš šių kategorijų priklausantiems prašytojams ⁽³⁵⁴⁾.

13 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad taikydamos reglamentą „Dublinas III“ valstybės narės visų pirma turėtų vadovautis vaiko interesais.

⁽³⁴⁷⁾ 11 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, turėtų būti taikoma atsakingos valstybės narės nustatymo pagal šį reglamentą procedūrai, laikantis tos direktyvos taikymo apribojimų.“

⁽³⁴⁸⁾ 2012 m. ESTT sprendimas *Cimade, op. cit.* (123 išnaša pirmiau), 61 punktas; taip pat žr. reglamento „Dublinas III“ 11 konstatuojamąją dalį.

⁽³⁴⁹⁾ 11 ir 12 konstatuojamosios dalys.

⁽³⁵⁰⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt., op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 70 punktas.

⁽³⁵¹⁾ Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 1 dalis.

⁽³⁵²⁾ Žr., EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3.1 skirsnis.

⁽³⁵³⁾ Žr. reglamento „Dublinas III“ 30 straipsnio 2 dalį; ir 2018 m. sausio 25 d. ESTT sprendimas *Bundesrepublik Deutschland / Aziz Hasan*, C-360/16, EU:C:2018:35.

⁽³⁵⁴⁾ Žr. 5.3 skirsnį.

Reglamento „Dublinas III“ 13 konstatuojamoji dalis

Kaip numatyta 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, valstybės narės, taikydamos šį reglamentą, pirmiausia turėtų vadovautis vaiko interesais. Vertindamos vaiko interesus, valstybės narės turėtų visų pirma deramai atsižvelgti į nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, saugumo ir apsaugos aspektus bei nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą, įskaitant jo patirtį. Be to, nelydimiems nepilnamečiams dėl ypatingo jų pažeidžiamumo turėtų būti nustatytos specialios procedūrinės garantijos.

Taip pat visų pirma turėtų būti laikomasi pagarbos šeimos gyvenimui principo.

Reglamento „Dublinas III“ 14 konstatuojamoji dalis

Kaip numatyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, taikydamos šį reglamentą, valstybės narės pirmiausia turėtų laikytis pagarbos šeimos gyvenimui principo.

Reglamento „Dublinas III“ 32 ir 39 konstatuojamosiose dalyse nustatyta, kad valstybėms narėms, taikant šį reglamentą, privaloma EŽTT praktika ir kad reglamentą reikėtų taikyti visapusiškai laikantis ES Chartijos 18 straipsnio ir teisių, kurios pripažįstamos pagal ES Chartijos 1, 4, 7, 24 ir 47 straipsnius⁽³⁵⁵⁾. Pagal nusistovėjusią ESTT praktiką ES antrinės teisės aktų normos, įskaitant reglamento „Dublinas III“ nuostatas, turi būti aiškinamos ir taikomos taip, kad tai atitiktų ES Chartija garantuojamas pagrindines teises⁽³⁵⁶⁾.

Nustačius, jog prašytojams reikia specialių procesinių garantijų pagal PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnį (žr. 3 dalį), jiems turi būti suteikta tinkama parama, kad visą Dublino procedūros laikotarpį jie galėtų naudotis reglamente „Dublinas III“ nustatytais teisėmis ir vykdyti jame nustatytas pareigas. Todėl gali prireikti konkrečios pagalbos, siekiant užtikrinti, kad tokie prašytojai pasinaudotų teise į informaciją (4 straipsnis) ir asmeninį pokalbį (5 straipsnis) pagal reglamentą „Dublinas III“. Todėl reglamento „Dublinas III“ 4 straipsnio 1 dalyje nustatytą taisyklę reikia įgyvendinti taip, kad būtų atsižvelgta į prašytojo specialius priėmimo poreikius. Aiškiai numatyta, kad „<...> po to, kai pateikiamas toks prašymas, prašytojas turi būti informuotas, be kita ko, apie atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus, asmens pokalbio surengimą ir galimybę pateikti informaciją kompetentingoms institucijoms“⁽³⁵⁷⁾. Pavyzdžiui, konkrečios pagalbos gali reikėti prašytojams, kurie yra patyrę traumą arba turi kitų psichikos sveikatos problemų arba turi kognityvinių mokymosi sunkumų.

31 straipsnyje išdėstytos nuostatos dėl keitimosi svarbia informacija prieš vykdant perdavimą. Pagal jį reikalaujama, kad prašytoją perduodančioji valstybė narė „praneša atsakingai valstybei narei tokius perduotino asmens duomenis, kurie yra tinkami, svarbūs ir būtini užtikrinti, kad kompetentingos institucijos pagal atsakingos valstybės narės nacionalinę teisę galėtų suteikti tam asmeniui tinkamą pagalbą, įskaitant skubią sveikatos priežiūrą, kad

⁽³⁵⁵⁾ Žr. 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 63 punktą.

⁽³⁵⁶⁾ Pagal analogiją dėl Reglamento „Dublinas II“ žr. 2011 m. ESTT (DK) sprendimą NS ir kt., *op. cit.* (16 išnaša pirmiau), 77 ir 99 punktus. Taip pat žr. 2017 m. ESTT sprendimą C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 59 punktą; ir 2019 m. ESTT (DK) sprendimą Jawo, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 78 punktą.

⁽³⁵⁷⁾ 2018 m. spalio 4 d. ESTT sprendimas Bahtiyar Fathi / Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, EU:C:2018:803, 48 punktą.

būtų apsaugoti jo svarbiausieji interesai, ir užtikrinti apsaugos bei šiuo reglamentu ir kitomis atitinkamomis teisinėmis priemonėmis prieglobsčio srityje suteiktų teisių tęstinumą“⁽³⁵⁸⁾.

Pagal reglamento „Dublinas III“ 32 straipsnio 1 dalį reikalaujama keisti „neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių, nėščių moterų, nepilnamečių bei asmenų, kurie buvo kankinti, išprievartauti ar patyrė kitokių formų sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą“, sveikatos duomenimis. Reikalaujama, kad tai būtų daroma „tik medicininės priežiūros ar gydymo tikslais“⁽³⁵⁹⁾.

5.2. (Nelydimiems) nepilnamečiams suteiktos garantijos

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3.4 skirsnis, dėl išsamios informacijos apie specialias procesines garantijas ir jų poveikį nepilnamečiams.

Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnyje išdėstytos „garantijos nepilnamečiams“, įskaitant nelydimus nepilnamečius. Sąvokos „nepilnamečis“ ir „nelydimas nepilnamečis“ yra apibrėžtos reglamento „Dublinas III“, kuris atitinka visus BEPS dokumentus, 2 straipsnio i ir j punktuose⁽³⁶⁰⁾.

Reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio i ir j punktai

i) nepilnamečis – jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės;

j) nelydimas nepilnamečis – nepilnamečis, į valstybių narių teritoriją atvykstantis nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką už jį atsakingo suaugusio asmens tol, kol toks suaugęs asmuo faktiškai ima jį prižiūrėti; prie jų priskiriami ir nepilnamečiai, atvykę ir be priežiūros palikti valstybių narių teritorijoje;

Pagal 13 konstatuojamąją dalį⁽³⁶¹⁾, kurioje nurodyta VTK ir ES Chartija, 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Vykdamos visas šiame reglamente numatytas procedūras, valstybės narės pirmiausia vadovaujasi vaiko interesais“⁽³⁶²⁾.

6 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „Valstybės narės užtikrina, kad visose šiame reglamente numatytose procedūrose nelydimam nepilnamečiui atstovautų ir (arba) padėtų atstovas“. Siekiant užtikrinti, kad kiekvienu atveju pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus ir kad jie būtų tinkamai įvertinti, nelydimo nepilnamečio atstovas turi „turėti kvalifikaciją ir kompetenciją, kad būtų užtikrinta, kad bus atsižvelgta į nepilnamečio interesus“⁽³⁶³⁾. Toks atstovas turi turėti „galimybę susipažinti su prašytojo byloje esančių atitinkamų dokumentų turiniu, įskaitant specialią atmintinę nelydimiems nepilnamečiams“.

⁽³⁵⁸⁾ Reglamento „Dublinas III“ 31 straipsnio 1 dalis.

⁽³⁵⁹⁾ Taip pat žr. 5.5 skirsinį.

⁽³⁶⁰⁾ PSD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d ir e punktai, PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio l punktas ir PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio k ir l punktai.

⁽³⁶¹⁾ 13 konstatuojamoji dalis cituojama 5.1 skirsnyje. Žr. 2013 m. ESTT sprendimo MA, BT ir DA, *op. cit.* (108 išnaša pirmiau), 57 punktą.

⁽³⁶²⁾ Dėl bendros vaiko interesų teisinės sąvokos analizės žr. 2.4 skirsinį.

⁽³⁶³⁾ Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 2 dalis.

Reglamente „Dublinas III“ nėra nustatytas terminas, iki kurio turėtų būti paskirtas atstovas, kad atstovautų nelydimam nepilnamečiui ir (arba) jam padėtų. Tačiau toks paskyrimas turėtų būti grindžiamas 2 straipsnio k punktu, kuriame nustatyta, kad atstovo tikslas – „padėti ir atstovauti nelydimam nepilnamečiui [Dublino procedūrose], siekiant užtikrinti vaiko interesus ir prireikus pasinaudoti nepilnamečio veiksnumu jo vardu“. Pagal PPD (naują redakciją) valstybės narės gali rinktis, ar nepilnametis turės teisę prašyti tarptautinės apsaugos savo vardu, ar per savo tėvus arba kitus suaugusius šeimos narius, arba pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką už jį atsakingą suaugusį asmenį, arba per atstovą (PPD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 3 dalis). Todėl prieš teikiant prašymą, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 1 dalį, gali tekti paskirti atstovą, jei pagal atitinkamos valstybės narės nacionalinę teisę nelydimas nepilnametis nėra teisiškai veiksnus to padaryti savo vardu.

Kai prašytojas yra nelydimas nepilnametis, teikiama informacija turi atitikti jo amžių. Komisijos reglamento 118/2014 ⁽³⁶⁴⁾ XI priede nurodytas bendrasis lankstinukas pagal reglamento „Dublinas III“ 4 straipsnio 3 dalį ir 34 konstatuojamąją dalį, kuriuo valstybės narės turėtų naudotis, kad informuotų nelydimus nepilnamečius apie procedūrą, laikydamosi reglamento „Dublinas III“ 4 ir 5 straipsnių.

6 straipsnio 3 dalyje nurodyti kai kurie veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant vaiko interesus.

Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 3 dalis

Įvertindamos vaiko interesus, valstybės narės glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje ir visų pirma tinkamai atsižvelgia į šiuos veiksnius:

- a) šeimos susijungimo galimybes;
- b) nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą;
- c) saugumo ir apsaugos aspektus, ypač jei nepilnamečiui kyla grėsmė, kad nepilnametis yra arba gali tapti prekybos žmonėmis auka;
- d) nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą.

Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 3 dalies d punkte nustatyta, kad, vertindamos vaiko interesus, valstybės narės deramai atsižvelgia į, be kita ko, „nepilnamečio pažiūras, atsižvelgdamos į jo amžių ir brandą“. Tai leistų daryti prielaidą, kad nepilnametis prašytojas turi būti apklaustas, kai laikoma, kad tai reikalinga, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą. Šis reglamento „Dublinas III“ aiškinimas atitiktų VTK 12 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta:

vaikui turi būti suteikta galimybė būti išklaustyta bet kokio jam svarbaus teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų numatyta tvarka ⁽³⁶⁵⁾.

⁽³⁶⁴⁾ 2014 m. sausio 30 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 39, 2014 2 8, p. 1).

⁽³⁶⁵⁾ Taip pat žr. VTK komiteto išvadas, priimtas 2018 m. rugsėjo 27 d., Y. B. ir N. S. / Belgija, komunikatas Nr. 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017, 8.7–8.8 punktus, kuriuose patvirtinama 5 metų amžiaus mergaitės teisė būti išklaustyta. 8.7 punkte išdėstyta: „<...> Tai, kad vaikas yra labai mažas arba pažeidžiamas (pvz., yra neįgalus, priklauso mažumos grupei, yra migrantas ir kt.), neatima iš jo teisės išsakyti savo pažiūras ar nuomonę ir nesumažina vaiko pažiūroms suteikiamos svarbos nustatant jo interesus.“ Taip pat žr. toliau išdėstytą 7.5.6 skirsnį.

VTK komiteto bendrajame komentare Nr. 12 nustatyta: „Konvencijos 12 straipsnis įtvirtina kiekvieno vaiko teisę laisvai reikšti savo pažiūras visais jį (ją) liečiančiais klausimais, taip pat teisę tinkamai atsižvelgti į vaiko pažiūras, atsižvelgiant į jo (jos) amžių ir brandumą⁽³⁶⁶⁾.“

6 straipsnio 4 dalyje numatyta ši nuostata:

Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 4 dalies pirmos dvi pastraipos

8 straipsnio taikymo tikslais valstybė narė, kurioje nelydimas nepilnametis pateikė tarptautinės apsaugos prašymą, kuo skubiau imasi atitinkamų veiksmų, kad nustatytų, ar valstybių narių teritorijoje esama nelydimo nepilnamečio šeimos narių, brolių ir (arba) seserų arba giminaičių, kartu saugodamos vaiko interesus.

Tuo tikslu ta valstybė narė gali pasitelkti tarptautines ar kitas atitinkamas organizacijas ir gali sudaryti palankesnes sąlygas nepilnamečiui pasinaudoti tokių organizacijų paieškos paslaugomis⁽³⁶⁷⁾.

Iš 6 straipsnio 4 dalies matyti, kad valstybės narės „Reglamento 8 straipsnio taikymo tikslais⁽³⁶⁸⁾ imasi atitinkamų veiksmų, kad nustatytų, be kita ko, taikydamos atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus, ar valstybių narių teritorijoje esama nelydimo nepilnamečio šeimos narių, brolių ir (arba) seserų arba giminaičių“.

„<...> kompetentingų institucijų darbuotojai, nagrinėjantys su nelydimais nepilnamečiais susijusius prašymus, turi būti tinkamai apmokyti ir toliau mokomi su specialiais nepilnamečių poreikiais susijusiais klausimais“⁽³⁶⁹⁾.

5.3. Atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijai

Tai, kad prašytojas yra pažeidžiamas, gali būti svarbu taikant už prašymo nagrinėjimą atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus⁽³⁷⁰⁾. Šių kriterijų hierarchija atspindi tai, kad pirmiausia turėtų būti atsižvelgta į vaiko interesus ir pagarbos šeimos gyvenimui principą (žr. 2.4, 5.1 ir 5.2 skirsnius)⁽³⁷¹⁾.

Pagal reglamento „Dublinas III“ 7 straipsnio 1 dalį kriterijai turi būti „taikomi tokia tvarka, kokia jie pateikti“ reglamento III skyriuje.

Pirmas kriterijus, 8 straipsnis, yra susijęs su nepilnamečiais.

⁽³⁶⁶⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12, *op. cit.* (195 išnaša pirmiau), 15 punktą. Daugiau informacijos apie vaiko teisę būti išklaustam pateikta 7.5.6 skirsnyje, tekstas 683 išnašoje.

⁽³⁶⁷⁾ Nepilnamečio atveju pagal reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio g punktą, kai prašytojas yra nepilnametis ar nesusituokęs, šeimos narys yra „tėvas, motina ar kitas suaugęs asmuo, atsakingas už prašytoją pagal valstybės narės, kurioje yra suaugęs asmuo, teisę arba praktiką“; o pagal 2 straipsnio h punktą „giminaičis – prašytojo suaugusi (-ęs) teta ar dėdė arba senelis ir (arba) senelė, esantys valstybės narės teritorijoje, neatsižvelgiant į tai, ar prašytojas yra nesantuokinis vaikas ar buvo įvaikintas, kaip apibrėžta nacionalinėje teisėje“.

⁽³⁶⁸⁾ 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimas *Tsegezab Mengesteab / Bundesrepublik Deutschland*, C-670/16, EU:C:2017:587, 87 punktą.

⁽³⁶⁹⁾ Reglamento „Dublinas III“ 6 straipsnio 4 dalis. Daugiau informacijos pateikta 5.3.1 skirsnyje, kuriame nagrinėjamas 8 straipsnis.

⁽³⁷⁰⁾ Dėl informacijos apie atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus žr. EASO, *Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3.6.2 skirsnis.

⁽³⁷¹⁾ Žr. 2019 m. balandžio 2 d. ESTT (DK) sprendimas *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie / H. ir R.*, sujungtos bylos C-582/17 ir C-583/17, EU:C:2019:280, 83 punktą.

Kiti trys straipsniai (9, 10 ir 11 straipsniai) yra susiję su prašytojais, kurių šeimos narys, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio g punktą, yra valstybėje narėje. Šie kriterijai yra viršesni už paskesnius kriterijus. Be to, „Kai dėl nėštumo, naujagimio, sunkios ligos, didelės negalios ar senyvo amžiaus prašytojas yra priklausomas nuo savo vaiko, brolio ir (arba) sesers arba tėvo ir (arba) motinos, teisėtai gyvenančių vienoje iš valstybių narių, pagalbos“, arba, atvirkščiai, „valstybės narės paprastai laiko kartu arba sujungia prašytoją“ su tuo šeimos nariu, kaip nurodyta privalomame taikyti atsakomybės nustatymo kriterijuje 16 straipsnio 1 dalyje ⁽³⁷²⁾.

5.3.1. Nepilnamečiai

Kaip minėta anksčiau, reglamento „Dublinas III“ 8 straipsnis yra pirmas kriterijus, kuris turi būti taikomas nustatant, kuri valstybė narė privalo nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą. 8 straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalys išdėstytos taip:

Reglamento „Dublinas III“ 8 straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalys

Nepilnamečiai

1. Jei prašytojas yra nelydimas nepilnametis, atsakinga valstybė narė yra ta, kurioje teisėtai yra nelydimo nepilnamečio šeimos narys arba nelydimo nepilnamečio brolis ir (arba) sesuo, jei tai atitinka nepilnamečio interesus. Jeigu prašytojas yra susituokęs nepilnametis, kurio sutuoktinis teisėtai nėra valstybių narių teritorijoje, atsakinga valstybė narė yra ta valstybė narė, kurioje teisėtai yra tėvas, motina ar kitas už nepilnametį pagal tos valstybės narės teisę arba praktiką atsakingas suaugęs asmuo arba brolis ir (arba) sesuo.
2. Kai prašytojas yra nelydimas nepilnametis, kitoje valstybėje narėje turintis teisėtai esantį giminaitį, ir, jei individualiai ištyrus nustatoma, kad tas giminaitis gali juo pasirūpinti, ta valstybė narė sujungia nepilnametį su jo giminaičiu ir yra atsakinga valstybė narė, jei tai atitinka nepilnamečio interesus.
3. Kai 1 ir 2 dalyse nurodytų šeimos narių, brolių ir (arba) seserų arba giminaičių yra daugiau nei vienoje valstybėje narėje, atsakinga valstybė narė nustatoma atsižvelgiant į nelydimo nepilnamečio interesus.
4. Nesant 1 ir 2 dalyse nurodyto šeimos nario, brolio ir (arba) sesers ar giminaičio, atsakinga valstybė narė yra ta, kurioje nelydimas nepilnametis yra pateikęs tarptautinės apsaugos prašymą, jei tai atitinka nepilnamečio interesus.

16 konstatuojamoji dalis, kurioje nustatyta, kad „Jei prašytojas yra nelydimas nepilnametis, aplinkybė, kad kitos valstybės narės teritorijoje yra juo pasirūpinti galintis šeimos narys arba giminaitis, taip pat turėtų tapti privalomu atsakomybės kriterijumi“, yra nurodyta 8 straipsnio 2 dalyje.

⁽³⁷²⁾ Reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnio 1 dalis. 16 straipsnis minimas ne reglamento III skyriuje, kuriame, vadovaujantis jo antrašte, išdėstyti atsakomybės kriterijai, o IV skyriuje dėl „išlaikomų asmenų ir diskrecinių išlygų“. Vis tik 16 konstatuojamojoje dalyje priklausomumo taisyklės apibūdinamos kaip „privalomas atsakomybės kriterijus“.

Sprendime byloje *MA, BT ir DA* ESTT konstatavo, kad aplinkybėmis:

kai nelydimas nepilnametis, kuris neturi kurioje nors valstybėje narėje teisėtai esančių šeimos narių, pateikė prieglobsčio prašymą daugiau nei vienoje valstybėje narėje, už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybė narė, kurioje nepilnametis yra po savo prieglobsčio prašymo pateikimo ⁽³⁷³⁾.

Įgyvendinimo reglamento (EB) Nr. 1560/2003 ⁽³⁷⁴⁾ (Dublino reglamentas), iš dalies pakeisto Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 118/2014 ⁽³⁷⁵⁾, 12 straipsnyje išdėstyta valstybių narių bendradarbiavimo ir konsultavimosi sistema ir konkrečios taisyklės, susijusios su atsakomybės už nelydimų nepilnamečių prašymų nagrinėjimą nustatymu, kurį atliekant pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus.

5.3.2. Šeimos gyvenimas

Pagal 14 konstatuojamąją dalį ⁽³⁷⁶⁾ reikalaujama, kad „taikydamos reglamentą [„Dublinas III“] valstybės narės visų pirma vadovaujasi vaiko interesais“.

Taigi reglamento „Dublinas III“ 9 straipsnis nustatyta:

Reglamento „Dublinas III“ 9 straipsnis Šeimos nariai, kurie yra tarptautinės apsaugos gavėjai

Jei prašytojas turi šeimos narį, kuriam leista kaip tarptautinės apsaugos gavėjui gyventi kurioje nors valstybėje narėje, nepaisant to, ar šeima buvo anksčiau sukurta kilmės šalyje, ta valstybė narė ir yra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, jei atitinkami asmenys tokį pageidavimą išreiškė raštu.

Tai reiškia, kad jei, pavyzdžiui, tarptautinės apsaugos Švedijoje prašančio nepilnamečio tėvams buvo leista gyventi Italijoje kaip tarptautinės apsaugos gavėjams ir tėvai neišreiškia savo noro raštu, Italijos negalima laikyti atsakinga už nepilnamečio tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą ⁽³⁷⁷⁾.

10 straipsniu taikomas toks pat principas, jei prašytojas turi šeimos narių, kurie kitoje valstybėje narėje yra tarptautinės apsaugos prašytojai.

⁽³⁷³⁾ 2013 m. ESTT sprendimas *MA, BT ir DA*, *op. cit.* (108 išnaša pirmiau), 67 punktą; taip pat žr. 8 straipsnio 4 dalį. Šią bylą ESTT nurodo kaip *MA ir kt.*, bet šiame dokumente ji nurodoma kaip *MA, BT ir DA*, siekiant ją atskirti nuo bylos *MA, SA ir AZ*, kurią ESTT taip pat nurodo kaip *MA ir kt.*

⁽³⁷⁴⁾ 2003 m. rugsėjo 2 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 222, 2003 9 5, p. 3). (Nuorodas į reglamento „Dublinas II“ 15 straipsnio 2 dalį reikia skaityti kaip nuorodas į reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnio 1 dalį.)

⁽³⁷⁵⁾ 2014 m. sausio 30 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 39, 2014 2 8, p. 1).

⁽³⁷⁶⁾ Visa citata pateikta 5.1 skirsnyje.

⁽³⁷⁷⁾ Tokio argumentavimo pavyzdį galima matyti 2016 m. spalio 26 d. Apeliacinio migracijos teismo (Švedija) sprendime MIG 2016:20.

Reglamento „Dublinas III“ 10 straipsnis Šeimos nariai, kurie yra tarptautinės apsaugos prašytojai

Jei prašytojas valstybėje narėje turi šeimos narį, dėl kurio tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo toje valstybėje narėje dar nepriimtas pirmas sprendimas iš esmės, ta valstybė narė ir yra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, jei atitinkami asmenys savo pageidavimą išreiškė raštu.

11 straipsnis yra susijęs su šeimos procedūra.

Reglamento „Dublinas III“ 11 straipsnis Šeimos procedūra

Jei keli šeimos nariai ir (arba) nepilnamečiai nesusituokę broliai ir (arba) seserys tarptautinės apsaugos prašymus pateikia toje pačioje valstybėje narėje vienu arba panašiu metu, kad atsakingos valstybės narės nustatymo procedūros būtų atliekamos kartu, ir jei dėl šiame reglamente nustatytų kriterijų taikymo jie būtų išskirti, atsakinga valstybė narė nustatoma vadovaujantis šiomis nuostatomis:

- a) atsakomybė už visų šeimos narių ir (arba) nepilnamečių nesusituokusių brolių ir (arba) seserų tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimą tenka tai valstybei narei, kuri pagal kriterijus yra atsakinga už didžiausio jų skaičiaus perėmimą savo žinion;
- b) jei tai netinka, atsakomybė tenka valstybei narei, kuri pagal kriterijus yra atsakinga už vyriausiojo iš šeimos narių pateikto prašymo nagrinėjimą.

Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 3 dalis Procedūros pradžia

Pagal šį reglamentą nepilnamečio, kuris lydi prašytoją ir kuris atitinka šeimos nario apibrėžtį, padėtis yra tokia pat, kaip ir jo šeimos nario padėtis, ir sprendimą dėl jo priima valstybė narė, atsakinga už to šeimos nario tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, net jeigu nepilnametis atskirai ir nėra prašytojas, jei tai atitinka nepilnamečio interesus. Ta pati nuostata taikoma vaikams, gimusiems prašytojui atvykus į valstybių narių teritoriją, ir inicijuoti naujos jų perėmimo savo žinion procedūros nereikalaujama.

Šiuo atžvilgiu ESTT konstatavo, kad iš reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 3 dalies formuluotės matyti, kad „tik jei nustatoma, jog toks vertinimas, atliekamas kartu su vaiko tėvų padėties nagrinėjimu, neatitinka vaiko interesų, dėl jo situacijos reikia spręsti atskirai nuo jo tėvų“⁽³⁷⁸⁾. ESTT nusprendė, kad ši išvada atitinka reglamento „Dublinas III“ 14–16

⁽³⁷⁸⁾ 2019 m. ESTT sprendimas M. A., S. A. ir A. Z., *op. cit.* (109 išnaša pirmiau), 88 punktas.

konstatuojamąsias dalis ir, be kita ko, 6 straipsnio 3 dalies a punktą ir 4 dalį, 8 straipsnio 1 dalį ir 11 straipsnį. Iš šių nuostatų matyti, kad šeimos gyvenimo gerbimas ir, visų pirma, šeimos vientisumo išsaugojimas iš esmės atitinka vaiko interesus⁽³⁷⁹⁾.

Teismas konstatavo, kad 20 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, „kad, nesant priešingų įrodymų, ši nuostata nustato prezumpciją, kad vaiko padėties vertinimas neatsiejamai nuo jo tėvų padėties atitinka vaiko interesus“⁽³⁸⁰⁾.

„Atsiėmimo“ procedūrų atveju, kai už prašymo nagrinėjimą atsakingos valstybės narės nustatymo procesas anksčiau buvo atliktas valstybėje narėje, kurios buvo paprašyta prašytoją atsiimti, ir ta valstybė pripažino, kad ji yra atsakinga už to prašymo nagrinėjimą, „nereikia iš naujo taikyti taisyklių, reglamentuojančių šios atsakomybės nustatymo procedūrą, kurias pirmiausia sudaro kriterijai, išdėstyti to paties reglamento III skyriuje“⁽³⁸¹⁾.

Kalbant apie atsakingos valstybės narės nustatymą, dviem kitomis reglamento „Dublinas III“ nuostatomis siekiama užtikrinti šeimos vienovės principo laikymąsi. Dėl daugiau informacijos žr. 5.3.3 skirsnį dėl išlaikomų asmenų ir 5.4 skirsnį dėl diskrecinių išlygų.

5.3.3. Išlaikomi asmenys

Reikalavimas paprastai prašytojus, kurie yra šeima, laikyti kartu arba sujungti taikomas ir išlaikomiems asmenims pagal 16 straipsnio 1 dalį⁽³⁸²⁾. 16 straipsnio 1 ir 2 dalys išdėstytos taip:

Reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnio 1 ir 2 dalys

1. Kai dėl nėštumo, naujagimio, sunkios ligos, didelės negalios ar senyvo amžiaus prašytojas yra priklausomas nuo savo vaiko, brolio ir (arba) sesers arba tėvo ir (arba) motinos, teisėtai gyvenančių vienoje iš valstybių narių, pagalbos, arba kai prašytojo vaikas, brolis ir (arba) sesuo arba tėvas ir (arba) motina, teisėtai gyvenantys vienoje iš valstybių narių, yra priklausomi nuo prašytojo pagalbos, valstybės narės paprastai laiko kartu arba sujungia prašytoją su tuo vaiku, broliu ir (arba) seserimi ar tėvu ir (arba) motina, jeigu šeimos ryšiai egzistavo kilmės šalyje, jeigu vaikas, brolis ir (arba) sesuo arba tėvas ir (arba) motina arba prašytojas sugeba pasirūpinti priklausomu asmeniu ir jeigu atitinkami asmenys savo pageidavimą išreiškė raštu.

2. Kai 1 dalyje nurodyti vaikas, brolis ir (arba) sesuo arba tėvas ir (arba) motina teisėtai gyvena kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje yra prašytojas, atsakinga valstybe nare laikoma ta, kurioje vaikas, brolis ir (arba) sesuo arba tėvas ir (arba) motina teisėtai gyvena, išskyrus atvejus, kai dėl savo sveikatos prašytojas ilgą laikotarpį negali keliauti į tą valstybę narę. Tokiu atveju atsakinga valstybė narė yra ta, kurioje jis būna. Tokiai valstybei narei nesukuriama pareiga į jos teritoriją pristatyti prašytojo vaiką, brolių ir (arba) seserį arba tėvą ir (arba) motiną.

⁽³⁷⁹⁾ 2019 m. ESTT sprendimas M. A., S. A. ir A. Z., *op. cit.* (109 išnaša pirmiau), 89 punktas.

⁽³⁸⁰⁾ *Ten pat*, 90 punktas.

⁽³⁸¹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas H. ir R., *op. cit.* (371 išnaša pirmiau), 67 punktas.

⁽³⁸²⁾ Taip pat žr. EASO, Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė, 2018 m., 3.6.3 skirsnis.

Pagal 16 konstatuojamąją dalį, jei egzistuoja nustatytos aplinkybės, 16 straipsnyje yra išdėstytas „privalomas atsakomybės kriterijus“⁽³⁸³⁾.

Vadovaudamasis atitinkama reglamento „Dublinas II“ 15 straipsnio 2 dalimi, ESTT nusprendė, kad marti, kuri turėjo „naują ir dėl sunkios ligos ir didelės negalios, atsiradusios po trečiojoje šalyje patirto traumą sukėlusio įvykio“, buvo priklausoma nuo ieškovės, savo anytos⁽³⁸⁴⁾. Reikia pažymėti, kad pagal reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnį priklausomumo išlygos taikymo sritis buvo susiaurinta ir apėmė tik vaikus, brolius ir (arba) seseris ir tėvus. Kitą priklausomumo situaciją reikėtų nagrinėti pagal 17 straipsnio 2 dalyje nustatytą diskrecinę išlygą.

Dublino įgyvendinimo reglamento⁽³⁸⁵⁾, iš dalies pakeisto Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 118/2014⁽³⁸⁶⁾, 11 straipsnyje išdėstyti veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant priklausomumo situacijas. Informacija, kuria reikia pasikeisti vertinant 16 straipsnio taikomumą, yra susijusi su „įrodytais šeimos ryšiais“, priklausomumo ryšiu, atitinkamo asmens gebėjimu pasirūpinti priklausomu asmeniu ir „prireikus su informacija, į kurią reikia atsižvelgti, siekiant įvertinti negebėjimą keliauti reikšmingą laikotarpį“⁽³⁸⁷⁾. Valstybėms narėms pateikiama Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 118/2014 VII priede nustatyta konsultacijų ir keitimosi informacija forma, kaip numatyta reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnio 4 dalyje. Informacija galima keisti ir kitomis priemonėmis, visų pirma pasitelkiant prašymus perimti savo žinion arba suteikti informaciją.

Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nusprendė, kad tuo atveju, kai gali būti padarytas poveikis teisės į šeimos gyvenimą laikymuisi ar vaiko interesams, su sprendimo perduoti priėmimu ir perdavimo vykdymu susijusias sąlygas turi vertinti valstybės narės ir kompetentingi teismai⁽³⁸⁸⁾. Šveicarijos federalinis administracinis teismas Sprendime dėl 16 straipsnio konstatavo, kad priklausomumo ryšys turi būti pagrįstas ir kad vien emocinė parama kriterijų neatitinka, jei ji nėra susieta su skubios ir esminės pagalbos poreikiu sunkios ligos ar negalios atveju⁽³⁸⁹⁾.

5.3.4. Teisę gyventi šalyje patvirtinantys dokumentai arba vizos

Pagal nacionalinę teisę arba ES ar tarptautinę viešąją teisę gali būti privaloma kai kuriems pažeidžiamiems prašytojams išduoti teisę gyventi šalyje patvirtinančius dokumentus, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio I punktą. Reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio I punktą apima bet kokius leidimus būti šalyje, net jei tokie leidimai yra laikini. Vienintelė išimtis yra „vazos ir leidimai gyventi šalyje, išduoti laikotarpiu, reikalingu atsakingai valstybei narei <...> nustatyti, arba nagrinėjant tarptautinės apsaugos prašymą ar prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje“.

⁽³⁸³⁾ Reglamento „Dublinas III“ 16 konstatuojamoji dalis išdėstyta taip: „Siekiant užtikrinti, kad būtų besąlygiškai laikomasi šeimos vientisumo ir vaiko interesų principo, dėl prašytojo nėštumo ar motinystės, sveikatos būklės arba senyvo amžiaus tarp prašytojo ir jo vaiko, brolio ir (arba) sesers ar tėvo ir (arba) motinos susiklostę priklausomumo santykiai turėtų tapti privalomu atsakomybės kriterijumi. Jei prašytojas yra nelydimas nepilnametis, aplinkybė, kad kitos valstybės narės teritorijoje yra juo pasirūpinti galintis šeimos narys arba giminaitis, taip pat turėtų tapti privalomu atsakomybės kriterijumi.“

⁽³⁸⁴⁾ Žr. 2012 m. lapkričio 6 d. ESTT sprendimas K / Bundesasylamt, C-245/11, EU:C:2012:685, 16 punktą.

⁽³⁸⁵⁾ Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, 2003 m., *op. cit.* (374 išnaša pirmiau). (Nuorodas į reglamento „Dublinas II“ 15 straipsnio 2 dalį reikia skaityti kaip nuorodas į reglamento „Dublinas III“ 16 straipsnio 1 dalį, kaip numatyta reglamento „Dublinas III“ II priedo atitikties lentelėje.)

⁽³⁸⁶⁾ Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, 2014 m., *op. cit.* (364 išnaša pirmiau).

⁽³⁸⁷⁾ Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, 2014 m., *op. cit.* (364 išnaša pirmiau), 11 straipsnio 6 dalis.

⁽³⁸⁸⁾ 2014 m. rugsėjo 17 d. Federalinio Konstitucinio Teismo (Vokietija) sprendimas 2 BvR 939/14, 16 punktą.

⁽³⁸⁹⁾ 2017 m. gegužės 11 d. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimas BVGE 2017 VI/5, 8.3.5 punktą.

Pagal reglamento „Dublinas III“ 12 straipsnį, jei prašytojas turi galiojantį teisę gyventi šalyje patvirtinantį dokumentą arba vizą, tą dokumentą ar vizą išdavusi valstybė narė yra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, jei netaikomi 8–11 straipsniai ar 16 straipsnis ir, atitinkamai, nėra atsakinga kita valstybė narė. Išduodančiajai valstybei atsakomybė tenka ir tuo atveju, jei teisę gyventi šalyje patvirtinantis dokumentas yra išduotas pateikus tarptautinės apsaugos prašymą (žr. 19 straipsnio 1 dalį).

2019 m. sprendime dėl perdavimo pagal Dublino procedūrą Šveicarijos federalinis teismas konstatavo, kad vadovaujantis EŽTK 4 straipsniu ir Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 14 straipsniu (³⁹⁰) kyla pareiga teisę gyventi šalyje patvirtinantį dokumentą išduoti prekybos žmonėmis aukoms, kurios nori bendradarbiauti baudžiamosiose bylose (³⁹¹). Tačiau teismas nesprenė dėl padarinių vykdant Dublino procedūrą.

5.4. Diskrecinės išlygos

Reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnyje išdėstytos dvi skirtingos diskrecinės išlygos. Pagal 17 straipsnio 1 dalį valstybė narė gali perimti atsakomybę nagrinėti prašymą, kuris buvo joje pateiktas, net jei ji nėra atsakinga už prašymo nagrinėjimą pagal reglamente „Dublinas III“ nustatytus kriterijus. Pagal 17 straipsnio 2 dalį valstybė narė tam tikromis sąlygomis gali prašyti kitos valstybės narės perimti prašytoją savo žinion, net jei ta kita valstybė narė nėra atsakinga pagal reglamente „Dublinas III“ nustatytus kriterijus.

5.4.1. 17 straipsnio 1 dalis

Reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

Reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalis

Nukrypdama nuo 3 straipsnio 1 dalies, kiekviena valstybė narė gali nuspręsti nagrinėti trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės jai pateiktą tarptautinės apsaugos prašymą net tada, kai ji pagal šiame reglamente nustatytus kriterijus neatsako už tokį nagrinėjimą.

Valstybė narė, kuri nusprendžia nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą pagal šią dalį, tampa atsakinga valstybe nare ir prisiima su ta atsakomybe susijusias pareigas.

[...]

Pagal reglamento „Dublinas III“ 17 konstatuojamąją dalį:

⁽³⁹⁰⁾ Šios konvencijos 14 straipsnyje nustatyta: „Šios Konvencijos Šalys išduoda aukoms pratęsiama leidimą gyventi susidarius vienai iš šių padėčių arba joms abiem: a) kompetentinga institucija mano, kad jų buvimas yra būtinas dėl asmeninių aplinkybių; b) kompetentinga institucija mano, kad jų buvimas būtinas dėl bendradarbiavimo su kompetentingomis institucijomis atliekant tyrimą ar baudžiamosiose bylose.“

⁽³⁹¹⁾ 2018 m. vasario 14 d. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimas 2C_373/2017.

Reglamento „Dublinas III“ 17 konstatuojamoji dalis

Valstybės narės turėtų galėti nesilaikyti atsakomybės kriterijų visų pirma dėl humanitarinių ir bendražmogiškų priežasčių, siekiant sujungti šeimos narius, giminaičius arba bet kokius kitus asmenis, susijusius šeimos ryšiais, ir išnagrinėti jose arba kitoje valstybėje narėje pateiktą tarptautinės apsaugos prašymą, net jei jos pagal šiame reglamente nustatytus privalomuosius kriterijus neįpareigotos atlikti tokio vertinimo.

ESTT, EŽTT ir valstybių narių teismai savo praktikoje pateikė keletą pavyzdžių, kai dėl prašytojo pažeidžiamumo buvo nagrinėjama 17 straipsnio 1 dalis. Tose bylose prašytojai buvo vaikai ⁽³⁹²⁾; sunkiomis ligomis sergantys prašytojai arba prašytojai, sergantys psichikos ar fizine liga arba turintys psichikos sutrikimų ⁽³⁹³⁾; išlaikomi asmenys ⁽³⁹⁴⁾; arba kiti šeimos nariai ⁽³⁹⁵⁾.

Tokiose situacijose, kai dėl reglamento „Dublinas III“ III skyriaus arba 3 straipsnio 2 dalies taikymo gali būti pažeistos pagrindinės pažeidžiamo prašytojo teisės, diskrecinėmis išlygomis pagal 17 straipsnio 1 dalį suteikiamas tokių pagrindinių teisių apsaugos mechanizmas.

Byloje *M. A., S. A. ir A. Z.* ESTT nusprendė:

17 straipsnio 1 [dalis] <...> yra neprivaloma, kiek ja kiekvienai valstybei narei paliekama savo nuožiūra nuspręsti nagrinėti jai pateiktą tarptautinės apsaugos prašymą, net jei tai daryti jai nepriklauso pagal <...> atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus. Beje, įgyvendinant šią teisę nenumatyta jokių ypatingų sąlygų <...> Šia teise siekiama kiekvienai valstybei narei leisti suverenai, vadovaujantis politiniais, humanitariniais ar praktiniais sumetimais, nuspręsti sutikti nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą, net jei pagal minėtame reglamente nustatytus kriterijus ji nėra už tai atsakinga ⁽³⁹⁶⁾.

Be to, ESTT pabrėžė: „Atsižvelgiant į valstybėms narėms taip suteiktą didelę diskreciją, būtent atitinkama valstybė narė turi nustatyti aplinkybes, kuriomis ji ketina pasinaudoti pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalyje numatytą diskrecinę išlygą suteikta teise“ ⁽³⁹⁷⁾.

Dėl aplinkybių, kuriomis prašytojo negalima perduoti dėl jo sveikatos būklės, ESTT byloje *C. K. ir kt.* ⁽³⁹⁸⁾ konstatavo:

⁽³⁹²⁾ Pavyzdžiui, byloje *Tarakhel / Šveicarija EŽTT (DK)* nustatė, kad pagal Dublino reglamentą Šveicarijos valdžios institucijos turėtų neperduoti prašytojų Italijai, jei jos mano, kad priimančioji šalis nevykdo savo pareigų pagal EŽTK (žr. 2014 m. EŽTT (DK) sprendimo *Tarakhel / Šveicarija, op. cit.* (47 išnaša pirmiau), 89–90 punktus). Taip pat žr. 2018 m. sausio 18 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimą *R (RSM, vaikas) / Secretary of State for the Home Department*, [2018] EWCA Civ 18.

⁽³⁹³⁾ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. ESTT sprendimo *C. K. ir kt., op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 88 punktą; 2015 m. birželio 30 d. EŽTT sprendimo *A. S. / Šveicarija*, Nr. 39350/13, 10–13 punktus.

⁽³⁹⁴⁾ Žr., pavyzdžiui, 2016 m. gegužės 15 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimo *W205 2104654-1*, AT:BVWG:2016:W205.2104654.1.00, 3.3 punktą. Šioje byloje teismas konstatavo, kad Austrijos valdžios institucijos privalo pasinaudoti savo diskrecija pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalį. Nyderlanduose Hagos teismas nusprendė, kad Nyderlandų valdžios institucijos nenagrinėjo, ar šiomis aplinkybėmis būtų tinkama pasinaudoti 17 straipsniu, ar ne. Žr. 2016 m. birželio 9 d. Hagos teismo (*Rechtbank Den Haag*, Nyderlandai) sprendimą *NL 16.1136 ir NL 16.1138*, NL:RBDHA:2016:6809.

⁽³⁹⁵⁾ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. kovo 8 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimą *W165 2135349-1*, AT:BVWG:2017:W165.2135349.1.00. Daugiau tokių bylų galima rasti čia: ECRE ir Europos prieglobsčio teisės tinklas, ECRE/ELENA teismų praktikos pastaba dėl Dublino reglamento taikymo šeimos susijungimo bylose, 2018 m. vasario mėn.

⁽³⁹⁶⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *M. A., S. A. ir A. Z., op. cit.* (109 išnaša pirmiau), 58 punktą. Taip pat žr. 2013 m. gegužės 30 d. ESTT sprendimo *Zuheyr Frayeh Halaf / Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet, C-528/11*, EU:C:2013:342, 36 punktą; ir 2018 m. ESTT sprendimo *Fathi, op. cit.* (357 išnaša pirmiau), 53 punktą.

⁽³⁹⁷⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *M. A., S. A. ir A. Z., op. cit.* (109 išnaša pirmiau), 59 punktą.

⁽³⁹⁸⁾ Daugiau informacijos šia tema pateikta 5.5.3 ir 5.5.4 skirsniuose.

Prireikus, jeigu prašančioji valstybė narė konstatuotų, kad susijusio prieglobsčio prašytojo sveikatos būklė greitai nepagerės arba kad ilgam sustabdžius procedūrą kiltų grėsmė, kad suinteresuotojo asmens sveikatos būklė pablogės, ji galėtų pasinaudoti reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalyje numatyta diskrecine išlyga ir pati išnagrinėti jo prieglobsčio prašymą <...> Tačiau tai nereiškia, kad minėta nuostata, atsižvelgiant į Chartijos 4 straipsnį, turi būti aiškinama kaip įpareigojanti šią valstybę narę taikyti minėtą išlygą tokioje situacijoje, kaip susiklostė pagrindinėje byloje ⁽³⁹⁹⁾.

Sprendime ESTT nustatė, kad „tokia situacija, kaip susiklostė pagrindinėje byloje“ buvo ta, kad prieš Aukščiausiajam Teismui išsiuntus nutartį ESTT, kad šis priimtų prejudicinį sprendimą, nacionalinės valdžios institucijos nebuvo užtikrinusios jokių atsargumo priemonių, nurodytų sprendimo 81–83 punktuose ⁽⁴⁰⁰⁾.

ESTT taip pat nagrinėjo situaciją, kai dėl prašytojo sveikatos būklės buvo draudžiama jį perduoti ir valstybė narė, kurioje yra prašytojas, vis tiek atsisakė pasinaudoti savo diskrecija priiimti atsakomybę pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalį. Tokiomis aplinkybėmis teismas patikslino, kad:

jeigu dėl susijusio prieglobsčio prašytojo sveikatos būklės prašančioji valstybė narė negalėtų jo perduoti iki reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 dalyje numatyto šešių mėnesių termino pabaigos, atsakinga valstybė narė būtų atleista nuo pareigos priimti suinteresuotąjį asmenį savo žinion, ir ši atsakomybė pereitų pirmajai valstybei narei, vadovaujantis šio straipsnio 2 dalimi ⁽⁴⁰¹⁾.

Kalbant apie teisę į veiksmingą teisių gynimo priemonę, susijusią su 17 straipsnio 1 dalimi, pagal reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalį nereikalaujama įtvirtinti kitos galimybės apskųsti sprendimą netaikyti diskrecinės išlygos. Tačiau tai taikoma „su sąlyga, kad šį sprendimą galima apskųsti pareiškiant skundą dėl sprendimo dėl perdavimo“, kad būtų išvengta kelių priemonių apskųsti Dublino sprendimus ⁽⁴⁰²⁾.

5.4.2. 17 straipsnio 2 dalis

Reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 2 dalyje nustatyta visiškai kitokia diskrecinė išlyga. Pagal ją valstybė narė gali paprašyti kitos valstybės narės prašytoją perimti savo žinion.

Reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 2 dalis

Valstybė narė, kurioje buvo paprašyta tarptautinės apsaugos ir vykdoma atsakingos valstybės narės nustatymo procedūra, arba atsakinga valstybė narė gali bet kuriuo metu iki tol, kol bus priimtas pirmas sprendimas iš esmės, paprašyti kitos valstybės narės perimti savo žinion prašytoją, kad suvienytų bet kuriuos asmenis, susijusius šeimos ryšiais, dėl humanitarinių priežasčių, ypač vadovaudamasi šeimos ar kultūriniais motyvais, net jei ta kita valstybė narė nėra atsakinga pagal 8–11 ir 16 straipsniuose nustatytus kriterijus. Atitinkami asmenys turi duoti rašytinį sutikimą.

⁽³⁹⁹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 88 punktas.

⁽⁴⁰⁰⁾ Ten pat, 81–83 punktai.

⁽⁴⁰¹⁾ Ten pat, 89 punktas. Taip pat žr. 5.5.3 skirsnį.

⁽⁴⁰²⁾ 2019 m. ESTT sprendimas M. A., S. A. ir A. Z., *op. cit.* (109 išnaša pirmiau), 76 ir 79 punktai.

Prašymas perimti savo žinion turi apimti visą turimą prašančiosios valstybės narės medžiagą, kad prašoma valstybė narė galėtų tinkamai įvertinti situaciją.

[...]

Nėra visiškai aišku, ar 17 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė nukrypti nuo atsakomybės kriterijų dėl šeimyninių priežasčių ir humanitarinių priežasčių arba tik dėl šeimyninių priežasčių. Tačiau šią nuostatą skaitant kartu su 17 konstatuojamąja dalimi, regis, aišku, kad šios nuostatos visa apimantis tikslas – sudaryti valstybėms narėms sąlygas gerbti šeimos gyvenimą ir sujungti šeimas, ir kad valstybėms narėms neleidžiama nukrypti nuo atsakomybės kriterijų vien tik dėl humanitarinių priežasčių.

17 straipsnio 2 dalies pirmoje pastraipoje numatyta pagarba šeimos gyvenimui plačiąja prasme. Jos taikymo sritis neapsiriboja priklausomumo situacijomis, nes yra nurodomos „humanitarinės priežastys, ypač vadovaujantis šeimos ar kultūriniais motyvais“, kai kriterijų taikymu šeimos vienovė nėra užtikrinama. Nuostatą skaitant kartu su 17 konstatuojamąja dalimi, aišku, kad siekiama sujungti šeimos narius, giminaičius ar bet kuriuos kitus šeimos ryšius, t. y. šeimą plačiąja prasme. Tačiau jos taikymas priklauso nuo atitinkamo asmens sutikimo ⁽⁴⁰³⁾.

5.5. Perdavimas

Į pažeidžiamo prašytojo specialiuosius poreikius reikėtų atsižvelgti prašymų perduoti, perimti savo žinion arba atsiimti procedūrų atveju ir faktiškai perduodant atitinkamą prašytoją, kaip išdėstyta toliau.

5.5.1. Prašymų siuntimas

Vykdamas Dublino procedūras reikėtų atsižvelgti į pažeidžiamo prašytojo specialiuosius poreikius siunčiant prašymą perimti savo žinion arba atsiimti. Valstybių narių valdžios institucijos ir teismai turi įvertinti prašytojo pateiktos informacijos turinį ir svarbą. Sprendime byloje *C. K. ir kt.* ESTT konstatavo:

kai prieglobsčio prašytojas, pasinaudojęs pagal reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnį užtikrinama veiksminga teisių gynimo priemonė, pateikia įrodymus, kaip antai dėl jo parengtas gydytojų pažymas, patvirtinančias itin sunkią jo sveikatos būklę ir tai, kad jį perdavus jo sveikatos būklė galėtų dar žymiai ir negrįžtamai pablogėti, susijusios valstybės narės institucijos, įskaitant ir jos teismus, negali nekreipti dėmesio į šiuos įrodymus. Atvirkščiai, priimdamos sprendimą dėl suinteresuotojo asmens perdavimo arba teismo atveju dėl sprendimo perduoti asmenį teisėtumo, jos privalo įvertinti tokių pasekmių atsiradimo riziką, jeigu vykdamas šį sprendimą galėtų būti konstatuotas nežmoniškas arba žeminantis elgesys su tokiu asmeniu ⁽⁴⁰⁴⁾.

⁽⁴⁰³⁾ Miunsterio administracinis teismas (Vokietija) nusprendė, kad perimti savo žinion paprašiusi valstybė narė neturi diskrecijos, ji yra įpareigota taikyti reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 2 dalį tais atvejais, kai ši valstybė narė anksčiau buvo už prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybė, bet buvo atleista nuo prievolės prašytoją perimti savo žinion arba jį atsiimti dėl to, kad laikas perduoti baigėsi pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalį. Žr. 2018 m. gruodžio 20 d. Miunsterio administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Münster*, Vokietija) nutartį 2 L 989/18.A.

⁽⁴⁰⁴⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 75 punktas.

Į specialiuosius poreikius būtina atsižvelgti, jei prašymas siunčiamas pagal 21 straipsnį (Komisijos įgyvendinimo reglamento 118/2014 I priedas) ir 23 arba 24 straipsnį (Komisijos įgyvendinimo reglamento 118/2014 III priedas) ⁽⁴⁰⁵⁾. Prie prašymo turi būti pridėtos prašytojo pateiktų svarbių dokumentų kopijos.

Kompetentingoms valdžios institucijoms priėmus sprendimą, gali paaiškėti, kad prašytojas yra pažeidžiamas ir turi specialiųjų poreikių. Kompetentingiems teismams per teismo procesą gali tekti atsižvelgti į tokias aplinkybes. Taip yra todėl, kad, kaip nusprendė ESTT, „prašytojas turi turėti galimybę pasinaudoti veiksminga ir sparčia teisių gynbos priemone, kuri leistų jam remtis aplinkybėmis, atsiradusiomis po sprendimo dėl perdavimo priėmimo jo atžvilgiu, jeigu atsižvelgimas į jas yra lemiamas, siekiant teisingai taikyti reglamentą „Dublinas III“ ⁽⁴⁰⁶⁾. Gali būti, kad, vertindama teisinę ir faktinę padėtį, priimančioji valstybė narė taip pat turės vertinti, ar ir kaip specialieji poreikiai yra tenkinami priimančiojoje valstybėje narėje.

Kai kurie nacionaliniai teismai yra nusprendę, kad, jei vertinimas buvo atliktas nesilaikant pareigų, kurias privaloma vykdyti pagal ES teisę ar viešąją tarptautinę teisę ir nacionalinę sistemą, teismas gali grąžinti sprendimą valdžios institucijoms, kad prieš priimdamos sprendimą perduoti jos įvertintų prašytojo poreikių pobūdį ir tai, ar tie poreikiai bus tenkinami priimančiojoje valstybėje narėje ⁽⁴⁰⁷⁾.

5.5.2. Atsiėmimo procedūros ir reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 5 dalis

Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 5 dalyje numatyta:

Reglamento „Dublinas III“ 20 straipsnio 5 dalis

Prašytoją, kuris atsakingos valstybės narės nustatymo metu atsiėmė pirmąjį kitoje valstybėje narėje pateiktą prašymą, yra kitoje valstybėje narėje be teisę gyventi šalyje patvirtinančio dokumento arba kuris joje pateikia tarptautinės apsaugos prašymą, laikydamasi 23, 24, 25 ir 29 straipsniuose nustatytų sąlygų, atsiima valstybė narė, kuriai tas tarptautinės apsaugos prašymas buvo pateiktas pirmiausiai, kad būtų baigta atsakingos valstybės narės nustatymo procedūra.

Tos pareigos nebelieka, kai valstybė narė, kurios prašoma užbaigti atsakingos valstybės narės nustatymo procedūrą, gali nustatyti, kad prašytojas tuo metu yra ne trumpiau kaip trims mėnesiams išvykęs iš valstybių narių teritorijos arba iš kitos valstybės narės yra gavęs teisę gyventi šalyje patvirtinantį dokumentą.

Prašymas, pateiktas pasibaigus nebuvimo laikotarpiui, nurodytam antroje pastraipoje, laikomas nauju prašymu, dėl kurio pradedama nauja atsakingos valstybės narės nustatymo procedūra.

⁽⁴⁰⁵⁾ Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, *op. cit.* (364 išnaša pirmiau).

⁽⁴⁰⁶⁾ Žr. 2018 m. ESTT sprendimas *Aziz Hasan*, *op. cit.* (353 išnaša pirmiau), 31 punktas.

⁽⁴⁰⁷⁾ Dėl sprendimų panaikinimo prekybos žmonėmis byloje, žr., pavyzdžiui, 2017 m. kovo 28 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimą W161 2149727-1/5E ua; ir 2017 m. rugpjūčio 24 d. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimą D-5920/2016. Pastarojo sprendimo 8 punkte taip pat konstatuojama, kad pagal viešąją tarptautinę teisę dėl prekybos žmonėmis aukų tenkančios bendrosios pareigos (įskaitant visų svarbių aplinkybių vertinimą, jei yra rimtų priežasčių manyti, kad asmuo tapo prekybos žmonėmis auka) yra taikomos Dublino procedūrose.

Atsiėmimo procedūrų atveju ESTT konstatavo, kad prašančioji valstybė narė neprivalo:

prieš kitai valstybei narei pateikdama prašymą atsiimti, remdamasi šiame reglamente įtvirtintais atsakomybės kriterijais, visų pirma tuo, kuris nurodytas minėto reglamento 9 straipsnyje, nustatyti, ar ta valstybė narė yra atsakinga už prašymo nagrinėjimą⁽⁴⁰⁸⁾.

Tačiau teismas pridūrė, kad:

šio reglamento 8–10 straipsniuose įtvirtintais atsakomybės kriterijais, siejamais su jo 13 ir 14 konstatuojamosiomis dalimis, siekiama padėti pirmiausia apsaugoti vaiko interesus ir atitinkamų asmenų šeimos gyvenimą, kuriuos, beje, užtikrina Pagrindinių teisių chartijos 7 ir 24 straipsniai. Šiomis aplinkybėmis vadovaujantis lojalaus bendradarbiavimo principu valstybė narė negali teisėtai pateikti prašymo atsiimti esant situacijai, kuriai taikoma šio reglamento 20 straipsnio 5 dalis, jeigu atitinkamas asmuo kompetentingai valdžios institucijai pateikė akivaizdžių įrodymų, kad pagal šiuos atsakomybės kriterijus ši valstybė narė turi būti laikoma už prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybe nare. Tokiu atveju, priešingai, minėta valstybė narė privalo pripažinti savo pačios atsakomybę⁽⁴⁰⁹⁾.

Šiomis aplinkybėmis reikėtų pažymėti, kad 20 straipsnio 5 dalis taikoma prašytojui, kuris valstybėje narėje pateikia tarptautinės apsaugos prašymą, atsiėmęs savo pirmą prašymą, kuris buvo pateiktas kitoje valstybėje narėje už prašymo nagrinėjimą atsakingos valstybės narės nustatymo proceso metu. Nors prašančioji valstybė narė paprastai neprivalo nustatyti prašomos valstybės narės atsakomybės, ji negali pateikti prašymo atsiimti, kai remiantis faktais jos pačios atsakomybė yra aiškiai nustatyta ir pagrįsta požymiais, susijusiais su vaiko interesais bei pagarba šeimos gyvenimui⁽⁴¹⁰⁾.

5.5.3. Perdavimo uždraudimas arba sustabdymas

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3.6 skirsnis „Sprendimo dėl perdavimo teisėtumas“.

ESTT nusprendė, kad, sprendžiant dėl sprendimo dėl perdavimo ar jau įvykdyto perdavimo teisėtumo, kankinimų, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas ar baudimas, kaip nustatyta ES Chartijos 4 straipsnyje, „yra esminės svarbos ir bendro bei absoliutaus pobūdžio, nes yra glaudžiai susijęs su Chartijos 1 straipsnyje nurodytu žmogaus orumo gerbimu“⁽⁴¹¹⁾. Jis toliau konstatavo, kad prašytojas gali būti perduotas pagal reglamentą „Dublinas III“ „tik užtikrinus sąlygas, kad suinteresuotajam asmeniui dėl šio perdavimo nebus realios grėsmės patirti nežmonišką ar žeminantį elgesį, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį“⁽⁴¹²⁾.

⁽⁴⁰⁸⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas H. ir R., *op. cit.* (371 išnaša pirmiau), 80 punktas.

⁽⁴⁰⁹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas H. ir R., *op. cit.* (371 išnaša pirmiau), 83 punktas.

⁽⁴¹⁰⁾ Ten pat, 83 punktas.

⁽⁴¹¹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas Jawo, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 78 punktas. Taip pat žr. 2017 m. ESTT sprendimo C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 59 punktą.

⁽⁴¹²⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 65 punktas.

Būtina pažymėti, kad:

Sąjungos teisė remiasi pamatine prielaida, pagal kurią kiekviena valstybė narė dalijasi su kitomis valstybėmis narėmis daugeliu bendrų vertybių, kuriomis pagrįsta Sąjunga, kaip aiškiai nurodyta ESS 2 straipsnyje, ir pripažįsta, kad kitos valstybės narės su ja jomis dalijasi. Ši prielaida suponuoja ir pateisina valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą pripažįstant šias vertybes, taigi ir laikantis Sąjungos teisės, kuri jas įgyvendina <...>, ir pasitikėjimą tuo, kad jų atitinkamos nacionalinės teisės sistemos galės užtikrinti lygiavertę ir veiksmingą Chartijoje pripažintų pagrindinių teisių apsaugą ⁽⁴¹³⁾.

Atitinkamai, vadovaujantis BEPS ir visų pirma reglamentu „Dublinas III“, darytina prielaida, kad elgesys su tarptautinės apsaugos prašytojais visose valstybėse narėse atitinka ES Chartijos, Pabėgėlių konvencijos ir EŽTK reikalavimus ⁽⁴¹⁴⁾. Ši prielaida taikoma visiems prašytojams, nesvarbu, ar jie yra pažeidžiami, ar ne.

Tačiau ESTT konstatuoja:

negalima atmesti galimybės, kad konkrečioje valstybėje narėje faktiškai gali kilti didelių [prieglobsčio] sistemos veikimo problemų, o tai reiškia, kad yra rimtas pavojus, jog perdavimo tokiai valstybei narei atveju su tarptautinės apsaugos prašytojais bus elgiamasi neatsižvelgiant į jų pagrindines teises ⁽⁴¹⁵⁾.

Tokiomis aplinkybėmis sprendimas perduoti prašytoją gali būti neteisėtas pagal ES Chartijos 4 straipsnį ⁽⁴¹⁶⁾.

Reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje kodifikuota ESTT praktika ⁽⁴¹⁷⁾, būtent precedentiniai sprendimai, priimti bylose *N. S. ir kt.* ⁽⁴¹⁸⁾. 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

Reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antra pastraipa

Jei prašytojo neįmanoma perduoti pirmajai paskirtai atsakinga valstybei narei, nes esama pagrįstų priežasčių manyti, kad tos valstybės narės prieglobsčio procedūra ir prašytojų priėmimo sąlygos turi sisteminių trūkumų, dėl kurių esama nežmoniško ar žeminančio elgesio, kaip apibrėžta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje, rizikos, atsakingos valstybės narės nustatymo procedūrą atliekanti valstybė narė toliau nagrinėja III skyriuje išdėstytus kriterijus, kad nustatytų, ar kita valstybė narė galėtų būti paskirta atsakinga.

ESTT sprendime, priimtame bylose *N. S. ir kt.*, pateikiamos kelios nuorodos į EŽTT sprendimą byloje *M. S. S. / Belgija ir Graikija* ⁽⁴¹⁹⁾. Abu sprendimai yra susiję su perdavimų

⁽⁴¹³⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 80 punktas.

⁽⁴¹⁴⁾ Ten pat, 82 punktas.

⁽⁴¹⁵⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 83 punktas. Taip pat žr. 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimo *Khadija Jafari ir Zainab Jafari*, C-646/16, EU:C:2017:586, 101 punktą.

⁽⁴¹⁶⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 83 punktas. Taip pat žr. 2017 m. ESTT sprendimo *Jafari*, *op. cit.* (415 išnaša pirmiau), 101 punktą.

⁽⁴¹⁷⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 86 punktas.

⁽⁴¹⁸⁾ 2011 m. ESTT (DK) sprendimas *N. S. ir kt.*, *op. cit.* (16 išnaša pirmiau).

⁽⁴¹⁹⁾ 2011 m. EŽTT (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija*, *op. cit.* (45 išnaša pirmiau).

taikant reglamentą „Dublinas II“ teisėtumu. Vienu iš pagrindinių klausimų, nagrinėtų EŽTT precedentiniame sprendime, buvo siekiama patikslinti, kokiomis aplinkybėmis valstybės narės yra visiškai atsakingos pagal EŽTK, kai taikoma Sąjungos teisė. Didžioji kolegija, pakartodama savo jurisprudenciją, aiškiai išdėsto, kad pagal EŽTK valstybė narė būtų visiškai atsakinga už visus veiksmus, kurie nepatenka į griežtų tarptautinių teisinių prievolių taikymo sritį, ypač kai ji naudojasi valstybės diskrecija⁽⁴²⁰⁾. Diskrecinės išlygos taikymas patenka į kiekvienos valstybės narės diskrecijos taikymo sritį⁽⁴²¹⁾.

Net jeigu nėra jokių sisteminių trūkumų, kaip tai suprantama pagal reglamentą „Dublinas III“, gali būti tokia individuali padėtis arba aplinkybės, kai negalima atmesti galimybės, kad dėl paties perdavimo ir (arba) konkrečių sąlygų, kurios egzistuoja valstybėje narėje, kuri iš pradžių nustatyta kaip atsakinga valstybė, galėtų kilti tikra ES Chartijos 4 straipsnio pažeidimo rizika. Savo požiūrį į ES Chartijos 4 straipsnį pagal reglamentą „Dublinas III“ ESTT toliau plėtojo⁽⁴²²⁾ sprendime byloje *Jawo*:

Nors reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antroje pastraipoje numatyta tik situacija, kokia buvo nagrinėta 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendime *N. S. ir kt. <...>*, t. y. kai reali grėsmė patirti nežmonišką ar žeminamą elgesį, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį, kyla dėl prieglobsčio procedūros ir tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygų sisteminių trūkumų valstybėje narėje, kuri pagal šį reglamentą paskirta atsakinga už prašymo nagrinėjimą, vis dėlto iš šio sprendimo 83 ir 84 punktų ir bendro bei absoliutaus šiame 4 straipsnyje numatyto draudimo pobūdžio išplaukia, kad prašytojo perdavimas tokiai valstybei narei neįmanomas tokiu atveju, kai yra rimta ir pagrįsta priežastis manyti, jog perduodant arba perdavus prašytojui kils tokia grėsmė⁽⁴²³⁾.

Taigi dėl prieglobsčio procedūros ar priėmimo sąlygų sisteminių trūkumų, kurie gali lemti nežmonišką ar žeminančią elgesį, kaip tai suprantama pagal ES Chartijos 4 straipsnį, riziką ar bet kokią kitą (individualią) padėtį, dėl kurios gali kilti tokia reali netinkamo elgesio rizika, perdavimas pagal reglamentą „Dublinas III“ gali tapti neteisėtas.

Dėl valstybėje narėje esančių sisteminių trūkumų arba dėl paties perdavimo ar sąlygų poveikio valstybėje narėje specialiųjų poreikių turintiems pažeidžiamiesiems prašytojams gali kilti netinkamo elgesio rizika, kaip tai suprantama pagal ES Chartijos 4 straipsnį, dėl jų asmeninių aplinkybių. Tai matyti ir iš minimalios reikšmingumo ribos, kuri turi būti pasiekta, kad elgesys patektų į ES Chartijos 4 straipsnio taikymo sritį, apibrėžties. Ją galima rasti EŽTT nusistovėjusioje teismo praktikoje, kurią taiko ESTT, kaip išdėstyta ES Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje⁽⁴²⁴⁾. Į asmenines aukos aplinkybes atsižvelgiama taip:

Netinkamas elgesys turi pasiekti minimalią reikšmingumo ribą, kad patektų į tos nuostatos taikymo sritį. Šios minimalios ribos vertinimas yra sąlyginis; tai priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinio ir psichinio poveikio ir tam tikrais atvejais lyties, amžiaus ir aukos sveikatos būklės⁽⁴²⁵⁾.

⁽⁴²⁰⁾ Ten pat, 338 punktas. Dėl daugiau informacijos apie sąsają tarp ES teisės ir EŽTTK aiškinimo žr. EASO, *Jvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą* teismams. Teisinė analizė, 2016 m., 3.4.1 skirsnis.

⁽⁴²¹⁾ 2011 m. EŽTT (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija*, *op. cit.* (45 išnaša pirmiau). 340 punkte EŽTT konstatuoja: „Teismas nusprendžia, kad pagal Dublino reglamentą Belgijos valdžios institucijos galėjo neperduoti prašytojo, jei jos manė, kad priimančioji šalis, būtent Graikija, nevykdo savo pareigų pagal Konvenciją. Galiausiai, Teismas nusprendžia, kad ginčijama priemonė, kurios ėmėsi Belgijos valdžios institucijos, iš esmės nepatenka į Belgijos tarptautinių teisinių prievolių taikymo sritį. Taigi šioje byloje lygiavertės apsaugos prezumpcija netaikoma.“

⁽⁴²²⁾ ESTT pirmą kartą nurodė draudimą perduoti dėl individualių priežasčių, dėl kurio gali kilti abejonių pagal ES Chartijos 4 straipsnį, 2017 m. ESTT sprendime *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 98 punktas.

⁽⁴²³⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 87 punktas.

⁽⁴²⁴⁾ Ten pat, 91 punktas; ir 2018 m. liepos 25 d. ESTT sprendimas *ML*, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, 91 punktas.

⁽⁴²⁵⁾ 2019 m. sausio 31 d. EŽTT (DK) sprendimas *Rooman / Belgija*, Nr. 18052/11, 141 punktas.

ESTT patikslino, kad ypač tuo atveju, kai prašytojas yra pažeidžiamas dėl sveikatos būklės, perduodančioji valstybė narė privalo išnagrinėti ne tik tai, ar prašytojas gali išverti tiesiogines perdavimo pasekmes, bet ir platesnį perdavimo poveikį jo būklei. Byloje *MP* ESTT konstatavo:

Chartijos 4 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad itin sunkios fizinės ar psichinės būklės trečiosios šalies piliečio išsiuntimas yra nežmoniškas ir žeminantis elgesys, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, jeigu dėl šio išsiuntimo kyla realus ir pagrįstas pavojus, kad jo sveikatos būklė gerokai ir nepataisomai pablogės ⁽⁴²⁶⁾.

Atsižvelgdamas į esminę ES Chartijos 4 straipsnio svarbą, teismas nusprendė, kad „reikia atsižvelgti į visas dideles ir nepataisomas pasekmes, kurių gali atsirasti dėl šio išsiuntimo“ ⁽⁴²⁷⁾. Iš tiesų, „ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ypač dideliame asmenų, patiriančių psichologinių kančių dėl kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio jų kilmės šalyje, kurios gali padidėti išsiuntimo atveju, pažeidžiamumui“ ⁽⁴²⁸⁾.

Byloje *C. K. ir kt.* ESTT nusprendė:

Todėl šios institucijos turi išsiaiškinti visas dideles abejones dėl perdavimo poveikio suinteresuotojo asmens sveikatos būklei. Šiuo atžvilgiu, konkrečiai kalbant apie psichinio pobūdžio susirgimą, negalima apsiriboti vien dėl susijusio asmens fizinio vežimo iš vienos valstybės narės į kitą atsirasiančiomis pasekmėmis, bet reikia atsižvelgti į visas dideles ir nepataisomas pasekmes, kurių gali atsirasti dėl šio perdavimo.

Tokiomis aplinkybėmis susijusios valstybės narės valdžios institucijos turi patikrinti, ar galima tinkamai ir pakankamai apsaugoti nagrinėjamo asmens sveikatos būklę imantis reglamente „Dublinas III“ numatytą atsargumo priemonių, ir prireikus jos turi jas įgyvendinti ⁽⁴²⁹⁾.

Dėl asmeninių aplinkybių, dėl kurių nustatoma, kad prašytojas turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) jam reikia specialių procesinių garantijų, jam taip pat gali kilti reali netinkamo elgesio, kuris prieštarauja ES Chartijos 4 straipsniui, rizika, jei jis perduodamas atsakingai valstybei narėi. Kadangi tokios asmeninės aplinkybės gali būti būdingos tik tam prašytojui, tokią realią netinkamo elgesio riziką būtina nustatyti tik individualiu atveju, o ne vadovaujantis sisteminais trūkumais, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalį. Reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalis bus taikoma esant sisteminių prieglobsčio procedūrų ir (arba) priėmimo sąlygų trūkumų, dėl kurių kyla netinkamo elgesio su pažeidžiamais prašytojais, kurie turi tokių pačių specialiųjų poreikių, rizika.

EŽTT byla *Tarakhel* ⁽⁴³⁰⁾ gali pasitarnauti kaip pavyzdys, iliustruojantis, kaip reikia vertinti konkrečias aplinkybes ir asmens pažeidžiamumą, nustatant ES Chartijos 4 straipsniui prieštaraujančio netinkamo elgesio riziką. EŽTT didžioji kolegija nusprendė, kad „dabartinės Italijoje esančios [daugiausia priėmimo sąlygų] padėties jokių būdu negalima lyginti su padėtimi, kuri egzistavo Graikijoje tuo metu, kai buvo priimamas sprendimas byloje

⁽⁴²⁶⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 41 punktas.

⁽⁴²⁷⁾ Ten pat, 42 punktas.

⁽⁴²⁸⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 42 punktas.

⁽⁴²⁹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 76 ir 77 punktai.

⁽⁴³⁰⁾ 2014 m. EŽTT (DK) sprendimas *Tarakhel / Šveicarija*, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau).

M. S. S.“⁽⁴³¹⁾. Vis tik, ji nusprendė, kad „galimybės, kad daugybė į tą šalį išsiųstų prieglobsčio prašytojų gali būti palikti be apgyvendinimo arba gali būti apgyvendinti perpildytose vietose be jokio privatumo ar netgi įkurdinti sveikatai žalingomis ir žiauriomis sąlygomis, negalima atmesti kaip nepagrįstos“⁽⁴³²⁾. Didžioji kolegija toliau konstatavo, kad šis „prieglobsčio prašytojų „specialios apsaugos“ reikalavimas yra itin svarbus, kai atitinkami asmenys yra vaikai, atsižvelgiant į jų specialiuosius poreikius ir nepaprastą pažeidžiamumą“⁽⁴³³⁾. Sprendime toliau konstatuojama:

jei prašytojai būtų grąžinti į Italiją Šveicarijos valdžios institucijoms iš pradžių negavus individualių garantijų iš Italijos valdžios institucijų, kad prašytojai bus perimti jos žinion atsižvelgiant į vaikų amžių ir tai, kad šeimos liktų kartu, būtų pažeistas Konvencijos 3 straipsnis⁽⁴³⁴⁾.

Sprendime byloje *Ilias ir Ahmed* EŽTT dar kartą reikšmingą dėmesį skyrė klausimui, ar prašytojai „galėtų būti laikomi itin pažeidžiamais, ir, jei taip, ar [priėmimo] sąlygos [, kurias jie patyrė] yra nesuderinamos su tokiu pažeidžiamumu tiek, kiek tokios sąlygos prilygsta nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui konkrečiai atsižvelgiant į prašytojus“⁽⁴³⁵⁾.

Realiai netinkamo elgesio rizika nebūtinai turi kilti perdavimo metu arba atvykimo į atsakingą valstybę narę dieną. Byloje *Jawo* ESTT nusprendė:

taikant minėtą 4 straipsnį neturi reikšmės, ar atitinkamam asmeniui rimta nežmoniško arba žeminamo elgesio grėsmė dėl perdavimo atsakingai valstybei narei, kaip tai suprantama pagal reglamentą „Dublinas III“, iškilus perdavimo momentu, per prieglobsčio procedūrą arba jai pasibaigus⁽⁴³⁶⁾.

Itin sunkios sveikatos būklės prašytojo perdavimas savaime galėtų suinteresuotajam asmeniui kelti realią nežmoniško ar žeminančio elgesio, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį, grėsmę, neatsižvelgiant į priėmimo ir paslaugų kokybę už prašymo nagrinėjimą atsakingoje valstybėje narėje⁽⁴³⁷⁾.

Valstybės narės turės įvertinti ne tik patį perdavimą ar sąlygas, kurių prašytojas galėtų tikėtis kaip tarptautinės apsaugos prašytojas atsakingoje valstybėje narėje, bet ir gyvenimo sąlygas, kurių prašytojas galėtų tikėtis kaip tarptautinės apsaugos gavėjas, jei jam toje valstybėje narėje būtų suteikta tarptautinė apsauga. ESTT konstatavo:

negalima visiškai atmesti, kad tarptautinės apsaugos prašytojas gali įrodyti, jog esama išimtinių su juo susijusių aplinkybių, kurios jo perdavimo valstybei narei, paprastai atsakingai už jo tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, atveju reikštų, kad jis dėl ypatingo savo pažeidžiamumo, nepriklausomai nuo savo valios ir asmeninio pasirinkimo, pateks į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, atitinkančią [ES Chartijos 4 straipsnio] kriterijus, po to, kai jam bus suteikta tarptautinė apsauga⁽⁴³⁸⁾.

⁽⁴³¹⁾ 2014 m. EŽTT (DK) sprendimas *Tarakhel* / Šveicarija, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau), 114 punktas.

⁽⁴³²⁾ Ten pat, 115 punktas.

⁽⁴³³⁾ Ten pat, 119 punktas.

⁽⁴³⁴⁾ Ten pat, 122 punktas.

⁽⁴³⁵⁾ 2019 m. EŽTT sprendimas *Ilias ir Ahmed*, *op. cit.* (52 išnaša pirmiau), 191 punktas.

⁽⁴³⁶⁾ Žr. 2019 m. ESTT (DK) sprendimo *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 88 punktą. Labai panašią tarptautinės apsaugos gavėjų normą teismas nustatė tos pačios dienos sprendime byloje *Ibrahim ir kt.* (2019 m. kovo 19 d. ESTT (DK) sprendimas *Bashar Ibrahim ir kt.* / Bundesrepublik Deutschland ir Bundesrepublik Deutschland / Taus Magamadov, sujungtos bylos C-297/17, C-318/17, C-319/17 ir C-438/17, EU:C:2019:219).

⁽⁴³⁷⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 73 punktas.

⁽⁴³⁸⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 95 punktas.

Kalbant apie nacionalinę teismų praktiką, Prancūzijos administracinis teismas panaikino sprendimą perduoti prašytoją iš Nigerijos Italijai pagal reglamentą „Dublinas III“, nes, be kita ko, priimant sprendimą nebuvo atsižvelgta į Italijos priėmimo sistemos sisteminius trūkumus. Teismas taip pat atsižvelgė į didelio nesaugumo padėtį, kurioje prašytoja anksčiau gyveno, dėl kurios ji tapo prostitucijos tinklo auka ir atsidūrė itin pažeidžiamoje padėtyje ⁽⁴³⁹⁾.

Nustačius didelę netinkamo elgesio, kuris prieštarauja ES Chartijos 4 straipsniui, riziką, kuri kyla dėl sisteminio trūkumo, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalį, arba dėl prašytojo individualių savybių, kompetentingos institucijos gali tą riziką pašalinti imdamosi tinkamų priemonių, kad patenkintų individualių prašytojų specialiuosius poreikius. Šiuo atžvilgiu ESTT nusprendė:

Iš tikrųjų, iš Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos matyti, kad iš principo pagal EŽTK 3 straipsnį Susitariančioji Valstybė neįpareigojama neišsiųsti ar negrąžinti asmens, jeigu šis gali keliauti, su sąlyga, kad būtų imtasi būtinų priemonių, tinkamų ir pritaikytų jo būsenai <...>.

Konkrečiau dėl aplinkybių, kai dėl psichikos problemų prieglobsčio prašytojui gali pasireikšti polinkis į savižudybę, Europos Žmogaus Teisių Teismas kelis kartus nusprendė, kad tai, jog asmuo, kurį nurodyta išsiųsti ar grąžinti, grasina nusižudyti, neįpareigoja Susitariančiosios Valstybės nevykdyti priemonės, kurią ji ruošiasi priimti, jeigu ji imasi konkrečių prevencinių priemonių <...> ⁽⁴⁴⁰⁾.

Todėl valstybės narės valdžios institucijos „turi išsiaiškinti visas dideles abejones dėl perdavimo poveikio suinteresuotojo asmens sveikatos būklei“ ⁽⁴⁴¹⁾. Tokiomis aplinkybėmis susijusios valdžios institucijos „turi patikrinti, ar galima tinkamai ir pakankamai apsaugoti nagrinėjamo asmens sveikatos būklę imantis reglamente „Dublinas III“ numatytų atsargumo priemonių, ir prireikus jos turi jas įgyvendinti“ ⁽⁴⁴²⁾. Dėl šių prevencinių priemonių ESTT pabrėžė, kad „perdavimą įgyvendinanti valstybė narė gali bendradarbiauti su atsakinga valstybe nare, kaip numatyta įgyvendinimo reglamento 8 straipsnyje, kad užtikrintų, jog susijęs prieglobsčio prašytojas gaus visas sveikatos priežiūros paslaugas perdavimo metu ir po perdavimo“ ⁽⁴⁴³⁾. Teismas gali nurodyti imtis pagalbinių priemonių arba taikyti konkrečius perdavimo metodus ⁽⁴⁴⁴⁾, kuriais būtų garantuota, kad perdavimas bus įvykdytas nekeliant tokio pažeidimo rizikos ⁽⁴⁴⁵⁾.

Jeigu dėl susijusio prieglobsčio prašytojo sveikatos būklės prašančioji valstybė narė negalėtų jo perduoti iki reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 dalyje numatyto 6 mėnesių termino pabaigos, atsakinga valstybė narė, kaip nurodyta 5.4 skirsnyje, būtų atleista nuo pareigos priimti suinteresuotąjį asmenį savo žinion, ir ši atsakomybė pereitų prašančiajai valstybei narei, vadovaujantis 29 straipsnio 2 dalimi ⁽⁴⁴⁶⁾.

⁽⁴³⁹⁾ 2018 m. lapkričio 9 d. Tulūzos administracinio teismo (Prancūzija) sprendimas 1805185 (santrauka anglų kalba).

⁽⁴⁴⁰⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 78 ir 79 punktai. Taip pat žr. 2016 m. spalio 4 d. EŽTT sprendimą Jihana Ali ir kt. / Šveicarija ir Italija, Nr. 30474/14; 2017 m. kovo 14 d. EŽTT sprendimą Ojei / Nyderlandai, Nr. 64724/10.

⁽⁴⁴¹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 76 punktas.

⁽⁴⁴²⁾ Ten pat, 77 punktas.

⁽⁴⁴³⁾ Ten pat, 80 punktas. Taip pat žr. 2018 m. gruodžio 4 d. Jungtinės Karalystės Aukštesniojo teismo sprendimą R (SM ir kt.) / Secretary of State for the Home Department (Dublino reglamentas – Italija), [2018] UKUT 429 (IAC). Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas byloje dėl pažeidžiamo prašytojo nusprendė, jog dėl to teismas nusprendė, kad Jungtinės Karalystės Vyriausybė turėtų siekti Italijos valdžios institucijų patikinimo, kad prieš vykdant perdavimą bus užtikrinta tinkama parama ir apgyvendinimas.

⁽⁴⁴⁴⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 84 punktas.

⁽⁴⁴⁵⁾ Taip pat žr. 5.5.4 skirsnį dėl perdavimo vykdymo taip, kad nebūtų pažeistas ES Chartijos 4 straipsnis.

⁽⁴⁴⁶⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 90 punktas.

Pagal reglamento „Dublinas III“ 17 straipsnio 1 dalį valstybė narė, nelaukdama, kol baigsis 6 mėnesių laikotarpis, gali nuspręsti prisiimti atsakomybę už prašymo nagrinėjimą⁽⁴⁴⁷⁾.

Dėl sisteminių trūkumų kilus netinkamo elgesio rizikai, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą, nustatančioji valstybė narė, vadovaudamasi ta pastraipa, turi toliau nagrinėti III skyriuje išdėstytus kriterijus, kad nustatytų, ar kitą valstybę narę galima paskirti atsakinga valstybe. Jei remiantis tais kriterijais neįmanoma perduoti jokiai valstybei narei arba pirmajai valstybei narei, kurioje buvo pateiktas prašymas pagal 3 straipsnio 2 dalies trečią pastraipą, nustatančioji valstybė narė tampa atsakinga valstybe nare.

5.5.4. Perdavimo vykdymas

Vykdydamos perdavimą valstybės narės, pagal reglamento „Dublinas III“ 24 konstatuojamąją dalį, turi užtikrinti, kad:

Reglamento „Dublinas III“ 24 konstatuojamoji dalis

prižiūrimas arba lydimas asmens perdavimas vyktų humaniškai, užtikrinant visapusišką pagarbą pagrindinėms teisėms ir asmens orumui, taip pat atsižvelgiant į vaiko interesus ir ypač atsižvelgiant į atitinkamos teismų praktikos pokyčius, visų pirma susijusių su perdavimu dėl humanitarinių priežasčių.

29 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje patvirtinama, kad jei „asmenys perduodami prižiūrint išvykimą arba palydint, valstybės narės užtikrina, kad perdavimas vyktų humaniškai, užtikrinant visapusišką pagarbą pagrindinėms teisėms ir asmens orumui“. Taigi gali tekti taikyti konkrečius perdavimo metodus, visų pirma pažeidžiamų asmenų atveju.

Be to, kai kurie perdavimai gali vykti tik tuo atveju, jei yra įvykdyti konkretūs reikalavimai, kuriais užtikrinama, kad būtų tenkinami specialieji prašytojo poreikiai, ypač reikalavimai, susiję su perdavimo poveikiu sveikatos būklei. Byloje *C. K. ir kt.* ESTT užsiminė apie konkrečius perdavimo metodus, be kita ko, konstatuodamas, kad:

perdavimą vykdanti valstybė narė turi taip sugebėti organizuoti perdavimą, kad, siekiant užkirsti kelią prieglobsčio prašytojo sveikatos būklės pablogėjimui arba smurto prieš save ar kitus asmenis naudojimui, gabenamą prieglobsčio prašytoją lydėtų tinkamas medikas, turintis reikalingą įrangą, išteklių ir vaistų⁽⁴⁴⁸⁾.

Siekiant patenkinti skubius specialiuosius poreikius ir apsaugoti žmogaus teises, reglamente „Dublinas III“ numatytas keitimasis informacija ir sveikatos duomenimis, siekiant užtikrinti, kad prieš perdavimą, perduodant ar po perdavimo būtų patenkinti specialieji poreikiai ir gerbiama pagrindinė teisė. Šiuo atžvilgiu 31 straipsnio 1 ir 2 dalys yra susijusios su keitimusi informacija.

⁽⁴⁴⁷⁾ Žr. 5.4 skirsnį dėl diskrecinės išlygos.

⁽⁴⁴⁸⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 81 punktas.

Reglamento „Dublinas III“ 31 straipsnio 1 ir 2 dalys Keitimasis svarbia informacija prieš perdavimą

1. Prašytoją arba kitą 18 straipsnio 1 dalies c arba d punkte nurodytą asmenį perduodančioji valstybė narė praneša atsakingai valstybei narei tokius perduotino asmens duomenis, kurie yra tinkami, svarbūs ir būtini užtikrinti, kad kompetentingos institucijos pagal atsakingos valstybės narės nacionalinę teisę galėtų suteikti tam asmeniui tinkamą pagalbą, įskaitant skubią sveikatos priežiūrą, kad būtų apsaugoti jo svarbiausieji interesai, ir užtikrinti apsaugos bei šiuo reglamentu ir kitomis atitinkamomis teisinėmis priemonėmis prieglobsčio srityje suteiktų teisių tęstinumą. Tie duomenys atsakingai valstybei narei perduodama per pagrįstą laikotarpį prieš perdavimą, kad būtų užtikrinta, jog jos kompetentingos institucijos pagal nacionalinę teisę turėtų pakankamai laiko imtis būtinų priemonių.

2. Perduodančioji valstybė narė perduoda atsakingai valstybei narei informaciją, kuri yra svarbi perduotino asmens teisėms apsaugoti ir skubiems specialiesiems poreikiams patenkinti (jei kompetentinga institucija pagal nacionalinę teisę turi tokią informaciją), visų pirma:

a) informaciją apie neatidėliotinas priemones, kurių turi imtis atsakinga valstybė narė siekdama užtikrinti, kad būtų tinkamai patenkinami perduotino asmens specialieji poreikiai, be kita ko, skubią sveikatos priežiūrą, kurios gali reikėti;

b) priimančiojoje valstybėje narėje esančių šeimos narių, giminaičių ar bet kokių kitų asmenų, susijusių šeimos ryšiais (jei tokių esama), kontaktinius duomenis;

c) nepilnamečių atveju – informaciją apie jų išsilavinimą;

d) prašytojo amžiaus nustatymą.

Duomenų apsaugos normos šiam keitimuisi informacija taikomos pagal 31 straipsnio 3 dalį. Jei būtina suteikti ar buvo suteikta medicininė priežiūra ar gydymas, 32 straipsnyje nurodytas keitimasis sveikatos duomenimis prieš vykdant perdavimą. Keičiantis informacija būtina naudoti Komisijos įgyvendinimo reglamento 118/2014 VI priede nurodytą formą, skirtą informacijai apie patį perdavimą perduoti⁽⁴⁴⁹⁾, kad būtų apsaugotos teisės ir skubūs perduotino asmens poreikiai. Informacija apie specialiuosius poreikius nurodoma tik tuo atveju, jei perduodant ar perdavus būtina imtis specialių priemonių. Informacija pateikiama tik perdavimo tikslais.

Reglamento „Dublinas III“ 32 straipsnio 1 dalis Keitimasis sveikatos duomenimis prieš perdavimą

Siekiant visų pirma neįgaliems asmenims, vyresnio amžiaus žmonėms, nėščioms moterims, nepilnamečiams, asmenims, patyrusiems kankinimus, išprievartavimą arba kitos sunkios formos psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, suteikti sveikatos priežiūros arba gydymo

⁽⁴⁴⁹⁾ Tai nustatyta Komisijos įgyvendinimo reglamente (ES) Nr. 118/2014, 2014 m., *op. cit.* (364 išnaša pirmiau).

paslaugas, perduodančioji valstybė narė praneša atsakingai valstybei narei informaciją, jei kompetentinga institucija pagal nacionalinę teisę turi tokią informaciją, apie specialiuosius perduotino asmens poreikius, kuri kai kuriais atvejais gali apimti duomenis apie to asmens fizinę ar psichinę būklę. Ta informacija perduodama bendroje sveikatos patikrinimo medicininėje pažymoje, pridodant būtinus dokumentus. Atsakinga valstybė narė užtikrina, kad tie specialieji poreikiai būtų tinkamai patenkinami, be kita ko, visų pirma teikiant būtinąją sveikatos priežiūrą, kurios gali prireikti.

Keičiantis sveikatos duomenimis būtina naudoti Komisijos įgyvendinimo reglamento 118/2014 IX priede nurodytą formą. ESTT pažymėjo:

Siekiant informuoti atsakingą valstybę narę apie tai, kad susijusiam prieglobsčio prašytojui atvykus į šią valstybę narę bus reikalinga medicininė priežiūra ir sveikatos paslaugas, taip pat pateikti visą reikšmingą informaciją apie jo susirgimą ir ateityje reikalingas sveikatos paslaugas, gali būti panaudota įgyvendinimo reglamento VI priede pateikta standartinė forma ir šio reglamento IX priede esanti bendra keitimosi sveikatos duomenimis forma. Tokiu atveju ši informacija turi būti perduota per pagrįstą laikotarpį iki perdavimo, kad atsakinga valstybė narė turėtų pakankamai laiko imtis reikiamų priemonių. Perduodančioji valstybė narė taip pat gali gauti iš atsakingos valstybės narės patvirtinimą, kad būtina priežiūra bus užtikrinta tik atvykus prašytojui.

Jeigu kompetentingas teismas konstatuoja, kad šių prevencinių priemonių pakanka tam, kad perduodant susijusį prieglobsčio prašytoją būtų užkirstas kelias bet kokiam realiam nežmoniško ar žeminančio elgesio pavojui, šis teismas turi imtis reikalingų priemonių, kad iki suinteresuotojo asmens perdavimo įsitikintų, jog prašančiosios valstybės narės institucijos jas įgyvendins. Jei reikia, iki perdavimo sveikatos būklė turi būti įvertinta iš naujo ⁽⁴⁵⁰⁾.

5.6. Sulaikymas

Kiti svarbūs leidiniai

- EASO, *Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2019 m.
- Europos teisės institutas, *Europos teisės instituto pareiškimas: prieglobsčio prašytojų ir neteisėtų migrantų sulaikymas ir teisės norma*, 2017 m., 4 skirsnis.

Reglamento „Dublinas III“ 28 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybės narės negali sulaikyti asmens vien dėl to, kad jam taikoma šiuo [Dublino reglamentu] nustatyta procedūra.“ 28 straipsnio 2 dalimi užtikrinama, kad sulaikymas yra tik kraštutinė priemonė. Ji išdėstyta taip:

⁽⁴⁵⁰⁾ 2017 m. ESTT sprendimas C. K. ir kt., *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 83 ir 84 punktai.

Reglamento „Dublinas III“ 28 straipsnio 2 dalis Sulaikymas

Jei nustatoma didelė rizika, kad asmuo pasislėps, valstybės narės gali sulaikyti atitinkamą asmenį, kad būtų užtikrintos perdavimo procedūros pagal šį reglamentą, individualiai įvertinus konkretų atvejį, ir tik jei sulaikymas yra proporcingas ir kitos švelnesnės alternatyvios prievartos priemonės negali būti veiksmingai taikomos.

Be to, 28 straipsnio 4 dalyje patikslinta: „Laikymo sąlygų ir sulaikytiems asmenims taikomų garantijų atveju, siekiant užtikrinti perdavimo atsakingai valstybei narei procedūras, taikomi Direktyvos 2013/33/ES 9, 10 ir 11 straipsniai.“ Tai reiškia, kad pažeidžiamų sulaikytųjų garantijos, kaip išdėstyta 4.8 skirsnyje, taikomos ir sulaikymo atveju pagal reglamento „Dublinas III“ 28 straipsnį.

Galiausiai, jei svarstoma sulaikymo galimybė, sulaikyti nurodanti ar sulaikymą patvirtinanti valdžios institucija ar teismas privalo atsižvelgti į pažeidžiamų prašytojų konkrečią padėtį ar jų specialiuosius poreikius.

Šveicarijos byla gali iliustruoti teisinius sunkumus, su kuriais susiduriama sulaikymo byloje, susijusiose su pažeidžiamais asmenimis. Šveicarijoje federalinis teismas nustatė, kad sprendimai sulaikyti šeimą byloje dėl Dublino perdavimo Norvegijai buvo neteisėti, net jeigu pirmasis bandymas perduoti nepavyko dėl bendradarbiavimo stokos. Valdžios institucija nurodė sulaikyti tėvą ir motiną ir nusprendė du vaikus įkurdinti jaunimo gerovės įstaigoje, kurioje buvo neleidžiama susisiekti su tėvais. Be to, motina buvo sulaikyta su naujagimiu, kad būtų apsaugoti vaiko interesai. Federalinis teismas konstatavo, kad sulaikymu ir globos sprendimais buvo pažeistas vaiko interesų principas ir tos priemonės buvo neproporcingos. Valdžios institucijos taip pat neįvertino sulaikymui alternatyvių priemonių ⁽⁴⁵¹⁾.

5.7. Veiksminga teisinė gynyba

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 3.8 skirsnis „Teisinės gynybos priemonės“ (pagal reglamentą „Dublinas III“).

Šiame skirsnyje nagrinėjami specialiųjų poreikių turinčių prašytojų veiksmingos teisinės gynybos reikalavimai pagal reglamentą „Dublinas III“. Informacija apie bet kokius pažeidžiamų prašytojų BEPS bendrus reikalavimus ir garantijas dėl teismo procesų pateikta šios teisinės analizės 8 dalyje.

⁽⁴⁵¹⁾ Žr. 2017 m. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimą 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (santrauka anglų kalba), *op. cit.* (264 išnaša pirmiau). Taip pat žr. 2015 m. birželio 17 d. Aukščiausiojo administracinio teismo (Čekija) sprendimą 1 Azs 39/2015-56 (santrauka anglų kalba). Čekijos Aukščiausiasis administracinis teismas nusprendė, kad šeimos, įskaitant nepilnametį, sulaikymas sulaikymo centre, kai kitos šeimos buvo perduotos į priėmimo centrą, reiškia, kad egzistavo sulaikymui alternatyvi priemonė, į kurią nacionalinė valdžios institucija privalėjo atsižvelgti, spręsdama, ar sulaikyti šeimą pagal reglamentą „Dublinas III“, ar ne.

Reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo, kuriam taikomas sprendimas dėl perdavimo, „turi teisę į veiksmingą teisės gynimo priemonę ir gali pateikti teismui skundą dėl sprendimo dėl perdavimo faktinių ir teisinių pagrindų arba prašyti jį peržiūrėti“⁽⁴⁵²⁾. Užtikrindami teisės gynimo priemonės veiksmingumą dėl pagal reglamentą „Dublinas III“ priimtų sprendimų, teismai turėtų atsižvelgti į pažeidžiamų prašytojų konkrečią padėtį arba asmenines aplinkybes.

5.7.1. Teisės gynimo priemonės taikymo sritis

Teisės gynimo priemonės taikymo sritis pagal 27 straipsnio 1 dalį yra išdėstyta reglamento „Dublinas III“ 19 konstatuojamojoje dalyje, kurioje nustatyta (paryškinta šiame tekste):

Reglamento „Dublinas III“ 19 konstatuojamoji dalis

Siekiant užtikrinti veiksmingą atitinkamų asmenų teisių apsaugą, reikėtų įtvirtinti teises garantijas ir teisę į veiksmingą teisės gynimo priemonę, kai priimami sprendimai dėl perdavimo atsakingai valstybei narei, laikantis visų pirma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio. Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi tarptautinės teisės normų, **veiksminga teisės gynimo nuo tokių sprendimų priemonė turėtų apimti tiek šio reglamento taikymo, tiek teisinių ir faktinių aplinkybių, susiklosčiusių valstybėje narėje, kuriai perduodamas prašytojas, vertinimą.**

Teisės gynimo priemonės, kuria gali pasinaudoti prašytojas pagal 27 straipsnio 1 dalį, kuri skaitoma kartu su 19 konstatuojamąja dalimi, taikymo sritis yra patikslinta ESTT praktikoje⁽⁴⁵³⁾. Taikymo sritis apima ir faktines, ir teises aplinkybes⁽⁴⁵⁴⁾. ESTT didžioji kolegija byloje *Ghezelbash* konstatavo, kad 27 straipsnio 1 dalies, kurioje numatyta teisė į veiksmingą teisinę gynybą, formuluotėje „neminimas joks argumentų, kuriais prieglobsčio prašytojas gali remtis savo skunde, apribojimas“⁽⁴⁵⁵⁾.

Kalbant apie teises aplinkybes, ESTT nusprendė, kad teisės gynimo priemonė turi „apimti tiek taisyklių, nustatančių atsakomybę nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymą, tiek [reglamente „Dublinas III“] numatytų procesinių garantijų užtikrinimo vertinimą“⁽⁴⁵⁶⁾. Kalbant apie pažeidžiamus prašytojus, teismui gali tekti nagrinėti, ar buvo atsižvelgta į jų specialius procesinius poreikius, jei tokių yra. Taikant atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijus ir priklausomumo bei diskrecines išlygas (atitinkamai 16 ir 17 straipsnius), gali būti apskūsti sprendimai dėl tariamo prašytojo teisės į šeimos gyvenimą, kuri garantuojama pagal ES Chartijos 7 straipsnį ir EŽTK 8 straipsnį, pažeidimo. Būtina pažymėti, kad bet koks reglamento „Dublinas III“, kaip ES antrinės teisės akto, taikymas turi atitikti ES Chartiją.

⁽⁴⁵²⁾ Taip pat žr. 2019 m. ESTT (DK) sprendimo *H. ir R.*, *op. cit.* (371 išnaša pirmiau), 38 punktą.

⁽⁴⁵³⁾ Žr., pavyzdžiui, 2018 m. ESTT sprendimo *Aziz Hasan*, *op. cit.* (353 išnaša pirmiau), 27–40 punktus; 2016 m. birželio 7 d. ESTT (DK) sprendimą *Mehrdad Ghezelbash / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-63/15, EU:C:2016:409; 2016 m. birželio 7 d. ESTT sprendimą *George Karim / Migrationsverket*, C-155/15, EU:C:2016:410.

⁽⁴⁵⁴⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 63 punktas.

⁽⁴⁵⁵⁾ 2016 m. ESTT (DK) sprendimas *Ghezelbash*, *op. cit.* (453 išnaša pirmiau), 36 punktas.

⁽⁴⁵⁶⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *H. ir R.*, *op. cit.* (371 išnaša pirmiau), 40 punktas. Taip pat tuo klausimu žr. 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimo *A. S. / Slovėnijos Respublika*, C-490/16, EU:C:2017:585, 27 ir 31 punktus; 2017 m. ESTT sprendimo *Mengesteab*, *op. cit.* (368 išnaša pirmiau), 44–48 punktus; 2017 m. spalio 25 d. ESTT sprendimo *Majid Shiri*, dar žinomas kaip *Madzhdi Shiri*, / *Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-201/16, EU:C:2017:805, 38 punktą.

Sprendimas sustabdyti arba uždrausti perdavimą gali priklausyti nuo atitinkamų individualių ir (arba) bendrų aplinkybių, prašytojo specialiųjų poreikių ir prašytojo pažeidžiamumo priežasties. Sprendime *C. K. ir kt.* ESTT nusprendė, kad:

jeigu prieglobsčio prašytojas teigia, jog už prašymo išnagrinėjimą atsakinga valstybė narė nėra jam saugi, kompetentingos valdžios institucijos ir teismas privalo ištirti visas negrąžinimo principo laikymuisi svarbias aplinkybes, taip pat atsižvelgti į prašytojo sveikatos būklę ⁽⁴⁵⁷⁾.

Todėl teismai privalo atsižvelgti į prašytojo asmeninę padėtį ir įvertinti, ar vien tai, kad tas asmuo yra perduodamas, gali savaime prieštarauti *negrąžinimo* principui. Pagal 19 konstatuojamąją dalį teismai taip pat privalo atsižvelgti į valstybės narės, kuriai prašytojas turi būti perduotas, teisinę ir faktinę padėtį. Vertinant faktinę padėtį, teismams gali tekti įvertinti ne tik sąlygas, kurių prašytojas galėtų tikėtis kaip tarptautinės apsaugos prašytojas, bet ir gyvenimo sąlygas, kurių prašytojas galėtų tikėtis kaip tarptautinės apsaugos gavėjas, jei jam toje valstybėje narėje būtų suteikta tarptautinė apsauga ⁽⁴⁵⁸⁾. Tai yra svarbu, nes teismams, kurie vertina valstybės faktinę padėtį dėl tarptautinės apsaugos prašytojų ir gavėjų, gali tekti atsižvelgti į asmenines aplinkybes, dėl kurių prašytojas tampa pažeidžiamas. Dėl šių priežasčių skundas dėl sprendimo perduoti teisėtumo nėra apribotas „sisteminiiais trūkumais“ pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą.

5.7.2. Įrodinėjimo standartai

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 5.8 skirsnis „Reglamentas „Dublinas III“ ir įrodymų vertinimas“, įskaitant 5.8.1 skirsnį „Įrodymų, susijusių su atsakingos valstybės narės nustatymo kriterijų taikymu, gavimas ir vertinimas“.

Visais atvejais, kai prašytojas kliaujasi realia netinkamo elgesio, kuris prieštarauja ES Chartijos 4 straipsniui, rizika dėl priėmimo sąlygų ir (arba) prieglobsčio procedūros normų, kyla klausimas dėl taikomo įrodinėjimo standarto. Tai susiję su prezumpcijos, kad atsakingoje valstybėje narėje laikomasi tarptautinės apsaugos prašytojo pagrindinių teisių, ginčijimo klausimu.

Įrodinėjimo standartas vertinant „sisteminius trūkumus“ pirmiausia buvo išdėstytas 2011 m. ESTT sprendime byloje *N. S. ir kt.*, susijusioje su reglamentu „Dublinas II“. ESTT konstatavo:

valstybės narės, įskaitant nacionalinius teismus, privalo neperduoti prieglobsčio prašytojo „atsakingai valstybei narei“ <...>, kai negali nežinoti, kad sisteminiai prieglobsčio procedūros ir prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų tokioje valstybėje narėje trūkumai ⁽⁴⁵⁹⁾ yra rimta ir pagrįsta priežastis manyti, jog prašytojui kils reali

⁽⁴⁵⁷⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 44 punktas.

⁽⁴⁵⁸⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 98 punktas.

⁽⁴⁵⁹⁾ Šiame sprendime „sisteminių trūkumų“ reikšmė prilyginama „sisteminiams trūkumams“ pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą, kurioje kodifikuojama ta teismo praktika. Daugiau informacijos apie sisteminius trūkumus pateikta 5.5.3 skirsnyje.

nežmoniško ar žeminamo elgesio grėsmė, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį ⁽⁴⁶⁰⁾.

Reglamento „Dublinas III“ atžvilgiu, vertindamas būsimą riziką, kuri gali kilti dėl prašytojo gyvenimo sąlygų, kurių jis gali tikėtis kaip tarptautinės apsaugos gavėjas, ESTT nusprendė:

kai teismas, kuriam paduotas skundas dėl sprendimo perduoti, turi informacijos, kurią atitinkamas asmuo pateikė siekdamas įrodyti tokios grėsmės buvimą, jis, remdamasis objektyviais, patikimais, tiksliais ir tinkamai atnaujintais duomenimis ir atsižvelgdamas į Sąjungos teisės garantuojamo pagrindinių teisių apsaugos lygį, turi įvertinti, ar esama sisteminių ar bendrųjų trūkumų arba trūkumų, paliečiančių tam tikras asmenų grupes ⁽⁴⁶¹⁾.

Taigi, regis, būtų teisinga teigti, kad teismai privalo įvertinti riziką, kylančią dėl bet kokio būsimos tarptautinės apsaugos suteikimo išsamiau ir atnaujintu pagrindu, prašytojui pateikus įrodymų, kurie gali patvirtinti tokią riziką, bet jie turi įvertinti riziką, kylančią dėl sisteminių trūkumų, kai jie negali nežinoti, kad tokia rizika gali kilti, net tuo atveju, kai prašytojas tokių įrodymų nepateikia.

Jei rizika yra susijusi su prašytojo asmenine situacija, apskritai jis turi pateikti su tokiomis individualiomis aplinkybėmis susijusius įrodymus, kurie pagrindžia išvadą, kad perdavimą reikėtų sustabdyti arba uždrausti, atsižvelgiant į jo individualias aplinkybes ir toje valstybėje narėje esančią bendrą padėtį. Dėl su sveikata susijusių klausimų ESTT nustatė:

kai prieglobsčio prašytojas, pasinaudojęs pagal reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnį užtikrinama veiksminga teisių gynimo priemone, pateikia įrodymus, kaip antai dėl jo parengtas gydytojų pažymas, patvirtinančias itin sunkią jo sveikatos būklę ir tai, kad jį perdavus jo sveikatos būklė galėtų dar žymiai ir negrįžtamai pablogėti, susijusios valstybės narės institucijos, įskaitant ir jos teismus, negali nekreipti dėmesio į šiuos įrodymus. Atvirkščiai, priimdamos sprendimą dėl suinteresuotojo asmens perdavimo arba teismo atveju dėl sprendimo perduoti asmenį teisėtumo, jos privalo įvertinti tokių pasekmių atsiradimo riziką, jeigu vykdant šį sprendimą galėtų būti konstatuotas nežmoniškas arba žeminantis elgesys su tokiu asmeniu ⁽⁴⁶²⁾.

Todėl tokiais atvejais prašytojas turi pateikti objektyvių įrodymų, kuriuos teismas privalo įvertinti, kad būtų nustatyta, ar sprendimas dėl perdavimo buvo teisingas arba ar perdavimą reikėtų uždrausti.

Jei teismas nusprendžia, jog yra pagrįstų priežasčių manyti, kad specialios grupės prašytojų prieglobsčio procedūroje ir (arba) priėmimo sąlygose yra sisteminių trūkumų, dėl kurių kyla nežmoniško arba žeminančio elgesio rizika, kaip tai suprantama pagal ES Chartijos 4 straipsnį, pavyzdžiui, šeimoms su kūdikiais, pakanka to, kad prašytojas įrodytų, jog jis priklauso tai rizikos grupei ir turi tokių pačių poreikių, nebent yra individualių aplinkybių, dėl kurių galima spręsti, kad atitinkamam asmeniui nekyla jokia reali netinkamo elgesio, kuris prieštarauja ES Chartijos 4 straipsniui, rizika. Toks atvejis, pavyzdžiui, buvo nagrinėjamas EŽTT byloje *Tarakhel* dėl šeimų su vaikais priėmimo sąlygų Italijoje ⁽⁴⁶³⁾.

⁽⁴⁶⁰⁾ Žr. 2011 m. ESTT (DK) sprendimas *N. S. ir kt.*, *op. cit.* (16 išnaša pirmiau), 94 punktas.

⁽⁴⁶¹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 90 punktas.

⁽⁴⁶²⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 75 punktas.

⁽⁴⁶³⁾ 2014 m. EŽTT (DK) sprendimas *Tarakhel / Šveicarija*, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau).

Pagal reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 2 dalį valstybės narės privalo „numatyti pagrįstą laiko tarpą, per kurį atitinkamas asmuo gali įgyvendinti teisę į veiksmingą teisės gynimo priemonę“. Sunkumai, su kuriais pažeidžiami prašytojai gali susidurti šiuo atveju, nesiskiria nuo tų sunkumų, su kuriais jie gali susidurti vykdant kitas procedūras pagal BEPS. Apskritai terminai (pagal PPD (naują redakciją) aptariami 8 dalyje. Tai taikoma ir garantijoms pasinaudoti (nemokama) teisine ir kalbine pagalba, kaip numatyta reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 5 ir 6 dalyse. Šios temos taip pat nagrinėjamos 8 dalyje. Joje tos temos nagrinėjamos iš PPD (naujos redakcijos), kuri iš esmės nesiskiria nuo reglamento „Dublinas III“ reikalavimų šioje srityje, perspektyvos.

6 dalis. Pažeidžiamumas, susijęs su priskyrimu prie tarptautinės apsaugos gavėjų ir jos pobūdžiu pagal PD (naują redakciją)

Šioje teisinės analizės dalyje siekiama nagrinėti, kokį poveikį tarptautinės apsaugos prašytojų pažeidžiamumas gali daryti sprendimui dėl tarptautinės apsaugos priskyrimo (PD (naujos redakcijos) I–VI skyriai). Joje taip pat nagrinėjamas tokio pažeidžiamumo poveikis sprendimams dėl tarptautinės apsaugos gavėjams suteiktos apsaugos pobūdžio (PD (naujos redakcijos) VII skyrius), taip pat trumpai apžvelgiamas tarptautinės apsaugos panaikinimas dėl klaidos, kuri buvo padaryta nustatant pažeidžiamumo faktus. 6 dalies struktūra išdėstyta 17 lentelėje.

17 lentelė. 6 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
6.1	Ižanginis žodis	128
6.2	Galimas pažeidžiamumo poveikis įrodymų ir patikimumo vertinimui	130
6.3	Persekiojimas ir didelė žala	137
6.4	Persekiojimą ar didelę žalą patyrę prašytojai	142
6.5	Persekiojimo priežastys	143
6.6	Apsaugos teikėjai ir pažeidžiamumas	145
6.7	Vidaus apsauga	148
6.8	Kai kurios konkrečios pažeidžiamumo kategorijos	149
6.9	Pažeidžiamumas ir tarptautinės apsaugos gavėjams suteiktos apsaugos pobūdis	162
6.10	Tarptautinės apsaugos panaikinimas dėl nustatant pažeidžiamumo faktus padarytos klaidos	166

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m.
- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m.

6.1. Ižanginis žodis

PD (naujos redakcijos) I–VI skyriuose, kuriuose nagrinėjamas priskyrimas tarptautinės apsaugos gavėjams, sąvoka „pažeidžiamumas“ nėra plėtojama⁽⁴⁶⁴⁾. Pavyzdžiui, VII skyriaus 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

⁽⁴⁶⁴⁾ Jei neįtraukiama nuoroda į pažeidžiamumą PD (naujos redakcijos) 36 konstatuojamojoje dalyje: „Šeimos nariams vien dėl jų giminystės su pabėgėliu ryšio paprastai gali grėsti tokie persekiojimo veiksmai, kurie gali būti pagrindu pabėgėlio statusui suteikti.“

PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalis

Igyvendindamos šio skyriaus nuostatas, valstybės narės atsižvelgia į specifinę pažeidžiamų asmenų, pvz., nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, neįgalių asmenų, vyresnio amžiaus asmenų, nėščių moterų, vienišų tėvų su nepilnamečiais vaikais, prekybos žmonėmis aukų, psichikos sutrikimų turinčių asmenų ir asmenų, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, padėtį.

VII skyrius susijęs su tarptautinės apsaugos pobūdžiu ir pagal PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 2 dalį yra taikomas „tiek pabėgėliams, tiek papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims“.

Neatsižvelgiant į PD (naują redakciją), konkrečios nuorodos į pažeidžiamus asmenis nėra susijusios su priskyrimu tarptautinės apsaugos gavėjams. Priešingai, kalbant apie tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimą, PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pažeidžiamų asmenų specialių priėmimo poreikių vertinimas „nedaro poveikio tarptautinės apsaugos poreikio vertinimui“ pagal PD (naują redakciją). Taigi tai, kad nustatoma, jog konkretus prašytojas turi specialių priėmimo poreikių, nebūtinai reiškia, kad jų nustatytas pažeidžiamumas turės įtakos tarptautinės apsaugos poreikio vertinimui ar to vertinimo rezultatui.

Vis dėlto įmanoma nustatyti konkrečius būdus, kuriais pažeidžiamumo aspektai gali daryti poveikį tarptautinės apsaugos prašymų vertinimui.

Kaip pavaizduota 17 lentelėje, 6 dalies struktūra ir skirsnių tvarka iš dalies grindžiama PD (naujos redakcijos) „bendra struktūra ir paskirtimi“⁽⁴⁶⁵⁾. Visų pirma šioje dalyje žvelgiama į galimą pažeidžiamumo poveikį įrodymų ir patikimumo vertinimui pagal 4 straipsnį (6.2 skirsnis). Toliau nagrinėjamas pabėgėlio apibrėžties pagrindinių reikalavimų taikymas pažeidžiamiesiems prašytojams, ypač persekiojimo aspektas, ir didelės žalos apibrėžtis, kaip atitinkamai išdėstyta 9 ir 15 straipsniuose (6.3 skirsnis). Kiti klausimai apima nuostatą, susijusią su tais, kurie jau patyrė persekiojimą arba didelę žalą, kaip išdėstyta 4 straipsnio 4 dalyje (6.4 skirsnis); penkias persekiojimo priežastis, kaip nustatyta 10 straipsnyje (6.5 skirsnis); apsaugos teikėjus, kaip išdėstyta 7 straipsnyje (6.6 skirsnis); ir tarptautinę apsaugą, kaip nurodyta 8 straipsnyje (6.7 skirsnis).

Atsižvelgiant į nebaigtinį požiūrį į individualias aplinkybes, išdėstytas PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalyje, kitame skirsnyje (6.8 skirsnis) siekiama išnagrinėti, kaip reikia taikyti kai kurias iš šių aplinkybių, būtent aplinkybes, susijusias su amžiumi, lytimi, seksualine orientacija, lytine tapatybe, sveikata, negalia ir psichikos sutrikimais, bei susijusias nuostatas.

Pažeidžiamumo poveikis sprendimams dėl tarptautinės apsaugos gavėjams suteiktos apsaugos pobūdžio yra 6.9 skirsnio tema. 6.10 skirsnyje trumpai apžvelgiamos situacijos, kai pažeidžiamumas buvo nustatytas klaidingai, pasekmės.

⁽⁴⁶⁵⁾ Žr., pavyzdžiui, 2013 m. lapkričio 7 d. ESTT sprendimo X, Y ir Z / Minister voor Immigratie en Asiel, sujungtos bylos C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720, 40 punktą.

6.2. Galimas pažeidžiamumo poveikis įrodymų ir patikimumo vertinimui

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m.
- EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 4 dalis ir 5.2 skirsnis.

Šiame skirsnyje siekiama panagrinėti kai kuriuos pagrindinius būdus, kuriais pažeidžiamumas gali daryti poveikį įrodymų ir patikimumo vertinimui.

6.2.1. Individualaus vertinimo principas

PD (naujoje redakcijoje) įtvirtintas pagrindinis principas yra individualaus vertinimo principas⁽⁴⁶⁶⁾. Jis išdėstytas PD (naujos redakcijos) 4 straipsnyje, kuris yra susijęs su tarptautinės apsaugos prašymo faktų ir aplinkybių vertinimu. 4 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

PD 4 straipsnio 3 dalis Faktų ir aplinkybių vertinimas

Tarptautinės apsaugos prašymas vertinamas išnagrinėjus kiekvieną atvejį individualiai ir atsižvelgiant į:

[...]

c) prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes, įskaitant tokius veiksnius kaip biografijos faktai, lytis ir amžius, kad pagal prašytojo asmenines aplinkybes būtų įvertinta, ar prieš jį vykdyti ar galimai vykdyti veiksmai galėtų būti laikomi persekiojimu arba didele žala;

ESTT turėjo galimybę apsvarstyti PD 4 straipsnio 3 dalies c punkto, kurio formuluotė yra tokia pati kaip PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkto, reikšmę. Sprendime byloje *A, B ir C* teismas aiškiai konstatavo, kad, atsižvelgiant į su prašymu susijusias asmenines ir bendras aplinkybes, būtina atsižvelgti „pirmiausia į **prašytojo pažeidžiamumą**, ir šį prašymą vertinti individualiai, atkreipiant dėmesį į kiekvieno prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes“⁽⁴⁶⁷⁾.

⁽⁴⁶⁶⁾ ESTT 2018 m. spalio 4 d. sprendime byloje *Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova ir Rauf Emin Oglu Ahmedbekov / Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-652/16, EU:C:2018:801*, 48 punkte nurodė, kad „remiantis suformuota jurisprudencija, bet kuris sprendimas dėl pabėgėlio ar papildomos apsaugos statuso suteikimo turi būti grindžiamas individualiu nagrinėjimu“. Ankstesniame punkte Teismas individualaus vertinimo principą susiejo su PD (naujos redakcijos) 13 ir 18 straipsniais, kurie skaitomi kartu su direktyvos 2 straipsnio d ir f punktuose nustatytais „pabėgėlio“ ir „papildomą apsaugą galinčio gauti asmens“ apibrėžtimis.

⁽⁴⁶⁷⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C, op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 70 punktas (paryškinta šiame tekste). Taip pat žr. 2015 m. vasario 26 d. ESTT sprendimo *Andre Lawrence Shepherd / Bundesrepublik Deutschland, C-472/13, EU:C:2015:117*, 26 punktą. Visa citata dėl prašymo pagrindimo pateikta 6.2.2 skirsnyje.

Taigi aišku, kad PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte nustatyta pareiga atsižvelgti į prašytojo „individualią padėtį“ ir „asmenines aplinkybes“ bei su prašymu susijusias bendras aplinkybes (⁴⁶⁸) apima aplinkybes, susijusias su „prašytojo pažeidžiamumu“ (⁴⁶⁹).

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte pateiktas nebaigtinis sąrašas „veiksnių, tokių kaip biografijos faktai, lytis ir amžius“, į kuriuos reikia atsižvelgti atliekant vertinimą (⁴⁷⁰). Todėl asmeninių aplinkybių, dėl kurių prašytojas tampa pažeidžiamas pagal PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnį ir PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąją dalį (⁴⁷¹), pavyzdžius taip pat galima tinkamai laikyti aplinkybėmis, į kurias reikės atsižvelgti vertinant prašymą. Taikydama ESTT argumentus byloje *A, B ir C*, valstybė narė turi užtikrinti, nesvarbu kokiu persekiojimo ar didelės žalos pagrindu kliaujamasi pagrindžiant prašymą, kad visuose vertinimo aspektuose būtų atsižvelgta į bet kokį pažeidžiamumą.

Be bendro teiginio, išdėstyto PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte dėl pareigos atsižvelgti į prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes, keliose kitose PD (naujos redakcijos) nuostatose išdėstytos tam tikros teisinės ir faktinės aplinkybės, kuriomis būtina atsižvelgti į prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes. Jos išdėstytos 18 lentelėje.

18 lentelė. Prašytojo „individuali padėtis ir asmeninės aplinkybės“ ir pažeidžiamumo aspektai pagal PD (naują redakciją)

Pažeidžiamumas / klausimas	Reikalavimas	PD (nauja redakcija)
Tarptautinės apsaugos prašymų vertinimas	Atsižvelgti į prašytojo „individualią padėtį ir asmenines aplinkybes, įskaitant <...> biografijos faktus, lytį ir amžių“	4 straipsnio 3 dalies c punktas
Nepilnamečiai	Pirmiausia atsižvelgti į vaiko interesus	18, 19, 27 ir 38 konstatuojamosios dalys, 25 straipsnis ir 31 straipsnio 4 ir 5 dalys
	Atsižvelgti į „specifines vaikų persekiojimo formas“	28 konstatuojamoji dalis ir 9 straipsnio 2 dalies f punktas (⁴⁷²)
Šeimos nariai	Atsižvelgti į „skirtingas priklausomumo aplinkybes“, „ypatingą dėmesį skiriant geriausiems vaiko interesams“	19 konstatuojamoji dalis
	„Šeimos nariams vien dėl jų giminystės su pabėgėliu ryšio paprastai gali grėsti persekiojimo veiksmai“	36 konstatuojamoji dalis
Lytis	Atsižvelgti į „specifines su lytimi susijusias persekiojimo formas“	9 straipsnio 2 dalies f punktas (⁴⁷³)
Vidaus apsauga	Atsižvelgti į prašytojo „asmenines aplinkybes“	8 straipsnio 2 dalis kartu su 8 straipsnio 1 dalimi (⁴⁷⁴)

⁴⁶⁸ Vadovaujantis PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalies a punktu, būtina atsižvelgti į bendras su prašymu susijusias aplinkybes, ir tai yra „pagrindas“, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punktą.

⁴⁶⁹ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. birželio 24 d. Užsieniečių bylų tarybos (*Raad voor Vreemdelingenbetwistingen* (RVV) / *Conseil du contentieux des étrangers* (CCE), Belgija) sprendimą 223 104.

⁴⁷⁰ PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę „turėtų būti deramai atsižvelgiama“ į klausimus, susijusius su prašytojo lytimi, įskaitant lyties tapatybę ir seksualinę orientaciją, „tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baime būti persekiojamam“.

⁴⁷¹ Šios nuostatos atitinkamai cituojamos šios teisinės analizės 3.1 ir 3.2 skirsniuose. Informacija apie asmenų, kurie turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymą pateikta 3 dalyje.

⁴⁷² Taip pat žr. 6.8.1.1 skirsinį.

⁴⁷³ Taip pat žr. 6.8.2 skirsinį.

⁴⁷⁴ Taip pat žr. 6.7 skirsinį dėl vidaus apsaugos.

Pažeidžiamumas / klausimas	Reikalavimas	PD (nauja redakcija)
Priklausymas tam tikrai socialinei grupei	Deramai atsižvelgti į „prašytojo lytį, įskaitant lyties tapatybę ir seksualinę orientaciją, <...> tiek, kiek [tai] yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baimė būti persekiojamam“	30 konstatuojamoji dalis ⁽⁴⁷⁵⁾
Prašytojas jau patyrė persekiojimą ar didelę žalą arba persekiojimo ar didelės žalos grėsmę	Tai yra „svarus argumentas, kad prašytojo baimė būti persekiojamam ar patirti didelę žalą yra pagrįsta, nebent esama svaraus pagrindo manyti, kad toks persekiojimas nepasikartos ar didelė žala nebus padaryta dar kartą“	4 straipsnio 4 dalis ⁽⁴⁷⁶⁾

Kai reikia vertinti tarptautinės apsaugos prašymą, svarbu atsižvelgti ir į PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalies a punktą.

PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalis

Valstybės narės imasi atitinkamų veiksmų, kad užtikrintų, jog asmeniniai pokalbiai vyktų tokiomis sąlygomis, kuriomis prašytojai galėtų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis. Tuo tikslu valstybės narės:

a) užtikrina, kad pokalbį vykdančias asmuo būtų kompetentingas atsižvelgti į prašymo asmenines ir bendras aplinkybes, įskaitant prašytojo kultūrinę kilmę, lytį, lytinę orientaciją, lytinę tapatybę ar pažeidžiamumą;

Be to, svarbu prisiminti, kad byloje *A, B ir C* ESTT pabrėžė, kad individualus vertinimas turi būti griežtai grindžiamas pagarba pagrindinėms teisėms. Taigi svarstydamas kompetentingų institucijų naudojamus metodus įrodymams vertinti, byloje *A, B ir C* teismas pabrėžė, kad tokie metodai:

turi atitikti direktyvų 2004/83 [PD] ir 2005/85 [PPD] nuostatas ir, kaip matyti atitinkamai iš šių direktyvų 10 ir 8 konstatuojamųjų dalių, Chartija garantuojamas pagrindines teises, kaip antai teisę į pagarbą žmogaus orumui, užtikrintą pagal Chartijos 1 straipsnį, ir teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, garantuojamą pagal šios Chartijos 7 straipsnį ⁽⁴⁷⁷⁾.

Vadovaujantis dokumentu *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, šie klausimai yra vieni iš svarbiausių klausimų, galinčių kilti vertinant pažeidžiamo prašytojo prašymą.

6.2.2. Tarptautinės apsaugos prašymo pagrindimas

Pažeidžiamumas gali daryti poveikį tam, **kaip** ir **kiek** galima tikėtis, kad prašytojas bendradarbiaus ir pagrįs savo tarptautinės apsaugos prašymą.

⁽⁴⁷⁵⁾ Taip pat žr. 6.8.2 ir 6.8.3 skirsnius.

⁽⁴⁷⁶⁾ Taip pat žr. 6.5 skirsnį dėl persekiojimo priežasčių.

⁽⁴⁷⁷⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 53 punktas. Taip pat žr. 2018 m. ESTT sprendimo *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 50 ir 55 punktus.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „valstybės narės **gali** laikyti, kad prašytojas privalo kuo greičiau pateikti visą informaciją tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti“ (paryškinta šiame tekste). Kalbant apie su laiku susijusį reikalavimą „kuo greičiau“, byloje *A, B ir C* ESTT konstatavo:

[PD] 4 straipsnio 1 dalyje numatytas reikalavimas „kuo greičiau“ pateikti visą informaciją, kurios reikia prašymui dėl tarptautinės apsaugos pagrįsti, sušvelninamas kompetentingoms valdžios institucijoms nustatytu reikalavimu – pagal [PPD] 13 straipsnio 3 dalies a punktą ir [PD] 4 straipsnio 3 dalį šios valdžios institucijos privalo vesti pokalbį atsižvelgdamos į asmenines ar bendrąsias su prieglobsčio prašymu susijusias aplinkybes, pirmiausia į prašytojo pažeidžiamumą, ir šį prašymą vertinti individualiai, atkreipdamos dėmesį į kiekvieno prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes.

Taigi laikyti, kad prieglobsčio prašytojas nėra patikimas tik dėl to, kad jis neatskleidė savo seksualinės orientacijos pirmą kartą, kai jam buvo suteikta galimybė paaiškinti persekiojimo priežastis, reikštų nekreipti dėmesio į nurodytą reikalavimą ⁽⁴⁷⁸⁾.

Išties, PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad pažeidžiamiesiems prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, „turėtų būti suteikta tinkama parama, be kita ko, skirta **pakankamai laiko**, kad jiems būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų <...> pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti“ ⁽⁴⁷⁹⁾.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje nustatyta: „Valstybės narės pareiga – bendradarbiaujant su prašytoju įvertinti atitinkamą su prašymu susijusią informaciją.“ Pagrįsdami savo prašymą, pažeidžiami prašytojai gali susidurti su tam tikrais sunkumais. ESTT labai aiškiai konstatavo, kad valstybė narė turi aktyviai bendradarbiauti padėdama prašytojams įveikti tokius sunkumus:

Todėl šis reikalavimas, kad valstybės narės bendradarbiautų, praktiniu požiūriu reiškia, kad jeigu dėl kurios nors priežasties tarptautinės apsaugos prašytojo pateikti įrodymai nėra išsamūs, nauji ar reikšmingi, būtina, kad atitinkama valstybė narė tame procedūros etape aktyviai bendradarbiautų su prašytoju, kad būtų galima surinkti visus prašymui pagrįsti būtinus įrodymus. Be kita ko, valstybei narei gali būti paprasčiau nei prašytojui gauti tam tikrus dokumentus ir su jais susipažinti ⁽⁴⁸⁰⁾.

Pareiga bendradarbiauti vertinant tarptautinės apsaugos prašyme pateiktą informaciją taip pat užtikrinama specialiomis procesinėmis garantijomis, kurios numatytos tam tikriems pažeidžiamiesiems prašytojams pagal PPD (naują redakciją) ⁽⁴⁸¹⁾.

Pagal PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnio 2 dalį valstybės narės gali laikyti, kad prašytojas privalo pateikti turimus pareiškimus ir visus dokumentus dėl, be kita ko, tarptautinės apsaugos prašymo priežasčių. Kai valstybės narės taiko tokią pareigą ir kai

⁽⁴⁷⁸⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 70–71 punktai. Taip pat žr. 7.2 skirsnį dėl tinkamos paramos ir pakankamo laikotarpio, susijusio su PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąja dalimi; ir 2014 m. ESTT generalinės advokatės Sharpston išvados byloje *A, B ir C*, *op. cit.* (71 išnaša pirmiau), 81 punktą dėl to, kaip svarbu gauti pareiškimus, ypač tada, kai vienintelis seksualinės orientacijos įrodymas yra paties prašytojo pareiškimas.

⁽⁴⁷⁹⁾ Paryškinta šiame tekste. Daugiau informacijos pateikta 7.2 skirsnyje.

⁽⁴⁸⁰⁾ 2012 m. lapkričio 22 d. ESTT sprendimas *M. M. / Minister for Justice, Equality and Law Reform, Airiją, Attorney General*, C-277/11, EU:C:2012:744, 66 punktas; taip pat žr. EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., p. 56.

⁽⁴⁸¹⁾ Žr., pavyzdžiui, PPD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 3 dalies d punktą, 15 straipsnio 3 dalies e punktą ir 25 straipsnį. Daugiau informacijos pateikta 7 dalyje. Taip pat žr. EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 5.2.3 skirsnis dėl prašymo pagrindimo su nepilnamečiais susijusiose bylose.

prašytojo pareiškimų aspektai nėra pagrįsti dokumentais ar kitais įrodymais, PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalį, kurioje apibrėžtos sąlygos, kuriomis prašytojas neprivalo pagrįsti savo pareiškimų aspektų dokumentais ar kitais įrodymais, reikia taikyti itin atsargiai.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalis Faktų ir aplinkybių vertinimas

Kai valstybės narės taiko principą, pagal kurį prašytojas privalo pagrįsti tarptautinės apsaugos prašymą, ir kai prašytojo pareiškimų faktai nepagrįsti dokumentais ar kitais įrodymais, tokių faktų nereikia patvirtinti, jei įvykdomos šios sąlygos:

- a) prašytojas nuoširdžiai stengėsi pagrįsti savo prašymą;
- b) pateikta visa prašytojo turima informacija ir tinkamai paaiškinta, kodėl nepateikta kita svarbi informacija;
- c) prašytojo pareiškimai yra nuoseklūs ir logiški bei neprieštaruoja turimai specifinei ir bendrai informacijai, susijusiai su prašytojo byla;
- d) prašytojas paprašė tarptautinės apsaugos kiek įmanoma anksčiau, nebent jis gali nurodyti tinkamą priežastį, dėl ko to nepadarė; ir
- e) yra nustatyta, kad prašytojas bendrai yra patikimas.

Nustatant, ar vykdomos PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalies a–e punktuose išdėstytos bendrosios sąlygos ⁽⁴⁸²⁾, reikia atsižvelgti ir į pažeidžiamų prašytojų asmenines aplinkybes. Pavyzdžiui, PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalies b punkte nustatyta sąlyga, kad prašytojas turi pateikti visą turimą svarbią informaciją, yra sąlyga, dėl kurios pažeidžiamiesiems prašytojams gali kilti sunkumų dėl jų asmeninių aplinkybių, pvz., intelekto sutrikimų, psichikos sveikatos būklės, traumos ar gėdos ⁽⁴⁸³⁾. Siekiant įvertinti, ar pagal 4 straipsnio 5 dalies b punktą „tinkamai paaiškinta, kodėl nepateikta kita svarbi informacija“, reikės atsižvelgti į prašytojo pažeidžiamumą ⁽⁴⁸⁴⁾.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalies c punkte nustatyta, kad valstybė narė turi įvertinti, ar prašytojo pareiškimai yra „nuoseklūs ir patikimi bei neprieštaruoja turimai specifinei ir bendrai informacijai, susijusiai su prašytojo atveju“. Vėlgi, tai vertindama valstybė narė turi atsižvelgti į jo asmenines aplinkybes ⁽⁴⁸⁵⁾. Pavyzdžiui, jei prašytojas turėjo traumuojančios patirties, pvz., tapo kankinimų, išprievartavimo ar kitokių sunkių psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto auka, svarbu, kad sprendimus priimančias asmuo žinotų, kokį poveikį traumuojanči patirtis gali daryti prašytojo gebėjimui pateikti nuoseklius pareiškimus ⁽⁴⁸⁶⁾.

⁽⁴⁸²⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimo A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau) 58 punkte PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalies a–e punktuose nurodytas sąlygas ESTT nurodo kaip „visas sąlygas“.

⁽⁴⁸³⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 70 punktas. Generalinė advokatė Sharpston 2014 m. išvadoje byloje A, B ir C, *op. cit.* (71 išnaša pirmiau), 81 punkte pabrėžė, „kad pabėgėlio statuso suteikimo procedūros turi užtikrinti, kad prašytojai turėtų galimybę būtent išspręsti klausimus, susijusius su jų patikimumu tais atvejais, kai vienintelis jų lytinės orientacijos įrodymas yra jų pačių pareiškimas“.

⁽⁴⁸⁴⁾ Žr. UNHCR, *Beyond Proof – Credibility assessment in EU asylum systems*, 2013 m. („Neapsiribojant įrodymais. Patikimumo vertinimas ES prieglobsčio sistemose“), p. 97.

⁽⁴⁸⁵⁾ 2018 m. ESTT sprendimas F / *Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 36 punktas.

⁽⁴⁸⁶⁾ Taip pat žr. EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., 6.2 skirsnis.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 5 dalies d punkte taikomas su laiku susijęs reikalavimas, į kurį taip pat reikia atsižvelgti vertinant prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes. Pažeidžiamo prašytojo padėtis ar asmeninės aplinkybės gali „tapti rimta priežastimi“, dėl kurios jis negali kuo anksčiau prašyti tarptautinės apsaugos.

Pavyzdžiui:

- prašytojai yra neveiksnūs arba veiksnumas yra neaiškus;
- prašytojai patiria gėdą dėl rimtų asmeninių, socialinių ir (arba) kultūrinių priežasčių;
- prašytojai nežino, kad yra galimybė prašyti tarptautinės apsaugos, arba yra apie ją neinformuoti, pvz., dėl intelekto sutrikimų, (psichikos) sveikatos būklės, amžiaus, išsilavinimo ar traumos⁽⁴⁸⁷⁾.

Dėl prašytojo pažeidžiamumo gali tekti imtis konkrečių priemonių, siekiant užtikrinti, kad jo prašymai būtų pagrįsti nepriklausomais įrodymais⁽⁴⁸⁸⁾. Dokumentiniai įrodymai, kuriais grindžiamas (-i) prašytojo pareiškimas (-ai), arba kiti įrodymai, tokie kaip medicininės ataskaitos, psichologiniai ir socialiniai pareiškimai ir liudininkų pranešimai, gali būti svarbūs jo pareiškimui (-ams) patvirtinti ir esminiams faktams nustatyti, ypač atsižvelgiant į galimai ribotą gebėjimą pateikti asmeninį pareiškimą.

Medicininis įrodymų gali prireikti siekiant pagrįsti įvairius pažeidžiamo prašytojo pareiškimo aspektus, be kita ko, pavyzdžiui:

- įvertinti pažeidžiamo prašytojo galimybę pateikti svarbią informaciją ir tai, ar jis gali pateikti pareiškimą (PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 1 dalis); taip pat žr. PPD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 2 dalies b punktą ir 3.4.1 skirsnį „Medicininiai įrodymai“);
- užtikrinti tinkamą paramą ir tinkamas sąlygas asmeninio pokalbio metu (PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamoji dalis ir 15 straipsnio 3 dalis bei 24 straipsnio 3 dalis; taip pat žr. 7.2 ir 7.5.3 skirsnius);
- pagrįsti praeityje patirtą persekiojimą ar didelę žalą (PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 4 dalis ir PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalis);
- įvertinti randus, sužeidimus ir žaizdas (taip pat žr. 7.5.4 skirsnį);
- patvirtinti fizinės ir (arba) psichikos sveikatos problemas, siekiant nustatyti pagrįstą persekiojimo baimę ar realią didelės žalos riziką ir (arba) apsaugos nepakankamumą pagal PD (naujos redakcijos) 7 straipsnį, ir (arba) vidaus apsaugos nebuvimą pagal PD (naujos redakcijos) 8 straipsnį.

Tačiau byloje *F* dėl prašytojo pareiškimų, susijusių su jo seksualine orientacija, ESTT nusprendė:

1. [PD (naujos redakcijos)] 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad pagal jį už tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimą atsakingai institucijai arba prireikus dėl šios institucijos priimto sprendimo pateiktus skundus nagrinėjantiems teismams nedraudžiama skirti ekspertizę siekiant įvertinti faktus ir aplinkybes, susijusius su tariama prašytojo seksualine orientacija, jeigu tokios ekspertizės vykdymo taisyklės atitinka [ES]

⁽⁴⁸⁷⁾ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. balandžio 8 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimo *AZ (prekybos žmonėmis moterų aukos) Tailandas / Secretary of State for the Home Department, CG [2010] UKUT 118 (IAC)*, 116 punktą. Taip pat žr. 6.2.3 skirsnį „Patikimumo rodikliai“.

⁽⁴⁸⁸⁾ Taip pat žr. 7.5.1 skirsnį „Ekspertų patarimai“.

<...> chartijos garantuojamas pagrindines teises, minėta institucija ir teismai savo sprendimų pagrindžia vien ekspertizės išvadomis ir nėra saistomi šių išvadų, kai vertina prašytojo pareiškimus dėl jo seksualinės orientacijos.

2. [PD (naujos redakcijos)] 4 straipsnis, nagrinėjamas atsižvelgiant į [ES] chartijos 7 straipsnį, turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiama atlikti psichologinę ekspertizę, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kurios dalykas – remiantis projekciniais asmenybės testais apibūdinti tarptautinės apsaugos prašytojo seksualinę orientaciją, ir ja remtis siekiant įvertinti šio prašytojo teiginių dėl jo seksualinės orientacijos tikrumą ⁽⁴⁸⁹⁾.

Vokietijos federalinis administracinis teismas seksualinio smurto traumuotos aukos byloje nusprendė, kad teisėjas turi diskreciją nuspręsti, ar reikia kreiptis į ekspertą, kad šis pagrįstų pareiškimo aspektus, ar ne. Paaiškęjus, kad prašytojas yra patyręs sunkią traumą, kuri gali apsunkinti jo gebėjimą pateikti pareiškimą, teisėjas turės pagrįstai paaiškinti priežastis, dėl kurių tikimasi, kad teisėjas gali įvertinti prašytojo patikimumą. Konkrečioje byloje teismas nusprendė, kad žemesnės instancijos teismas nepateikė pagrįsto paaiškinimo, kodėl teisėjai manė, kad jie gali priimti sprendimą, nepaisydami įvairių veiksnių, susijusių su patirtu sunkiu seksualiniu smurtu (ne santuokoje pagimdytas vaikas, randai, verksmas pokalbio metu ir kt.) ⁽⁴⁹⁰⁾.

Jei dėl kurios nors priežasties įrodymų nėra, vis tiek reikės užtikrinti, kad būtų garantuota prašytojo teisė būti išklausytam ⁽⁴⁹¹⁾.

6.2.3. Patikimumo rodikliai

Atliekant bendresnį patikimumo vertinimą, kuris išsamiai aptariamas įrodymų ir patikimumo vertinimo teisinėje analizėje, nustatytus patikimumo rodiklius pažeidžiamiesiems prašytojams reikės taikyti itin atidžiai ⁽⁴⁹²⁾.

Pažeidžiamų asmenų asmeninės aplinkybės gali turėti įtakos vidinio nuoseklumo lygiui, informacijos pakankamumui ir jų pranešimų tikėtinumui dėl, pavyzdžiui, traumos, (psichikos) sveikatos būklės, jauno ir (arba) senyvo amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės arba (išsilavinimo) biografijos faktų ⁽⁴⁹³⁾.

Toliau pateikta nacionalinės praktikos pavyzdžių. Belgijoje byloje dėl paskesnio prašymo Užsieniečių bylų taryba nusprendė, kad nors ankstesni prašytojo pareiškimai buvo neaiškūs, paskesnėje procedūroje pateikti dokumentai ir pareiškimai apskritai buvo įtikinami ir tikslūs, atsižvelgiant į prašytojo, smurto dėl lyties aukos, psichikos sveikatos būklę ⁽⁴⁹⁴⁾. Byloje dėl nepilnamečio prašytojo Austrijos Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad svarbu deramai atsižvelgti į galimą psichikos sveikatos problemų, kurių prašytojas gali turėti, poveikį vertinant pateiktų pareiškimų įtikinamumą ir nuoseklumą ⁽⁴⁹⁵⁾. Italijoje byloje dėl prašytojo,

⁽⁴⁸⁹⁾ 2018 m. ESTT sprendimo F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), išvada.

⁽⁴⁹⁰⁾ 2001 m. liepos 18 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Vokietija) nutartis 1 B 118.01.

⁽⁴⁹¹⁾ Taip pat žr. 8 dalį.

⁽⁴⁹²⁾ Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m., 4.5 skirsnis.

⁽⁴⁹³⁾ Ten pat, 4.5.1 skirsnis „Vidinis nuoseklumas“, 4.5.3 „Informacijos pakankamumas“, 6.2 „Traumuojančios patirties poveikis“, 6.5 „Lytis“ ir 6.6 „Seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė“.

⁽⁴⁹⁴⁾ 2015 m. lapkričio 10 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimas 156 326 (santrauka anglų kalba).

⁽⁴⁹⁵⁾ 2013 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo (*Vefassungsgeschichtshof*, Austrija) sprendimas U1343/2012.

kurio skundas buvo grindžiamas seksualine orientacija (kurią jam priskyrė kiti asmenys), Genujos teismas panaikino žemesnės instancijos sprendimą, kuriuo buvo nustatyta, kad jo pareiškimas nenuoseklus ir pernelyg bendro pobūdžio. Teismas nustatė, kad jis dėjo visas pagrįstas pastangas, kad pateiktų informaciją savo skundui pagrįsti. Darydamas tokią išvadą, teismas deramai atsižvelgė į tai, kad prašytojas buvo tapęs seksualinio smurto auka ir todėl patyrė potrauminio streso sutrikimą, kuris galėjo lemti atminties praradimą ir emocijų stoką. Todėl teismas nustatė, kad nebuvo galima tikėtis, jog pasakodamas savo istoriją jis bus emocišgesnis⁽⁴⁹⁶⁾. Šveicarijoje federalinis administracinis teismas priėmė prekybos žmonėmis aukos paskesnę prašymą, remdamasis tuo, kad seksualinio išnaudojimo aukų gebėjimui pateikti pareiškimą poveikį gali daryti jų patirtas smurtas, įskaitant gėdos jausmą ir galimą traumą⁽⁴⁹⁷⁾.

Vertinant pažeidžiamo prašytojo pareiškimų išorinį nuoseklumą, konkreti informacija, kuri gali būti svarbi, apima informaciją dėl diskriminuojančio elgesio su tam tikromis grupėmis; aplinkinės visuomenės prieššką nuomonę apie grupes; įstatymų ir reglamentų įgyvendinimo ir taikymo tradicijas; (neformalias) konfliktų sprendimo sistemas; liudininkų apsaugos sistemas; sveikatos būklių gydymą; elgesį su neįgaliaisiais; dvasinius įsitikinimus; teisėsaugą ir teisės normas; ir vaikų priežiūros ir globos sistemas. Tačiau būtina atsižvelgti ir į galimybę, kad tokia informacija ne visada gali būti prieinama. Pavyzdžiui, dėl kodifikavimo stokos gali nebūti informacijos apie šaliai būdingas žalingas tradicijas arba papročių teisę. Vertinant smurto veiksmus, smurtas šeimoje gali būti suprantamas kaip „šeimos reikalai“, žalingą tradicinę praktiką visuomenė gali suvokti kaip tabu ir kt.⁽⁴⁹⁸⁾ Sprendimus priimančias asmuo taip pat turėtų žinoti, kad kai kurie pažeidžiami prašytojai, tokie kaip nepilnamečiai, psichikos sutrikimų turintys asmenys ir moterys iš šalių, kuriose yra socialinių suvaržymų, gali neturėti galimybės susipažinti su informacija apie tam tikrus įvykius, veiklą ir (arba) organizacijas ir (arba) gali neturėti tokių žinių⁽⁴⁹⁹⁾.

Vertinant jų pareiškimų patikimumą ypač svarbu deramai atsižvelgti į nepilnamečių prašytojų amžių. Reikėtų atsižvelgti į įvairius su nepilnamečiais prašytojais susijusius aspektus. Jie apima jų raidos etapą ir jų atminčiai daromą poveikį; tam, kaip jie dažniausiai atsimeina įvykius; ir jų žinias apie konkrečią ir bendrą informaciją, kuri yra svarbi jų bylai⁽⁵⁰⁰⁾.

6.3. Persekiojimas ir didelė žala

Kalbant apie priskyrimą pabėgėlio statuso gavėjams, PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalyje apibrėžti persekiojimo veiksmai.

⁽⁴⁹⁶⁾ 2016 m. gegužės 13 d. Genujos teismo (*Tribunale di Genova*, Italija) sprendimas 15023/15 (santrauka anglų kalba). Taip pat žr. 2013 m. sausio 29 d. EŽTT sprendimą S. H. H. / Jungtinė Karalystė, Nr. 60367/10.

⁽⁴⁹⁷⁾ 2016 m. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimas D-6806, *op. cit.* (129 išnaša pirmiau). Pagal UNHCR, sprendimus priimančias asmens turėtų suprasti, kad kultūrų skirtumams ir traumoms tenka svarbus ir sudėtingas vaidmuo, nustatant smurtą dėl lyties patyrusio asmens elgesį. Žr. UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės: persekiojimas dėl lyties pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2002 m. gegužės 7 d., HCR/GIP/02/01, 36 punkto xi papunktis. UNHCR rekomenduoja, kad jai pasakojant, ką ji patyrė, pademonstruotos emocijos ir jų lygis neturėtų daryti poveikio prašytojo patikimumui. Šiomis aplinkybėmis jis rekomenduoja, kad prieš pokalbį ir po jo ieškovei padėtų kvalifikuoti psichologinės ir socialinės pagalbos specialistai ir kad valdžios institucijos turėtų įgyvendinti nukreipimo pas psichologinės ir socialinės pagalbos specialistus ir prirėikus kitoms pagalbos paslaugoms gauti mechanizmus (ten pat, 36 straipsnio xii papunktis).

⁽⁴⁹⁸⁾ Jungtinių Tautų padalinys Lyčių lygybei ir moterų įgalinimui, UNICEF ir JT plėtros programa, Neformalios teisingumo sistemos – žmogaus teisėmis grindžiamo dalyvavimo krypties nustatymas, 2012 m.; JT pagalbos misija Afganistane ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras, Žalinga tradicinė praktika ir įstatymo dėl smurto prieš moteris panaikinimo Afganistane įgyvendinimas, 2010 m. gruodžio 9 d.

⁽⁴⁹⁹⁾ EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m., 4.5.2 skirsnis dėl išorinio nuoseklumo ir 6.5 skirsnis dėl lyties.

⁽⁵⁰⁰⁾ Ten pat, 5.2.4 skirsnis „Įrodymų ir patikimumo vertinimas: konkretūs veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti nepilnamečių prašytojų atveju“.

PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalis Persekiojimo veiksmai

Tam, kad veiksmas būtų laikomas persekiojimo veiksmu pagal Ženevos konvencijos 1 straipsnio A skirsnį, jis turi būti:

- a) pakankamai rimtas pagal savo pobūdį ar dažnumą, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, nuo kurių negalima nukrypti pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 15 straipsnio 2 dalį, arba
- b) įvairių priemonių sanauja, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kuri yra pakankamai sunki, kad veiktų asmenį panašiai, kaip nurodyta a punkte.

Kalbant apie priskyrimą papildomos apsaugos gavėjams, PD (naujos redakcijos) 15 straipsnyje apibrėžta didelė žala.

PD (naujos redakcijos) 15 straipsnis Didelė žala

Didelė žala yra:

- a) mirties bausmė ar egzekucija arba
- b) prašytojo kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas kilmės šalyje, arba
- c) rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu.

Kituose skirsniuose nagrinėjama, kaip dėl prašytojo pažeidžiamumo veiksmas gali būti laikomas persekiojimo veiksmu arba didele žala, kai tuo atveju, jei toks pats veiksmas būtų įvykdytas prieš asmenį, kuris nėra taip pažeidžiamas, toks veiksmas nebūtų laikomas persekiojimo veiksmu arba didele žala.

6.3.1. Persekiojimas ir didelė žala yra „sąlyginiai“

Apibrėžiant persekiojimo veiksmus pagal pagrindinių žmogaus teisių sunkius pažeidimus (9 straipsnio 1 dalies a punktas) arba jų bendrą poveikį (9 straipsnio 1 dalies b punktas), PD (nauja redakcija) įsipareigojama pripažinti santykinį persekiojimo pobūdį. Tai, kas prilygus sunkiam pagrindinės prašytojo žmogaus teisės pažeidimui, iš dalies priklausys nuo jo individualių aplinkybių. Kaip nustatyta priskyrimo tarptautinės apsaugos gavėjams teisinėje analizėje, „žmogaus teisės, net jei ji laikytina pagrindine, pažeidimui turi būti taikomas sunkumo principas, remiantis konkrečiu prašytojui daromu poveikiu“⁽⁵⁰¹⁾. Tas pats veiksmas gali daryti skirtingą poveikį – tai priklauso nuo prašytojo asmeninių aplinkybių ir individualios padėties,

⁽⁵⁰¹⁾ EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., p. 34.

ypač įskaitant su pažeidžiamumu susijusius veiksnius, tokius kaip biografijos faktai, lytis ir amžius.

Kalbant apie pagrindines žmogaus teises, kurios dažnai vertinamos persekiojimo atveju, būtent netinkamo elgesio uždraudimo aplinkybėmis, ESTT konstatavo, kad „Chartijos 4 straipsnyje numatytas nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimas atitinka draudimą, įtvirtintą EŽTK 3 straipsnyje, todėl <...> jo esmė ir apimtis yra tokie patys kaip pagal [EŽTK]“⁽⁵⁰²⁾. Savo ruožtu EŽTT pabrėžė, kad:

netinkamas elgesys, su kuriuo, prašytojo tvirtinimu, jis susidurs, jei bus grąžintas, turi pasiekti minimalią reikšmingumo ribą, jei jis turi patekti į 3 straipsnio taikymo sritį. Šios ribos vertinimas yra santykinis ir priklauso nuo visų bylos aplinkybių⁽⁵⁰³⁾.

EŽTT toliau konstatavo, kad „Vertinime dėmesys turi būti skiriamas prognozuojamoms prašytojo išsiuntimo į paskirties šalį pasekmėms, atsižvelgiant į joje esančią bendrą padėtį ir į jo asmenines aplinkybes“⁽⁵⁰⁴⁾. Didžiosios kolegijos sprendime byloje *M. S. S. / Belgija ir Graikija* teismas konstatavo, kad „Šios minimalios ribos vertinimas yra sąlyginis: tai priklauso nuo visų atvejo aspektų, pvz., elgesio trukmės, jo fizinio arba psichinio poveikio ir tam tikrais atvejais lyties, amžiaus ir aukos sveikatos būklės“⁽⁵⁰⁵⁾.

EŽTT apskritai elgesį laiko nežmonišku, kai jis yra „tyčinis, taikomas kelias valandas be pertraukos ir kuriuo faktiškai sužalojamas kūnas arba sukeliama didelės fizinės arba psichologinės kančios“. „Žeminančiu“ elgesiu EŽTT laiko elgesį, kai jis:

žemina ar įžeidžia asmenį, jei juo rodoma nepagarba žmogaus orumui arba jis menkinamas, arba jei keliami baimė, skausmas ar nepilnavertiškumo jausmas, dėl kurio asmuo gali palūžti dvasiškai ir fiziškai ... Gali pakakti to, kad auka yra žeminama jos nuomone, net jei kiti taip nemano ... Galiausiai, nors klausimas, ar tokiu elgesiu buvo siekiama auką pažeminti ar įžeisti, yra veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti, dėl bet kokio tokio tikslo nebuvimo negalima atmesti galimybės, kad pažeistas 3 straipsnis⁽⁵⁰⁶⁾.

Tai reiškia, kad veiksmas, kuris kitu atveju nepasiekia reikalaujamos minimalios reikšmingumo ribos, ją galėtų pasiekti, jeigu asmuo būtų, pavyzdžiui, moteris, vaikas ar vyresnio amžiaus asmuo arba negalią ar tam tikrą sveikatos būklę turintis asmuo.

Išdėstydamas šią bendrą nuomonę, byloje *Y ir Z* ESTT pažymėjo:

iš direktyvos 9 straipsnio 1 dalies teksto matyti, jog tam, kad atitinkami veiksmai galėtų būti laikomi persekiojimu, turi egzistuoti „sunkus“ šios laisvės „pažeidimas“, darantis didelę įtaką atitinkamam asmeniui⁽⁵⁰⁷⁾.

Panašiai ESTT pažymėjo byloje *A, B ir C*:

⁽⁵⁰²⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt., op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 67 punktą.

⁽⁵⁰³⁾ 2016 m. EŽTT (DK) sprendimas *J. K. ir kt., op. cit.* (48 išnaša pirmiau), 79 punktą, kuriame pateikta nuoroda į ankstesnį sprendimą. 2001 m. kovo 6 d. EŽTT sprendimas *Hilal prieš Jungtinę Karalystę / Jungtinę Karalystę*, 45276/99, ECLI:CE:ECHR:2001:0306JUD004527699.

⁽⁵⁰⁴⁾ Ten pat, 83 punktą.

⁽⁵⁰⁵⁾ 2011 m. EŽTT (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija, op. cit.* (45 išnaša pirmiau), 219 punktą. Taip pat žr. 2013 m. gruodžio 3 d. EŽTT sprendimo *Ghorbanov ir kt. / Turkija*, Nr. 28127/09, 33 punktą.

⁽⁵⁰⁶⁾ 2011 m. EŽTT (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija, op. cit.* (45 išnaša pirmiau), 220 punktą.

⁽⁵⁰⁷⁾ 2012 m. rugsėjo 5 d. ESTT (DK) sprendimas, sujungtos bylos *C-71/11 ir C-99/11, Bundesrepublik Deutschland / Y ir Z*, EU:C:2012:518, 59 punktą.

pagal [PD (naujos redakcijos)] 4 straipsnio 3 dalies c punktą [šis] įvertinimas turi būti atliekamas individualiai ir atsižvelgiant į prašytojo asmeninę padėtį ir aplinkybes, įskaitant tokius veiksnius kaip biografijos faktai, lytis ir amžius, kad pagal asmenines prašytojo aplinkybes būtų įvertinta, ar prieš jį ar ją vykdyti ar galimi veiksmai galėtų būti persekiojimas arba jie būtų susiję su smurtu ⁽⁵⁰⁸⁾.

Taikydami tokį patį požiūrį valstybių narių nacionaliniai teismai išplėtojo teismų praktiką, kurioje pateikiama pavyzdžių, kad tam tikri veiksmai gali būti laikomi persekiojimu arba didele žala, jei vykdomi prieš vaiką, o suaugusiojo atveju jie nebūtų laikomi tokiais veiksmais.

Pavyzdžiui, byloje, kuri buvo susijusi su lydimu albinizmu sergančiu 7 metų nepilnamečiu, kuris gimė ir augo Jungtinėje Karalystėje, Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas nusprendė, kad atskaitos taškas yra ypatingas ieškovo pažeidžiamumas, atsižvelgiant į asmeninę perspektyvą ir tam tikrus bylos faktus. Konkrečiai atsižvelgęs į ieškovo amžių ir biografijos faktą, kad vaikas augo Jungtinėje Karalystėje, teismas galiausiai nusprendė, kad diskriminacija dėl albinizmo ieškovui būtų „visiškai naujas“ reiškinys, todėl ji būtų daug sunkesnė nei tuo atveju, jei jis būtų augęs Nigerijoje. Nurodydamas jo amžių, teismas taip pat svarstė, kad vaikui gali kilti žalos dėl persekiojimo grėsmė, kuri nekiltų tokioje pačioje situacijoje atsidūrusiam suaugusiam asmeniui ⁽⁵⁰⁹⁾.

15 metų merginos iš Irano byloje Austrijos prieglobsčio teismas nustatė, kad jos byloje tokie jos mokyklos direktoriaus veiksmai, kaip jos mušimas ir spaudymas ant jos, taip pat įžeidinėjimas ir izoliavimas tamsiose patalpose, įskaitant atimtą galimybę miegoti, buvo persekiojimo veiksmai. Atsižvelgdamas į jos jauną amžių ir lytį tuo metu, kai buvo atliekami tokie veiksmai, teismas nusprendė, kad net minimalūs represiniai veiksmai gali prilygti persekiojimui ⁽⁵¹⁰⁾.

PD (naujos redakcijos) 15 straipsnyje taip pat išsamiai išdėstyta, kaip suprantamas santykinis didelės žalos pobūdis.

15 straipsnio a punkte mirties bausmė pati savaime ir bet kokiomis aplinkybėmis, neatsižvelgiant į tai, ar prašytojas laikomas pažeidžiamu, ar ne, laikoma didele žala.

15 straipsnio b punktas atitinka EŽTK 3 straipsnio esmę, kuri yra ES teisės bendrųjų principų dalis ir yra išdėstyta ES Chartijos 4 straipsnyje ⁽⁵¹¹⁾ ir 19 straipsnio 2 dalyje ⁽⁵¹²⁾. Kalbant apie 15 straipsnio c punktą, prašytojo pažeidžiamumo svarba nagrinėjama kitame skirsnyje ⁽⁵¹³⁾.

6.3.2. Pažeidžiamumas, ginkluotas konfliktas ir nesirenkamasis smurtas

Ginkluoto konflikto ar bendro smurto atvejais pažeidžiami prašytojai gali patirti didesnį poveikį nei kiti asmenys. UNHCR pažymėjo:

⁽⁵⁰⁸⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 57 punktas. Taip pat žr. 3.4 ir 3.4.1 skirsnius.

⁽⁵⁰⁹⁾ 2016 m. lapkričio 24 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius) (Jungtinė Karalystė) sprendimas *JA* (vaikas – persekiojimo rizika) Nigerija, [2016] UKUT 560 (IAC), 14–15 punktai.

⁽⁵¹⁰⁾ 1998 m. liepos 9 d. Nepriklausomo prieglobsčio bylų senato (*Unabhängiger Asylsenat*, Austrija) sprendimas 203.332/0-VIII/22/98.

⁽⁵¹¹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *C. K. ir kt.*, *op. cit.* (40 išnaša pirmiau), 67–68 punktai; 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 37 punktas; 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 91 punktas; 2019 m. ESTT sprendimas *Ibrahim ir kt.*, *op. cit.* (436 išnaša pirmiau), 89 punktas.

⁽⁵¹²⁾ 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT (DK) sprendimas *Mohamed M’Bodj / État belge*, C-542/13, EU:C:2014:2452, 38 punktas; 2014 m. gruodžio 18 d. ESTT (DK) sprendimas *Centre public d’action sociale d’Ottignies-Louvain-la-Neuve / Moussa Abdida*, C-562/13, EU:C:2014:2453, 47 punktas; 2009 m. vasario 17 d. ESTT (DK) sprendimas *Elgafaji / Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07, EU:C:2009:94, 28 punktas.

⁽⁵¹³⁾ Dėl ryšio tarp EŽTK 3 straipsnio ir PD 15 straipsnio c punkto žr. 2009 m. ESTT (DK) sprendimo *Elgafaji*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau), 28 punktą.

Dėl bendros padėties ginkluoto konflikto ir smurto atveju asmeniui gali būti padaryta žala, kuri tam tikromis aplinkybėmis gali tapti persekiojimui prilygstančia žala. Pavyzdžiui, užsitęsusi ginkluoto konflikto ir smurto padėtis gali daryti sunkų žalingą poveikį prašytojų fizinei ir psichologinei sveikatai ar jų asmeniniam tobulėjimui, kurį reikėtų vertinti atsižvelgiant į jų charakterį, biografijos faktus, padėtį visuomenėje, amžių, lytį ir kitus veiksnius⁽⁵¹⁴⁾.

PD (naujoje redakcijoje) išdėstyta konkreti nuostata, susijusi su nesirenkamojo smurto atvejais ginkluoto konflikto metu, kai prašoma papildomos apsaugos. PD (naujos redakcijos) 15 straipsnio c punkte teigiama, kad didelė žala yra „rimta ir asmeninė grėsmė civilio gyvybei ar asmeniui, kylanti dėl nesirenkamojo smurto tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu“⁽⁵¹⁵⁾. Nesirenkamojo smurto lygių vertinimas nėra vien tik kiekybinė civilių mirčių ir nukentėjusiųjų ir t. t. analizė, tai yra ir kokybinis vertinimas⁽⁵¹⁶⁾.

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c punktas. Teisinė analizė*, 2014 m., ypač 1.6 skirsnis „Rimta ir individuali grėsmė“.

Konkrečių rekomendacijų dėl ginkluoto konflikto ir nesirenkamojo smurto atvejų teikiant prašymus pagal PD (naujos redakcijos) 15 straipsnio c punktą ESTT pateikė dviejose bylose: *Elgafaji* ir *Diakité*. Tai, ką teismas konstatavo byloje *Elgafaji*, yra svarbu kalbant apie tarptautinės apsaugos prašytojo pažeidžiamumą visų pirma bylose, kurios yra susijusios su prašytojo asmeninėms aplinkybėms būdingais veiksniais (kartais vadinama „slankiosios skalės“ metodu). ESTT nusprendė:

Šios situacijos [pagal 15 straipsnio c punktą] išskirtinumą taip pat patvirtina papildomas apsaugos pobūdis ir pati direktyvos 15 straipsnio, kurio a ir b punktuose išvardytiems smurto veiksams reikalaujama aiškaus individualizavimo laipsnio, sistema. Nors neabejojama, kad norint taikyti direktyvos 15 straipsnio c punktą yra svarbios kolektyvinės aplinkybės, t. y. kad aptariamas asmuo, kaip ir kiti asmenys, priklauso tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto atveju potencialių aklo smurto aukų ratui, vis dėlto ši nuostata turi būti aiškinama sistemingai, atsižvelgiant į kitas dvi direktyvos 15 straipsnyje nurodytas situacijas, glaudžiai siejant su šiuo individualizavimu.

Šiuo klausimu reikia pabrėžti, kad kuo labiau prašytojas sugebės įrodyti, jog pavojus jam kyla konkrečiai dėl su jo asmenine situacija susijusių priežasčių, tuo mažesnis aklo smurto laipsnis būtinas, kad jam būtų suteikta papildoma apsauga⁽⁵¹⁷⁾.

Taigi tais atvejais, kai nesirenkamojo smurto lygis yra palyginti žemas, bet kokias asmenines aplinkybes, dėl kurių prašytojas tampa pažeidžiamas, reikėtų kruopščiai įvertinti taikant slankiosios skalės metodą.

⁽⁵¹⁴⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 12: prašymai suteikti pabėgėlio statusą ginkluoto konflikto ir smurto atvejais, 2016 m. gruodžio 2 d., HCR/GIP/16/12, 12 punktas.

⁽⁵¹⁵⁾ Visas PD (naujos redakcijos) 15 straipsnis cituojamas 6.3 skirsnyje.

⁽⁵¹⁶⁾ Žr. EASO, *Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c punktas. Teisinė analizė*, 2014 m., p. 31.

⁽⁵¹⁷⁾ 2009 m. ESTT (DK) sprendimas *Elgafaji*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau), 38 ir 39 punktai. Taip pat žr. 2014 m. sausio 30 d. ESTT sprendimo *Aboubacar Diakité / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, EU:C:2014:39, 31 punktą.

Prancūzijos nacionalinis prieglobsčio teisės teismas (*Cour nationale de droit d'asile (CNDA)*) suteikė papildomą apsaugą jaunam irakiečiui, kuris pabėgo iš šalies kaip 16 metų amžiaus našlaitis dėl to, kad dėl jo, kaip našlaičio, izoliavimo jis, jei būtų grąžintas į Iraką, atsidurtų ypatingo pažeidžiamumo padėtyje dėl vykdomo nesirenkamojo smurto⁽⁵¹⁸⁾.

6.4. Persekiojimą ar didelę žalą patyrę prašytojai

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 4 dalis

Tai, kad prašytojas jau buvo persekiojamas ar jam buvo padaryta didelė žala arba buvo tiesiogiai grasinama persekioti ar padaryti didelę žalą, yra rimtas visiškai pagrįstos prašytojo persekiojimo baimės ar realaus pavojaus patirti didelę žalą požymis, nebent yra tinkamų priežasčių manyti, kad toks persekiojimas nepasikartos ar didelė žala nebus padaryta dar kartą⁽⁵¹⁹⁾.

Vadovaujantis pabėgėlio apibrėžtimi, kad būtų nustatyta prašytojo pagrįsta persekiojimo baimė, reikia atlikti esamomis aplinkybėmis grindžiamą perspektyvų vertinimą⁽⁵²⁰⁾. Tačiau pagal PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 4 dalį būtina, kad praeityje patirto persekiojimo (arba didelės žalos) faktą reikia laikyti rimtu esamos grėsmės požymiu, jei nėra rimtų priežasčių manyti, kad jis pasikartos. Byloje *MP ESTT* pabrėžė, kad tai, kad „asmuo praeityje patyrė kilmės valstybės valdžios institucijų kankinimus, savaime nepateisina papildomos apsaugos suteikimo tuomet, kada nebėra realaus pavojaus, kad tokie kankinimo veiksmai jį grąžinus į šią šalį pasikartos“⁽⁵²¹⁾.

4 straipsnio 4 dalis gali būti ypač svarbi pažeidžiamų prašytojų atveju, nes praeityje patirto persekiojimo metu jie galėjo būti sužaloti fiziškai ir (arba) psichiškai, ir galimybė, kad toks persekiojimas pasikartos, gali būti didesnė.

Vienas iš pavyzdžių, kaip praeityje patirtas persekiojimas ar didelė žala gali daryti poveikį pažeidžiamiesiems prašytojams, yra susijęs su prekyba moterimis. Šiuo klausimu pasisakyta įvairiuose nacionaliniuose sprendimuose. Pavyzdžiui, 2016 m. byloje Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas išdėstė įvairius veiksnius, kurie rodo didesnę pakartotinės prekybos riziką. Tai, be kita ko, apima šiuos veiksnius, bet jais neapsiribojama:

- a) nėra remiančios šeimos, kuri nori vėl priimti [prašytoją] į šeimą;
- b) matomi arba pastebimi pažeidžiamumo požymiai, pvz., nėra socialinės paramos tinklo, kuris jai padėtų, nėra išsilavinimo ar profesinio mokymo įgūdžių arba jie menki, psichikos sveikatos būklės, kurias galėjo lemti pirmą kartą įvykdytos prekybos žmonėmis metu patirtas smurtas, materialinis ir finansinis nepriteklis, dėl kurio ji gyvens skurde arba skurdžiomis sąlygomis;

⁽⁵¹⁸⁾ 2020 m. sausio 13 d. Nacionalinio prieglobsčio bylų teismo (*Cour nationale de droit d'asile (CNDA)*, Prancūzija) sprendimas *M. A.*, Nr. 17016120 C.

⁽⁵¹⁹⁾ ESTT savo aiškinimuose jau yra nurodęs šią sąvoką, pavyzdžiui, 2013 m. ESTT sprendimo *X, Y ir Z*, *op. cit.* (465 išnaša pirmiau), 63–64 punktuose.

⁽⁵²⁰⁾ 2013 m. ESTT sprendimas *X, Y ir Z*, *op. cit.* (465 išnaša pirmiau), 74 punktas.

⁽⁵²¹⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 30 punktas.

c) tai, kad moteris buvo anksčiau parduota, gali reikšti, kad prekyautojai žmonėmis ją pasirinko kaip asmenį, kuriam būdingas pažeidžiamumas, kad jai kiltų reali grėsmė būti parduotai ⁽⁵²²⁾.

Kitas praeityje patirto smurto ar didelės žalos, kuri nustatant pažeidžiamų prašytojų statusą gali daryti didelį poveikį, pavyzdys yra moterų lyties organų žalojimo praktika. Kiekvienu individualiu atveju reikės įvertinti, ar dėl to, kad moteris tapo moterų lyties organų žalojimo auka, galima taikyti PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 4 dalį ⁽⁵²³⁾.

Šios rūšies pažeidžiamumas taip pat gali daryti poveikį pabėgėlio statuso ir papildomos apsaugos panaikinimui. PD (naujos redakcijos) 11 ir 16 straipsniuose nurodytos panaikinimo išlygos netaikomos pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso gavėjui, „kuris gali nurodyti privalomas priežastis, atsirandančias dėl anksčiau patirto [persekiojimo ar didelės žalos], dėl kurių jis atsisako naudotis savo pilietybės valstybės, arba – asmens be pilietybės atveju – valstybės, kurioje yra jo ankstesnė gyvenamoji vieta, apsauga“ ⁽⁵²⁴⁾. Panaši nuostata išdėstyta ir Pabėgėlių konvencijoje (1 straipsnio C dalies paskutinė pastraipa ⁽⁵²⁵⁾).

6.5. Persekiojimo priežastys

Pažeidžiamas prašytojas gali jausti pagrįstą baimę būti persekiojamas dėl bet kurių iš penkių priežasčių, išdėstytų PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punkte ir 10 straipsnyje: rasės, religijos, tautybės, politinių pažiūrų ar priklausymo tam tikrai socialinei grupei ⁽⁵²⁶⁾.

Tam tikromis aplinkybėmis dėl bet kurios iš šių priežasčių gali kilti pažeidžiamiems prašytojams būdingų problemų. Pagalvokite, pavyzdžiui, apie prie neįgaliojo vežimėlio prikaustytą asmenį, kuris rengia kampaniją dėl neįgaliųjų teisių ir kuris gali jausti pagrįstą baimę būti persekiojamas, nes kiti jį suvokia kaip turintį valdžios institucijoms priešišku politinių pažiūrų. Tačiau pažeidžiamų prašytojų prašymų atveju būtent priklausymo tam tikrai socialinei grupei priežastis gali būti dažniausiai pasitaikantis pagrindas, todėl šiame skirsnyje pateikti pavyzdžiai bus susiję su šiuo klausimu ⁽⁵²⁷⁾.

PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalies d punkte pateikta tam tikros socialinės grupės apibrėžtis.

⁽⁵²²⁾ 2016 m. spalio 17 d. Aukštesniojo teismo, Imigracijos ir prieglobsčio kolegijos (Jungtinė Karalystė) sprendimas HD (prekybos moterimis auka) Nigerija CG, [2016] UKUT 454 (IAC), 190 punktas. Taip pat žr. 2010 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimo AZ (prekybos moterimis auka) Tailandas / SSHD, *op. cit.* (487 išnaša pirmiau), 141 ir 149 punktus; ir 2017 m. kovo 30 d. CNDA (*Grande formation*, Prancūzija) sprendimą Mme F., Nr. 16015058 R.

⁽⁵²³⁾ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. lapkričio 26 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimo Nr. 229 288, 4.5 punktą; ir UNHCR, Rekomendacijos dėl pabėgėlių prašymų, susijusių su moterų lyties organų žalojimu, 2009 m. gegužės mėn. Atkreipkite dėmesį į tai, kad sąvokos „besitęsiančios žalos forma“, kaip apibūdinta rekomendacijos 13–15 punktuose, dar netaikė nei ESTT, nei EŽTT.

⁽⁵²⁴⁾ PD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalis ir 16 straipsnio 3 dalis.

⁽⁵²⁵⁾ Nors į 1 straipsnio C dalies taikymo sritį patenka tik įstatymu pripažinti pabėgėliai.

⁽⁵²⁶⁾ EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktiva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., 1.5.2.4 skirsnis.

⁽⁵²⁷⁾ Ten pat, 1.5.2 skirsnis dėl skirtingų persekiojimo priežasčių pagal PD (naujos redakcijos) 10 straipsnį.

PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalis Persekiojimo priežastys

Valstybės narės, vertindamos persekiojimo priežastis, atsižvelgia į šiuos veiksnius:

[...]

d) grupė laikoma tam tikra socialine grupe, kai visų pirma:

– tos grupės nariai turi tas pačias prigimtines savybes ar bendrą istoriją, kurios negalima pakeisti, arba turi tas pačias savybes ar įsitikinimus, kurie yra tokie svarbūs to asmens tapatumui ar sąžinei, kad jis neturėtų būti verčiamas jų atsisakyti, ir

– ta grupė turi individualų tapatumą atitinkamoje šalyje, nes aplinkinė visuomenė ją suvokia kaip kitokią.

Atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, tam tikrai socialinei grupei gali priklausyti grupė, susidariusi dėl būdingos seksualinės orientacijos. Seksualinė orientacija negali būti suprantama kaip veiksmas, kurie pagal valstybių narių nacionalinę teisę laikomi nusikalstamais. Siekiant pripažinti priklausymą tam tikrai socialinei grupei arba nustatyti tokios grupės savybes, turi būti tinkamai atsižvelgiama į su lytimi susijusius aspektus, įskaitant lyties tapatybę.

Svarbi ir PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamoji dalis, kuri išdėstyta taip:

PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamoji dalis

Taip pat būtina nustatyti bendrą persekiojimo priežasties „priklausymas prie tam tikros socialinės grupės“ sąvoką. Apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę turėtų būti deramai atsižvelgiama į klausimus, susijusius su prašytojo lytimi, įskaitant lyties tapatybę ir seksualinę orientaciją, kurie gali būti susiję su tam tikromis teisinėmis tradicijomis ir papročiais, kurių laikantis, pvz., žalojami lyties organai, vykdoma prievartinė sterilizacija ar daromi prievartiniai abortai, tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baime būti persekiojamam.

Pagal PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalies d punktą, „Siekiant pripažinti priklausymą prie tam tikros socialinės grupės, turi būti tinkamai atsižvelgiama į su lytimi susijusius aspektus, įskaitant lyties tapatybę“⁽⁵²⁸⁾. Kitos asmeninės aplinkybės, kurios pateks į 10 straipsnio 1 dalies d punkto taikymo sritį, apima neįgalių ar psichikos liga sergančių arba psichikos sutrikimų turinčių asmenų, taip pat prekybos žmonėmis aukų aplinkybes⁽⁵²⁹⁾.

⁽⁵²⁸⁾ Daugiau informacijos pateikta 6.8.2 skirsnyje dėl lyties ir 6.8.3 skirsnyje dėl LGBTI asmenų.

⁽⁵²⁹⁾ 2016 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimas JA (vaikas – persekiojimo rizika) Nigerija, *op. cit.* (509 išnaša pirmiau).

Pavyzdžiui, Austrijos federalinis administracinis teismas nustatė, kad moteris ir jos nepilnametė dukra iš Irano galėtų susidurti su moters vyro smurtu dėl garbės, nes ir žmona, ir dukra pasipriešino vyro norui prievarta ištekinti dukrą. Galiausiai, moteris paliko savo vyrą, pasiėmusi dukrą. Teisiniuose argumentuose teismas nurodė nužudymo dėl garbės tikimybę ir nustatė, kad moteris priklauso tam tikrai šeimos nario socialinei grupei⁽⁵³⁰⁾.

Prancūzijos Valstybės Tarybos aukščiausioji kolegija keliuose bylose nusprendė, kad ryšį su priklausymu tam tikrai socialinei grupei galima nustatyti, kai Prancūzijoje gimusioms nepilnametėms prašytojoms kyla moterų lyties organų žalojimo pavojus, jei jos būtų išsiųstos į savo tėvų kilmės šalį⁽⁵³¹⁾.

Prancūzijos nacionalinis prieglobsčio teisės teismas (*Cour nationale de droit d'asile (CNDA)*) nustatė, kad prekybos žmonėmis aukos iš Edo valstijos (Nigerija) turi bendrą istoriją ir individualų tapatumą, kuris patenka į tam tikros socialinės grupės apibrėžties taikymo sritį⁽⁵³²⁾. Vertindamas, ar jos priklauso tam tikrai socialinei grupei, CNDA visų pirma dėmesį skyrė tam, kaip prekybos žmonėmis aukas suvokia visuomenė⁽⁵³³⁾.

Byloje AZ (*prekybos žmonėmis aukos moterys*) Tailandas Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas nustatė ryšį su tam tikra socialine grupe, konkrečiomis savybėmis laikydamas ne tik apeliantės, kuri tapo prekybos žmonėmis auka, buvusių patirtį, bet ir jos amžių. Teismas nustatė tam tikrą socialinę grupę, kurią sudaro „jaunos moterys, kurios tapo prekybos žmonėmis dėl seksualinio išnaudojimo aukomis“, ir pabrėžė, kad apeliantė yra itin pažeidžiama jauna moteris ir būtent dėl to jos padėtis skyrėsi nuo į Tailandą grąžintų moterų padėties⁽⁵³⁴⁾.

6.6. Apsaugos teikėjai ir pažeidžiamumas

Yra keli konkretūs ryšiai tarp pažeidžiamumo ir apsaugos teikėjų vaidmens. Nustačius, kad veiksmas, kurio bijo pažeidžiamas prašytojas, prilyginamas persekiojimo veiksmui pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnį arba didelės žalos veiksmui pagal PD (naujos redakcijos) 15 straipsnį ir kad yra persekiojimo vykdytojas arba didelės žalos darytojas, kaip apibrėžta PD (naujos redakcijos) 6 straipsnyje, dėmesys krypta į apsaugos teikėjus. Apsaugos teikėjai yra išvardyti PD (naujos redakcijos) 7 straipsnyje. Jame nustatyta:

⁽⁵³⁰⁾ 2015 m. kovo 10 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimas L506 1438704-1. Taip pat žr. 2017 m. balandžio 10 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimą W268 2127664-1, kuriuo prieglobstis buvo suteiktas materialiai iš Irako, kuri būdama nepilnametė buvo prievarta ištekinta ir nuolat kentė savo vyro ir kitų šeimos narių smurtą. Teismas nustatė, kad ji priklauso tam tikrai atskirtų moterų be šeimos paramos socialinei grupei.

⁽⁵³¹⁾ 2012 m. gruodžio 21 d. Valstybės Tarybos (*Conseil d'état, Assemblée*, Prancūzija) sprendimas *Mme AB et Mlle CD-B*, Nr. 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221 (neoficialus vertimas). Taip pat žr. 2014 m. vasario 13 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą *Ms K*, Nr. 12022774 (nepilnametė mergaitė, Dramblio Kaulo Kranto pilietė); 2016 m. birželio 9 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą *Ms D*, Nr. 16001323 (nepilnametė mergaitė, Gvinėjos pilietė).

⁽⁵³²⁾ 2015 m. kovo 24 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas *J. E. F.*, Nr. 10012810. Šioje byloje Valstybės Taryba sprendimą grąžino CNDA. Sprendime apeliantės kilmės šalis (Edo valstija Nigerijoje) nurodoma kaip konkreti savybė ir dėl to jai taikoma tam tikros socialinės grupės apibrėžtis. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma Nigerijos moterų, kurios buvo prekybos žmonėmis dėl seksualinio išnaudojimo aukos, buvo kilusios iš Edo ar Deltos valstijos, regioną, iš kurio kilusi apeliantė, iš tiesų galima pripažinti konkrečia savybe. CNDA nustatė, kad prekybos žmonėmis aukos iš Edo valstijos turi bendrą istoriją.

⁽⁵³³⁾ Taip pat žr. 2017 m. CNDA (Prancūzija) sprendimą *Mme F.*, Nr. 16015058 R, *op. cit.* (522 išnaša pirmiau). Šiame sprendime buvo sprendžiama dėl visų Nigerijos valstijų, o ne tik dėl Edo valstijos ir Benin Sičio.

⁽⁵³⁴⁾ 2010 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimas AZ (*prekybos žmonėmis aukos moterys*) Tailandas / SSHD, *op. cit.* (487 išnaša pirmiau), 140 punktas; 2016 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimas JA (vaikas – persekiojimo rizika) Nigerija, *op. cit.* (509 išnaša pirmiau).

PD (naujos redakcijos) 7 straipsnis

Apsaugos teikėjai

1. Apsaugą nuo persekiojimo ar didelės žalos gali suteikti tik:

a) valstybė arba

b) valstybę ar didelę valstybės teritorijos dalį valdančios grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas,

jei jos nori ir gali pasiūlyti apsaugą pagal 2 dalį.

2. Apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos turi būti veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio. Tokia apsauga paprastai suteikiama, kai 1 dalies a ir b punktuose minimi apsaugos teikėjai imasi pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią persekiojimui ar didelei žalai, *inter alia*, taikydami veiksmingą teisinę sistemą persekiojimo ar didelei žalai nustatyti, persekioti dėl veiksmų, kurie laikomi persekiojimu arba didele žala, ir nubausti už juos, ir kai prašytojas turi galimybę naudotis tokia apsauga.

3. Vertindamos, ar tarptautinė organizacija kontroliuoja valstybę arba didelę jos teritorijos dalį ir ar suteikia apsaugą, kaip nurodyta 2 dalyje, valstybės narės atsižvelgia į gaires, kurios gali būti pateiktos atitinkamuose Sąjungos aktuose.

PD (naujos redakcijos) 7 straipsnis turėtų būti skaitomas kartu su PD (naujos redakcijos) 26 konstatuojamąja dalimi, kurioje nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 26 konstatuojamoji dalis

Apsaugą gali teikti valstybė arba grupės ar organizacijos, įskaitant tarptautines organizacijas, kurios atitinka šioje direktyvoje nustatytas sąlygas ir kurios valstybės teritorijoje kontroliuoja regioną ar didesnę zoną, jei jos nori ir gali užtikrinti apsaugą. Tokia apsauga turėtų būti veiksminga ir ilgalaikio pobūdžio.

Kalbant apie valstybinių subjektų daromus persekiojimo ar didelės žalos veiksmus, PD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamoji dalis išdėstyta taip:

PD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamoji dalis

<...> Jei persekiojimą vykdo ar didelę žalą daro valstybė ar valstybės tarnautojai, turėtų būti taikoma prezumpcija, kad prašytojui neužtikrinama galimybė naudotis veiksminga apsauga. <...>

Vertindama, ar yra galimybė naudotis veiksminga apsauga nuo nevalstybinių persekiojimo vykdytojų ar didelės žalos darytojų, valstybė narė turėtų atsižvelgti į asmenines aplinkybes, pavyzdžiui, lytį ir nepilnametystę, dėl kurių prašytojas tampa pažeidžiamas, kai nusikaltėliai gali būti nevalstybiniai subjektai, tokie kaip šeimos ar klanų nariai.

Bendrai vertinant, ar yra galimybė naudotis veiksminga apsauga, gali būti svarbu apsvaistyti, ar riboto veiksmo prašytojams, pavyzdžiui, nelydimiems nepilnamečiams, bus paskirta, be kita ko, veiksminga globa ir priežiūros sistema bei globos sistema priklausiančios įstaigos. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes, taip pat gali būti svarbu įvertinti, ar neįgaliems prašytojams gali reikėti specialios įrangos ir (arba) medicininio gydymo arba kitos pagalbos, kad galėtų naudotis ilgalaikė apsauga, ir ar sunkios (psichikos) sveikatos būklės prašytojams gali, pavyzdžiui, reikėti specialaus gydymo.

Byloje *NA ir VA Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas (UKUT) nagrinėjo „pagrįstų priemonių“* apsaugai užtikrinti reikšmę ir nusprendė, kad jos apima atsižvelgimą į individualias savybes, kurios gali daryti poveikį prašytojo gebėjimui gauti veiksmingą nelaidiną apsaugą, ir tai, ar valstybė *de facto* gali ir nori jį apsaugoti. Kalbant apie prašytojų specialius apsaugos poreikius, UKUT pateikė priemonių veiksmingai liudininkų apsaugai užtikrinti pavyzdžių, pabrėždamas „plataus priemonių pasirinkimo <...>, atsižvelgiant į individualų atvejį“, svarbą⁽⁵³⁵⁾. Šioje analizėje pripažįstama, kad skirtingoms (pažeidžiamų) prašytojų grupėms gali reikėti specialių priemonių, kad jie galėtų naudotis veiksminga apsauga.

Kalbant apie veiksmingą moterų apsaugą nuo smurto dėl lyties, buvo iškeltas klausimas, ar NVO valdomi moterų būstai gali užtikrinti pakankamą apsaugą. Byloje *OA* generalinis advokatas argumentavo: „Ženevos konvencijoje numatyta apsauga iš esmės pirmiausia yra tradicinė valstybės teikiama apsauga, t. y. veikianti teisės ir teisėtvarkos sistema, grindžiama teisinės valstybės principu“⁽⁵³⁶⁾. Nevalstybiniai subjektai gali teikti apsaugą pagal 7 straipsnio 1 dalies b punktą, tik jei jie iš esmės yra pusiau valstybiniai subjektai, „kontroliuojantys visą valstybės teritoriją ar didelę jos dalį ir siekiantys atkurti tradicinės valstybės funkcijas, užtikrindami arba palaikydami veikiančią teisės ir teisėtvarkos sistemą, grindžiamą teisinės valstybės principu“⁽⁵³⁷⁾. Taigi NVO valdomas moterų saugus būstas negali atitikti 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų dėl apsaugos teikėjų.

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m., 1.7 skirsnis „Apsaugos teikėjai (7 straipsnis)“ ir 2.6 skirsnis „Apsaugos teikėjai (7 straipsnis)“ atitinkamai pabėgėlių ir papildomos apsaugos atvejais.

⁽⁵³⁵⁾ 2015 m. birželio 19 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas *NA ir VA* (apsauga: Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 7 straipsnio 2 dalis) Indija, [2015] UKUT 432 (IAC), 17 punktas: „*Pagrįstos priemonės*“, kurių reikia siekiant suteikti veiksmingą apsaugą, galėtų iš esmės apimti platų priemonių pasirinkimą. Taigi, nors šioje byloje pabrėžiama būtinybė užtikrinti veiksmingos liudininkų apsaugos modelį, gali prireikti kitų priemonių, atsižvelgiant į individualų atvejį: pavyzdžiui, **namų apsaugos; sustiprintos policijos apsaugos; paprastų atitinkamo asmens perspėjimų ir su saugumu susijusių patarimų; šaunamųjų ginklų licencijos suteikimo; arba, in extremis, to, kas Jungtinėje Karalystėje vadinama visapusišku „perkėlimo“ paketu, kuris gali apimti tapatybės pakeitimą bei tinkamą finansinę ir logistinę paramą**“ (paryškinta šiame tekste).

⁽⁵³⁶⁾ 2020 m. balandžio 30 d. ESTT generalinio advokato Hogan išvada byloje *Secretary of State for the Home Department / OA*, C-255/19, EU:C:2020:342, 78 punktas.

⁽⁵³⁷⁾ Ten pat, 79 punktas.

6.7. Vidaus apsauga

Būtinybė atsižvelgti į prašytojo asmenines aplinkybes, kaip nurodyta PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte, taikomoms ir nagrinėjant, ar prašytojas gali naudotis vidaus apsauga kilmės šalies dalyje pagal PD (naujos redakcijos) 8 straipsnį. Tai aiškiai minima PD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta (paryškinta šiame tekste):

PD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 2 dalis

Nagrinėdamos, ar prašytojas patiria visiškai pagrįstą persekiojimo baimę ar realų didelės žalos pavojų arba turi galimybę naudotis apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos kilmės šalies dalyje, kaip nurodyta 1 dalyje, valstybės narės, priimdamos sprendimą dėl prašymo, atsižvelgia į bendrąsias toje šalies dalyje esančias aplinkybes ir į **asmenines prašytojo aplinkybes**, kaip nurodyta 4 straipsnyje. <...>

Vertinant, ar prašytojas gali naudotis vidaus apsauga kitoje savo kilmės šalies dalyje, būtina taikyti du principus: „apsaugos principą“ ir „pagrįstumo principą“. Pagal PD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 1 dalį apsaugos principas reiškia, kad būtina nustatyti, ar prašytojas:

- a) nepatiria visiškai pagrįstos persekiojimo baimės arba realaus didelės žalos pavojaus arba
- b) turi galimybę naudotis apsauga nuo persekiojimo ar didelės žalos, kaip apibrėžta 7 straipsnyje,

ir <...> gali saugiai ir teisėtai keliauti, gali į ją atvykti ir, pagrįstai manoma, kad jis [kitoje šalies dalyje] įsikurs.

Pagrįstumo principas reiškia, kad sprendimus priimantis asmuo turi nustatyti, ar „galima pagrįstai manyti, kad prašytojas joje įsikurs“⁽⁵³⁸⁾. Taikant abu principus būtina atsižvelgti į asmenines prašytojo aplinkybes. Taigi taikant abu principus būtina gerbti bet kokios rūšies prašytojo pažeidžiamumą⁽⁵³⁹⁾.

Jei prašytojas yra nelydimas nepilnametis ir nagrinėjama vidaus apsaugos galimybė, „vertinant, ar yra galimybė naudotis ta veiksminga apsauga, turėtų būti atsižvelgiama į galimybę naudotis tinkamomis priežiūros ir globos sąlygomis, kurios atitinka geriausius nelydimo nepilnamečio interesus“ pagal PD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamąją dalį⁽⁵⁴⁰⁾.

Kalbant apie pažeidžiamumą bendresne prasme, Vokietijos Federalinis administracinis teismas (*Bundesverwaltungsgericht*) nusprendė, kad galima pagrįstai manyti, jog prašytojas liks kitoje šalies dalyje tik tuo atveju, jei pakankamai užtikrinamas jo pragyvenimas. Teismas nusprendė, kad ekonominio išgyvenimo norma nėra susijusi vien su egzistencinės sunkios

⁽⁵³⁸⁾ PD (naujos redakcijos) 8 straipsnio 1 dalis.

⁽⁵³⁹⁾ Žr. 2017 m. kovo 17 d. Apeliacinio migracijos teismo (Švedija) sprendimą MIG 2017:6 (vaikas) ir 2018 m. balandžio 10 d. sprendimą MIG 2018:6 (suaugusysis); 2012 m. spalio 18 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimą 90 024.

⁽⁵⁴⁰⁾ Žr. 6.6 skirsnį, kuriame cituojama visa PD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamoji dalis.

padėties nebuvimu⁽⁵⁴¹⁾. Byloje dėl smurto artimoje aplinkoje Kinijoje Austrijos Federalinis administracinis teismas (*Bundesverwaltungsgericht*) nusprendė, kad prašytoja, jauna vieniša moteris be šeimos paramos ar kitų socialinių tinklų, negalėtų Kinijoje gyventi nepatirdama nederamų sunkių sąlygų, ypač dėl to, kad saugumo ir ekonominio išgyvenimo požiūriu, įskaitant būstą ir pagrįstą pragyvenimo lygį, piliečiai priklauso nuo tradicinių senų šeimos ir bendruomenės struktūrų. Taip pat nebuvo matyti, kad prašytoja turėtų pakankamų finansinių išteklių savo gyvenimui Kinijoje garantuoti⁽⁵⁴²⁾.

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m., 1.8 skirsnis „Vidaus apsauga (8 straipsnis)“ ir 2.7 skirsnis „Vidaus apsauga (8 straipsnis)“ atitinkamai pabėgėlių ir papildomos apsaugos atvejais.

6.8. Kai kurios konkrečios pažeidžiamumo kategorijos

Kaip pažymėta šios dalies pradžioje, PD (naujos redakcijos) skyriuose, susijusiuose su priskyrimu tarptautinės apsaugos gavėjams (I–VI skyriai), pažeidžiamumas nėra aiškiai nurodytas, taip pat nėra išvardyta jokių pažeidžiamų asmenų, kaip tai padaryta VII skyriaus 20 straipsnio 3 dalyje, kuri susijusi su tarptautinės apsaugos pobūdžiu. Vis tik 4 straipsnio 3 dalies c punkte, kuriame pateikiami asmeninių aplinkybių, į kurias būtina atsižvelgti vertinant prašymą, pavyzdžiai, išties minimi „biografijos faktai, lytis ir amžius“. 9 straipsnio 2 dalies f punkte nurodyti „su lytimi susiję“ ir „su vaikais susiję“ persekiojimo veiksmai, o 10 straipsnyje apibrėžta „grupė, susidariusi dėl būdingos seksualinės orientacijos“. Dėl to, kad 4 straipsnio 3 dalies c punktu nesiekama pateikti baigtinio konkrečių aplinkybių sąrašo, aišku, kad galima atsižvelgti į kitas pažeidžiamas kategorijas. ESTT dėmesio centre – bylose *M’Bodj*⁽⁵⁴³⁾ ir *MP*⁽⁵⁴⁴⁾ – buvo atsidūrusi dar viena savybė – sveikata. Paskutinis konkrečių kategorijų pavyzdys yra šiame skirsnyje nagrinėjama negalia ir psichikos sutrikimai.

6.8.1. Amžius

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte aiškiai nustatyta, kad valstybės narės turi atsižvelgti į:

prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes, įskaitant tokius veiksnius kaip <...> amžius, kad pagal prašytojo asmenines aplinkybes būtų įvertinta, ar prieš jį vykdyti ar galimai vykdyti veiksmai galėtų būti laikomi persekiojimu arba didele žala.

Amžiaus veiksnys yra itin svarbus, kai prašytojas yra nepilnametis arba vyresnio amžiaus asmuo.

⁽⁵⁴¹⁾ 2008 m. gegužės 29 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Vokietija) sprendimas 10 C 11.07, 35 punktas. Taip pat žr. 2018 m. rugsėjo 18 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimą 209 550.

⁽⁵⁴²⁾ 2015 m. spalio 22 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimas W119 1434517-1. Taip pat žr. 2016 m. spalio 24 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimą 176 763. Kitoje byloje Belgijos užsieniečių bylų taryba svarstė, kad reikėjo visapusiškai atsižvelgti į ieškovės, kuri yra jauna moteris, fizinę negalią; 2019 m. birželio 24 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimas 223 104.

⁽⁵⁴³⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *M’Bodj*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau).

⁽⁵⁴⁴⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau).

6.8.1.1. Nepilnamečiai

Būtinybę atsižvelgti į nepilnamečio amžių vertinant, ar jis gali gauti tarptautinę apsaugą, stiprina tai (kaip paminėta 2.4 skirsnyje), jog pagal PD (naują redakciją) taip pat reikalaujama, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus.

PD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 18 konstatuojamoji dalis

Igyvendindamos šią direktyvą valstybės narės pirmiausia turėtų atsižvelgti į geriausius vaiko interesus pagal 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją. Vertindamos geriausius vaiko interesus valstybės narės visų pirma turėtų tinkamai atsižvelgti į šeimos vienovės principą, nepilnamečio gerovę ir socialinę raidą, saugumo ir apsaugos aspektus ir į nepilnamečio nuomonę pagal jo amžių ir brandą.

Kalbant apie priskyrimą tarptautinės apsaugos gavėjams, šios konstatuojamosios dalies ir susijusio ES Chartijos 24 straipsnio taikymo sritis ir esmė nėra visiškai aiški pagal pačią PD (naują redakciją). PSD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalyje, susijusioje su tarptautinės apsaugos pobūdžiu, nustatyta, kad valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias VII skyriaus nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus. Palyginimui: II–VI skyriuose dėl tarptautinės apsaugos prašymų vertinimo, priskyrimo pabėgėlio statuso gavėjams, pabėgėlio statuso, priskyrimo papildomos apsaugos gavėjams ir papildomos apsaugos statuso panašios nuostatos nėra. Visgi, galima teigti, jog tai, jog PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte nurodyta, kad amžius yra svarbus vertinant tarptautinės apsaugos prašymą, o PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalies f punkte nurodyta, kad persekiojimo veiksmai gali būti „susiję su tuo, kad <...> asmuo yra vaikas“, yra vaiko interesų principo užtikrinimo būdai. Be to, PD (naujos redakcijos) 27 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nustatyta, kad „jei prašytojas yra nelydimas nepilnametis, vertinant, ar yra galimybė naudotis ta veiksminga apsauga, turėtų būti atsižvelgiama į galimybę naudotis tinkamomis priežiūros ir globos sąlygomis, kurios atitinka geriausius nelydimo nepilnamečio interesus“⁽⁵⁴⁵⁾.

Kalbant apie persekiojimo veiksmus ar didelę žalą, veiksmas, kuris gali būti nelaikomas persekiojimo veiksmu ar didele žala, jei įvykdytas suaugusiojo atžvilgiu, gali būti tokiau laikomas, jei yra susijęs su nepilnamečiu. Todėl veiksmo poveikį asmeniui reikia įvertinti ir pagal PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punktą, ir pagal 9 straipsnio 1 dalies a ir b punktus. Dėl individualaus vertinimo reikalavimo žr. 6.2.1 skirsnį, o dėl išsamesnės informacijos apie tai, kad persekiojimas ir didelė žala yra sąlyginiai, žr. 6.3.1 skirsnį.

Kalbant apie sąlyginį persekiojimo ir didelės žalos sąvokos pobūdį, reikėtų pažymėti, kad kai kurie prieš jaunus suaugusiuosius nukreipti veiksmai gali daryti tokį patį poveikį, kokį darytų, jei būtų nukreipti prieš nepilnamečius⁽⁵⁴⁶⁾. Tai būtina įvertinti kiekvienu individualiu atveju.

⁽⁵⁴⁵⁾ EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., p. 80.

⁽⁵⁴⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. balandžio 11 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimą 219 682, 5.2.10.4 punktą (dėl dviejų brolių iš Afganistano, kurie ką tik sulaukė pilnametystės).

Su vaikais susijusius persekiojimo veiksmus reikia vertinti per pažeidžiamumo prizmę, nes persekiojimo veiksmų aukomis tapusius nepilnamečius reikėtų savaime laikyti itin pažeidžiamais. PD (naujos redakcijos) 28 konstatuojamojoje dalyje aiškiai pabrėžiama:

PD (naujos redakcijos) 28 konstatuojamoji dalis

Būtina, kad, vertindamos nepilnamečių pateiktus tarptautinės apsaugos prašymus, valstybės narės atsižvelgtų į specifines vaikų persekiojimo formas.

9 straipsnio 2 dalies f punkto, kuriame išdėstyta, kad persekiojimas, kaip nustatyta 9 straipsnio 1 dalyje, gali, be kita ko, būti „susijęs su tuo, kad asmuo yra vaikas“, formuluotė prilygsta aiškiam pripažinimui, kad vaikai gali patirti konkrečių formų persekiojimą. Tai gali būti formos, nukreiptos tik prieš vaiką (pvz., nepilnamečių verbavimas į karinę tarnybą, priverstinė nepilnamečių santuoka), arba formos, kurias suaugusiojo atveju būtų galima laikyti tik priekabiavimu, tačiau vaiko atveju jos galėtų daryti sunkią fizinę ar psichologinę žalą, kuri prilygtų persekiojimui. Tai gali būti ir tokios formos persekiojimas, kuris vykdomas tik vaikystėje, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimas. Yra kitų formų su vaikais susijusių persekiojimo veiksmų, kurie yra aiškiai tokie rimti pagal savo pobūdį ar dažnumą, kad sudarytų sunkų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimą, visų pirma tų teisių, nuo kurių negalima nukrypti pagal EŽTK 15 straipsnio 2 dalį, pažeidimą, kuris prilygtų persekiojimui, jei auka būtų suaugęs asmuo.

Su vaikais susiję persekiojimo veiksmai ar didelė žala apima priverstinį ir (arba) nepilnamečių verbavimą į karinę tarnybą⁽⁵⁴⁷⁾ ar ginkluotas grupes; smurtą šeimoje ar artimoje aplinkoje; kūdikių žudymą; priverstinę ir (arba) nepilnamečių santuoką; benamių vaikų diskriminaciją; moterų lyties organų žalojimą; priverstinį vaikų darbą; vaikų seksualinį smurtą ir išnaudojimą⁽⁵⁴⁸⁾; prekybą žmonėmis; ir šeimos planavimo įstatymus bei politikos priemones, kuriomis diskriminuojami vaikai, gimę nesilaikant tų įstatymų ir planų⁽⁵⁴⁹⁾.

Vaiko teisių konvencijoje nurodyta įvairių konkrečių vaikų žmogaus teisių⁽⁵⁵⁰⁾. Kai kurių šių teisių pažeidimas gali savo pobūdžiu arba dažniu sudaryti pagrindinės žmogaus teisės pažeidimą, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies a punktą, arba įvairių priemonių sankaupa galima laikyti pagrindinių teisių pažeidimu, kuris laikomas persekiojimu, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies b punktą. Jų pagrindinės žmogaus teisės pobūdį galima grįsti konkrečios vaiko gyvenimo sąlygų teisės esmine svarba ir ryšiu su teisėmis pagal EŽTK 15 straipsnio 2 dalį, nuo kurios nukrypti negalima⁽⁵⁵¹⁾.

UNHCR Tarptautinės apsaugos gairėje Nr. 8 daug kartų nurodomos su vaikais susijusio persekiojimo formos, kurioms esant būtina individualiai vertinti žalos poveikį vaikui, atsižvelgiant į jo asmenines aplinkybes⁽⁵⁵²⁾.

⁽⁵⁴⁷⁾ 2017 m. gegužės 23 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*, Vokietija) sprendimas 13a B 17.30111.

⁽⁵⁴⁸⁾ 2017 m. kovo 17 d. Apeliacinio migracijos teismo (Švedija) sprendimas UM 911-16 (santrauka anglų kalba). Tačiau teismas nenustatė persekiojimo priežasties, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 10 straipsnį.

⁽⁵⁴⁹⁾ 2016 m. rugsėjo 14 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*, Vokietija) sprendimas A 11 S 1125/16. Taip pat žr. J. Pobjoy, *The Child in International Refugee Law* („Vaikas tarptautinėje pabėgėlių teisėje“), Cambridge University Press, Londonas, 2017 m., p. 116–122.

⁽⁵⁵⁰⁾ Žr. 2.4 skirsinį „Vaiko interesai“.

⁽⁵⁵¹⁾ EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., p. 43.

⁽⁵⁵²⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės: vaikų prieglobsčio prašymai pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir 1 straipsnio F dalį ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlio statuso, *op. cit.* (160 išnaša pirmiau), 14 punktas. Pateikti pavyzdžiai: priverstinis vaiko atskyrimas nuo tėvų dėl diskriminuojančių priežiūros įstatymų arba vaiko tėvų (vieno iš tėvų) sulaikymo; išgyvenimo ir raidos teisių pažeidimai ir didelė žala, kurie gimė ne pagal griežtas šeimos planavimo taisykles, ir vaikų be pilietybės, kurie neteko pilietybės ir dalyvavimo teisių, diskriminacija; vaikų darbas; socialinių ir ekonominių teisių neteikimas; ir ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pažeidimai (ten pat, 17, 24–30 ir 34–36 punktai).

Nepilnamečiai gali būti persekiojami dėl vienos ar daugiau PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio d punkte, kuris skaitomas kartu su PD (naujos redakcijos) 10 straipsniu, išdėstytų priežasčių. Vadovaujantis PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalies d punktu, buvimas vaiku yra prigimtinė savybė ir, kai vaikai turi individualų tapatumą tam tikroje visuomenėje, jų baimė būti persekiojamiems gali būti pagrįsta dėl priklausymo tam tikrai socialinei grupei⁽⁵⁵³⁾.

6.8.1.2. Vyresnio amžiaus asmenys

Reikėtų pabrėžti, kad vyresnio amžiaus asmenys taip pat yra aiškus prašytojų, kurie gali būti pažeidžiami dėl negalios ar senėjimo procesų, kurie, be abejo, skiriasi dėl socialinių, aplinkos ir ekonominių aplinkybių, kategorijos pavyzdys. Belgijoje Užsieniečių bylų taryba, suteikdama prašytojui papildomos apsaugos statusą, nustatė, kad didelės žalos riziką, jį grąžinus į Iraką, didina tai, kad jis yra vienišas vyresnio amžiaus asmuo, kuriam reikalinga medicininė ir kitos rūšies priežiūra⁽⁵⁵⁴⁾.

6.8.2. Lytis

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte aiškiai nustatyta, kad valstybės narės turi atsižvelgti į:

prašytojo individualią padėtį ir asmenines aplinkybes, įskaitant tokius veiksnius kaip <...> lytis <...>, kad pagal prašytojo asmenines aplinkybes būtų įvertinta, ar prieš jį vykdyti ar galimai vykdyti veiksmai galėtų būti laikomi persekiojimu arba didele žala⁽⁵⁵⁵⁾.

Konstatuojant, kad persekiojimo veiksmai, kaip išdėstyta 9 straipsnio 1 dalyje, gali, be kita ko, būti „tiesiogiai susiję su asmens lytimi arba su tuo, kad asmuo yra vaikas“, PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalies f punkto formuluotėje pabrėžiamas sąlyginis persekiojimo veiksmų ar didelės žalos pobūdis, kaip jau nustatyta PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte⁽⁵⁵⁶⁾.

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m., 1.4.2.6.1 skirsnis „Su asmens lytimi susiję persekiojimo veiksmai“.

Su asmens lytimi susiję persekiojimo veiksmai, kurie daugiausia, bet ne vien, susiję su moterimis ar mergaitėmis ir „gali būti susiję su tam tikromis teisinėmis tradicijomis ir papročiais“, apima, pavyzdžiui, „lyties organų žalojimą, priverstinę sterilizaciją ar priverstinį abortą“, kaip pažymėta PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamojoje dalyje, kalbant apie būtinybę įvesti „bendrą persekiojimo priežasties „priklausymas prie tam tikros socialinės

⁽⁵⁵³⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės: vaikų prieglobsčio prašymai pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir 1 straipsnio F dalį ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlio statuso, *op. cit.* (160 išnaša pirmiau), 49–51 punktai. Taip pat žr. 6.5 skirsnį dėl persekiojimo priežasčių.

⁽⁵⁵⁴⁾ 2016 m. birželio 29 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimas Nr. 170 821.

⁽⁵⁵⁵⁾ Žr. 6.2.1 skirsnį dėl individualaus vertinimo principo.

⁽⁵⁵⁶⁾ Dėl daugiau informacijos apie tai, kad persekiojimas ir didelė žala yra sąlyginiai, žr. 6.3.1 skirsnį.

grupės“ sąvoką“. Jie taip pat gali apimti priverstinę prostituciją ar seksualinį išnaudojimą ir prekybą žmonėmis tokiais tikslais⁽⁵⁵⁷⁾, priverstinę santuoką⁽⁵⁵⁸⁾ ir bet kokių kitų formų seksualinį smurtą⁽⁵⁵⁹⁾.

Kalbant apie moterų, mergaičių ar LGBTI asmenų pateiktus tarptautinės apsaugos prašymus, kai nagrinėjami su asmens lytimi susiję persekiojimo veiksmai arba didelė žala, pažeidžiamumas yra svarbus veiksnys, nagrinėjant persekiojimo, kuris gali būti įvykdytas, ar žalos, kuri gali būti padaryta, rūšį, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į jų (dažnai prastesnę) padėtį visuomenėje. Tai gali reikšti, kad tokie asmenys yra labiau pažeidžiami persekiojančio elgesio požiūriu. Kaip nusprendė Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai, „moterys dėl savo lyties gali būti persekiojamos tokiais būdais, kurie skiriasi nuo vyrų persekiojimo būdų, ir <...> jos gali būti persekiojamos dėl žemesnio statuso, kurį joms dėl jų lyties teikia jų šalies visuomenė“⁽⁵⁶⁰⁾.

Teisinė su asmens lytimi susijusių veiksmų sąvoka gali apimti persekiojimo veiksmus dėl rasės, religijos, tautybės, politinių pažiūrų ar priklausymo tam tikrai socialinei grupei; socialinė grupė gali būti apibrėžta lyties pagrindu arba ne. Pagal PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamąją dalį ir 10 straipsnį, apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę turėtų būti deramai atsižvelgiama į klausimus, susijusius su prašytojo lytimi, tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baime būti persekiojamam⁽⁵⁶¹⁾.

Tais atvejais, kai su asmens lytimi susiję veiksmai nėra laikomi persekiojimu, nes veiksmai buvo įvykdyti dėl kitos priežasties, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 10 straipsnį, negalima atmesti galimybės, kad veiksmai gali prilygti „didelei žalai“, kaip tai suprantama pagal PD (naujos redakcijos) 15 straipsnį b punktą.

Valstybių narių teismų praktikoje įrodytas lyties poveikis vertinant veiksmus kaip persekiojimą pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies a ir (arba) b punktą. Sprendime byloje *Islam AP / ex parte Shah AP* Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai nustatė svarbų pagrindą, kuriuo vadovaujamosi pripažįstant, kad smurtas prieš moteris vykdant smurtą artimoje aplinkoje yra su asmens lytimi susijęs persekiojimas⁽⁵⁶²⁾.

Kalbant apie lyties aspektą smurto artimoje aplinkoje atvejais, Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas, pavyzdžiui, nustatė, kad tai, jog ieškovė buvo ne kartą mušama skirtingais būdais siekiant ją pažeminti ir kontroliuoti jos elgesį, buvo pakankamai rimta, kad būtų galima nustatyti persekiojimą:

⁽⁵⁵⁷⁾ Žr. pavyzdžiui, 2018 m. rugsėjo 6 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą ES (s82 NIA 2002, Negative NRM), [2018] UKUT 335.

⁽⁵⁵⁸⁾ Žr., pavyzdžiui, 2014 m. liepos 24 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą AK ir SK (krikščionys: rizika) Pakistanas CG / Secretary of State for the Home Department, [2014] UKUT 00569 (IAC); 2019 m. spalio 2 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą Mme L., Nr. 19003209 C, dėl etninei Yanzi grupei priklausančios moters iš Kongo Demokratinės Respublikos; ir 2019 m. kovo 20 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą Mme K., Nr. 18030347 C, dėl lesbietės iš Siera Leonės, kuri buvo priverstinai ištekinta ir patyrė santuokinį prievartavimą, nes visuomenė ją suvokė kaip suteršusią gerą šeimos vardą dėl homoseksualumo.

⁽⁵⁵⁹⁾ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. liepos 23 d. Miunsterio administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Münster*, Vokietija) sprendimą 11 K 3969/16.A dėl nuolatinių prievartavimų Eritrėjos nacionalinėje tarnyboje; 2008 m. gegužės 8 d. Aukštojo administracinio teismo (Lenkija) sprendimą X / Ministry of Internal Affairs, II OSK 237/07 (santrauka anglų kalba).

⁽⁵⁶⁰⁾ 2006 m. spalio 10 d. Lordų Rūmų (Jungtinė Karalystė) sprendimas Secretary of State for the Home Department / K (FC) ir Fornah / Secretary of State for the Home Department, [2006] UKHL 46, 86 punktas.

⁽⁵⁶¹⁾ Žr. 6.5 skirsnį dėl persekiojimo priežasčių. Taip pat žr. EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktiva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., 1.5.2.4 skirsnis „Priklausymas tam tikrai socialinei grupei (10 straipsnio 1 dalies d punktas)“.

⁽⁵⁶²⁾ 1999 m. kovo 25 d. Lordų Rūmų (Jungtinė Karalystė) sprendimas Islam (AP) / Secretary of State for the Home Department ir Regina / Immigration Appeal Tribunal ir kita Ex Parte Shah (AP) (sujungti apeliaciniai skundai), [1999] UKHL 20. Taip pat žr. Lee Hasselbacher, State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection („Valstybės pareigos dėl smurto artimoje aplinkoje: Europos Žmogaus Teisių Teismas, išsamus patikrinimas ir tarptautinės teisinės minimalios apsaugos normos“), *Northwestern Journal of International Human Rights* („Northwestern“ tarptautinių žmogaus teisių žurnalas“), 8 tomas, Nr. 2, 2010 m. CEDAW bendra rekomendacija Nr. 19: smurtas prieš moteris, 1992 m., JT Generalinė Asamblėja, Vienos deklaracija ir veiksmų programa, 1993 m. liepos 12 d., A/CONF.157/23, ir Jungtinės Tautos, Ketvirtojoje pasaulio moterų konferencijoje patvirtinta Pekino deklaracija ir Veiksmų platforma, 1995 m. spalio 27 d., kuria buvo prisidėta pripažįstant, kad moteris yra ypač pažeidžiamas smurtui privačioje srityje, kuri priklauso privatiems subjektams.

Mano nuomone, smurto santuokoje sunkumas yra tik vienas iš veiksnių, į kurį reikia atsižvelgti nustatant, ar jis tinkamai apibūdinamas kaip persekiojamojo pobūdžio. Bet koks smurtas tarp partnerių turi būti vertinamas rimtai, nors kai kurie smurto veiksmai tiesiog yra netgi dar [sic] rimtesni už kitus. **Siaubingas smurto artimoje aplinkoje požymis nėra vien smurto faktas, bet tai, kad jis vykdomas santykiuose, kai auka, kuri dažniausiai, bet ne visada, yra moteris, turėtų gauti paramą ir būti mylima.** Kai tai pakeičia smurtas, patyčios ir kontroliuojantis elgesys, ji patenka į siaubingą padėtį, ir šioje byloje yra aiškių pasikartojančių žiaurių smurto veiksnių, kuriais buvo siekiama auką pažeminti ir valdyti, įrodymų. Aišku, kad tai pakankamai rimta, kad prilygtų persekiojimui ⁽⁵⁶³⁾.

Iš valstybių narių teismų praktikos matyti, kad lytis yra vienas iš veiksnių, kalbant apie žalingos tradicinės praktikos, pavyzdžiui, priverstinės santuokos ⁽⁵⁶⁴⁾, moterų lyties organų žalojimo ⁽⁵⁶⁵⁾, arba *bacha bazi* („šokančių berniukų“) praktikos taikymą prašytojams, ir kad jie dėl savo lyties gali tapti pažeidžiami tokios praktikos požiūriu. Tokia praktika kaip *bacha bazi* rodo, kad ne tik (vyriškos lyties) prašytojų lytis, bet ir jų (nepilnametystės) amžius yra veiksnys, nustatant, ar tokia praktika prilygsta persekiojimui, ar ne ⁽⁵⁶⁶⁾.

UNHCR dokumente „Tarptautinės apsaugos gairės. Persekiojimas dėl lyties“ ne kartą nurodomos persekiojimo dėl lyties apraiškos, įskaitant ryšius su Konvencijoje nustatytais pagrindais ⁽⁵⁶⁷⁾.

6.8.3. Lesbietės, gėjai, biseksualūs, transseksualūs ir interseksualūs asmenys

Dėl LGBTI asmenų pateiktų tarptautinės apsaugos prašymų gali kilti klausimų, susijusių su jų seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe ⁽⁵⁶⁸⁾. Šių sąvokų apibrėžtys, kaip išdėstyta Džokjakartos principuose, pateiktos 3.2 skirsnyje. 6.8.2 skirsnyje jau nurodyti konkretūs aspektai, susiję su lytimi kaip su pažeidžiamumo kategorija.

Tarptautinės apsaugos prašymai, dėl kurių kyla su seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe susijusių klausimų, gali apimti atvejus, kai prašytojai yra pažeidžiami savo kilmės šalyje arba gyvenamojoje vietoje. Šis pažeidžiamumas gali kilti iš įstatymų ir (arba) socialinės praktikos, kurie yra persekiojamojo ir (arba) diskriminuojančio pobūdžio, taip pat dėl valdžios institucijų negebėjimo apsaugoti LGBTI asmenų nuo šeimos narių ir kitų asmenų vykdomo persekiojimo ir (arba) diskriminacijos. Dėl kriminalizuojamų

⁽⁵⁶³⁾ 2016 m. gruodžio 12 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas DD / Secretary of State for the Home Department, AA 12842 2015, 34 punktas (paryškinta šiame tekste).

⁽⁵⁶⁴⁾ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. kovo 4 d. Aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof*, Austrija) sprendimą 2006/20/0832; 2010 m. rugsėjo 15 d. Aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof*, Austrija) sprendimą 2008/23/0463.

⁽⁵⁶⁵⁾ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. balandžio 19 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą *Mmes C.*, Nr. 16034664; 2018 m. vasario 2 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą *Milles A.*, Nr. 17034030 C; 2019 m. gruodžio 5 d. CNDA (*Grande formation*, Prancūzija) sprendimą *Mmes N., S. et S.*, Nr. 19008524, 19008522 ir 19008521 R; 2018 m. balandžio 19 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Vokietija) sprendimą 1 C 29.17, 38 punktas; 2020 m. sausio 20 d. Bolonijos teismo (Italija) sprendimą 8957/2018. Paskutiniame sprendime pabėgėlio statusas pripažintas dėl persekiojimo ir diskriminacijos dėl lyties, be kita ko, dėl priverstinės santuokos ir moterų lyties organų žalojimo nulemtų padarinių.

⁽⁵⁶⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, 2017 m. balandžio 3 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*, Austrija) sprendimą byloje W169 2112518-1, kurioje berniukas ilgus metus buvo seksualiai išnaudojamas kaip *bacha bazi* Afganistane; ir 2016 m. birželio 21 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą *M. Q.*, Nr. 15004692 C.

⁽⁵⁶⁷⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės: su lytimi susijęs persekiojimas pagal 1951 m. Konvencijos 1A straipsnio 2 dalį ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2002 m. gegužės 7 d., HCR/GIP/02/01.

⁽⁵⁶⁸⁾ EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m., 1.4.2.6 skirsnis. Taip pat žr. UNHCR, Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 9, *op. cit.* (156 išnaša pirmiau). Dėl reguliariai atnaujinamo bylų sąrašo žr. Sasekso universitetas, Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge – SOGICA („Su seksualine orientacija ir lytine tapatybe susiję prieglobsčio prašymai. Europos žmogaus teisių uždavinys – SOGICA“).

homoseksualiųjų veiksmų, atsižvelgiant į tokių sankcijų diskriminuojantį pobūdį, ESTT nusprendė:

[Direktyvos 2004/83] 9 straipsnio 1 dalį, skaitomą su 9 straipsnio 2 dalies c punktu, reikia aiškinti taip, kad vien tai, jog homoseksualiniai veiksmai yra baudžiami, savaime nėra persekiojimo veiksmas. Tačiau laisvės atėmimo, kuriuo baudžiama už homoseksualiųjų veiksmus ir kuris faktiškai taikomas kilmės šalyje, kurioje priimti tokie teisės aktai, terminas turi būti laikomas bausme, kuri yra neproporcinga arba diskriminuojanti ir todėl yra persekiojimo veiksmas ⁽⁵⁶⁹⁾.

Kalbant apie persekiojimo priežastis, PD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad „apibrėžiant tam tikrą socialinę grupę turėtų būti deramai atsižvelgiama į klausimus, susijusius su prašytojo <...> lyties tapatybe ir seksualine orientacija, tiek, kiek jie yra susiję su prašytojo visiškai pagrįsta baimė būti persekiojamam“. PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalies d punkte konkrečiai pripažįstama, kad „Atsižvelgiant į aplinkybes kilmės šalyje, tam tikrai socialinei grupei gali priklausyti grupė, susidariusi dėl būdingos seksualinės orientacijos“ ⁽⁵⁷⁰⁾. Tačiau toliau jis tęsia, kad „Seksualinė orientacija negali būti suprantama kaip veiksmai, kurie pagal valstybių narių nacionalinę teisę laikomi nusikalstamais“ ⁽⁵⁷¹⁾. Priduriama, kad „Siekiant pripažinti priklausymą prie tam tikros socialinės grupės arba nustatyti tokios grupės savybes, turi būti tinkamai atsižvelgiama į su lytimi susijusius aspektus, įskaitant lyties tapatybę“ ⁽⁵⁷²⁾.

Vertinant tokias bylas, svarbu atsižvelgti į tai, kad byloje *X, Y ir Z* ESTT patvirtino, kad asmens seksualinė orientacija yra tokia svarbi tapatumui, kad jis negali būti verčiamas jos atsisakyti ⁽⁵⁷³⁾. Teismas taip pat pažymėjo, kad „dėl to, jog [kilmės šalyje] egzistuoja baudžiamosios teisės aktai <...>, kurie specialiai skirti homoseksualiems asmenims, galima konstatuoti, kad šie asmenys turi būti laikomi sudarančiais tam tikrą socialinę grupę“ ⁽⁵⁷⁴⁾. Tuo atveju, kai yra nustatyta, kad asmenį grąžinus į kilmės šalį, prašytojui dėl jo homoseksualumo kils tikra persekiojimo rizika, kaip tai suprantama pagal PD 9 straipsnio 1 dalį, teismas nustatė, kad „Tai, kad jis gali vengti rizikos susilaikydamas išreikšti savo seksualinę orientaciją labiau nei heteroseksualus asmuo, šiuo klausimu nėra svarbu“ ⁽⁵⁷⁵⁾. ESTT nusprendė, kad, vertindamos prašymą suteikti pabėgėlio statusą, „kompetentingos institucijos negali pagrįstai tikėtis, kad prieglobsčio prašytojas slepia savo homoseksualumą kilmės šalyje arba susilaiko išreikšdamas savo seksualinę orientaciją, kad išvengtų persekiojimo“ ⁽⁵⁷⁶⁾.

Vertinant LGBTI asmenų prašymus, kurie yra grindžiami jų seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe, gali būti svarbu atsižvelgti į konkrečias persekiojimo formas, kurios gali pasireikšti skirtingų kategorijų asmenų atžvilgiu ⁽⁵⁷⁷⁾. Pavyzdžiai apima, lesbiečių atveju, tokį reiškinį kaip „taisomojo“ prievartavimo rizika ⁽⁵⁷⁸⁾ arba, translyčių asmenų atveju, atsisakymą

⁽⁵⁶⁹⁾ 2013 m. ESTT sprendimas *X, Y ir Z*, *op. cit.* (465 išnaša pirmiau), 61 punktą.

⁽⁵⁷⁰⁾ Taip pat žr. 2018 m. ESTT sprendimo *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 30 punktą.

⁽⁵⁷¹⁾ Į taikymo sritį nepatenka tik tie homoseksualiniai veiksmai, kurie yra nusikalstami pagal valstybių narių nacionalinę teisę. Žr. 2013 m. ESTT sprendimo *X, Y ir Z*, *op. cit.* (465 išnaša pirmiau), 67 punktą: „Be šių veiksmų, kurie laikomi nusikalstamais pagal valstybių narių nacionalinę teisę, minėto 10 straipsnio 1 dalies d punkte nėra jokios nuorodos į tai, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino neįtraukti į šios nuostatos taikymo sritį tam tikrų kitų su seksualine orientacija susijusių veiksmų ar išraiškos rūšių.“

⁽⁵⁷²⁾ Taip pat žr. 6.5 skirsnį „Persekiojimo priežastys“.

⁽⁵⁷³⁾ 2013 m. ESTT sprendimas *X, Y ir Z*, *op. cit.* (465 išnaša pirmiau), 70 punktą: „Šiuo klausimu svarbu konstatuoti, kad tai, jog reikalaujama, kad socialinės grupės nariai, kurių seksualinė orientacija yra ta pati, slėptų šią orientaciją, prieštarauja pačiam šios savybės, kuri yra tokia svarbi tapatumui, pripažinimui, kad susijęs asmuo negali būti verčiamas jos atsisakyti.“

⁽⁵⁷⁴⁾ Ten pat, 49 punktą.

⁽⁵⁷⁵⁾ Ten pat, 75 punktą.

⁽⁵⁷⁶⁾ Ten pat, 76 punktą.

⁽⁵⁷⁷⁾ Dėl bendros informacijos žr. UNHCR, Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 9, *op. cit.* (156 išnaša pirmiau), 10 ir 20–25 punktai.

⁽⁵⁷⁸⁾ Žr. 2011 m. birželio 24 d. Aukštesniojo teismo imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus (UTIAC, Jungtinė Karalystė) sprendimą *SW* (lesbietės – kreipėsi HJ ir HT), UKUT-251.

taisyti dokumentus, kad būtų nurodyta nauja lytis, ir nesavanorišką prostituciją, o tai, kaip nustatyta, bendrai prilygsta persekiojimui ⁽⁵⁷⁹⁾.

Be to, dėl LGBTI asmenų prašymams vertinti naudojamų metodų jie gali tapti pažeidžiami ⁽⁵⁸⁰⁾.

Byloje *A, B ir C* ESTT nurodė, kad „su asmens privačia sritimi ir pirmiausia jo seksualumu susiję klausimai yra opūs“ ⁽⁵⁸¹⁾. Dėl tos priežasties ir nurodydamas teises į privatų ir šeimos gyvenimą bei žmogaus orumą, kaip garantuojama pagal ES Chartijos 7 ir 1 straipsnius, ESTT nusprendė, kad „apklausos apie [šio] prašytojo seksualinės praktikos detales“ ir reikalavimas, kad „šie prašytojai būtų atitinkamai „ištirti“, kad galėtų įrodyti savo homoseksualumą, arba priimti tokius šių prašytojų pateiktus įrodymus, kaip jų intymių aktų vaizdo įrašai“, yra draudžiami ⁽⁵⁸²⁾.

Panašiai ESTT nusprendė byloje *F*, kad jei atliekant tokį vertinimą skiriama ekspertizė, procedūros, kuriomis ji grindžiama, turi būti atliekamos „laikantis kitų reikšmingų Sąjungos teisės nuostatų, be kita ko, Chartijos užtikrinamų pagrindinių teisių, kaip antai Chartijos 1 straipsnyje įtvirtintos teisės į žmogaus orumo gerbimą ir 7 straipsnyje numatytos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą“ ⁽⁵⁸³⁾. Šį požiūrį ESTT patvirtino seksualinės orientacijos vertinimo atveju. Jis nusprendė:

Siekiant įvertinti ribojimo, kuriuo pripažintina psichologinės ekspertizės, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, skyrimas ir atlikimas, proporcingumą, taip pat reikia atsižvelgti į Džokjakartos principų dėl tarptautinių žmogaus teisių teisės taikymo atsižvelgiant į seksualinę orientaciją ir lytinę tapatybę <...> 18 principą, pagal kurį, be kita ko, numatyta, kad niekas negali būti verčiamas atlikti psichologinių testų dėl seksualinės orientacijos ar lyties ⁽⁵⁸⁴⁾.

Šioje byloje teismas konstatavo:

Direktyvos 2011/95 4 straipsnis, nagrinėjamas atsižvelgiant į Pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį, turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiama atlikti psichologinę ekspertizę, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kurios dalykas – remiantis projekciniais asmenybės testais apibūdinti tarptautinės apsaugos prašytojo seksualinę orientaciją, ir ja remtis siekiant įvertinti šio prašytojo teiginių dėl jo seksualinės orientacijos tikrumą ⁽⁵⁸⁵⁾.

Pavyzdžiui, Prancūzijos nacionalinio prieglobsčio teisės teismo sprendime nurodyti kriterijai ir aplinkybės, kurias galima vertinti, kai prieglobsčio byloje ginčijama tvirtinama seksualinė orientacija ⁽⁵⁸⁶⁾.

⁽⁵⁷⁹⁾ Žr., pavyzdžiui, 2011 m. vasario 24 d. Prieglobsčio teismo (*Asylgerichtshof*, Austrija) sprendimą A4 213.316-0/2008/11E (santrauka anglų kalba) dėl egiptietės translytės moters, kuri negalėjo, be kita ko, taisyti savo Egipto paso, kad nurodytų moteriškos lyties tapatybę; 2013 m. sausio 29 d. Prieglobsčio teismo (*Asylgerichtshof*, Austrija) sprendimą E1 432.053-1/2013/5E (santrauka anglų kalba), su nesavanoriška prostitucija susijusią bylą. Kitos su translyčiais asmenimis susijusios bylos apima persekiojimo formas, su kuriomis susiduria ir homoseksualūs vyrai. Žr., pavyzdžiui, 2019 m. spalio 3 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą M. H., Nr. 18031476 C, dėl vyro iš Alžyro, kuris prašė prieglobsčio dėl savo seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės, atvyko į Prancūziją kaip homoseksualus asmuo, pradėjo medicininį gydymą, kad taptų translyte moterimi, ir buvo pripažintas pabėgėliu; ir 2017 m. balandžio 27 d. Potsdamo administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Potsdam*, Vokietija) sprendimą 6 K 338/17.A dėl biseksualaus, translyčio Rusijos aktyvisto, kuris Vokietijoje buvo pripažintas pabėgėliu.

⁽⁵⁸⁰⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 70 punktas.

⁽⁵⁸¹⁾ Ten pat, 69 punktas.

⁽⁵⁸²⁾ Ten pat, 64 ir 65 punktai.

⁽⁵⁸³⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, *op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 35 punktas. Taip pat žr. 6.2.2 skirsnį „Tarptautinės apsaugos prašymo pagrindimas“.

⁽⁵⁸⁴⁾ Ten pat, 62 punktas.

⁽⁵⁸⁵⁾ Ten pat, išvada. Tačiau teismas taip pat aiškiai nurodė, kad ekspertizės, kurios pagrįstos „tarptautinėje mokslinėje bendruomenėje pripažintais metodais ir principais“, gali būti pripažintos tinkamomis (58 punktas). Net ir tokiu atveju 42 punkte jis pabrėžė, kad „sprendžiančiosios institucijos sprendimai negali būti pagrįsti vien ekspertizės išvadomis ir kad ši institucija, vertindama prašytojo pareiškimus dėl jo seksualinės orientacijos, juo labiau negali būti saistoma šių išvadų“.

⁽⁵⁸⁶⁾ 2017 m. gegužės 30 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas M. S., Nr. 16015675 C. Rekomendacijų galima rasti ir UNHCR dokumente *Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 9*, *op. cit.* (156 išnaša pirmiau).

6.8.4. Sveikata

Iš to, kas išdėstyta 6.2.1 skirsnyje, aišku, kad prašytojo individuali padėtis ir asmeninės aplinkybės, į kurias būtina atsižvelgti vertinant, ar veiksmai, kuriuos jie patyrė arba galėtų patirti, prilygtų persekiojimui ar didelei žalai, gali apimti prašytojo sveikatos būklę.

ESTT nagrinėjo tarptautinės apsaugos prašytojų, kurie yra pažeidžiami dėl sunkios medicininės būklės, padėtį ir tai, ar dėl to jie galėtų būti priskirti papildomos apsaugos gavėjams, mažiausiai dviejose bylose: *M'Bodj* ir *MP*.

Pirma byla, *M'Bodj*, buvo susijusi su tarptautinės apsaugos prašytojo, kuris sirgo sunkia liga, padėtimi ir rizika, su kuria jis susidurtų jo sveikatos būklei pablogėjus dėl tinkamo gydymo stokos jo kilmės šalyje⁽⁵⁸⁷⁾. Sprendime ESTT nagrinėjo, ar dėl jo padėties jam būtų galima suteikti papildomą apsaugą pagal PD 15 straipsnio b punktą. 15 straipsnio b punkte didelė žala apibrėžiama kaip, be kita ko, „prašytojo kankinimas, nežmoniškas ar žeminamas elgesys arba baudimas kilmės šalyje“. Šioje byloje atitinkamas asmuo buvo tapęs išpuolio auka priimančiojoje valstybėje narėje⁽⁵⁸⁸⁾. ESTT pažymėjo, kad PD 6 straipsnyje išdėstytas asmenų, kurie laikomi atsakingais už persekiojimo vykdymą ar didelės žalos darymą, sąrašas, kuris „patvirtina mintį, kad tokią žalą turi lemti trečiųjų asmenų elgesys ir jis negali atsirasti tik dėl bendrų kilmės šalies sveikatos sistemos spragų“⁽⁵⁸⁹⁾. Toliau teismas konstatavo:

Panašiai, [PD] 26 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad pavojai, kurie paprastai kyla šalies gyventojams ar jų daliai, paprastai savaime nesukelia asmeninės grėsmės, kuri būtų laikoma didele žala. Vadinas, sunkia liga sergančio trečiosios šalies piliečio sveikatos pablogėjimo dėl tinkamo gydymo stokos jo kilmės šalyje rizikos nepakanka, nebent šioje trečiojoje šalyje iš piliečio yra tyčia atimama galimybė pasinaudoti medicinine priežiūra, kad būtų užtikrinama, jog tam asmeniui būtų suteikta papildoma apsauga⁽⁵⁹⁰⁾.

Teismas taip pat pakartojo tai, kas jau buvo konstatuota kituose sprendimuose, – kad į PD taikymo sritį nepatenka asmenys, gavę leidimą gyventi valstybių narių teritorijoje dėl kitų priežasčių, t. y. tos valstybės nuožiūra dėl užuojautos ar humanitarinių sumetimų⁽⁵⁹¹⁾.

ESTT taip pat nagrinėjo, ar toks aiškinimas prieštarautų ES Chartijos 19 straipsnio 2 daliai, bet, vadovaudamasis EŽTT praktika dėl EŽTK 3 straipsnio, padarė išvadą, kad neprieštarautų⁽⁵⁹²⁾. Teismas pažymėjo, kad pagal PD 3 straipsnį valstybės narės gali nustatyti arba palikti galioti palankesnius reikalavimus, skirtus nustatyti, be kita ko, kuris asmuo gali būti priskiriamas prie papildomą apsaugą galinčio gauti asmens, jei tie reikalavimai yra suderinami su direktyva⁽⁵⁹³⁾. Tačiau PD 3 straipsnyje nustatyta išlyga:

draudžia valstybei narei nustatyti arba išlaikyti nuostatas, pagal kurias galima suteikti joje numatytą papildomą apsaugą turinčio asmens statusą sunkia liga sergančiam trečiosios šalies piliečiui, dėl pavojaus, kad pablogės jo sveikatos būklė kilmės šalyje nesant tinkamo gydymo, nes tokios nuostatos nesuderinamos su šia direktyva⁽⁵⁹⁴⁾.

⁽⁵⁸⁷⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *M'Bodj*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau).

⁽⁵⁸⁸⁾ Šį skiriamąjį požymį, palyginti su padėtimi byloje *MP*, ESTT pabrėžė 2018 m. didžiosios kolegijos sprendime *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 47 punktas.

⁽⁵⁸⁹⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *M'Bodj*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau), 35 punktas.

⁽⁵⁹⁰⁾ Ten pat, 36 punktas.

⁽⁵⁹¹⁾ Ten pat, 37 punktas.

⁽⁵⁹²⁾ Ten pat, 38–41 punktai.

⁽⁵⁹³⁾ Ten pat, 42 punktas.

⁽⁵⁹⁴⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *M'Bodj*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau), 43 punktas. Taip pat žr. 2008 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo (Belgija) sprendimas Nr. 95/2008.

Kitaip tariant, papildomos apsaugos negalima suteikti dėl kilmės šalių sveikatos sistemų trūkumų ar spragų, jeigu iš to asmens galimybė pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis nėra atimama tyčia.

Iki to momento, kad ESTT pradėjo nagrinėti bylą *MP*, buvo išplėtota EŽTT praktika. Kaip pažymėjo ESTT, iš vieno iš naujausių EŽTT sprendimų byloje *Paposhvili / Belgija* ⁽⁵⁹⁵⁾ matyti, kad EŽTK 3 straipsnis:

draudžia išsiųsti sunkia liga sergantį asmenį, jei jam kyla neišvengiamas pavojus mirti arba jei buvo įrodyta, kad yra rimtų priežasčių manyti, kad, nors jam nekyla neišvengiamas pavojus mirti, jis susidurtų su realiu pavojumi dėl tinkamo gydymo stokos priimančiojoje šalyje arba dėl galimybės pasinaudoti tokiu gydymu stokos, arba pavojumi, kad rimtai, greitai ir negrįžtamai pablogės jo sveikatos būklė, dėl kurios jis patirs dideles kančias arba [*sic*] reikšmingai sumažės jo gyvenimo trukmė ⁽⁵⁹⁶⁾.

Byla *MP* buvo susijusi su trečiosios šalies piliečiu, kurį praeityje kankino jo kilmės šalies valdžios institucijos. Be to, nors jam nebegrėsė pavojus, kad, grąžinus jį į šią šalį, jis vėl būtų kankinamas, jis toliau kentė kankinimų sukeltus sunkius psichologinius sutrikimus. Taip pat pagal tinkamai pagrįstus medicininius įrodymus tokie sutrikimai būtų pagrįstai sunkesni ir dėl jų kiltų didelė savižudybės rizika, jei jis būtų grąžintas į savo kilmės šalį. ESTT teigė, kad:

Siekiant įvertinti, ar trečiosios šalies piliečiui, kuris praeityje kilmės valstybės valdžios institucijų buvo kankinamas, grąžinimo į tą šalį atveju kiltų realus pavojus, kad jam tyčia nebūtų teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, pritaikytos gydyti fizinius ar psichinius sutrikimus, patirtus dėl šios šalies valdžios institucijų įvykdytų kankinimo veiksmų, reikia <...> atsižvelgti į [CAT] 14 straipsnį ⁽⁵⁹⁷⁾.

Tačiau tuo atžvilgiu teismas pažymėjo, kad direktyva ir CAT siekiama skirtingų tikslų. Jis nustatė, kad direktyvoje nustatyti atskiri apsaugos mechanizmai, kad „trečiosios šalies piliečiui, kurio situacija tokia kaip *MP*, galimybė pasinaudoti papildomos apsaugos statusu negali būti suteikta jo kilmės valstybei padarius bet kokį [CAT] 14 straipsnio pažeidimą“ ⁽⁵⁹⁸⁾. Teismas konstatavo:

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar šiuo atveju, atsižvelgiant į visą jo šiuo metu turimą svarbią informaciją, konkrečiai tarptautinių ir nevyriausybių žmogaus teisių apsaugos organizacijų ataskaitas, *MP* gali kilti pavojus, kad jam tyčia nebus leista pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis, pritaikytomis fiziniams ar psichiniams sutrikimams, patirtiems dėl tos šalies valdžios institucijų įvykdytų kankinimų, gydyti. Taip ypač būtų tuo atveju, jei tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamos šioje pagrindinėje byloje, kiltų pavojus, kad trečiosios šalies pilietis dėl traumos, kurią patyrė dėl kilmės valstybės valdžios institucijų įvykdytų kankinimų, bandys nusižudyti, ir akivaizdu, kad šios valdžios institucijos, nepaisydamos pareigos, kylančios iš Konvencijos prieš kankinimą 14 straipsnio, negalėtų užtikrinti jo reabilitacijos. Toks pavojus galėtų atsirasti ir tuomet, jei paaiškėtų, kad šios šalies institucijos, kiek tai susiję su galimybe naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, elgiasi diskriminuojamai ir todėl kai kurioms etninėms grupėms arba tam tikrų

⁽⁵⁹⁵⁾ 2016 m. gruodžio 13 d. EŽTT (DK) sprendimas *Paposhvili / Belgija*, Nr. 41738/10.

⁽⁵⁹⁶⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 40 punktą, nurodant bylos *Paposhvili* 178 ir 183 punktus.

⁽⁵⁹⁷⁾ Ten pat, 52 punktą.

⁽⁵⁹⁸⁾ Ten pat, 54–56 punktai.

kategorių asmenims, kuriems priklauso ir MP, yra sunkiau pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis, pritaikytomis gydyti dėl šių institucijų įvykdytų kankinimo veikslių atsiradusius fizinius ar psichinius sutrikimus ⁽⁵⁹⁹⁾.

Pakartodamas byloje *M'Boj* išdėstytą reikalavimą, kad siekiant nustatyti, ar galima suteikti papildomą apsaugą, būtina įrodyti, jog priežiūros nebuvimas priskirtinas priimančiosios valstybės tyčiniams veiksliams ar neveikimui, byloje *MP* teismas nusprendė:

[PD] 2 straipsnio e punktas ir 15 straipsnio b punktas, siejami su <...> Chartijos 4 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad trečiosios šalies piliečiui, kuris praeityje savo kilmės šalies valdžios institucijų buvo kankinamas ir kuriam, jį grąžinus į šią šalį, jau nebekyla kankinimo pavojus, tačiau kurio fizinės ir psichinės sveikatos būklė tokiu atveju gali labai pablogėti ir kyla didelė grėsmė, kad šis pilietis dėl traumos, kurią patyrė dėl kankinimų, nusižudys, gali būti suteiktas papildomos apsaugos statusas, jeigu yra realus pavojus, kad jam tyčia nebūtų teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, pritaikytos gydyti fizinius ar psichinius sutrikimus, patirtus dėl toje šalyje įvykdytų tyčinių minėto piliečio kankinimų; tai turi patikrinti nacionalinis teismas ⁽⁶⁰⁰⁾.

Tai iš esmės reiškia, kad, viena vertus, jei konkrečioje byloje įvykdomas „tyčinio veiksmo“ reikalavimas, tada, nustatydamas priskyrimą prie papildomos apsaugos gavėjų, atitinkamos valstybės narės sprendžiančioji valdžios institucija ir (arba) teismas privalo įvertinti „išsiuntimo poveikį atitinkamam asmeniui <...>, palygindama jo sveikatos būklę prieš išsiuntimą ir tai, kaip ji kistų asmenį perdavus priimančiajai valstybei“ ⁽⁶⁰¹⁾. Kita vertus, jei „tyčinio veiksmo“ reikalavimas nėra įvykdytas, tada prašytojui negali būti suteikta tarptautinė apsauga pagal PD (naują redakciją), o byloje *Paposhvili* nustatytos normos yra svarbios tik nustatant, ar grąžinimu būtų pažeista apsauga nuo *negrąžinimo* pagal ES Chartijos 19 straipsnio 2 dalį ir EŽTK 3 straipsnį ⁽⁶⁰²⁾.

Byloje *MP* išdėstytais argumentais neatmetama galimybė, kad bent jau tam tikromis aplinkybėmis prašytojams, kurių sveikatos būklė stipriai pablogėtų, jei jie būtų grąžinti, būtų galima suteikti pabėgėlio statusą, jei valstybės valdžios institucijos nesuteiktų privalomų sveikatos priežiūros paslaugų ir jos būtų nesuteikiamos dėl vienos ar daugiau priežasčių, nustatytų PD (naujos redakcijos) 10 straipsnyje.

6.8.5. Negalia ir psichikos sutrikimai

Pagal BEPS teisės aktus „neįgalieji“ ir „psichikos sutrikimų turintys asmenys“ yra ypatingos pažeidžiamų asmenų kategorijos. Kaip pažymėta 2.1, 3.1 ir 3.2 skirsniuose, PSD (naujos redakcijos) 21 straipsnyje ir PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalyje neįgalūs ir psichikos sutrikimų turintys asmenys aiškiai pripažįstami kaip pažeidžiami. Be to, PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje pripažįstama, kad tam tikriems prašytojams gali reikėti specialių procesinių garantijų dėl, be kita ko, negalios ir (arba) psichikos sutrikimo.

⁽⁵⁹⁹⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *MP*, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 57 punktas.

⁽⁶⁰⁰⁾ Ten pat, sprendimo išvada.

⁽⁶⁰¹⁾ 2016 m. EŽTT (DK) sprendimas *Paposhvili / Belgija*, *op. cit.* (595 išnaša pirmiau), 188 punktas.

⁽⁶⁰²⁾ ES Chartijos 19 straipsnio 2 dalis: „Niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas.“ Taip pat žr. PD (naujos redakcijos) 21 straipsnį.

PD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalies c punkte nustatytas reikalavimas tarptautinės apsaugos prašymą vertinti individualiai, atsižvelgiant į prašytojo „individualią padėtį ir asmenines aplinkybes“, akivaizdžiai turi apimti tokius veiksnius kaip negalia ir psichikos sutrikimas. Kiekvienu atveju sprendimus priimančias asmenys, atsižvelgdami į visas konkrečias individualias aplinkybes, turi nustatyti, ar pasiekta persekiojimo arba didelės žalos riba ⁽⁶⁰³⁾.

Sąlyginis vertinimo, ar veiksmais yra rimtai pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalį, arba ar jie prilygsta didelei žalai pagal tos pačios direktyvos 15 straipsnį, pobūdis yra itin svarbus prašytojų, kurie yra neįgalūs ir (arba) turi psichikos sutrikimą, atveju. Kalbant apie 15 straipsnio b punktą, kuris iš esmės atitinka EŽTK 3 straipsnį, EŽTT pripažino, kad psichikos sveikatos problemų turintys asmenys gali būti labiau pažeidžiami, jei, pavyzdžiui, būtų sulaukyti ⁽⁶⁰⁴⁾.

Be to, dėl prašytojo negalios ar psichikos sutrikimo, vieno ar kartu su kitomis savybėmis, jie gali būti persekiojami arba jiems gali būti padaryta didelė žala dėl, pavyzdžiui, socialinių nuostatų, stigmatizacijos ar įsitikinimų apie tam tikras negalios rūšis, tokias kaip liliputizmas ir Dauno sindromas, arba apie su negalia susijusią būklę, tokią kaip albinizmas ⁽⁶⁰⁵⁾. Net jeigu PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 2 dalyje nėra nurodytos su negalia susijusios persekiojimo formos, jame išdėstytas sąrašas aiškiai nėra baigtinis. Gali būti tokių žalos formų, kurios būdingos neįgaliam ir psichikos sutrikimą turinčiam asmeniui. Pavyzdžiui, (ir intelektualiai, ir fiziškai) neįgalūs asmenys gali dažnai būti seksualiai išnaudojami. Tikimybė, kad jie bus nesavanoriškai sulaukyti ir įkalinti, gali būti didesnė. Jie gali dažniau patirti kankinimus arba nežmonišką ir žeminantį elgesį institucijose ir privačioje srityje ⁽⁶⁰⁶⁾.

Nuo 2011 m. NTK yra neatsiejama ES teisės dalis ⁽⁶⁰⁷⁾. NTK 2 straipsnyje „tinkamo sąlygų pritaikymo“ principas apibrėžiamas taip, kad Susitariančiosios šalys turi įsipareigoti užtikrinti:

būtinus ir tinkamus pakeitimus ir pritaikymą, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti neįgaliesiems galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves.

Pagal NTK 11 straipsnį Valstybės Šalys, laikydamosi savo įsipareigojimų pagal tarptautinę teisę, turi imtis visų būtinų priemonių, kad „užtikrintų neįgaliųjų apsaugą ir saugumą pavojingomis situacijomis, įskaitant ginkluotus konfliktus, humanitarines krizes ir stichines nelaimes“. Kaip ir kitomis svarbiomis nuostatomis, 16 straipsnio 2 dalimi Valstybės Šalys privalo:

⁽⁶⁰³⁾ Žr. M. Crock, C. Ernest ir R. McCallum, *Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with disabilities* („Kai susiduria negalia ir iškeldinimas. Neįgalūs prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai“), *Tarptautinis pabėgėlių teisės žurnalas*, 24 tomas, Nr. 4, 2013 m., p. 735–764, 742–743.

⁽⁶⁰⁴⁾ Žr., pavyzdžiui, 2005 m. spalio 20 d. EŽTT sprendimą *Romanov / Rusija*, Nr. 63993/00; 2007 m. rugsėjo 6 d. EŽTT sprendimą *Kucheruk / Ukraina*, Nr. 2570/04. Žr., *mutatis mutandis*, 2001 m. balandžio 3 d. EŽTT sprendimo Keenan / Jungtinė Karalystė, Nr. 27229/95, 111, 114 punktus.

⁽⁶⁰⁵⁾ Žr., pavyzdžiui, 2015 m. gegužės 12 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimą 145 367 dėl motinos ir dukters, kurios kilusios iš Somalio ir turi Tanzanijos pilietybę, kurios buvo pripažintos pabėgėlėmis dėl priklausymo albinosų šeimai; 2016 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimą JA (vaikas – persekiojimo rizika) Nigerija, *op. cit.* (509 išnaša pirmiau), kai buvo atsižvelgta ir į 7 metų amžiaus albinoso prašytojo nepilnametystę; 2017 m. vasario 13 d. CNDA (Prancūzija) sprendimą M. E., Nr. 16017097 C, dėl albinoso vyro iš Nigerijos; ir 2019 m. gegužės 7 d. Bairoito administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Bayreuth*, Vokietija) sprendimą B 4 K 17.33417 dėl albinoso vyro iš Dramblio Kaulo Kranto.

⁽⁶⁰⁶⁾ Dėl daugiau informacijos žr. *Crock et al., op. cit.* (603 išnaša pirmiau), p. 747.

⁽⁶⁰⁷⁾ Tarybos sprendimas dėl NTK sudarymo Europos bendrijos vardu, 2009 m., *op. cit.* (17 išnaša pirmiau), 1 straipsnio 1 dalis ir 2 straipsnio 1 dalis. ESTT pabrėžė, kad tuo atveju, kai ES antrinės teisės aktus galima aiškinti įvairiai, ES sudarytų tarptautinių susitarimų viršenybė ES antrinės teisės aktų nuostatų atžvilgiu reiškia, kad tokios nuostatos, tiek, kiek įmanoma, turi būti aiškinamos taip, kad atitiktų tuos susitarimus, ypač kai ES priemone siekiama konkrečių įgyvendinti tokių tarptautinių susitarimų. Žr. 1998 m. liepos 14 d. ESTT sprendimo Bettati / Safety Hi-Tech Srl, C-341/95, [1998] ECR I-4355, 20 punktą; 2006 m. gruodžio 7 d. ESTT sprendimo *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) / Rafael Hoteles SA*, C-306/05, ECR I-11519, 35 punktą; 2008 m. rugsėjo 3 d. ESTT sprendimo *Kadi ir Al Barakaat / Taryba ir Komisija*, sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P, EU:C:2008:461, 307 punktą. Dėl sprendimo ryšio tarp ES teisės ir NTK žr. 2013 m. ESTT sprendimo *HK Danmark, op.cit.* (25 išnaša pirmiau), 29 punktą; 2014 m. kovo 18 d. ESTT sprendimo *Z / A Government department ir the Board of management of a community school*, C-363/12, EU:C:2014:159, 68–74, 87–90 punktus.

imtis visų reikiamų priemonių, kad užkirstų kelią visų formų išnaudojimui, smurtui ir prievartai, užtikrinamos, *inter alia*, tinkamos formos (atsižvelgiant į asmens lytį ir amžių) pagalbą ir paramą neįgaliesiems ir jų šeimoms bei juos slaugantiems asmenims, įskaitant informavimą ir švietimą apie tai, kaip išvengti išnaudojimo, smurto ir prievartos, kaip juos atpažinti ir apie juos pranešti.

Pagal PD (naujos redakcijos) 9 straipsnio 1 dalies b punktą persekiojimo veiksmus gali lemti „įvairių priemonių sanauja, įskaitant žmogaus teisių pažeidimus, kuri yra [sic] pakankamai sunki, kad veiktų asmenį panašiai, kaip nurodyta a punkte“. Todėl būtina pažymėti, kad neįgalūs asmenys gali būti diskriminuojami. Iš tiesų, pagal NTK 2 straipsnį tinkamų sąlygų nepritaikymas yra, pagal apibrėžtį, diskriminacijos forma⁽⁶⁰⁸⁾. Be to, pagal ES Chartijos 21 straipsnio 1 dalį draudžiama bet kokia diskriminacija dėl, be kita ko, negalios⁽⁶⁰⁹⁾. EŽTK 14 straipsniu draudžiama diskriminacija „bet kokiais pagrindais“ naudojantis Konvencijoje nustatytomis teisėmis ir laisvėmis. Pagal UNHCR vadovą diskriminacija gali prilygti persekiojimui „tik tuo atveju, jeigu dėl diskriminacinių priemonių atitinkamam asmeniui kyla žalingo pobūdžio padarinių, pvz., gerokai ribojama jo teisė užsidirbti pragyvenimui, teisė išpažinti religiją arba galimybė naudotis įprastai prieinamomis švietimo priemonėmis“⁽⁶¹⁰⁾. Šiuo atžvilgiu atitinkamos priemonės taip pat galėtų būti tokios priemonės, kurios padarytų poveikį galimybei įsidarbinti, pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis ir apgyvendinimu.

Persekiojimo priežastis – priklausymas „tam tikrai socialinei grupei“, kaip apibrėžta PD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 1 dalies d punkte, yra itin svarbi neįgaliųjų atveju. Neįgalūs asmenys dažnai gali pajęgti įrodyti, kad jie yra grupės nariai, turintys „tas pačias prigimtinės savybes ar bendrą istoriją, kurios negalima pakeisti“, ir kad ta grupė „turi individualų tapatumą atitinkamoje šalyje, nes aplinkinė visuomenė ją suvokia kaip kitokią“ (du 10 straipsnio 1 dalies d punkto reikalavimai).

Kalbant apie ryšį tarp neįgalumo, kaip pažeidžiamumo kategorijos, ir tarptautinės apsaugos, iš ESTT praktikos matyti, kad nurodytas elgesys turi bent jau dažniausiai būti susijęs su atitinkamų asmenų tyčiniiais veiksmais arba jų nebuvimu⁽⁶¹¹⁾. Jei galimybė atimama tyčia⁽⁶¹²⁾ ir ta tyčia grindžiama prašytojo negalia priklausymo tam tikrai socialinei grupei požiūriu, tada jų prašymą reikėtų nagrinėti žvelgiant iš priskyrimo pabėgėlio statuso gavėjams perspektyvos.

EŽTT sprendimas byloje *S. H. H. / Jungtinė Karalystė*⁽⁶¹³⁾ buvo susijęs su prašytoju iš Afganistano, kuris buvo paliktas sunkiai sužeistas (amputuota dešinė blauzda ir penis, taip pat sunkiai sužalota kairė koja ir dešinė ranka) per raketų antskrydį Afganistane. Teismas nusprendė, kad, siekiant nustatyti netinkamą elgesį pagal EŽTK 3 straipsnį, prašytojas turėjo pasiekti išimtinumo ribą, kaip taikyti tokiose su sveikata susijusiose bylose kaip *D. / Jungtinė Karalystė* ir *N. / Jungtinė Karalystė*⁽⁶¹⁴⁾. Ieškovas, be kita ko, teigė, kad jam kiltų itin didelė smurto grėsmė ir padidėjęs pavojus būti sužeistam arba mirti vykstančiame ginkluotame

⁽⁶⁰⁸⁾ NTK 2 straipsnis: „Diskriminacija dėl neįgalumo – bet koks išskyrimas, atstūmimas ar apribojimas dėl neįgalumo, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginamas ar paneigiamas visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimas jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje. Tokia diskriminacija apima visų formų diskriminaciją, įskaitant atsisakymą tinkamai pritaikyti sąlygas.“

⁽⁶⁰⁹⁾ ES Chartijos 21 straipsnio 1 dalis: „Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos“ (paryškinta šiame tekste).

⁽⁶¹⁰⁾ UNHCR, Vadovas dėl pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų ir gairės dėl tarptautinės apsaugos pagal 1951 m. konvenciją ir 1967 m. protokolą dėl pabėgėlių statuso, 1979 m., pakartotinai išleista 2019 m. vasario mėn., HCR/1P/4/ENG/REV. 4, 54 punktas.

⁽⁶¹¹⁾ Žr. 6.8.4 skirsnį dėl prašytojų, kurie yra pažeidžiami dėl sveikatos būklės.

⁽⁶¹²⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas MP, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 51 punktas.

⁽⁶¹³⁾ 2013 m. EŽTT sprendimas *S. H. H. / Jungtinė Karalystė*, *op. cit.* (496 išnaša pirmiau). Šį sprendimą citavo ESTT – 2018 m. ESTT (DK) sprendimas MP, *op. cit.* (38 išnaša pirmiau), 39 punktas.

⁽⁶¹⁴⁾ 1997 m. gegužės 2 d. EŽTT sprendimas *D. / Jungtinė Karalystė*, Nr. 30240/96, 51–54 punktai; 2008 m. gegužės 27 d. EŽTT (DK) sprendimas *N. / Jungtinė Karalystė*, Nr. 26565/05, 42–45 punktai.

konflikte. Be to, jei būtų grąžintas į Afganistaną, jis gyventų tokiomis sąlygomis ir susidurtų su diskriminacija, o tai pažeistų EŽTK 3 straipsnį, nes Afganistane nėra jokio asmens, kuris juo pasirūpintų.

Atmesdamas jo prašymą EŽTT kliovėsi, be kita ko, kilmės šalies ataskaitų, kuriose būtų nurodyta, kad neįgaliesiems Afganistane kyla didesnė smurto, netinkamo elgesio ar išpuolių grėsmė, nebuvimu⁽⁶¹⁵⁾. EŽTT atsižvelgė į tai, kad net jeigu prašytojo negalios nebūtų galima apibūdinti kaip „ligos, kuria asmuo natūraliai susirgo“, bet kokia galima žala, susijusi su neįgaliojo gyvenimo sąlygomis Afganistane, būtų padaryta ne dėl kurios nors šalies tyčinio netinkamo elgesio, o dėl išteklių stokos ir to, kad prašytojo negalia nereikalauja medicininio gydymo. Jis taip pat nustatė, kad prašytojas nepateikė jokių įrodymų, kad grįžęs jis negalėtų susisiekti su savo dviem seserimis, kurios gyvena su savo šeimomis Afganistane⁽⁶¹⁶⁾.

Nors ESTT ar EŽTT praktikos dėl rizikos, kuri neįgaliesiems kyla jų kilmės šalyse, kol kas yra palyginti mažai, svarbios ir naudingos patariamąsios galios rekomendacijų galima rasti kituose tarptautinės žmogaus teisių teisės šaltiniuose, tokiuose kaip NTK stebėsenos komiteto sprendimai dėl neįgaliųjų teisių⁽⁶¹⁷⁾.

6.9. Pažeidžiamumas ir tarptautinės apsaugos gavėjams suteiktos apsaugos pobūdis

PD (naujos redakcijos) VII skyrius yra susijęs su tarptautinės apsaugos pobūdžiu. Pagal PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalį VII skyrius taikomas „nedarant poveikio Ženevos konvencijoje nustatytoms teisėms“, o 20 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jis taikomas „tiek pabėgėliams, tiek papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims, jei nenurodyta kitaip“.

Pagal PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalį valstybės narės įpareigojamos atsižvelgti į konkrečią pažeidžiamų asmenų padėtį, kai suteikiama tarptautinė apsauga. Šioje nuostatoje teigiama:

PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalis Bendrosios taisyklės

Įgyvendindamos šio skyriaus nuostatas, valstybės narės atsižvelgia į specifinę pažeidžiamų asmenų, pvz., nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, neįgalių asmenų, vyresnio amžiaus asmenų, nėščių moterų, vienišų tėvų su nepilnamečiais vaikais, prekybos žmonėmis aukų, psichikos sutrikimų turinčių asmenų ir asmenų, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, padėtį.

⁽⁶¹⁵⁾ 2013 m. EŽTT sprendimas S. H. H. / Jungtinė Karalystė, *op. cit.* (496 išnaša pirmiau), 85–86 punktai.

⁽⁶¹⁶⁾ Ten pat, 78, 83, 89 ir 91 punktai.

⁽⁶¹⁷⁾ Žr., pavyzdžiui, NTK komiteto išvadas, priimtas 2017 m. rugpjūčio 18 d. byloje X / Tanzanija, komunikatas Nr. 022/2014, CRPD/C/18/D/22/2014, 8.6 punktą, kuriame komitetas nusprendė, kad skundo pateikėjas Tanzanijos pilietis tapo smurto, kuris vykdomas tik prieš albinizmu sergančius asmenis, auka. Nustatyti pažeidimai apėmė ir nuostatos, kuria draudžiami kankinimai ar žiaurūs, nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba baudimas ir žeminantis elgesys arba baudimas, pažeidimą (NTK 15 straipsnis). Komitetas nusprendė, kad „asmens kančios, patirtos dėl Valstybės Šalies veiksmų nebuvimo, dėl kurių būtų galima baudžiamajon atsakomybėn patraukti nusikaltimu įtariamus asmenis, tampa pakartotinės viktimizacijos priežastimi ir prilygsta psichologiniam kankinimui ir (arba) netinkamam elgesiui“. Taip pat žr. NTK komiteto išvadas, priimtas 2018 m. rugpjūčio 31 d. byloje Y / Tanzanija, komunikatas Nr. 23/2014, CRPD/C/20/D/23/2014, kuriose išdėstytos panašios aplinkybės ir argumentai.

Šia nuostata siekiama užtikrinti, kad priimant visus sprendimus, susijusius su tarptautinės apsaugos pobūdžiu, būtų atsižvelgiama į pažeidžiamus asmenis. Tačiau PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 4 dalyje toliau nustatyta, kad ta dalis „taikoma tik asmenims, kurių situaciją įvertinus individualiai, paaiškėjo, kad jie turi ypatingų poreikių“.

PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad „Valstybės narės, įgyvendindamos su nepilnamečiais susijusias šios direktyvos nuostatas, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus“⁽⁶¹⁸⁾.

VII skyriaus 21–35 straipsniuose išdėstytas tarptautinės apsaugos pobūdis. Pažeidžiamiems asmenims aktualiausi straipsniai trumpai aptariami toliau. Reikėtų pažymėti, kad tam tikrų teisių atžvilgiu tarptautinės apsaugos gavėjams turi būti užtikrinta teisė tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiams. Kitų teisių atžvilgiu jiems gali būti užtikrinta tokia teisė tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie teisėtai gyvena valstybės narės teritorijoje.

41 konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad, siekiant sustiprinti tarptautinės apsaugos gavėjų galimybę veiksmingai naudotis teisėmis ir lengvatomis pagal PD (naują redakciją), „būtina atsižvelgti į specifinius jų poreikius ir ypatingus integravimosi sunkumus, su kuriais jie susiduria“. Tačiau „paprastai neturėtų būti sudaromos palankesnės sąlygos už tas, kurios taikomos valstybių narių piliečiams, nedarant poveikio valstybių narių galimybei nustatyti ar palikti galioti palankesnius reikalavimus“.

6.9.1. Šeimos vientisumas

Šeimos vientisumas yra vienas iš svarbiausių aspektų, kuris turi būti užtikrintas tarptautinės apsaugos gavėjams. 23 straipsnyje nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 23 straipsnis Šeimos vientisumo išsaugojimas

1. Valstybės narės užtikrina galimybę išsaugoti šeimos vientisumą.
2. Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjo šeimos nariai, kuriems patiems tokia apsauga negali būti suteikta, turėtų teisę į 24–35 straipsniuose nurodytas lengvatas nacionalinių procedūrų nustatyta tvarka, kiek tai suderinama su šeimos nario asmeniniu teisiniu statusu.
3. 1 ir 2 dalys netaikomos tuomet, kai šeimos nariui nesuteikiama arba nebūtų suteikta tarptautinė apsauga pagal III ir V skyrius.
4. Nepaisant 1 ir 2 dalių, valstybės narės nacionalinio saugumo ar viešosios tvarkos sumetimais gali atsisakyti suteikti jose nurodytas lengvatas, jas sumažinti ar panaikinti.
5. Valstybės narės gali nuspręsti, kad šis straipsnis taip pat taikomas kitiems artimiems giminaičiams, kurie paliekant kilmės šalį gyveno kartu kaip šeimos nariai ir kurie tuo metu buvo visiškai ar daugiausia priklausomi nuo tarptautinės apsaugos gavėjo.

⁽⁶¹⁸⁾ Žr. 2.4 skirsnį „Vaiko interesai“ ir 6.8.1 skirsnį „Amžius“.

PD (naujos redakcijos) 38 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad, spręsdamos dėl PD (naujoje redakcijoje) nurodytų teisių į lengvatas, valstybės narės turėtų deramai atsižvelgti „į geriausius vaiko interesus ir į tarptautinės apsaugos gavėjo artimų giminaičių, kurie jau yra valstybėje narėje ir kurie nėra to apsaugos gavėjo šeimos nariai, ypatingas priklausomumo nuo jo aplinkybes“. Joje pridurta, kad „lšimtinėmis aplinkybėmis, kai tarptautinės apsaugos gavėjo artimas giminaitis yra vedęs (ištekėjusi) nepilnametis (-ė), tačiau jo (jos) nelydi sutuoktinė (-is), gali būti laikoma, kad geriausi nepilnamečio interesai bus užtikrinami jo (jos) pradinėje šeimoje“.

6.9.2. Nepilnamečiai

Kaip jau minėta, „įgyvendindamos šio skyriaus nuostatas dėl nepilnamečių [tarptautinės apsaugos pobūdžio], valstybės narės visų pirma atsižvelgia į geriausius vaiko interesus“ pagal PD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 5 dalį. 38 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nustatyta, kad „spręsdamos dėl teisių į lengvatas [pagal PD (naują redakciją)], valstybės narės turėtų deramai atsižvelgti į geriausius vaiko interesus“.

Pagal PD (naujos redakcijos) 27 straipsnio 1 dalį „Visiems nepilnamečiams, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, valstybės narės sudaro visas sąlygas naudotis švietimo sistema tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir jų piliečiams“.

PD (naujos redakcijos) 31 straipsnyje nustatytos nelydimų nepilnamečių teisės dėl atstovavimo, kad jiems „atstovautų teisinis globėjas arba, jei reikia, už nepilnamečių priežiūrą ir gerovę atsakinga organizacija“ (31 straipsnio 1 dalis); prievolė, kad jų poreikius tenkintų paskirtas globėjas arba atstovas ir būtų atliekami reguliarūs vertinimai (31 straipsnio 2 dalis); kur ir su kuo jie gali būti apgyvendinti (31 straipsnio 3 dalis); brolių ir (arba) seserų neatskyrimas ir gyvenamosios vietos pasikeitimai (31 straipsnio 4 dalis); šeimos narių paieška (31 straipsnio 5 dalis); ir reikalavimas, kad su jais dirbantys asmenys būtų dalyvavę atitinkamuose mokymuose ir toliau juose dalyvautų (31 straipsnio 6 dalis).

6.9.3. Apgyvendinimas

Teisė į apgyvendinimą nustatyta PD (naujos redakcijos) 32 straipsnyje. Jame nustatyta:

PD (naujos redakcijos) 32 straipsnis Apgyvendinimo galimybė

1. Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjams būtų suteikta apgyvendinimo galimybė tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kitiems jų teritorijose teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.
2. Nors valstybėms narėms leidžiama nustatyti praktiką, pagal kurią tarptautinės apsaugos gavėjai apgyvendinami visoje šalyje, jos siekia įgyvendinti politiką, kurios tikslas – užkirsti kelią tarptautinės apsaugos gavėjų diskriminacijai ir užtikrinti lygias apgyvendinimo galimybes.

6.9.4. Socialinė gerovė ir sveikatos priežiūra

Tarptautinės apsaugos gavėjai turi teisę į socialinę gerovę ir sveikatos priežiūrą. Teisė į socialinę gerovę yra numatyta PD (naujos redakcijos) 29 straipsnyje, o teisė į sveikatos priežiūrą – PD (naujos redakcijos) 30 straipsnyje. Nors vienodas elgesys su tarptautinės apsaugos gavėjais ir piliečiais nėra bendra taisyklė, PD (naujos redakcijos) 29 straipsnio 1 dalimi ir 30 straipsnio 1 dalimi visiems tarptautinės apsaugos gavėjams užtikrinama teisė į socialinę gerovę ir sveikatos priežiūrą tokiais pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiams.

Byloje *Ayubi* kilo klausimas, ar ši teisė į socialinę gerovę taikoma tik tarptautinės apsaugos gavėjams, kuriems buvo suteikta teisė nuolat gyventi valstybėje narėje, ar ji taikoma ir gavėjams, kuriems buvo suteikta teisė gyventi šalyje tam tikrą laikotarpį. ESTT nusprendė, kad „tiek [PD (naujos redakcijos)] 29 straipsnis, tiek Ženevos konvencijos 23 straipsnis taikomi visiems pabėgėliams ir jiems pripažintos teisės nepriklauso nuo jų buvimo atitinkamoje valstybėje narėje trukmės arba jų turimo leidimo gyventi šalyje galiojimo trukmės“⁽⁶¹⁹⁾.

Toliau teismas konstatavo: „Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad pabėgėliams, turintiems trejus metus galiojantį leidimą gyventi šalyje, turi būti užtikrintas toks pat socialinių išmokų dydis kaip ir pabėgėlio statusą jiems suteikusios valstybės narės piliečiams“⁽⁶²⁰⁾.

PD (naujos redakcijos) 45 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad „siekiant visų pirma išvengti socialinių sunkumų, derėtų tarptautinės apsaugos gavėjams, jų nediskriminuojant pagal socialinės paramos sistemą, suteikti tinkamą socialinį aprūpinimą ir pragyvenimo lėšų“. Galimybę riboti socialinę pagalbą iki pagrindinių lengvatų pagal 45 konstatuojamąją dalį reikia suprasti taip: „bent minimalaus pragyvenimo lygio aprūpinimas, taip pat parama ligos arba nėštumo atveju ir tėvystės parama tiek, kiek tos lengvatos pagal nacionalinę teisę teikiamos piliečiams“.

Nėra ESTT praktikos dėl jokių galimų minimalių normų dėl tokių teisių apskritai ir, konkrečiau, dėl to, ar valstybių narių nuožiūra bet kokios gyvenimo sąlygos, kuriomis visapusiškai gerbiamas žmogaus orumas (ES Chartijos 1 straipsnis), gali būti laikomos tinkamomis. Vis tik šiuo klausimu byloje dėl tarptautinės apsaugos prašytojo, o ne tarptautinės apsaugos gavėjo, ESTT nusprendė:

siekiant užtikrinti pagarbą žmogaus orumui, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, reikalaujama, kad atitinkamas asmuo nepatektų į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, dėl kurios negalėtų patenkinti būtiniausių savo poreikių, pavyzdžiui, visų pirma turėti būstą, pavalgyti ir nusiprausti, ir kuri kenktų jo fizinei ar psichinei sveikatai ir ją pablogintų taip, kad tai būtų nesuderinama su šiuo orumu⁽⁶²¹⁾.

Kalbant apie teisę į sveikatos priežiūrą, iš PD (naujos redakcijos) 30 straipsnio 2 dalies matyti, kad ši teisė taikoma ne tik apskritai, bet ji taikoma ir „specialiųjų poreikių turintiems tarptautinės apsaugos gavėjams“. PD (naujos redakcijos) 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

⁽⁶¹⁹⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *Ayubi*, *op. cit.* (60 išnaša pirmiau), 28 punktą.

⁽⁶²⁰⁾ Ten pat, 29 punktą.

⁽⁶²¹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Haqbin*, *op. cit.* (185 išnaša pirmiau), 46 punktą, nurodant 2019 m. ESTT (DK) sprendimą *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 92 punktą.

PD (naujos redakcijos) 30 straipsnio 2 dalis Sveikatos priežiūra

Valstybės narės, tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir apsaugą suteikusios valstybės narės piliečiams, suteikia tinkamas sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant, prireikus, psichinių sutrikimų gydymo paslaugas, ypatingų poreikių turintiems tarptautinės apsaugos gavėjams, pvz., nėščioms moterims, neįgaliems asmenims, asmenims, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, arba nepilnamečiams, kurie patyrė bet kokios formos blogą elgesį, nepriežiūrą, išnaudojimą, kankinimą, žiaurų, nežmonišką ir žeminamą elgesį arba nukentėjo nuo ginkluoto konflikto.

6.9.5. Integracijos priemonės ir judėjimo laisvė

Tarptautinės apsaugos gavėjų specialieji poreikiai minimi ir galimybės pasinaudoti integracijos priemonėmis požiūriu. Kaip nustatyta PD (naujos redakcijos) 34 straipsnyje:

PD (naujos redakcijos) 34 straipsnis Galimybė pasinaudoti integracijos priemonėmis

<...> valstybės narės užtikrina galimybę pasinaudoti, jų nuomone, tinkamomis integracijos programomis, kad būtų atsižvelgta į specifinius pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso gavėjų poreikius, arba nustato išankstines sąlygas, kuriomis užtikrinama galimybė pasinaudoti tokiomis programomis.

Be to, tarptautinės apsaugos gavėjai turi teisę laisvai judėti valstybės narės teritorijoje „tokiomis pačiomis sąlygomis ir taikant tokius pačius apribojimus kaip ir kitiems jų teritorijoje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams“ (PD (naujos redakcijos) 33 straipsnis).

6.10. Tarptautinės apsaugos panaikinimas dėl nustatant pažeidžiamumo faktus padarytos klaidos

Valstybės narės gali nuspręsti panaikinti tarptautinę apsaugą pagal PD (naujos redakcijos) 14 ir 19 straipsniuose išdėstytas nuostatas. Byloje *Bilali* ESTT turėjo nagrinėti papildomos apsaugos panaikinimo dėl administracinių institucijų nustatant faktus padarytos klaidos klausimą. Vadovaudamasis, be kita ko, UNHCR vadovu⁽⁶²²⁾, ESTT nusprendė: „Asmens, kuris papildomos apsaugos statusą įgijo klaidingos informacijos pagrindu ir niekada neatitiko tokio statuso įgijimo sąlygų, situacija neturi jokio ryšio su situacija, dėl kurios teikiama tarptautinė apsauga⁽⁶²³⁾.“ Toliau teismas konstatavo:

⁽⁶²²⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Bilali*, op. cit. (114 išnaša pirmiau), 58 punktas, kuriame nurodytas UNHCR, *Vadovas dėl pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų ir gairės dėl tarptautinės apsaugos*, op. cit. (610 išnaša pirmiau), 117 punktas.

⁽⁶²³⁾ 2019 m. ESTT sprendimas *Bilali*, op. cit. (114 išnaša pirmiau), 44 punktas.

atsižvelgiant į [PD (naujos redakcijos)] bendrą struktūrą ir tikslą <...>, kai priimančioji valstybė narė turi naujos informacijos, rodančios, kad, priešingai jos pirminiam trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės, kuriam ji suteikė papildomą apsaugą, situacijos vertinimui, pagrįstam klaidinga informacija, tam asmeniui niekuomet nebuvo kilusi grėsmė patirti didelę žalą, kaip ji suprantama pagal šios direktyvos 15 straipsnį, ši valstybė narė tuo remdamasi turi padaryti išvadą, kad aplinkybės, į kurias atsižvelgus buvo suteiktas papildomos apsaugos statusas, pasikeitė tiek, kad palikti šį statusą nebėra pagrindo ⁽⁶²⁴⁾.

Tokia klaida dėl faktų gali būti padaryta ir nustatant pažeidžiamumą. Jei dėl klaidingai nustatytų pažeidžiamumo faktų iš tiesų buvo suteiktas pabėgėlio statusas arba papildomos apsaugos statusas, suteikta apsauga turi būti panaikinta. Tačiau ESTT priduria, kad tokiu atveju „valstybė narė turi paisyti <...> pagrindinės konkretaus asmens teisės į privatų ir šeimos gyvenimą, kuri atitinkamoje jos taikymo srityje garantuojama [ES Chartijos] 7 straipsniu ir EŽTK 8 straipsniu“ ⁽⁶²⁵⁾.

Kai prašytojas teigia, kad būtent dėl jo pažeidžiamumo buvo klaidingai nustatyti bylos faktai, pavyzdžiui, dėl jo tapatybės, prašytojas turi pagrįsti tokias aplinkybes. Šiuo atžvilgiu Prancūzijos CNDA nusprendė byloje, kurioje dalyvavo du prašytojai iš Čėčenijos (Rusija), kuriems buvo suteiktas pabėgėlio statusas remiantis suklastotais pareiškimais. Prašytojai teigė, kad suklastoti pareiškimai buvo padaryti dėl jų pažeidžiamos padėties, nes jie turėjo apsisaugoti nuo gandų, kurie sklandė čėčėnų bendruomenėje Prancūzijoje, dėl kurių Rusijos valdžios institucijos galėjo sužinoti, kad jie yra šalyje. Tačiau teismas nusprendė, kad jie nepateikė jokių tvirtų įrodymų dėl jų tariamos pažeidžiamumo situacijos ⁽⁶²⁶⁾.

⁽⁶²⁴⁾ 2019 m. ESTT sprendimas Bilali, op. cit. (114 išnaša pirmiau), 51 punktas.

⁽⁶²⁵⁾ Ten pat, 62 punktas.

⁽⁶²⁶⁾ 2019 m. birželio 28 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas OFPRA c M. T. alias S. et Mme K. T., Nr. 18024910–18024911 C.

7 dalis. Specialios procesinės garantijos administracinėse procedūrose

Šioje dalyje nagrinėjamos specialios procesinės garantijos, kurios pažeidžiamiems tarptautinės apsaugos prašytojams taikomos administracinėse prieglobsčio procedūrose. Jos apima tinkamos paramos teikimą ir aplinkybes, kuriomis dėl pažeidžiamumo gali būti netaikomos pagreitinotos ir pasienio procedūros ir (arba) dėl jo gali reikėti asmens prašymą nagrinėti pirmenybės tvarka. Joje taip pat išdėstytos pažeidžiamiems prašytojams svarbios specialios procesinės garantijos. Galiausiai, joje sprendžiama, kokį poveikį pažeidžiamumas gali daryti prašymui, kuris kitu atveju būtų laikomas nepriimtiniu arba dėl kurio gali tekti svarstyti paskesnio prašymo galimybę. 8 dalyje nagrinėjamas specialių procesinių garantijų teismų procesuose klausimas.

Šią dalį sudaro šeši skirsniai, kaip išdėstyta 19 lentelėje.

19 lentelė. 7 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
7.1	Ižanginis žodis	168
7.2	Tinkama parama	170
7.3	Pagreitintų ir pasienio procedūrų netaikymas	171
7.4	Prioritetų nustatymas	174
7.5	Kitos specialios procesinės garantijos	174
7.6	Nepriimtumas	185

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*, 2018 m., 4 dalis „PPD (nauja redakcija). Pagrindiniai principai, apsaugos priemonės ir procesinės garantijos“ ir 5 dalis „Procedūros administraciniu lygmeniu“.

7.1. Ižanginis žodis

Nustačius, kad prašytojas yra pažeidžiamas asmuo, atitinkamų administracinių procedūrų metu gali būti taikomos tam tikros specialios procesinės garantijos ⁽⁶²⁷⁾.

Teismui gali būti svarbu patikrinti, ar sprendimus priimanti valdžios institucija ėmėsi būtinų veiksmų, siekdama užtikrinti, kad prašytojui būtų suteiktos tinkamos priemonės ir pagalba, kad jis galėtų veiksmingai pasinaudoti procedūromis.

⁽⁶²⁷⁾ Daugiau informacijos apie tai, kaip nustatyti, kad asmuo yra pažeidžiamas, rasite 3 dalyje dėl prašytojų, kurie turi specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymo. Internetinėje EASO specialiųjų poreikių turinčių asmenų nustatymo priemonėje pateikta praktinės informacijos ir rekomendacijų pirmosios instancijos sprendimus priimantiems asmenims. Šia informacija teismų nariai gali vadovautis nagrinėdami, ar prašytojui buvo suteikta veiksminga galimybė pasinaudoti procedūromis, ar ne.

„Teisė į gerą administravimą“ valstybėse narėse taikoma kaip bendrasis ES teisės principas ir nėra grindžiama ES Chartijos 41 straipsniu, kaip ESTT išaiškino byloje *Boudjlida* ⁽⁶²⁸⁾. Reikėtų pažymėti, kad dėl to teisė būti išklaustam visuose teismo procesuose negali būti grindžiama ES Chartijos 41 straipsnio 2 dalimi, tačiau tokia teisė „yra sudėtinė pagarbos teisei į gynybą, bendrojo Sąjungos teisės principo, dalis“ ⁽⁶²⁹⁾. PPD (naujoje redakcijoje) išdėstyti kai kurie šios teisės aspektai. Pavyzdžiui, pagal 10 straipsnio 3 dalį reikalaujama, kad sprendžiančiosios valdžios institucijos užtikrintų, jog sprendimai dėl tarptautinės apsaugos prašymų būtų priimti po „tinkamo nagrinėjimo“. 23 straipsnio 1 dalimi garantuojama prašytojo patarėjo (-ų) teisės klausimais „galimybė susipažinti su prašytojo bylos informacija“. Teisė į gerą administravimą nurodyta PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią reikalaujama, kad „nagrinėjimo procedūra būtų baigta kuo greičiau, nedarant poveikio tinkamo ir išsamaus nagrinėjimo principui“ ⁽⁶³⁰⁾.

Šiuo atžvilgiu taip pat reikėtų pažymėti, kad gali pagrįstai paaiškėti, jog kilo pavojus prašytojo gyvybei ir (arba) kūno ir psichiniam neliečiamumui. Taip galėtų būti, jei, pavyzdžiui, įtariama, kad prašytojas nuolat patiria smurtą dėl lyties arba yra prekybos žmonėmis auka. Tokiomis aplinkybėmis valstybių narių pareiga reaguoti ir užtikrinti apsaugą bei pagalbą grindžiama pagrindinėmis teisėmis, ES antrinės teisės aktais ir tarptautine žmogaus teisių teise ⁽⁶³¹⁾. Atitinkamų priemonių pavyzdžiai apima ES direktyvą dėl nusikaltimų aukų ⁽⁶³²⁾; ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvą ⁽⁶³³⁾; Europos Tarybos konvencijas, pvz., Kovos su prekyba žmonėmis konvenciją ⁽⁶³⁴⁾ ir Stambulo konvenciją ⁽⁶³⁵⁾; ir nusistovėjusių teismų praktiką ⁽⁶³⁶⁾. Šiose priemonėse nustatytos Valstybių Šalių prievolės saugoti smurto ir (arba) prekybos žmonėmis aukas ⁽⁶³⁷⁾.

Jei įtariama, kad prašytojui gali kilti smurto grėsmė, kompetentingos institucijos privalo sudaryti sąlygas kreiptis į specialias pagalbos tarnybas. Dėl to gali būti pertraukiamas ir (arba) atidedamas pokalbis privatumui, konfidencialumui ir (arba) saugumui užtikrinti. Taip pat gali būti suteikiama apsauga, kaip nustatyta, pavyzdžiui, ES direktyvoje dėl nusikaltimų aukų (38 konstatuojamoji dalis).

⁽⁶²⁸⁾ 2014 m. gruodžio 11 d. ESTT sprendimas *Khaled Boudjlida / Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:2431, 33–34 punktai.

⁽⁶²⁹⁾ 2014 m. lapkričio 5 d. ESTT sprendimas *Sophie Mukarubega / Préfet de police and Préfet de la Seine-Saint-Denis*, C-166/13, EU:C:2014:2336, 45 punktas.

⁽⁶³⁰⁾ Pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 2 dalį reikalaujama, kad tarptautinės apsaugos procedūra būtų užbaigta kuo greičiau; 31 straipsnio 3–6 straipsniuose numatyti procedūros terminai. Žr. 2011 m. ESTT (DK) sprendimo *N. S. ir kt., op. cit.* (16 išnaša pirmiau), 98 punktą. Taip pat žr. 2018 m. birželio 13 d. generalinio advokato Bot išvadą byloje *X / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-213/17, EU:C:2018:434, 156 punktą.

⁽⁶³¹⁾ Žr. Europos Taryba, Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (Kovos su prekyba žmonėmis konvencija), ETS 197 (2005 m. gegužės 16 d., įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d.), 10 straipsnis; ir Europos Taryba, Aiškinamoji ataskaita dėl Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 2005 m. gegužės 6 d., 128 punktas. Valstybės narės privalo užtikrinti, kad kompetentingos institucijos, dalyvaujančios nustatant įtariamą prekybos žmonėmis aukas ir joms padedant, turėtų kvalifikuotų darbuotojų.

⁽⁶³²⁾ ES direktyva dėl nusikaltimų aukų, *op. cit.* (229 išnaša pirmiau). Europos Parlamento ataskaitoje dėl direktyvos dėl nusikaltimų aukų įgyvendinimo pabrėžiama, kad svarbu, jog valstybės narės imtųsi tinkamų veiksmų, kad palengvintų savo kompetentingų institucijų ar subjektų bendradarbiavimą užtikrindamos specialistų pagalbą, kad užtikrintų, jog aukos turėtų veiksmingą galimybę pasinaudoti tokia informacija ir paslaugomis. Žr. Europos Parlamentas, Ataskaita dėl Direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, įgyvendinimo (2016/2328(INI)), 2018 m. gegužės 14 d., 12 punktas.

⁽⁶³³⁾ ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva, *op. cit.* (119 išnaša pirmiau).

⁽⁶³⁴⁾ Žr., pavyzdžiui, Europos Taryba, Kovos su prekyba žmonėmis konvencija, 10 straipsnis, kuriame imigracijos tarnybos aiškiai nurodytos kaip „kompetentingos institucijos“, kurios dalyvauja nustatant aukas ir joms padedant, ir nurodytas reikalavimas užtikrinti bendradarbiavimą su kitomis kompetentingomis institucijomis, pvz., policija, ir su atitinkamomis paramos organizacijomis. Taip pat žr. Europos Taryba, Aiškinamoji ataskaita dėl Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, *op. cit.* (631 išnaša pirmiau), 194 punktas: „Kompetentingos institucijos“ suprantamos kaip įvairios valdžios institucijos, kurioms padedant aukos gali pirmą kartą susisiekti su pareigūnais, pavyzdžiui, policija, prokuroru, darbo inspekcija arba muitinės ar imigracijos tarnybomis. Atitinkamą informaciją aukoms gali teikti ir kitos institucijos. Tačiau aukai su šiomis tarnybomis susisiekti, ji turi būti nukreipta pas asmenis, tarnybas ar organizacijas, kurios gali suteikti būtiną informaciją.“

⁽⁶³⁵⁾ Europos Taryba, Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo, 2014 m. lapkričio mėn.

⁽⁶³⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, 2010 m. sausio 7 d. EŽTT sprendimą *Rantsev / Kirpas ir Rusija*, Nr. 25965/04, kuriame nustatyta, kad pažeisti EŽTK 2, 3 ir 4 straipsniai dėl nepakankamo atsakymo įtariamai prekybos žmonėmis aukai, kuri, jai susisiekus su policija, kuri reagavo susisiekdama su įtariama nusikaltėliu, kad šis atvyktų ir ją pasimty, nesuorganizavo tinkamo pokalbio ir nesuteikė kitų apsaugos priemonių, buvo rasta negyva.

⁽⁶³⁷⁾ Taip pat žr. 14 lentelę.

7.2. Tinkama parama

Kaip nustatyta PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje ir 24 straipsnio 3 dalyje, prašytojams, „kuriems reikia specialių procesinių garantijų“, turi būti suteikta „tinkama parama“. 29 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamoji dalis

prašytojams [kuriems reikia specialių procesinių garantijų] turėtų būti suteikta tinkama parama, be kita ko, skirta pakankamai laiko, kad jiems būtų sudarytos sąlygos, būtinos, kad jie galėtų veiksmingai naudotis procedūromis ir pateikti reikiamą informaciją jų tarptautinės apsaugos prašymui pagrįsti.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą išdėstyta taip:

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų

Valstybės narės užtikrina, kad nustačius, jog prašytojams reikia specialių procesinių garantijų, jiems būtų suteikta tinkama parama, kad visą prieglobsčio procedūros laikotarpį jie galėtų naudotis šioje direktyvoje nustatytais teisėmis ir vykdyti joje nustatytas pareigas.

„Tinkamos paramos“ sąvoka plačiau neapibrėžiama, bet ji yra išplėtotą garantijų, kurios nustatytos direktyvoje, atžvilgiu. Su „tinkama parama“ susiję ypatumai išsamiau aptariami 7.5 skirsnyje. Būtina parama priklauso nuo prašytojo asmeninių aplinkybių ir procesinių poreikių pobūdžio.

Siekdamos prašytojui suteikti „tinkamą paramą“, valstybės narės gali pratęsti terminą, per kurį turi būti užbaigtas tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimas pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 3 dalies trečią ir ketvirtą pastraipą. Pagal 31 straipsnio 3 dalį valstybės narės privalo užtikrinti, kad nagrinėjimo procedūra būtų užbaigta per „šešis mėnesius nuo prašymo pateikimo dienos“. Pagal 31 straipsnio 3 dalies trečią pastraipą valstybės narės turi pratęsti šešių mėnesių terminą ne ilgesniam nei dar devynių mėnesių laikotarpiui, kai, be kita ko, „atvejis susijęs su sudėtingais faktiniais ir (arba) teisiniais klausimais“, o 31 straipsnio 3 dalies ketvirtoje pastraipoje numatyta: „Valstybės narės gali, kai tai tinkamai pagrįsta, viršyti šioje dalyje nustatytus terminus ne daugiau nei trimis mėnesiais, kai tai yra būtina siekiant užtikrinti tinkamą ir išsamų tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą.“ Toks pratęsimas gali būti taikomas prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, kad būtų užtikrintas „tinkamas ir išsamus nagrinėjimas“ pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 2 dalį.

Vienas iš pažeidžiamų asmenų, kuriems reikia tinkamos paramos ir pakankamai laiko, pavyzdžių yra traumą patyręs asmuo arba asmuo, kuris teigia patyręs kankinimus. Jam gali reikėti laiko medicininiais įrodymams, kurie įrodytų jo pažeidžiamumą ir (arba) patirtus

kankinimus, pateikti. Kitas pavyzdys būtų moteris, kuri laukiasi ir artėja gimdymo data, kuri neseniai pagimdė arba nėštumo metu ar pogimdyviniu laikotarpiu patiria medicininių problemų. Tokiomis aplinkybėmis asmeninį pokalbį galima atidėti. Jei asmuo patyrė kankinimų ar traumą, gali prireikti kelių pokalbių, prieš jam išsamiai papasakojant apie savo patirtį. Kartais tai gali paaiškėti tik po asmeninio pokalbio. Kitas pavyzdys būtų kognityvinių sutrikimų turintis asmuo, kuriam gali prireikti daugiau laiko prašymui užpildyti arba pasinaudoti galimybe susipažinti su informacija ir ją suprasti, pasinaudoti savo teisėmis⁽⁶³⁸⁾. Neraštingas asmuo taip pat galėtų susidurti su sunkumais, į kuriuos turi atsižvelgti valdžios institucijos. Pavyzdžiui, CAT komitetas nagrinėjo neraštingo prašytojo, kurio prieglobsčio prašymas buvo atmestas remiantis tuo, kad jo pareiškimai buvo nenuoseklūs, bylą. Komitetas atkreipė dėmesį į skundo pateikėjo teiginį, kad „jo pareiškimai buvo nenuoseklūs dėl netinkamo kalbos vertimo ir kad jis negalėjo to patikrinti, nes yra neraštingas“⁽⁶³⁹⁾.

„Tinkamos paramos“ sąvoka taikoma visos procedūros metu. Jei vėlesniame procedūros etape paaiškėja, kad yra kokių nors poreikių, ji turi būti suteikta nebūtinai pradedant procedūrą iš naujo. 24 straipsnio 4 dalis išdėstyta taip:

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalis
Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų

Valstybės narės užtikrina, kad laikantis šios direktyvos į specialių procesinių garantijų poreikį taip pat būtų atsižvelgiama, kai toks poreikis paaiškėja vėlesniame procedūros etape, nebūtinai pradedant procedūrą iš naujo.

Tai reiškia, kad sprendžiančioji valdžios institucija turi iš naujo įvertinti, ar prašytojui reikia specialių procesinių garantijų, ar jis tapo prašytoju, kuriam reikia specialių procesinių garantijų, net jei iš pradžių tai nebuvo akivaizdu. Pavyzdžiui, prašytojas gali įrodyti arba atskleisti, kad jį traumavo patirti įvykiai, tik asmeninio pokalbio metu. Jam gali prireikti laiko medicininiams įrodymams pateikti, kad būtų nustatytas psichikos sveikatos problemų pobūdis ir mastas, taip pat gali tekti koreguoti procedūras, atsižvelgiant į tokias problemas⁽⁶⁴⁰⁾.

7.3. Pagreintų ir pasienio procedūrų netaikymas

PPD (naujos redakcijos) 30 konstatuojamojoje dalyje nustatyta: „Kai prašytojui, kuriam reikia specialių procesinių garantijų, negali būti suteikta tinkama parama pagal paspartintą ar pasienio procedūrą, tokiam prašytojui tos procedūros turėtų būti netaikomos.“ Pagal 24 straipsnio 3 dalį:

⁽⁶³⁸⁾ 2017 m. liepos 27 d. Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas AM (Afganistanas) prieš / Secretary of State for the Home Department ir Lord Chancellor, [2017] EWCA Civ 1123, 23 punktas.

⁽⁶³⁹⁾ 2012 m. lapkričio 23 d. CAT komiteto sprendimas, komunikatas Nr. 464/2011, K. H. / Danija, CAT/C/49/D/464/2011, 8.6 punktas (taip pat žr. 2.4, 5.4 ir 8.8 punktus); 2015 m. balandžio 21 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimas, byla 143 740, 4.6 punktas.

⁽⁶⁴⁰⁾ Taip pat žr. 7.5.3 skirsnį.

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalies antra pastraipa Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų

Kai tokios tinkamos paramos negalima suteikti pagal 31 straipsnio 8 dalyje ir 43 straipsnyje [dėl pagreintų, pasienio ar tranzito procedūrų] nurodytas procedūras, visų pirma tais atvejais, kai valstybės narės mano, kad prašytojui reikia specialių procesinių garantijų dėl to, kad jis patyrė kankinimą, žaginimą ar kitų sunkių formų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, valstybės narės netaiko 31 straipsnio 8 dalies ir 43 straipsnio arba baigia juos taikyti. Kai valstybės narės 46 straipsnio 6 dalį taiko prašytojams, kuriems pagal šią pastraipą negalima taikyti 31 straipsnio 8 dalies ir 43 straipsnio, valstybės narės suteikia bent 46 straipsnio 7 dalyje numatytas garantijas.

Be to, nelydimų nepilnamečių atveju PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalimi apribojamos aplinkybės, kuriomis galima taikyti pagreintą ir (arba) pasienio procedūrą pagal 31 straipsnio 8 dalį.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalis Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos

Igyvendindamos šią direktyvą valstybės narės pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus.

Kai prieglobsčio procedūros metu valstybės narės nustato, kad asmuo yra nelydimas nepilnametis, jos gali:

a) pradėti taikyti arba toliau taikyti 31 straipsnio 8 dalį tik tuo atveju, jeigu:

i) prašytojas yra atvykęs iš šalies, kuri atitinka kriterijus, kad ją būtų galima laikyti saugia kilmės šalimi, kaip apibrėžta šioje direktyvoje; arba

ii) prašytojas pateikė paskesnę tarptautinės apsaugos prašymą, kuris nėra nepriimtinas pagal 40 straipsnio 5 dalį; arba

iii) prašytojas dėl svarbių priežasčių gali būti laikomas pavojingu valstybės narės nacionaliniam saugumui ar viešajai tvarkai arba prašytojas pagal nacionalinę teisę buvo priverstinai išsiųstas dėl rimtų priežasčių, susijusių su visuomenės saugumu ar viešąja tvarka;

b) pradėti taikyti arba toliau taikyti 43 straipsnį pagal Direktyvos 2013/33/ES 8–11 straipsnius tik tuo atveju, jeigu:

i) prašytojas yra atvykęs iš šalies, kuri atitinka kriterijus, kad ją būtų galima laikyti saugia kilmės šalimi, kaip apibrėžta šioje direktyvoje; arba

ii) prašytojas yra pateikęs paskesnę prašymą; arba

iii) prašytojas dėl svarbių priežasčių gali būti laikomas pavojingu valstybės narės nacionaliniam saugumui ar viešajai tvarkai arba prašytojas pagal nacionalinę teisę buvo

priverstinai išsiųstas dėl rimtų priežasčių, susijusių su visuomenės saugumu ar viešąja tvarka; arba

iv) yra pagrįstų priežasčių manyti, kad ta šalis, kuri nėra valstybė narė, yra prašytojui saugi trečioji šalis pagal 38 straipsnį; arba

v) prašytojas klaidino institucijas pateikdamas suklastotus dokumentus; arba

vi) prašytojas iš nesąžiningų paskatų sunaikino ar išmetė tapatybės ar kelionės dokumentą, kuris būtų padėjęs nustatyti jo tapatybę ar pilietybę.

Valstybės narės gali taikyti v ir vi punktus tik individualiais atvejais, kai yra rimtas pagrindas manyti, kad prašytojas stengiasi nuslėpti susijusias aplinkybes, kurios, tikėtina, nulemtų neigiamą sprendimą ir jeigu, atsižvelgiant į nelydimų nepilnamečių specialius procesinius poreikius, prašytojui buvo suteiktos visos galimybės, taip pat ir konsultuojantis su savo atstovu, parodyti, kad v ir vi punktuose nurodyti veiksmai buvo atlikti dėl pateisinamų priežasčių;

Konkrečių ESTT rekomendacijų dėl pagreitintų ir (arba) pasienio procedūrų netaikymo pažeidžiamoms prašytojams nėra.

Pirėjaus apeliacinis administracinis teismas (Graikija) pateikia pavyzdį, kai valstybės narės teismas taikė šias nuostatas. Teismas panaikino apeliacinio komiteto sprendimą, kuriuo buvo pripažintas pažeidžiamas prašytojo statusas, bet nebuvo tinkamai įvertinti procesiniai reikalavimai, kuriuos reikėjo įvykdyti dėl jo pažeidžiamumo, dėl kurių būtų reikėję jam netaikyti pasienio procedūros ⁽⁶⁴¹⁾.

Belgijoje prieglobsčio institucijoms nusprendus, kad prašytojas turi specialių procesinių poreikių, visų pirma kankinimų, išprievartavimo ar kitų sunkių formų psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto atvejais, kurie yra nesuderinami su pagreitintomis ar pasienio procedūromis, jos tokios procedūros netaiko arba nebetaiko ⁽⁶⁴²⁾. Panaši padėtis yra Kroatijoje, kur pagal teisės aktus pagreitintos arba pasienio procedūros netaikomos „prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, ypač kankinimų, išprievartavimo ar kitos sunkios formos psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukoms, jei nėra galimybės suteikti tinkamos paramos“ ⁽⁶⁴³⁾. Prancūzijoje prieglobsčio institucijoms nusprendus, kad prašytojas tapo sunkaus smurto auka arba yra nepilnametis ir jam reikia specialių procesinių garantijų, kurios nėra suderinamos su pagreitinta procedūra, jos gali svarstyti taikyti įprastą procedūrą ⁽⁶⁴⁴⁾. Konkrečiai Nyderlanduose tam tikroms pažeidžiamoms grupėms pasienio procedūra netaikoma ⁽⁶⁴⁵⁾.

⁽⁶⁴¹⁾ 2018 m. gegužės 10 d. Pirėjaus apeliacinio administracinio teismo sprendimas DEFPIR 231/2018 (santrauka anglų kalba).

⁽⁶⁴²⁾ Belgija, 1980 m. gruodžio 15 d. įstatymas dėl užsieniečių atvykimo, gyvenimo šalyje, įsikūrimo ir išsiuntimo (2020 m. rugpjūčio 28 d. redakcija), 48/9 straipsnio 5 dalis.

⁽⁶⁴³⁾ Kroatija, Įstatymas dėl tarptautinės ir laikinos apsaugos (su pakeitimais, padarytais iki 2018 m. sausio 1 d.), 15 straipsnio 3 dalis.

⁽⁶⁴⁴⁾ Prancūzija, CESEDA, *op. cit.* (120 išnaša pirmiau), L.723-3 straipsnis.

⁽⁶⁴⁵⁾ Žr. Nyderlandai, Užsieniečių įstatymas, 3.108 straipsnis, 3.109b straipsnio 7 dalis ir 5.1a straipsnio 3 dalis; Aplinkraštis dėl užsieniečių, A1/7.3 punktas.

7.4. Prioritetų nustatymas

Pirmenybės suteikimas prašymų nagrinėjimui nustatytas PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 7 dalyje:

PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 7 dalis Nagrinėjimo procedūra

Valstybės narės gali suteikti pirmenybę tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimui pagal II skyriaus pagrindinius principus ir garantijas visų pirma:

- a) kai tikėtina, kad prašymas yra visiškai pagrįstas;
- b) kai prašytojas yra pažeidžiamas, kaip apibrėžta [PSD (naujos redakcijos)] 22 straipsnyje, arba jam reikia specialių procesinių garantijų, visų pirma nelydimų nepilnamečių atveju.

Taigi pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 7 dalies b punktą valstybės narės gali suteikti pirmenybę pažeidžiamų prašytojų prašymų nagrinėjimui, kaip tai suprantama pagal PSD (naujos redakcijos) 22 straipsnį, skaitomą kartu su PSD (naujos redakcijos) 21 straipsniu⁽⁶⁴⁶⁾. Valstybės narės taip pat gali suteikti pirmenybę prašytojų, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, prašymų nagrinėjimui pagal PPD (naują redakciją). Pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalį valstybės narės, nustatydamos prioritetus dėl nelydimų nepilnamečių prašymo, pirmiausia atsižvelgia į vaiko interesus⁽⁶⁴⁷⁾.

7.5. Kitos specialios procesinės garantijos

Kaip minėta 7.2 skirsnyje, PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, turi būti suteikta „tinkama parama“. Šią sąvoką sudaro skirtingi aspektai, kaip išdėstyta tolesniuose skirsniuose.

7.5.1. Ekspertų patarimai

Siekiant užtikrinti, kad „sprendžiančiosios valdžios institucijos sprendimai dėl tarptautinės apsaugos prašymų būtų priimami po tinkamo nagrinėjimo“, PPD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 3 dalyje išdėstyti įvairūs reikalavimai, kurie išsamiai nustatyti a–d punktuose, iš jų paskutinis yra cituojamas toliau. Valstybės narės užtikrina, kad:

PPD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 3 dalies d punktas Prašymų nagrinėjimui taikomi reikalavimai

d) prašymus nagrinėjantiems ir sprendimus priimantiems darbuotojams suteikiama galimybė, kai tai būtina, tartis su ekspertais konkrečių sričių, kaip antai medicinos, kultūros, religijos, su vaikais susijusiais ar lyčių, klausimais.

⁽⁶⁴⁶⁾ Daugiau informacijos pateikta 3.1 skirsnyje.

⁽⁶⁴⁷⁾ Daugiau informacijos pateikta 7.5.6 skirsnyje.

Prašytojai visada gali pateikti ekspertų išvadas ir kilmės šalies medžiagą savo prašymui pagrįsti, bet šioje nuostatoje pabrėžiama, kad sprendžiančiosios valdžios institucijos taip pat gali tartis su ekspertais ⁽⁶⁴⁸⁾. Situacijos, kai galima tartis su ekspertais, apima medicininės išvadas, siekiant nagrinėti ir registruoti pareiškimus apie kankinimus ar kitą fizinei ar psichikos sveikatai padarytą didelę žalą.

Kai kurios valstybės narės priėmė teisės aktus, pagal kuriuos sprendžiančioji valdžios institucija privalo gauti įrodymų. Pavyzdžiui, Vokietijoje pagal Prieglobsčio įstatymą sprendžiančioji valdžios institucija privalo „patikslinti bylos faktus ir surinkti reikalingus įrodymus“ ⁽⁶⁴⁹⁾. Tai apima medicinos ekspertų išvadų naudojimą bylose, kai prašytojai negali patys pateikti pakankamų įrodymų.

7.5.2. Informacija

PPD (naujos redakcijos) 12 straipsnis yra susijęs su prašytojams teikiamomis garantijomis. Pagal 12 straipsnio 1 dalį visi prašytojai turi teisę:

gauti informaciją apie taikytiną procedūrą ir apie savo teises ir pareigas tos procedūros metu bei galimas savo pareigų nesilaikymo ir nebendradarbiavimo su institucijomis pasekmes ta kalba, kurią supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti.

<...> kai būtina, gauti vertimo žodžiu paslaugas pateikiant savo argumentus kompetentingoms institucijoms <...>;

<...> bendrauti su JTVPK arba bet kokia kita organizacija, teikiančia teisinius patarimus prašytojams ar kitas konsultacijas <...>;

[...]

<...> apie sprendžiančiosios institucijos sprendimą dėl jų prašymo sužinoti per pagrįstą laiką <...>;

<...> apie sprendžiančiosios institucijos sprendimo rezultatą sužinoti ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turėtų suprasti, kai jiems nepaveda arba neatstovauja patarėjas teisės klausimais arba kitas patarėjas.

Gali tekti koreguoti tai, kaip informacija pateikiama pažeidžiamiesiems prašytojams, ir laikotarpį, būtiną reikalavimams dėl prašymų pateikti, informacijai patikslinti. Pavyzdžiui, jei pažeidžiamas prašytojas turi kognityvinių sutrikimų, gali reikėti informaciją paaiškinti kitu būdu, arba klausos negalią turinčiam prašytojui gali reikėti gestų kalbą mokančio vertėjo.

7.5.3. Asmeninis pokalbis

PPD (naujoje redakcijoje) yra kelios nuostatos, susijusios su asmeniniu pokalbiu, kurios yra itin svarbios pažeidžiamiesiems asmenims, kuriems reikia „tinkamos paramos“ ⁽⁶⁵⁰⁾.

⁽⁶⁴⁸⁾ Dėl daugiau informacijos apie ekspertų išvadų vertinimo normas žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m., 4.7.1 skirsnis.

⁽⁶⁴⁹⁾ Vokietija, Prieglobsčio įstatymas (2008 m., su pakeitimais, padarytais iki 2016 m. kovo mėn.), 24 skirsnio 1 dalis.

⁽⁶⁵⁰⁾ Konkretūs klausimai, susiję su nepilnamečių asmeniniu pokalbiu, yra nagrinėjami 7.5.7 skirsnyje.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 4 straipsnio 3 dalį valstybės narės privalo „užtikrinti, kad <...> spendžiančiosios institucijos darbuotojai būtų tinkamai apmokyti“ ir kad pagal PPD (naują redakciją) pokalbius su prašytojais vykdantys asmenys „turėtų bendrą supratimą apie problemas, kurios gali neigiamai atsiliiepti prašytojų galimybei būti apklausiamiems per pokalbį, pavyzdžiui, apie požymius, kad prašytojas galėjo būti praeityje kankinamas“.

PPD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Prieš spendžiančiajai institucijai priimant sprendimą, prašytojui suteikiama galimybė atvykti asmeninio pokalbio“. Tačiau pagal 14 straipsnio 2 dalį:

PPD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 2 dalis Asmeninis pokalbis

Asmeninio pokalbio dėl prašymo esmės gali nebūti, kai:

[...]

a) spendžiančioji institucija mano, kad prašytojas nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis dėl ilgalaikių nuo jo nepriklausančių aplinkybių. Jeigu kyla abejonių, spendžiančioji institucija konsultuojasi su medicinos specialistu, kad nustatytų, ar prašytojo būklė, dėl kurios jis nėra tinkamas pokalbiui arba su juo negalima kalbėtis, yra laikina, ar ilgalaikio pobūdžio.

Jei prašytojas, kuriam reikia specialių procesinių garantijų, laikomas netinkamu pokalbiui arba su juo negalima kalbėti, reikėtų atlikti pagrįstas korekcijas, kad būtų galima pateikti daugiau informacijos alternatyviomis priemonėmis. Be to, prašytojui neatvykus į asmeninį pokalbį, nustatant, ar yra „pateisinamų priežasčių neatvykti“, reikėtų atsižvelgti į asmenines pažeidžiamo prašytojo aplinkybes, kaip nurodyta PPD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 5 dalyje.

PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnis yra susijęs su asmeninio pokalbio reikalavimais. Jie taikomi visiems prašytojams. Prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, gali reikėti papildomos paramos. Valstybės narės turi imtis atitinkamų veiksmų, kad sudarytų sąlygas prašytojams asmeninio pokalbio metu išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis.

PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnis Asmeninio pokalbio reikalavimai

1. Asmeninis pokalbis paprastai vyksta nedalyvaujant šeimos nariams, išskyrus atvejus, kai spendžiančioji institucija mano, jog tinkamam nagrinėjimui reikia, kad dalyvautų kiti šeimos nariai.
2. Asmeninis pokalbis vyksta sąlygomis, kuriomis užtikrinamas tinkamas konfidencialumas.
3. Valstybės narės imasi atitinkamų veiksmų, kad užtikrintų, jog asmeniniai pokalbiai vyktų tokiomis sąlygomis, kuriomis prašytojai galėtų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis. Tuo tikslu valstybės narės:

a) užtikrina, kad pokalbį vykdančio asmens būtų kompetentingas atsižvelgti į prašymo asmenines ir bendras aplinkybes, įskaitant prašytojo kultūrinę kilmę, lytį, lytinę orientaciją, lytinę tapatybę ar pažeidžiamumą;

b) kai įmanoma, užtikrina, kad pokalbį su prašytoju vykdytų tos pačios lyties asmuo, jeigu prašytojas to pageidauja, išskyrus atvejus, kai sprendžiančioji institucija turi pagrindo manyti, kad toks prašymas pateikiamas dėl priešasčių, nesusijusių su tuo, kad prašytojui kyla sunkumų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis;

c) parenka vertėją žodžiu, kuris gali užtikrinti tinkamą prašytojo ir pokalbį vykdančio asmens bendravimą. Bendraujama prašytojo pasirinkta kalba, nebent jis supranta kitą kalbą ir ja gali aiškiai bendrauti. Kai įmanoma, valstybės narės užtikrina tos pačios lyties vertėjo žodžiu paslaugas, jeigu prašytojas to pageidauja, išskyrus atvejus, kai sprendžiančioji institucija turi pagrindo manyti, kad toks prašymas pateikiamas dėl priešasčių, nesusijusių su tuo, kad prašytojui kyla sunkumų išsamiai išdėstyti savo prašymo priežastis;

d) užtikrina, kad pokalbį dėl tarptautinės apsaugos prašymo esmės vykdančio asmens nevilketų kariškio arba teisėsaugos pareigūno uniformos;

e) užtikrina, kad pokalbiai su nepilnamečiais būtų atliekami vaikams tinkamu būdu.

4. Valstybės narės gali numatyti taisykles dėl trečiųjų asmenų dalyvavimo asmeniniame pokalbyje.

Taip pat svarbios PPD (naujos redakcijos) dvi konstatuojamosios dalys:

PPD (naujos redakcijos) 16 konstatuojamoji dalis

Būtina, kad sprendimai dėl visų tarptautinės apsaugos prašymų būtų priimami remiantis faktais ir, visų pirma, kad juos priimtų institucijos, kurių darbuotojai turi tinkamų žinių ar yra tinkamai parengti tarptautinės apsaugos klausimais.

PPD (naujos redakcijos) 32 konstatuojamoji dalis

Siekiant užtikrinti tikrą moterų ir vyrų prašytojų lygybę, nagrinėjimo procedūros turėtų būti vykdomos atsižvelgiant į lyties aspektą. Pirmiausia asmeniniai pokalbiai turėtų būti rengiami taip, kad su persekiojimu dėl lyties susijusiose bylose ir prašytojos, ir prašytojai galėtų pasakoti apie savo patirtį. <...>

Būdų, kaip pažeidžiamiesiems prašytojams asmeninio pokalbio metu reikia suteikti „tinkamą paramą“, pavyzdžiai ir jų ryšys su atitinkamomis PPD (naujos redakcijos) nuostatomis vardijami toliau.

- Moters, kuri teigia, kad ji buvo kankinama, išprievartauta arba patyrė kitų sunkių formų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, vaiko neturėtų būti toje pačioje

patalpoje pokalbio metu, nebent tai yra kūdikis, nes kitu atveju ji negalės laisvai kalbėti apie savo patirtį (15 straipsnio 1 dalis).

- Kalbant apie nėštumą, kiti šeimos nariai gali apie nėštumą nežinoti. Todėl būtina laikytis konfidencialumo principo (15 straipsnio 2 dalis).
- Moterį, kuri teigia, kad ji buvo išprievartauta ar patyrė kitų sunkių formų seksualinį smurtą, turėtų, kai įmanoma, apklausti moteris ir, jai paprašius, turėtų dalyvauti vertėja žodžiu (15 straipsnio 3 dalies b ir c punktai).
- Mergaitę, kuri teigia, kad jai kyla moterų lyties organų žalojimo pavojus, turėtų, kai įmanoma, apklausti moteris nedalyvaujant tėvams ir, jai paprašius, turėtų dalyvauti vertėja žodžiu (15 straipsnio 1 dalis ir 3 dalies b ir c punktai).
- Asmuo, kuris turi klausos ar kalbos sutrikimų, turėtų turėti galimybę naudotis vertėjo žodžiu, kuris gali patenkinti prašytojo poreikius, paslaugomis (15 straipsnio 3 dalies c punktas).
- Traumuotą asmenį apklausiantys darbuotojai turi turėti tinkamų žinių apie traumų poveikį žmonėms ir tai, kaip traumuoti asmenys gali gebėti ir negebėti kalbėti apie savo patirtį ar prisiminti visas smulkmenas (16 konstatuojamoji dalis, 4 straipsnio 3 dalis, 10 straipsnio 3 dalies c punktas ir 15 straipsnio 3 dalies a punktas).
- Asmeniui, kuris turi klausos ar neuropsichinių sutrikimų, gali reikėti daugiau laiko asmeniniam pokalbiui vykdyti (15 straipsnio 3 dalis).
- Asmeniui, kuris buvo kankinamas, traumuotas ar tapo prekybos žmonėmis auka, gali reikėti kelių asmeninių pokalbių, kad jis galėtų apibūdinti savo patirtį (16 konstatuojamoji dalis, 4 straipsnio 3 dalis, 10 straipsnio 3 dalies c punktas ir 15 straipsnio 3 dalis).

7.5.4. Aspektai, susiję su kankinimo ir kito žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo požymiais

PPD (naujos redakcijos) 31 konstatuojamojoje dalyje tiesiogiai nurodomas Stambulo protokolas⁽⁶⁵¹⁾, taip aiškiai patvirtinant to dokumento, kuris grindžiamas tvirtu tarpdalykiniu požiūriu, svarbą. Vis tik, iš formuluotės matyti, kad valstybės narės gali pačios nuspręsti dėl kankinimų ar kitų sunkių smurto veiksmų požymių nustatymo ir registravimo metodikos.

PPD (naujos redakcijos) 31 konstatuojamoji dalis

Nacionalinės priemonės, susijusios su kankinimo arba kito sunkaus fizinio ar psichologinio smurto, įskaitant seksualinį, požymių ir ženklų nustatymu ir patvirtinimu dokumentais per procedūras, kurioms taikoma ši direktyva, gali, *inter alia*, būti pagrįstos Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminamo elgesio ir baudimo veiksmingo tyrimo ir patvirtinimo dokumentais vadovu (Stambulo protokolu).

Pagal PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnį:

⁽⁶⁵¹⁾ Stambulo protokolas, *op. cit.* (68 išnaša pirmiau).

PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa Medicininis patikrinimas

<...> valstybės narės, prašytojui sutikus, pasirūpina jo medicininio patikrinimu dėl praeityje patirto persekiojimo ar didelės žalos požymių. Alternatyviai, valstybės narės gali nustatyti, kad prašytojas pats pasirūpintų tokio medicininio patikrinimo organizavimu.

Ši nuostata yra susijusi su tarptautinės apsaugos vertinimu apskritai ir nėra tiesiogiai nurodytas prašytojo specialių procesinių garantijų poreikių vertinimas. Taigi pagal PPD (naujos redakcijos) 18 straipsnio 1 dalį atliktas medicininis patikrinimas ar pagal PPD (naujos redakcijos) 10 straipsnio 3 dalies d punktą gauta eksperto medicininė išvada gali suteikti medicininį įrodymų, kurie pagrįstų prašytojo specialių procesinių garantijų poreikį.

Precedentą įtvirtinusioje EŽTT praktikoje⁽⁶⁵²⁾ nurodyta, kad tam tikros prašytojų pateiktos medicininės ataskaitos gali pačios tapti tvirta netinkamo elgesio, kuris prieštarauja EŽTK 3 straipsniui, prezumpcija ir tokiomis aplinkybėmis reikėtų į jas atsižvelgti. Net tais atvejais, kai pažymą išrašė ne ekspertas, kuris specializuojasi dėl kankinimų patirtų sužalojimų vertinimo srityje, EŽTT nusprendė, kad vis tiek joje „valdžios institucijoms pateikta patikimų įrodymų, kad prašytojo randai ir sužalojimai galėjo atsirasti dėl netinkamo elgesio ar kankinimų“⁽⁶⁵³⁾. Teismas nusprendė, kad būtent sprendžiančioji valdžios institucija turi „išsklaidyti bet kokias abejones, kurių galėjo kilti dėl tokių randų priežasties“. Jis toliau konstatavo, kad „valstybės pareiga yra patikrinti visus svarbius faktus, ypač tokiomis aplinkybėmis, kai yra rimtų priežasčių manyti, kad prašytojo sužalojimai galėjo būti padaryti kankinimų metu“⁽⁶⁵⁴⁾.

CAT komitetas nustatė, kad sprendimus priimančios valdžios institucijos privalo atlikti nuodugnų tariamo kankinimo nagrinėjimą. Tokie sprendimai pagal analogiją gali būti taikomi procesinių garantijų atveju, bet reikėtų pažymėti, kad CAT sprendimai nėra ES teisė.

CAT komitetas pabrėžė, kad skundo pateikėjo prašomas medicininis patikrinimas, kuriuo būtų siekiama įrodyti kankinimo veiksmus, kuriuos jis tariamai patyrė, turėtų iš esmės būti atliktas neatsižvelgiant į valdžios institucijų pareiškimo patikimumo vertinimą, kad valdžios institucijos galėtų objektyviai atlikti galimos kankinimų grėsmės vertinimą⁽⁶⁵⁵⁾. Panašūs argumentai gali būti taikomi, kai prašytojai teigia, kad dėl patirto netinkamo elgesio reikia tam tikrų procesinių apsaugos priemonių.

Kitame sprendime CAT komitetas teigė:

nors pareiga nustatyti [a] *prima facie* pagrindus prieglobsčiui prašyti tenka skundo pateikėjui, tai neatleidžia Valstybės Šalies nuo pareigos dėti visas pastangas siekiant nustatyti, ar yra priežasčių manyti, kad skundo pateikėjui, jei jis būtų grąžintas, kiltų kankinimų pavojus. Šiomis aplinkybėmis Komitetas nusprendžia, kad skundo pateikėjas Valstybės Šalies valdžios institucijoms pateikė [pakankamai medžiagos, kuria grindžiami] jo pareiškimai dėl patirtų kankinimų, įskaitant du medicininis

⁽⁶⁵²⁾ 2013 m. rugsėjo 19 d. EŽTT sprendimas *R. J. c France*, Nr. 10466/11, 42 punktas; ir 2010 m. birželio 9 d. sprendimas *RC / Švedija*, Nr. 41827/07, 53 punktas.

⁽⁶⁵³⁾ 2010 m. EŽTT sprendimas *RC / Švedija, op. cit.* (652 išnaša pirmiau), 53 punktas.

⁽⁶⁵⁴⁾ Ten pat.

⁽⁶⁵⁵⁾ CAT komitetas, 2017 m. balandžio 28 d. sprendimas, komunikatas Nr. 602/2014, *SSB / Danija, CAT/C/60/D/602/2014*, 8.7 punktas.

memorandumus, kad būtų galima toliau nagrinėti jo skundus, *inter alia*, pasitelkus specializuotą medicininį patikrinimą⁽⁶⁵⁶⁾.

Kitame sprendime CAT komitetas nustatė, kad trimis medicininėmis pažymomis buvo patvirtinta skundo pateikėjo pavojinga psichikos sveikatos būklė, susijusi su jo patirtimi praeityje. Dėl psichiatrijos tarnybos išduotos medicininės ataskaitos komitetas pažymėjo, kad joje paminėta, jog terorizmas arba kankinimai galėjo lemti potrauminio streso sutrikimą, kuris buvo diagnozuotas skundo pateikėjui. Komiteto nuomone, tokie požymiai turėjo sulaukti atsakingų valdžios institucijų dėmesio ir jie sudarė pakankamą išsamesnio tariamos grėsmės nagrinėjimo pagrindą⁽⁶⁵⁷⁾.

Apibendrinant, sprendimus priimančios valdžios institucijos turėtų nagrinėti pažeidžiamų asmenų patirto persekiojimo ar didelės žalos požymius, kad galėtų patenkinti prašytojo procesinių garantijų poreikius ir atlikti tinkamą prašymo vertinimą. Byloje, kuri yra susijusi su sunkiais smurto veiksmais, sprendimus priimančios valdžios institucijos neturėtų sprendimo priimti prieš tai neatlikusios būtinų tyrimų, pavyzdžiui, skirdamos daugiau laiko nuodugniam medicininiam patikrinimui atlikti. Todėl prieš vykdant pokalbį, jo metu ir vertinant prašymą iš esmės svarbu žinoti apie tokią patirtį ir būti ją išnagrinėjus.

7.5.5. Su seksualine orientacija ir lytine tapatybe susiję aspektai

Pagal PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamąją dalį „kai kuriems prašytojams gali reikėti specialių procesinių garantijų <...> dėl jų <...> lytinės orientacijos [ir (arba)] lytinės tapatybės“. Kaip ir kitais atvejais, kai prašytojai savo baimę būti persekiojamiems ar patirti didelę žalą grindžia savo seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad asmeninis pokalbis būtų vykdomas tokiomis sąlygomis, kuriomis prašytojas gali „išsamiai“ išdėstyti savo prašymo priežastis (15 straipsnio 3 dalis). Konkrečiau, jos turėtų „užtikrinti, kad pokalbį vykdantis asmuo būtų kompetentingas atsižvelgti į <...> prašytojo <...> lytinę orientaciją, lytinę tapatybę ar pažeidžiamumą“ (15 straipsnio 3 dalies a punktas). Tai apima, pavyzdžiui, atsižvelgimą į tai, kad seksualinė orientacija ir (arba) lytinė tapatybė gali būti intymus ir privatus reikalas, kurį atskleisti gali būti sudėtinga.

Byloje *A, B ir C* ESTT aiškiai konstatavo, kad negalima tarptautinės apsaugos prašymų vertinti remiantis vien tik stereotipinėmis sampratomis, nes toks požiūris „neleidžia toms valdžios institucijoms atsižvelgti į atitinkamo prieglobsčio prašytojo individualią ir asmeninę padėtį“⁽⁶⁵⁸⁾. Teismas taip pat nusprendė, kad:

nors nacionalinės valdžios institucijos turi teisę, jei reikia, atlikti apklausas, kuriomis siekiama įvertinti faktus ir aplinkybes dėl prieglobsčio prašytojo nurodytos seksualinės orientacijos, apklausos apie šio prašytojo seksualinės praktikos detales prieštarauja Chartijos garantuojamoms pagrindinėms teisėms ir pirmiausia jos 7 straipsnyje įtvirtintai teisei į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą⁽⁶⁵⁹⁾.

Kalbant apie „šių prašytojų pateiktus įrodymus, kaip jų intymų aktų vaizdo įrašai“, teismas pažymėjo, kad „tokia informacija be to, kad ji nebūtinai turi įrodomąją galią, dar galėtų pažeisti žmogaus orumą, kurio gerbimas užtikrinamas pagal Chartijos 1 straipsnį“⁽⁶⁶⁰⁾.

⁽⁶⁵⁶⁾ 2012 m. CAT komiteto sprendimas *K. H. / Danija*, *op. cit.* (639 išnaša pirmiau), 8.8 punktas.

⁽⁶⁵⁷⁾ 2012 m. birželio 1 d. CAT komiteto sprendimas, komunikatas Nr. 396/2009, *Gbadjavi / Šveicarija*, CAT/C/48/D/396/2009, 7.8 punktas.

⁽⁶⁵⁸⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *A, B ir C*, *op. cit.* (išnaša 31 pirmiau), 62 punktas.

⁽⁶⁵⁹⁾ Ten pat, 64 punktas.

⁽⁶⁶⁰⁾ Ten pat, 65 punktas.

Vėliau byloje *F* teismas nusprendė, kad draudžiama rengti ir naudoti psichologinę ekspertizę remiantis projekciniais asmenybės testais, kad būtų nurodyta seksualinė orientacija, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje ⁽⁶⁶¹⁾. Teismas pažymėjo, kad „ekspertizė <...> gali būti pripažinta tinkama, tik jei ji pagrįsta tarptautinėje mokslininkų bendruomenėje pripažintais metodais ir principais“ ⁽⁶⁶²⁾.

7.5.6. Specialios procesinės garantijos, susijusios su nepilnamečiais ir nelydimais nepilnamečiais

PPD (naujoje redakcijoje) išdėstytos specialios procesinės garantijos, susijusios su nepilnamečiais ir nelydimais nepilnamečiais, visų pirma PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnyje, kuris susijęs su nelydimiems nepilnamečiams teikiamomis garantijomis ⁽⁶⁶³⁾.

Kalbant apie medicininius patikrinimus siekiant nustatyti nelydimų nepilnamečių amžių pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 5 dalį, žr. 3 dalį dėl prašytojų, turinčių specialių priėmimo poreikių ir (arba) kuriems reikia specialių procesinių garantijų, nustatymo; visų pirma 3.4.2 skirsnį dėl amžiaus nustatymo. Taip pat žr. 7.4 skirsnį dėl nelydimų nepilnamečių prašymų nagrinėjimui teikiamos pirmenybės. Būtina atkreipti dėmesį į galimybę su vaikais susijusiais klausimais kreiptis į specialistus (trumpai paminėta 7.5.1 skirsnyje). Dėl skundų pateikimo žr. 8.4.2 skirsnį.

Valstybės narės pirmiausia turi atsižvelgti į vaiko interesus ⁽⁶⁶⁴⁾. 33 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

PPD (naujos redakcijos) 33 konstatuojamoji dalis

Taikydamos šią direktyvą pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją (toliau – Chartija) ir 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją valstybės narės visų pirma turėtų atsižvelgti į vaiko interesus. Įvertindamos vaiko interesus valstybės narės turėtų visų pirma tinkamai atsižvelgti į nepilnamečio gerovę ir socialinį vystymąsi, taip pat jo aplinką ⁽⁶⁶⁵⁾.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 3 ir 5 dalis:

PPD (naujos redakcijos) 7 straipsnio 3 ir 5 dalys Išlaikomų asmenų arba nepilnamečių vardu pateikti prašymai

3. Valstybės narės užtikrina, kad nepilnametis turėtų teisę prašyti tarptautinės apsaugos savo vardu, jeigu pagal atitinkamos valstybės narės teisę jis turi procesinį veiksnumą, arba per savo tėvus ar kitus suaugusius šeimos narius, arba pagal atitinkamos valstybės narės teisę arba praktiką už jį atsakingą suaugusį asmenį, arba per atstovą.

⁽⁶⁶¹⁾ 2018 m. ESTT sprendimas *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, op. cit.* (149 išnaša pirmiau), 71 punktą. Daugiau informacijos pateikta 6.2.3 skirsnyje.

⁽⁶⁶²⁾ Ten pat, 58 punktą. Nagrinėjama ekspertizė aprašyta 22 punkte.

⁽⁶⁶³⁾ Nepilnametis – jaunesnis nei 18 metų trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės (PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio 1 punktą). Nelydimas nepilnametis – nepilnametis, atvykęs į valstybių narių teritoriją nelydimas pagal atitinkamos valstybės narės teisę ar praktiką už jį atsakingo suaugusiojo, kol juo nepradeda veiksmingai rūpintis toks asmuo; įskaitant nepilnametį, kuris liko nelydimas po to, kai jis atvyko į valstybių narių teritoriją (PD (naujos redakcijos) 2 straipsnio 1 punktą ir PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio m punktą). PSD (naujoje redakcijoje) pateiktos „nepilnamečio“ ir „nelydimo nepilnamečio“ apibrėžtys išdėstytos 3.1 skirsnyje.

⁽⁶⁶⁴⁾ Dėl išsamesnės informacijos apie vaiko interesus žr. 2.4 skirsnį.

⁽⁶⁶⁵⁾ Taip pat žr. PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalį; ir EASO, Vaiko interesų apsaugos vykdančios prieglobsčio procedūras praktinis vadovas, 2019 m.

5. Valstybės narės nacionalinės teisės aktuose gali nustatyti:

a) atvejus, kai nepilnametis gali pateikti prašymą savo vardu;

b) atvejus, kai nelydimo nepilnamečio prašymą turi pateikti atstovas, kaip nustatyta 25 straipsnio 1 dalies a punkte;

[...]

Nelydimi nepilnamečiai turi teisę turėti atstavą. Pagal PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 ir 2 dalis

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 ir 2 dalys Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos

1. <...> valstybės narės:

a) nedelsdamos imasi priemonių užtikrinti, kad nelydimam nepilnamečiui atstovautų ir padėtų atstovas, kad nepilnametis galėtų naudotis teisėmis ir vykdyti pareigas, numatytas šioje direktyvoje. Nelydimam nepilnamečiui nedelsiant pranešama apie atstovo paskyrimą. Atstovas atlieka savo pareigas atsižvelgdamas į vaiko interesų principą ir turi tam reikiamas specialiąsias žinias. Asmuo, kuris vykdo atstovo funkcijas, pakeičiamas tik tuo atveju, kai tai yra būtina. Organizacijos arba asmenys, kurie turi arba potencialiai galėtų turėti interesų konfliktą su nelydimų nepilnamečių interesais, negali tapti atstovais. Atstovu taip pat gali būti atstovas, nurodytas Direktyvoje 2013/33/ES;

b) užtikrina, kad atstovui būtų suteikta galimybė pranešti nelydimam nepilnamečiui apie asmeninio pokalbio reikšmę ir galimas pasekmes ir tam tikrais atvejais paaiškinti, kaip pasirengti tokiam asmeniniam pokalbiui. Valstybės narės užtikrina, kad atstovas ir (arba) patarėjas teisės klausimais arba kitas patarėjas, kuris pagal nacionalinę teisę gali tą daryti arba kuriam tai yra leidžiama, dalyvautų tame pokalbyje ir turėtų galimybę užduoti klausimus ar teikti pastabas, neperžengdamas pokalbį vykdančio asmens nustatytų ribų.

Valstybės narės gali reikalauti, kad nelydimas nepilnametis dalyvautų asmeniniame pokalbyje, net jeigu jame dalyvauja atstovas.

2. Valstybės narės gali neskirti atstovo, jeigu nelydimas nepilnametis greičiausiai sulauks 18 metų anksčiau, nei bus priimtas pirmosios instancijos sprendimas.

PPD (naujoje redakcijoje) atstovas apibrėžiamas kaip „asmuo arba organizacija, kompetentingų institucijų paskirti, kad padėtų ir atstovautų nelydimam nepilnamečiui per šioje direktyvoje numatytas procedūras, kad užtikrintų vaiko interesus ir, kai būtina, naudotųsi veiksnumu nepilnamečio labui“ (2 straipsnio n punktas).

Pagal PPD (naujos redakcijos) 14 straipsnio 1 dalies ketvirtą pastraipą „Valstybės narės nacionalinės teisės aktuose gali nustatyti atvejus, kai asmeninio pokalbio galimybė suteikiama nepilnamečiui“. VTK 12 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad:

vaikui būtina suteikiama galimybė būti išklaustam bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą nacionalinių įstatymų numatyta tvarka.

Pagal VTK komiteto Bendrajame komentare Nr. 12 pateiktą rekomendaciją: „Kai vaikas nori būti išklaustas, jis (ji) privalo nuspręsti, kaip norėtų būti išklaustas – „tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą organą“⁽⁶⁶⁶⁾. Komitetas rekomenduoja, „kai įmanoma, bet kokiame procese tiesiogiai išklausti vaiką“⁽⁶⁶⁷⁾.

Pavyzdžiui, Norvegijoje visų vyresnių kaip 7 metų amžiaus vaikų klausama, ar jie nori būti apklausti, kaip ir jaunesnių nei 7 metų amžiaus vaikų, kurie laikomi pakankamai brandžiais, kad turėtų savo nuomonę. Tai nepriklauso nuo to, ar jie gali turėti bylai reikšmingos informacijos, ar ne⁽⁶⁶⁸⁾. Prancūzijoje CNDA nustatė, kad nėra būtina apklausti lydimo nepilnamečio, kuris nepareiškė, kad jam kyla asmeninis pavojus⁽⁶⁶⁹⁾. Teismas taip pat nusprendė, kad nėra būtina apklausti 2 ir 4 metų amžiaus lydimo nepilnamečių, nes jų tėvai yra jų teisiniai atstovai⁽⁶⁷⁰⁾. Kitoje byloje CNDA perdavė bylą OFPRA, nes lydima nepilnamečių buvo apklausta nedalyvaujant motinai ir jos teisiniam atstovui⁽⁶⁷¹⁾.

Pokalbiai su nepilnamečiais turi būti „rengiami vaiko poreikius atitinkančiu būdu“⁽⁶⁷²⁾. Jeigu nelydimam nepilnamečiui skiriamas asmeninis pokalbis, jį turi „vykdyti asmuo, turintis reikalingų žinių apie specialiuosius nepilnamečių poreikius“⁽⁶⁷³⁾.

PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 3 dalis Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos

Valstybės narės užtikrina, kad:

- a) jeigu nelydimam nepilnamečiui skiriamas asmeninis pokalbis dėl jo tarptautinės apsaugos prašymo, kaip nurodyta 14–17 ir 34 straipsniuose, tą pokalbį vykdytų asmuo, turintis reikalingų žinių apie specialius nepilnamečių poreikius;
- b) valstybės tarnautojas, turintis reikalingų žinių apie specialius nepilnamečių poreikius, parengtų sprendžiančiosios institucijos sprendimą dėl nelydimo nepilnamečio prašymo.

Ši nuostata yra susijusi tik su nelydimais nepilnamečiais, bet pokalbį su lydimu nepilnamečiu vykdančias asmuo taip pat turi būti kompetentingas, kad atsižvelgtų į prašymo asmenines ir bendras aplinkybes, įskaitant prašytojo pažeidžiamumą⁽⁶⁷⁴⁾.

⁽⁶⁶⁶⁾ VTK komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009 m.), *op. cit.* (206 išnaša pirmiau), 35 punktas.

⁽⁶⁶⁷⁾ Ten pat. Taip pat žr. VTK komitetas, 2018 m., Y. B. ir N. S. / Belgija, *op. cit.* (365 išnaša pirmiau), 8.8 punktas.

⁽⁶⁶⁸⁾ Imigracijos įstatymas (Norvegija), 81 skirsnis; ir Imigracijos reglamentai (Norvegija), 17-3–17-5 skirsniai.

⁽⁶⁶⁹⁾ 2018 m. sausio 22 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas M. X., Mme C. épouse X, M. X., Mme T., M. X., M. X., Nr. 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C. Taip pat žr. 2019 m. lapkričio 6 d. Valstybės Tarybos (*Conseil d'état*, Prancūzija) sprendimas Nr. 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106, kuriame nustatyta, kad kai tarptautinės apsaugos prašytojas yra lydimo nepilnamečių vaikų, jo prašymas apima ir nepilnamečių vaikų prašymą, ir kad tokiomis aplinkybėmis nepilnamečių vaikas turi būti apklaustas individualiai tik tuo atveju, jei sprendimus priimanči valdžios institucija mano, kad jis galėjo būti persekiojamas ar jam galėjo būti padaryta didelė žala, apie kurią jo tėvai nežinotų.

⁽⁶⁷⁰⁾ 2017 m. gruodžio 1 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas Mme M. N., Mme D., Mme M. N. et M. K. N., Nr. 17033719, 17033718, 17033841, 17033840 C.

⁽⁶⁷¹⁾ 2016 m. spalio 5 d. CNDA (Prancūzija) sprendimas Mme Y., Nr. 14012645 C. Prašytoja buvo nepilnamečių ir moters, kuriai ištekėjus buvo suteiktas pabėgėlio statusas, dukra. Prašytoja teigė, kad jai taip pat turėtų būti suteiktas pabėgėlio statusas, remiantis šeimos vientisumo principu arba dėl jos pačios atvejo. OFPRA, pirmosios instancijos sprendimus priimanči institucija, apklausė dukrą nedalyvaujant jos motinai ir jokiam kitam atstovui ir taip pažeidė nacionalinėje teisėje nustatytas teises normas (CESEDA, *op. cit.* (120 išnaša pirmiau)). Su prašytoja susiję bylos faktai nebuvo pakankamai išnagrinėti, todėl byla buvo perduota nagrinėti iš naujo.

⁽⁶⁷²⁾ PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalies e punktas.

⁽⁶⁷³⁾ PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 3 dalies a punktas.

⁽⁶⁷⁴⁾ PPD (naujos redakcijos) 15 straipsnio 3 dalies a punktas.

Pagal 25 straipsnio 4 dalį „Nelydimiems nepilnamečiams ir jų atstovams nemokamai suteikiama teisinė ir procesinė informacija“. Tai apima bent informaciją apie procedūrą, atsižvelgiant į prašytojo konkrečias aplinkybes, ir apie tarptautinės apsaugos panaikinimo procedūrą, kai valdžios institucijos pakartotinai sprendžia dėl jo priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų.

Kalbant apie vaiko interesų principą, yra ir nuostatų bei procesinių garantijų, susijusių su aplinkybėmis, kuriomis nelydimiems nepilnamečiams gali būti netaikomos pasienio ir pagreitintos procedūros ⁽⁶⁷⁵⁾. Daugiau informacijos pateikta 7.3 skirsnyje.

Pagal 25 straipsnio 6 dalies c punktą ⁽⁶⁷⁶⁾:

**PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalis
Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos**

[...]

Kai prieglobsčio procedūros metu valstybės narės nustato, kad asmuo yra nelydimas nepilnametis, jos gali:

[...]

c) laikyti prašymą nepriimtinu pagal 33 straipsnio 2 dalie c punktą, jeigu šalis, kuri nėra valstybė narė, laikoma prašytojui saugia trečiaja šalimi pagal 38 straipsnį, jeigu tai atitinka nepilnamečio interesus;

7.5.7. Sprendimas

Šeimos narių prašymų, kurie nagrinėjami kartu, atveju pagal PPD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalį:

**PPD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalis
Sprendžiančiosios institucijos sprendimui taikomi reikalavimai**

<...> kai prašymas yra grindžiamas tokiais pačiais pagrindais [kaip ir kitų šeimos narių prašymai], valstybės narės gali priimti bendrą sprendimą, taikomą visiems išlaikomiems asmenims, išskyrus atvejus, kai taip darant būtų atskleistos konkrečios prašytojo aplinkybės, dėl kurių galėtų kilti grėsmė jo interesams, visų pirma tai susiję su persekiojimo dėl lyties, lytinės orientacijos, lytinės tapatybės ir (arba) amžiaus atvejais. Tokiais atvejais dėl asmens priimamas atskiras sprendimas.

Kaip minėta 7 dalies įžangoje, teisė į gerą administravimą yra bendrasis ES teisės principas. Jis taikomas tam, kaip sprendžiančioji valdžios institucija nustato, kaip administruoti arba

⁽⁶⁷⁵⁾ PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalis.

⁽⁶⁷⁶⁾ Daugiau informacijos apie nepriimtinumą pateikta 7.6 skirsnyje.

paskelbti sprendimą. Sprendžiančioji valdžios institucija turėtų apsvarstyti, ar pažeidžiamo asmens atveju reikėtų priimti atskirus sprendimus dėl kiekvieno šeimos nario, o ne bendrą sprendimą dėl visos šeimos. Reikėtų pažymėti, kad PPD (naujos redakcijos) 11 straipsnio 3 dalis yra susijusi tik su tuo, ar administraciniu lygmeniu vykdomos procedūros metu turėtų būti priimtas bendras sprendimas, ar atskiri sprendimai. Joje neminima, ar pačią (-ias) procedūrą (-as) galima atskirti ir ar sprendimus reikėtų paskelbti tuo pačiu metu ⁽⁶⁷⁷⁾.

7.6. Nepriimtumas

Pagal PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnio 2 dalį tarptautinės apsaugos prašymas gali būti laikomas nepriimtinu tik tam tikromis sąlygomis. Straipsnyje nustatyta:

PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnio 2 dalis Nepriimtini prašymai

Valstybės narės gali laikyti tarptautinės apsaugos prašymą nepriimtinu, tik jeigu:

- a) tarptautinę apsaugą suteikė kita valstybė narė;
- b) pagal 35 straipsnį šalis, kuri nėra valstybė narė, yra laikoma prašytojo pirmąja prieglobsčio šalimi;
- c) pagal 38 straipsnį šalis, kuri nėra valstybė narė, laikoma prašytojui saugia trečiaja šalimi;
- d) prašymas yra paskesnis prašymas, kai neatsirado naujos informacijos arba duomenų, susijusių su nagrinėjimu, ar prašytojas priskirtinas prie tarptautinės apsaugos gavėjų pagal Direktyvą 2011/95/ES, arba prašytojas jų nepateikė; arba
- e) prašytojo išlaikomas asmuo pateikia prašymą po to, kai pagal 7 straipsnio 2 dalį jis davė sutikimą, kad jo byla būtų jo vardu pateikto prašymo dalimi, ir nėra faktų, susijusių su išlaikomo asmens padėtimi, dėl kurių būtų pateisinamas atskiras prašymas.

Kaip nusprendė ESTT, Sąjungos teisė remiasi pamatine prielaida, pagal kurią kiekviena valstybė narė dalijasi su kitomis valstybėmis narėmis daugeliu bendrų vertybių, kuriomis pagrįsta Sąjunga, kaip aiškiai nurodyta ESS 2 straipsnyje, ir pripažįsta, kad kitos valstybės narės jomis su ja dalijasi. Ši prielaida suponuoja ir pateisina valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą pripažįstant šias vertybes, taigi ir laikantis Sąjungos teisės, kuri jas įgyvendina, ir pasitikėjimą tuo, kad jų atitinkamos nacionalinės teisės sistemos galės užtikrinti lygiavertę ir veiksmingą Chartijoje, visų pirma jos 1 ir 4 straipsniuose, kuriuose įtvirtinta viena iš pamatinių Sąjungos ir jos valstybių narių vertybių, pripažintų pagrindinių teisių apsaugą ⁽⁶⁷⁸⁾. Teismas toliau konstatavo:

tarpusavio pasitikėjimo principas, be kita ko, reikalauja, kad, kiek tai susiję su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, kiekviena valstybė laikytųsi nuostatos, jog, išskyrus

⁽⁶⁷⁷⁾ Šiuo klausimu žr. 2018 m. ESTT sprendimą *Ahmedbekova*, *op. cit.* (466 išnaša pirmiau).

⁽⁶⁷⁸⁾ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. ESTT (DK) sprendimo *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 80 punktą, cituota 413 išnaša (pirmiau), ir nurodytą teismų praktiką, kaip aptarta 5.5.3 skirsnyje.

atvejus, kai yra išimtinių aplinkybių, visos kitos valstybės narės paiso Sąjungos teisės ir ypač šioje teisėje įtvirtintų pagrindinių teisių ⁽⁶⁷⁹⁾.

Byloje *Ibrahim ir kt.* ESTT nustatė, kad nustatant, ar asmuo atsidurs situacijoje, kuri siekia reikšmingą ES Chartijos 4 straipsnį pažeidžiančio elgesio ribą, svarbu įvertinti jo pažeidžiamumo pobūdį ir mastą. Jis nustatė, kad tai, jog asmenims, kuriems suteikta papildoma apsauga valstybėje narėje, kuri prašytojui suteikė tokią apsaugą, neteikiamos:

pragyvenimą užtikrinančios paslaugos arba, palyginti su kitomis valstybėmis narėmis, jos teikiamos gerokai mažesnio masto, nors šiuo požiūriu šie asmenys netraktuojami kitaip negu šios valstybės narės piliečiai <...>, būtų galima konstatuoti, jog toks prašytojas joje susidurs su realiu pavojumi, kad jam bus taikomas prieštaraujantis Chartijos 4 straipsniui elgesys, jei dėl jo ypatingo pažeidžiamumo, nepriklausomai nuo jo valios ir asmeninio pasirinkimo, jis patektų į nepaprastai sunkią materialinę padėtį, atitinkančią šio sprendimo 89–91 punktuose nurodytus kriterijus ⁽⁶⁸⁰⁾.

Svarbus ir CAT komiteto sprendimas dėl kankinimus patyrusio asmens, kuriam Italijoje buvo suteikta tarptautinė apsauga, kuris vėliau atvyko į Šveicariją ir iš jos buvo išsiųstas į Italiją. Komitetas nusprendė, kad Šveicarijos valdžios institucijos „neatliko individualaus ir pakankamai nuodugnaus skundo pateikėjo, kaip kankinimų aukos, asmeninės patirties ir numatomų jo priverstinio grąžinimo į Italiją pasekmių tyrimo“. Komitetas nustatė, kad Italija neužtikrino anksčiau suteiktų garantijų ir nesiėmė „jokių priemonių, kad užtikrintų jo galimybę pasinaudoti reabilitacijos paslaugomis, kurios būtų pritaikytos jo poreikiams ir kurios leistų jam, kaip kankinimų aukai, pasinaudoti savo teise į reabilitaciją“. Todėl komitetas nustatė, kad jo išsiuntimu būtų pažeistas Konvencijos prieš kankinimą 3 straipsnis ⁽⁶⁸¹⁾.

ŽTK priėmė sprendimą byloje dėl itin pažeidžiamos motinos ir jos dviejų vaikų, kurie buvo išsiunčiami į Italiją, kurioje jiems buvo suteikta papildoma apsauga. ŽTK priminė:

valstybės šalys turėtų pakankamai atsižvelgti į realų ir asmeninį pavojų, kuris asmeniui kiltų, jei jis būtų išsiųstas, ir mano, kad valstybė šalis privalėjo individualiai įvertinti pavojų, kuris ieškovei ir jos dviem vaikams (kurie prieglobsčio procedūros metu buvo nepilnamečiai) kiltų Italijoje, o ne kliautis bendromis ataskaitomis ir prielaida, kad ieškovė, kuriai anksčiau buvo suteikta papildoma apsauga, iš esmės turėtų teisę į tokio paties lygio papildomą apsaugą ir šiandien. Komitetas mano, kad valstybė šalis deramai neatsižvelgė į ypatingą ieškovės ir jos vaikų pažeidžiamumą. Nepaisant jos oficialios teisės į papildomą apsaugą Italijoje, ieškovės sutuoktinis su ja elgėsi nepaprastai žiauriai, ji susidūrė su dideliu skurdu ir negalėjo aprūpinti savęs ir vaikų, įskaitant medicininius poreikius, negaudama jokios pagalbos iš Italijos valdžios institucijų. Valstybė šalis taip pat nesiekė veiksmingų Italijos valdžios institucijų garantijų, kad ieškovei ir jos dviem vaikams, kurie yra itin pažeidžiami, kaip ir ieškovė byloje *Jasin / Danija* (kurioje taip pat buvo planuojama išsiųsti sergančią vienišą motiną ir jos nepilnamečius vaikus, kurie Italijoje jau buvo susidūrę su nepaprastai sunkiomis sąlygomis ir skurdu), būtų sudarytos priėmimo sąlygos, kurios atitiktų jų prieglobsčio prašytojų, kurie turi teisę į laikiną apsaugą ir garantijas pagal Pakto 7 straipsnį, statusą ⁽⁶⁸²⁾.

⁽⁶⁷⁹⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Jawo*, *op. cit.* (39 išnaša pirmiau), 81 punktas.

⁽⁶⁸⁰⁾ 2019 m. ESTT (DK) sprendimas *Ibrahim ir kt.*, *op. cit.* (436 išnaša pirmiau), 93 punktas.

⁽⁶⁸¹⁾ 2018 m. CAT komiteto sprendimas *Adam Harun / Šveicarija*, *op. cit.* (234 išnaša pirmiau), 9.11 punktas.

⁽⁶⁸²⁾ 2017 m. kovo 10 d. priimtos ŽTK komiteto išvados *Raziyeh Rezaifar / Danija*, komunikatas Nr. 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014, 8.9 punktas (išnašos praleistos šiame tekste). Taip pat žr., pavyzdžiui, 2016 m. spalio 28 d. priimtas ŽTK išvadas *R. A. A. ir Z. M. / Danija*, komunikatas Nr. 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015, dėl išsiuntimo į Bulgariją.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 34 straipsnio 1 dalį:

**PPD (naujos redakcijos) 34 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa
Specialiosios taisyklės, taikomos pokalbiui dėl priimtino**

Prieš tai, kai sprendžiančioji institucija nusprendžia dėl tarptautinės apsaugos prašymo priimtino, valstybės narės leidžia prašytojams pateikti savo nuomonę dėl 33 straipsnyje [dėl nepriimtinių prašymų] nurodytų priežasčių taikymo jų konkrečiomis aplinkybėmis. Tuo tikslu valstybės narės surengia asmeninį pokalbį dėl prašymo priimtino. Valstybės narės gali padaryti išimtį tik pagal 42 straipsnį [dėl procesinių taisyklių] paskesnio prašymo atveju.

Taigi paprastai priimtino klausimas turėtų būti kruopščiai išnagrinėtas po asmeninio pokalbio. Kruopštaus priimtino vertinimo praktika yra itin svarbi pažeidžiamų prašytojų atveju. Dėl nelydimų nepilnamečių garantijų žr. 7.5.6 skirsnį.

PPD (naujoje redakcijoje) paskesnis prašymas, kuris gali būti nepriimtinas pagal PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnio 2 dalies d punktą, apibrėžtas taip:

PPD (naujos redakcijos) 2 straipsnio q punktas

paskesnis prašymas – vėlesnis tarptautinės apsaugos prašymas priėmus galutinį sprendimą dėl ankstesnio prašymo, įskaitant atvejus, kai prašytojas tiesiogiai atsiėmė savo prašymą, ir atvejus, kai sprendžiančioji institucija atmetė prašymą po to, kai jis buvo netiesiogiai atsiimtas pagal 28 straipsnio 1 dalį.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 40 straipsnio 3 dalį:

**PPD (naujos redakcijos) 40 straipsnio 3 dalis
Paskesnis prašymas**

Jeigu po 2 dalyje nurodyto preliminarus nagrinėjimo padaroma išvada, kad atsirado naujos informacijos arba duomenų arba juos pateikė prašytojas ir dėl to labai padidėja tikimybė, kad prašytojas gali būti priskirtas prie tarptautinės apsaugos gavėjų pagal Direktyvą 2011/95/ES, prašymas toliau nagrinėjamas pagal II skyrių. <...>

Pažeidžiami prašytojai, priėmus galutinį sprendimą dėl jų ankstesnio prašymo, dėl savo pažeidžiamumo gali pateikti naujos informacijos ar išvadų arba gali atsirasti naujos informacijos ar išvadų.

Tokie asmenys gali būti seksualinės prievartos aukos arba prekybos žmonėmis aukos tokiomis aplinkybėmis, kuriomis esminis jų tarptautinės apsaugos prašymo pagrindas paaiškėjo pavėluotai. Pavyzdžiui, prekybos žmonėmis auka teikdama pirmąjį prašymą galėjo neatskleisti informacijos apie tai, kad ji yra prekybos žmonėmis auka ir buvo išnaudojama, bijodama

prekiautojų žmonėmis susidorojimo. Vėliau, jei asmuo gali pagrįsti savo tikrąjį prašymą, galbūt dėl pavėluotai gautos paramos ir konsultacijų, gautų teikiant specialias procesines garantijas prieglobsčio proceso metu, gali būti taip, kad asmuo sieks pagrįsti savo prašymą teikdama paskesnjį prašymą.

Pavyzdžiui, Šveicarijos federalinis administracinis teismas priėmė paskesnjį prašymą byloje, susijusioje su prekybos žmonėmis auka, kuri buvo išnaudojama, kol buvo nagrinėjamas pirmasis prašymas. Sprendime buvo nurodytos tam tikros seksualinio išnaudojimo aukų nuostatos ir elgesys (dėl, pavyzdžiui, baimės ar gėdos), dėl kurio prašytojui gali būti sudėtinga pateikti išsamius pareiškimus ⁽⁶⁸³⁾.

Panašių problemų kyla pažeidžiamiesiems asmenims, tokiems kaip prievartavimo ar seksualinio smurto aukos, kankinimų aukos, kurie, ypač jei nagrinėjant jų pirminį prašymą jie negavo reikalingos paramos, gali siekti pirmą kartą pagrįsti savo tikrąjį prašymą teikdami paskesnjį prašymą. Panašioje padėtyje gali atsidurti asmuo, kuris iš pradžių nepaminėjo savo seksualinės orientacijos ir (arba) lytinės tapatybės, pavyzdžiui, iš baimės ar gėdos ⁽⁶⁸⁴⁾.

Asmens, kurio sveikatos būklė reikšmingai pablogėjo nuo ankstesnio prašymo pateikimo dienos, paskesnis prašymas taip pat galėtų atitikti PPD (naujos redakcijos) 40 straipsnio 3 dalies reikalavimus. Sunkių sveikatos problemų turinčių, bet su asmeninio persekiojimo pavojumi nesusiduriančių asmenų atveju dažniausiai nelaikoma, kad jiems reikia tarptautinės apsaugos. Pagal ESTT ⁽⁶⁸⁵⁾ ir EŽTT ⁽⁶⁸⁶⁾ praktiką tokių asmenų prašymai tenkinami tik išskirtiniais atvejais. Vis tik, tokio pažeidžiamo asmens pateiktą prašymą reikėtų nagrinėti vadovaujantis atitinkamomis procesinėmis garantijomis, jei yra naujos informacijos ar išvadų.

PPD (naujos redakcijos) 42 straipsnyje yra specialių procesinių taisyklių dėl paskesnių prašymų. Šiuo atžvilgiu reikėtų pažymėti, kad jei nesusituokęs nepilnametis (kuris galėtų būti pažeidžiamas asmuo) pateikia prašymą po to, kai prašymas buvo pateiktas jo vardu, pirminio jo prašymo nagrinėjimo atlikti negalima remiantis vien rašytiniais pareiškimais nesurengus asmeninio pokalbio ⁽⁶⁸⁷⁾.

⁽⁶⁸³⁾ 2016 m. Federalinio administracinio teismo (BVGE, Šveicarija) sprendimas D-6806, *op. cit.* (129 išnaša pirmiau).

⁽⁶⁸⁴⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 69 punktą.

⁽⁶⁸⁵⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas M'Bodj, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau); 2014 m. ESTT (DK) sprendimas Abdida, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau).

⁽⁶⁸⁶⁾ 2016 m. EŽTT (DK) sprendimas Paposvili / Belgija, *op. cit.* (595 išnaša pirmiau); 2008 m. EŽTT (DK) sprendimas N. / Jungtinė Karalystė, *op. cit.* (614 išnaša pirmiau); 1997 m. EŽTT sprendimas D. / Jungtinė Karalystė, *op. cit.* (614 išnaša pirmiau).

⁽⁶⁸⁷⁾ PPD (naujos redakcijos) 42 straipsnio 2 dalies b punktas, skaitomas kartu su 40 straipsnio 6 dalies b punktu.

8 dalis. Specialios procesinės garantijos teismų procesuose

Šioje dalyje nagrinėjama pažeidžiamų asmenų teisė į veiksmingą teisinę gynybą teismų procesuose pagal PPD (naują redakciją). Joje nustatyta, kaip su veiksminga teismine apsauga susiję atitinkami principai gali būti taikomi pažeidžiamies prašytojams, įskaitant praktines priemones žodiniuose bylos nagrinėjimo procesuose ⁽⁶⁸⁸⁾. 7 dalyje nagrinėjamas pažeidžiamų asmenų specialių procesinių garantijų teismų administracinėse procedūrose klausimas.

Ši dalis sudaryta taip, kaip išdėstyta 20 lentelėje.

20 lentelė. 8 dalies struktūra

Skirsnis	Pavadinimas	Puslapis
8.1	Teisė į veiksmingą teisinę gynybą	190
8.2	Išsamus ir <i>ex nunc</i> faktinis ir teisinis nagrinėjimas	193
8.3	Specialios procesinės garantijos skundų pateikimo etape	196
8.4	Galimybė pasinaudoti veiksminga teisine gynyba	198
8.5	Teisė pasilikti apeliacinėse procedūrose	202

Visos šios temos nagrinėjamos konkrečiai atsižvelgiant į pažeidžiamus asmenis. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą bendrai aprašyta ESO dokumente *Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*. Ši dalis papildyta atitinkama ESTT jurisprudencija, kuri buvo priimta vėliau, nei buvo paskelbta ta teisinė analizė ⁽⁶⁸⁹⁾.

Kiti svarbūs EASO leidiniai

- EASO, *Prieglobsčio suteikimo tvarka ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė*., 2018 m., dėl pagrindinių teisinių principų, susijusių su teise į veiksmingą teisinę gynybą pagal PPD (naują redakciją), išaiškinimo.

Taip pat žr. šios teisinės analizės 4.6 skirsnį, kuriame nagrinėjami su veiksminga teisine gynyba ir pažeidžiamais asmenimis susiję klausimai pagal PSD (naują redakciją), ir 5.5 skirsnį, kuriame nagrinėjami su veiksminga teisine gynyba ir pažeidžiamais asmenimis susiję klausimai pagal Dublino procedūras.

⁽⁶⁸⁸⁾ Daugiau informacijos pateikta D priede „Tarptautinės apsaugos teismų procesų pagal PPD (naują redakciją) gerosios patirties pavyzdžiai“.

⁽⁶⁸⁹⁾ Žr. visų pirma 2017 m. liepos 26 d. ESTT sprendimą *Moussa Sacko / Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano*, C-348/16, EU:C:2017:591, ypač 44, 46, 47, 48, 49 punktus ir 31, 32–43 punktus, kuriuose išaiškintas 47 straipsnis; 2018 m. liepos 25 d. ESTT (DK) sprendimą *Serin Alheto / Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-585/16, EU:C:2018:584, ypač 103, 116, 107, 109–114, 116, 147 punktus; ir 2018 m. ESTT sprendimą *Ahmedbekova, op. cit.* (466 išnaša pirmiau), ypač 94, 97–99, 102, 103 punktus.

8.1. Teisė į veiksmingą teisinę gynybą

ESTT nusprendė:

Sąjungos teisėje teisės subjektams numatytų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas, į kurį daroma nuoroda ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje, yra bendrasis Sąjungos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, kuris yra <...> patvirtintas [ES] Chartijos 47 straipsnyje ⁽⁶⁹⁰⁾.

Šioje Chartijos nuostatoje numatyta:

ES Chartijos 47 straipsnis Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą

Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisėje, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.

Asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą.

ESTT taip pat patvirtino, kad „Pagal Sąjungos teisę subjektams suteikiamų teisių veiksmingos teisminės gynybos principą sudaro įvairūs elementai, be kita ko, apimantys teisę į gynybą, šalių procesinį lygiateisiškumą, teisę kreiptis į teismą, taip pat teisę gauti teisinę pagalbą, būti ginamam ir atstovaujamam“ ⁽⁶⁹¹⁾.

Valstybės narės gali riboti ES procesines teises, įskaitant teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisę būti išklausytam ⁽⁶⁹²⁾. Jeigu prašytojas neišklausomas, apribojama jo teisė į gynybą ⁽⁶⁹³⁾. Bet koks ribojimas šiuo atžvilgiu turi atitikti ES Chartijos 52 straipsnio 1 dalį ⁽⁶⁹⁴⁾. Tai reiškia, kad reikia rasti pusiausvyrą tarp atitinkamos šalies intereso ir atitinkamai valstybės arba kitų šalių interesų. Pusiausvyrą, kuria užtikrinama, kad nebūtų neproporcingai pažeidžiamos pažeidžiamo asmens teisės į gynybą ir teisminę apsaugą, reikia vertinti atsižvelgiant į konkrečias pažeidžiamo asmens bylos aplinkybes.

Užtikrinant tokią pusiausvyrą tam tikri pažeidžiamumo aspektai ir specialūs prašytojų poreikiai bus svarbūs veiksniai.

Ypatingų problemų kils su pažeidžiamais prašytojais susijusių skundų atveju, pvz., kai dėl asmens kognityvinių sutrikimų ar bendravimo sunkumų teismas turės daugiau laiko skirti tam

⁽⁶⁹⁰⁾ 2019 m. birželio 24 d. ESTT sprendimas *Europos Komisija / Lenkija*, C-619/18, EU:C:2019:531, 49 punktas.

⁽⁶⁹¹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 32 punktas.

⁽⁶⁹²⁾ Ten pat, 38 punktas.

⁽⁶⁹³⁾ Ten pat, 37 punktas.

⁽⁶⁹⁴⁾ ES Chartijos 52 straipsnio 1 dalyje numatyta: „Bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės. Remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

tikriems skundo teikimo ir (arba) peržiūros proceso aspektams arba kai traumuotam asmeniui arba sunkios formos psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukai gali reikėti daugiau laiko būtinai paramai ir konsultacijai, kad pateiktų tvirtų su skundu susijusių įrodymų, gauti.

PPD (naujoje redakcijoje) nustatytos tokios normos dėl veiksmingos teisinės gynbos:

PPD (naujos redakcijos) 50 konstatuojamoji dalis

Pagal pagrindinį Sąjungos teisės principą sprendimus, priimtus dėl tarptautinės apsaugos prašymo, sprendimus dėl atsisakymo atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo ir sprendimus dėl pabėgėlio arba papildomos apsaugos statuso panaikinimo galima veiksmingai apskųsti teisme.

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 1 ir 2 dalys Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

1. Valstybės narės užtikrina, kad prašytojai turėtų teisę į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuria galėtų naudotis teisme, kad galėtų apskųsti:

a) sprendimą, priimtą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, įskaitant sprendimą:

i) laikyti prašymą nepagrįstu, kad būtų suteiktas pabėgėlio statusas ir (arba) papildomos apsaugos statusas;

ii) laikyti prašymą nepriimtiniu pagal 33 straipsnio 2 dalį;

iii) priimtą valstybės narės pasienyje arba tranzito zonose, kaip aprašyta 43 straipsnio 1 dalyje;

iv) nevykdyti nagrinėjimo pagal 39 straipsnį;

b) atsisakymą atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo pagal 27 ir 28 straipsnius;

c) sprendimą panaikinti tarptautinę apsaugą pagal 45 straipsnį.

2. Valstybės narės užtikrina, kad asmenys, kuriuos sprendžiančioji institucija pripažįsta asmenimis, kuriems gali būti suteikta papildoma apsauga, turėtų teisę į veiksmingą teisių gynimo priemonę pagal 1 dalį, kad galėtų apskųsti sprendimą laikyti prašymą nepagrįstu, kad būtų suteiktas pabėgėlio statusas.

[...]

Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuria būtų galima naudotis teisme, yra susijusi su bet koku dėl tarptautinės apsaugos prašymo priimtu sprendimu. Dažniausiai pasitaikantys su tuo susiję sprendimai yra išvardyti PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 1 dalyje. Su pažeidžiamumu susijusių problemų, kurių gali kilti priėmus tokius sprendimus, pavyzdžiai yra išdėstyti 1 diagramoje.

1 diagrama. Pavyzdžiai, kaip pateikiant skundą dėl pažeidžiamumo gali kilti naujų klausimų

Sprendimo rūšis	Klausimai, kurie gali kilti dėl pažeidžiamumo
Bet koks sprendimas dėl tarptautinės apsaugos	Pažeidžiamo prašytojo apeliaciniame skunde pateikti reikalavimai, teikiami turint „papildomų nusiskundimų“, gali iš esmės skirtis nuo iš pradžių pateiktų reikalavimų, pvz., kai asmuo, turintis iki šiol nediagnozuotą psichikos sutrikimą, pavėluotai gavęs veiksmingą medicininę ir teisinę pagalbą, gali pateikti pakankamai išsamius naujus apeliacinio skundo pagrindus arba naujų įrodymų.
Sprendimas, kad prašymas yra nepagrįstas	Pažeidžiamo prašytojo prašymas gali būti laikomas nepagrįstu tais atvejais, kai sprendžiančioji institucija neturėjo pakankamai informacijos, pvz., kai nebuvo žinoma asmeninė to žmogaus praeitis – kad jis nukentėjo nuo prekybos žmonėmis.
Sprendimas, kad prašymas yra nepriimtinas (PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnio 2 dalis)	Tai gali būti toks atvejis, kai, pavyzdžiui, prašytojo dukra sutinka, kad prašymas būtų pateiktas jos vardu ir įtrauktas į tėvo prašymą, nepaisant to, kad ji yra seksualinio smurto auka ir tuo metu negalėjo šio fakto atskleisti savo tėvui ar valdžios institucijoms.
Pasienyje arba tranzito zonoje priimtas sprendimas (PPD (naujos redakcijos) 43 straipsnio 1 dalis)	Tokiose vietose gali būti neteikiama tam tikriems pažeidžiamiesiems asmenims svarbi pagalba, pavyzdžiui, psichologinė pagalba išžagini- mo ar seksualinio smurto aukoms arba sergantiems sunkia liga, psichikos ligomis arba turintiems psichologinių sunkumų. Yra realus pavojus, kad tokiomis aplinkybėmis sprendimas dėl tokio pažeidžiamo asmens nebus priimtas remiantis pakankamai faktiniais įrodymais.
Atsisakymas atnaujinti prašymo nagrinėjimą po jo nutraukimo (PPD (naujos redakcijos) 28 straipsnis)	Pirminis prašymas galėjo būti netyčia atsiimtas arba galėjo būti palaikytas atsiimtu tais atvejais, kai pažeidžiamas asmuo, pavyzdžiui, neįgalus ar sergantis psichikos liga, negalėjo įvykdyti tam tikrų procedūrinių reikalavimų ir nesulaukė reikiamos pagalbos.
Sprendimas panaikinti tarptautinę apsaugą pagal PPD (naujos redakcijos) 45 straipsnį	Tarptautinė apsauga gali būti panaikinta praėjus nemažai laiko po pirminio apsaugos suteikimo. Taip nutinka tais atvejais, kai asmuo, pvz., turintis psichikos sutrikimą, nepasinaudoja jam reikalingu nuolatinio gydymu arba kai, nepaisant suteikto gydymo, jo būklė pablogėja, todėl jis negali visavertiškai dalyvauti apsaugos panaikinimo procedūroje.

PPD (naujos redakcijos) konstatuojamosios dalys ir nuostatos, kurios yra itin svarbios užtikrinant, kad pažeidžiami asmenys galėtų naudotis veiksminga teisine gynyba teikdami skundus teismuose, yra išdėstytos 21 lentelėje.

21 lentelė. Itin svarbios PPD (naujos redakcijos) nuostatos, susijusios su pažeidžiamų asmenų veiksminga teisine gynyba

Konstatuojamoji dalis / straipsnis	Svarba
25 konstatuojamoji dalis	Veiksminga galimybė naudotis procedūromis, galimybė bendradarbiauti ir tinkamai bendrauti ir pakankamos procesinės garantijos, siekiant apsaugoti tinkamą asmenų, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, pripažinimą
30 konstatuojamoji dalis	Parama prašytojams, kuriems reikia specialių procesinių garantijų, pagal paspartintas ar pasienio procedūras ir kai jų apeliacija neturi automatinio stabdomojo poveikio
50 konstatuojamoji dalis	Veiksminga teisinė gynyba kaip pagrindinis Sąjungos teisės principas
20 straipsnis	Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas per apeliacines procedūras
21 straipsnis	Teisinės ir procesinės informacijos nemokamo teikimo ir nemokamos teisinės pagalbos ir atstovavimo sąlygos
22 straipsnis	Teisė gauti teisinę pagalbą ir atstovavimą visais procedūros etapais
24 straipsnis	Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų
25 straipsnis	Nelydimiems nepilnamečiams suteiktos garantijos
46 straipsnis	Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

8.2. Išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas

Pateikus skundą teismai turi atlikti išsamų ir aktualų faktinį ir teisinį nagrinėjimą pagal PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalį.

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalis

<...> valstybės narės užtikrina, jog taikant veiksmingą teisių gynimo priemonę būtų numatytas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis tarptautinės apsaugos poreikių nagrinėjimas, įskaitant, atitinkamais atvejais, nagrinėjimą pagal Direktyvą 2011/95/ES, bent vykdant apeliacines procedūras pirmosios instancijos teisme.

Tai, kaip reikėtų aiškinti PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalį, savo praktikoje išplėtojo ESTT. Pavyzdžiui, byloje *Sacko* ESTT konstatavo:

nustatant, kas turi būti būdinga [PPD (naujos redakcijos)] 46 straipsnyje numatytam skundai, reikia atsižvelgti į Chartijos 47 straipsnį, kuriame patvirtintas veiksmingos teisminės gynybos principas ⁽⁶⁹⁵⁾.

Byloje *Alheto* ESTT patikslino, kad 46 straipsnio 3 dalyje „patikslinta teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuria, kaip numatyta šios direktyvos 46 straipsnio 1 dalyje, galėtų naudotis tarptautinės apsaugos prašytojai dėl sprendimų, priimtų dėl jų prašymų, apimtis“ ⁽⁶⁹⁶⁾. Taigi teismas nusprendė:

⁽⁶⁹⁵⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 31 punktą.

⁽⁶⁹⁶⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *Alheto*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 105 punktą.

46 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog tam, kad būtų laikomasi šio straipsnio 1 dalies, valstybės narės, kurioms ši direktyva privaloma, turi užtikrinti, kad teismas, kuriam apskųstas sprendimas dėl tarptautinės apsaugos prašymo, atliktų „išsamų ir *ex nunc* [faktinį] ir [teisinį] tarptautinės apsaugos poreikių [nagrinėjimą], įskaitant, atitinkamais atvejais, nagrinėjimą pagal [PD (naują redakciją)]“⁽⁶⁹⁷⁾.

Pagal ESTT šis žodžių junginys turi „būti aiškinamas ir taikomas vienodai“ ir „pagal jo įprastą reikšmę kartu atsižvelgiant į kontekstą, kuriame jis vartojamas, ir teisės akto, kuriame jis įtvirtintas, tikslus“⁽⁶⁹⁸⁾.

Byloje *Sacko* vienas iš ESTT nurodytų klausimų – ar tai, kad teismas atmeta skundą dėl to, kad prašymas yra akivaizdžiai nepagrįstas, nesuteikęs prašytojui galimybės būti išklausytam, prieštarautų 46 straipsnio 3 daliai. ESTT patikslino, kad:

[PPD (naujos redakcijos)] 46 straipsnio 3 dalyje numatytą kompetentingo teismo pareigą atlikti išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį nagrinėjimą reikia aiškinti viso šioje direktyvoje reglamentuojamo tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimo proceso kontekste, atsižvelgiant į teismui pateikiamo skundo nagrinėjimo ir prieš tai vykstančios pirmosios instancijos procedūros, per kurią pagal minėtos direktyvos 14 straipsnį prašytojui turi būti suteikiama galimybė atvykti asmeninio pokalbio dėl savo tarptautinės apsaugos prašymo, glaudų ryšį⁽⁶⁹⁹⁾.

ESTT toliau konstatavo:

kadangi pagal [PPD (naujos redakcijos)] 17 straipsnio 2 dalį visų asmeninių pokalbių su prašytoju ataskaitos ar stenogramos turi būti pridėtos prie bylos, šių ataskaitų ar stenogramų turinys yra svarbus vertintinas veiksnys, kai kompetentingas teismas atlieka direktyvos 46 straipsnio 3 dalyje numatytą išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį nagrinėjimą⁽⁷⁰⁰⁾.

Vadovaujantis ESTT, tai reiškia, kad:

tai, ar teismui, kuriam pateiktas <...> skundas, būtina apklausti prašytoją, reikia vertinti atsižvelgiant į teismo pareigą atlikti šios direktyvos 46 straipsnio 3 dalyje numatytą išsamų ir *ex nunc* nagrinėjimą, kad būtų užtikrinta veiksminga prašytojo teisių ir interesų teisminė apsauga. Tik tuomet, kai tas teismas mano, kad gali atlikti tokį nagrinėjimą remdamasis tik byloje esančiais duomenimis, atitinkamais atvejais įskaitant per pirmosios instancijos procedūrą vykusio asmeninio pokalbio su prašytoju ataskaitą ar stenogramą, jis gali nuspręsti nagrinėdamas jam pateiktą skundą neapklausti prašytojo. Iš tiesų tokiomis aplinkybėmis galimybė neskirti žodinio nagrinėjimo atitinka ir valstybių narių, ir prašytojų interesą, nurodytą [PPD (naujos redakcijos)] 18 konstatuojamojoje dalyje, kad sprendimai dėl tarptautinės apsaugos prašymų būtų priimami kuo skubiau, nedarant poveikio tinkamo ir išsamaus nagrinėjimo atlikimui⁽⁷⁰¹⁾.

⁽⁶⁹⁷⁾ 2018 m. ESTT (DK) sprendimas *Alheto*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 106 punktas.

⁽⁶⁹⁸⁾ Ten pat, 107–108 punktai.

⁽⁶⁹⁹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 42 punktas.

⁽⁷⁰⁰⁾ Ten pat, 43 punktas.

⁽⁷⁰¹⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 44 punktas.

Taigi ESTT konstatavo, kad 46 straipsnio 3 dalis:

siejam[a] su Chartijos 47 straipsniu, aiškintina taip, kad pagal ją nacionaliniam teismui, kuriam pateiktas skundas dėl sprendimo atmesti aiškiai nepagrįstą tarptautinės apsaugos prašymą, nedraudžiama atmesti tokį skundą neišklausius paties prašytojo, jeigu, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, nekyla jokių abejonių dėl šio sprendimo pagrįstumo, su sąlyga, kad, pirma, nagrinėjant bylą pirmąja instancija <...> prašytojui buvo suteikta galimybė atvykti asmeninio pokalbio dėl savo tarptautinės apsaugos prašymo, ir, jeigu toks pokalbis įvyko, jo ataskaita arba stenograma buvo pridėtos prie bylos <...>, ir, antra, teismas, kuriam pateiktas skundas, gali skirti žodinį bylos nagrinėjimą, jeigu mano, kad jis būtinas, kad būtų atliktas išsamus ir *ex nunc* faktinis ir teisinis nagrinėjimas⁽⁷⁰²⁾.

Airijos Aukštasis teismas nusprendė, kad pagal PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnį, skaitomą kartu su Chartijos 47 straipsniu ir EŽTK 6 straipsniu, būtina, kad prašytojas būtų išklaustas žodiniame procese teisme, kuris nagrinėja skundą dėl neigiamo tarptautinės apsaugos sprendimo, jeigu teismas sprendžia dėl faktinių klausimų, įskaitant prašytojo pateiktų įrodymų dėl prieglobsčio patikimumą⁽⁷⁰³⁾. Tai gali būti itin svarbu pažeidžiamų prašytojų, kurie gali nesugebėti pateikti pakankamų svarbių faktų dėl savo asmeninių aplinkybių, atveju.

Reikalavimas pateikti išsamų ir *ex nunc* faktinį ir teisinį nagrinėjimą gali būti itin svarbus pažeidžiamam prašytojui, kai dėl su jo pažeidžiamumu susijusių priežasčių teikiant skundą paaiškėja faktinių klausimų dėl jo prašymo esmės. Pavyzdžiui:

- gali būti, kad prekybos žmonėmis auka neatskleidė informacijos apie tai, kad ji yra prekybos žmonėmis auka, patyrė prievartą ir buvo išnaudojama, bijodama žalą padariusių asmenų susidorojimo;
- kankinimų, prievartavimo ar kitų sunkių formų psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto aukoms galėjo būti nesuteikta pirminė parama, kurią suteikti yra būtina, kad jos pakankamai pasitikėtų sistema ir galėtų atskleisti informaciją apie patirtą smurtą, kuriuo grindžiamas jų tikrasis prašymas⁽⁷⁰⁴⁾;
- prievartavimo ar seksualinio smurto auka, kuri iš pradžių neatskleidė informacijos apie patirtą seksualinę prievartą, gali atskleisti tokius faktus pateikusi skundą ir pasinaudojusi tinkamomis procesinėmis priemonėmis⁽⁷⁰⁵⁾;
- gali būti, kad sprendžiančioji valdžios institucija neveiksmingai taikė turimas priemones pateikus skundą, kad užtikrintų vaiko teisę būti išklaustam, bet nepilnamečio prašymą priskyrė prie tėvų prašymo;
- prašytojas gali nenorėti atskleisti informacijos, kad jo prašymas yra susijęs su jo seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe, pavyzdžiui, dėl gėdos, stigmos, baimės dalyvaujant tos pačios tautybės vertėjui žodžiu arba dėl nepasitikėjimo valdžios institucijomis⁽⁷⁰⁶⁾;
- nepilnamečiai gali nesuprasti arba nesuvokti, kiek tam tikros aplinkybės yra svarbios jų prašymui;
- gali būti, kad prašytojas, kurį traumavo jo patirtis, negalėjo atskleisti savo patirties dėl PTSS ir (arba) depresijos⁽⁷⁰⁷⁾;
- fizinę negalią turintis prašytojas galėjo būti stigmatizuotas.

⁽⁷⁰²⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko, op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 49 punktas.

⁽⁷⁰³⁾ 2012 m. kovo 30 d. Aukštojo teismo (Airija) sprendimas *S. U. N. (Pietų Afrika) / Refugee Applications Commissioner*, [2012] IEHC 338.

⁽⁷⁰⁴⁾ Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m., 6.2 skirsnis dėl traumuojančios patirties poveikio ir 6.3 skirsnis dėl informacijos atskleidimo.

⁽⁷⁰⁵⁾ Ten pat, 6.2 ir 6.3 skirsniai.

⁽⁷⁰⁶⁾ Žr. EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m., 6.6 skirsnis dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės ir 6.3 skirsnis dėl informacijos atskleidimo.

⁽⁷⁰⁷⁾ Ten pat, 6.2 skirsnis dėl traumuojančios patirties poveikio ir 6.3 skirsnis dėl informacijos atskleidimo.

Jei prašytojo pažeidžiamumas nebuvo nustatytas administracinės procedūros metu ir (arba) būtinos procesinės priemonės ar parama nebuvo suteikta ir nebuvo visiškai veiksminga, gali būti, kad sprendžiančioji valdžios institucija nesusipažino su visais bylos esminiais pagrindais ir (arba) įrodymais.

Pavėluotą naujų faktų pateikimą būtų galima pagrįsti, pavyzdžiui, jei pokalbio klausimai nebuvo susiję su nagrinėjama padėtimi; jei prašytojas nežinojo, kad tam tikri faktai yra svarbūs jų prašymui; jei taikomas prašytojo traumos, drovėjimosi aspektas arba kiti suvaržymai (anksčiau patirtas kankinimas, seksualinis smurtas ar persekiojimas dėl seksualinės orientacijos); arba jei apklausėjo ar vertėjo žodžiu lytis varžo prašytojo gebėjimą pagrįsti savo prašymą⁽⁷⁰⁸⁾.

Reikėtų pabrėžti, jog ESTT aiškiai konstatavo, kad valstybėms narėms netinkamai įgyvendinus PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalį savo nacionalinės teisės aktuose, nacionaliniai teismai vis tiek privalo jo laikytis, nes ji daro tiesioginį poveikį⁽⁷⁰⁹⁾.

8.3. Specialios procesinės garantijos skundų pateikimo etape

PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalis Prašytojai, kuriems reikia specialių procesinių garantijų

Valstybės narės užtikrina, kad laikantis šios direktyvos į specialių procesinių garantijų poreikį taip pat būtų atsižvelgiama, kai toks poreikis paaiškėja vėlesniame procedūros etape, nebūtinai pradedant procedūrą iš naujo.

Pagal PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnį reikalaujama, kad valstybės narės suteiktų specialias procesines garantijas visos prieglobsčio procedūros metu, kai nustatoma, kad prašytojams reikia tokių garantijų (žr. 3 dalį ir 7 dalį). Pagal 24 straipsnio 4 dalį 7 dalyje išdėstytos specialios procesinės garantijos teismams bus naudingos, kai bet kurioje konkrečioje byloje teikiant skundą ir (arba) peržiūrint sprendimą paaiškės, kad reikia suteikti specialias procesines garantijas⁽⁷¹⁰⁾.

Pažeidžiamų prašytojų atveju gali būti itin svarbus ryšys tarp PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalies ir 46 straipsnio 3 dalies. Net jeigu procesinė taisyklė yra apskritai laikoma pagrįsta ir proporcinga, taikant ją konkrečioje byloje vis tiek galima pažeisti teisę į veiksmingą teisinę gynybą, atsižvelgiant į konkretaus prašytojo asmenines aplinkybes. Šiuo klausimu sprendžia nacionaliniai teismai⁽⁷¹¹⁾. Nacionalinis teismas taip pat spęs, ar termino konkrečiu atveju nepakanka atsižvelgiant į pažeidžiamo apelianto aplinkybes⁽⁷¹²⁾.

ESTT pripažįsta, kad veiksmingos teisminės apsaugos principas, nustatytas ES Chartijos 47 straipsnyje, apima šalių procesinio lygiateisiškumo principą⁽⁷¹³⁾. Šis principas reiškia,

⁽⁷⁰⁸⁾ 2016 m. balandžio 12 d. Konstitucinio Teismo (*Ustavni soud Ceske republiky*, Čekija) sprendimas I.ÚS 425/16.

⁽⁷⁰⁹⁾ 2019 m. liepos 29 d. ESTT (DK) sprendimas Alekszij Torubarov / Bevandoriai es Menekultugyi Hivatal, C-556/17, EU:C:2019:626, 73 punktas.

⁽⁷¹⁰⁾ Anglijos ir Velso apeliacinis teismas konstatavo, kad „skatinama anksti, jei apskritai įmanoma, nustatyti pažeidžiamumo aspektus prieš pradedant bet kokią esminį bylos nagrinėjimą“. Žr. 2017 m. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimą *AM (Afganistanas) / Secretary of State for the Home Department*, *op. cit.* (638 išnaša pirmiau), 31 punktą.

⁽⁷¹¹⁾ 2011 m. liepos 28 d. ESTT sprendimas *Samba Diouf prieš/ Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, EU:C:2011:524, 66–68 punktai.

⁽⁷¹²⁾ Ten pat, 68 punktas.

⁽⁷¹³⁾ 2017 m. ESTT sprendimas *Sacko*, *op. cit.* (689 išnaša pirmiau), 32 punktas.

kad „kiekvienai šaliai turi būti suteikta protinga galimybė pateikti savo poziciją, įskaitant įrodymus, tokiomis aplinkybėmis, dėl kurių ji neatsidurtų aiškiai mažiau palankioje padėtyje nei jos priešininkas“⁽⁷¹⁴⁾. ESTT konstatuoja, kad „šalių procesiniu lygiateisiškumu siekiama užtikrinti pusiausvyrą tarp proceso šalių ir garantuoti, kad bet kuri proceso šalis galėtų susipažinti ir užginčyti kiekvieną teismui pateiktą dokumentą“⁽⁷¹⁵⁾. Nacionaliniam teismui gali tekti pareiga užtikrinti šią pusiausvyrą su pažeidžiamais prašytojais, kurie gali atsidurti nepalankioje padėtyje, negaudami būtinų specialių procesinių garantijų ir paramos, susijusiose bylose. Taigi, pavyzdžiui, fiziškai neįgaliam apeliantui gali būti suteikta praktinė pagalba, kad jis galėtų dalyvauti posėdyje ir posėdžio salėje jam nekiltų fizinių nepatogumų.

Tam tikriems pažeidžiamais tarptautinės apsaugos prašytojams, įskaitant tuos, kurie išvardyti PDS (naujos redakcijos) 21 straipsnyje ir PPD (naujos redakcijos) 29 konstatuojamojoje dalyje, gali reikėti specialių procesinių garantijų. Pavyzdžiui:

- kankinimų aukos gali bijoti laisvai kalbėti su valstybės narės valdžios institucijomis⁽⁷¹⁶⁾;
- prekybos žmonėmis aukoms gali reikėti laiko išvengti prekiautojo (-ų) įtakos⁽⁷¹⁷⁾;
- gali prireikti specialių nuostatų, kad pažeidžiami prašytojai galėtų veiksmingai pristatyti savo poziciją⁽⁷¹⁸⁾.

Nors neįmanoma nustatyti visiems atvejams tinkančių vienodų procesinių taisyklių, siekiant užtikrinti pažeidžiamų asmenų veiksmingą teisinę gynybą teismuose, tinkamos ar būtinos priemonės nagrinėjant kiekvieną konkrečią bylą, be kita ko, priklausys nuo:

- apelianto pažeidžiamumo konkretaus pobūdžio;
- to, kada buvo nustatytas pažeidžiamumas, ir to, ar jau pradėtos taikyti specialios procesinės garantijos;
- tam tikros procedūros nuostatos funkcijos;
- visos nacionalinės teisminės sistemos;
- principų, kurie kyla iš teisės į veiksmingą teisinę gynybą, nes jie taikomi nacionalinėje teisminėje sistemoje.

Specialių procesinių garantijų, kurių gali atsirasti tarptautinės apsaugos teismo procesuose, pavyzdžiai yra išdėstyti [D priede](#). Galiausiai, būtent teismas spęs, ar susitarta dėl konkrečių procesinių garantijų, kokie yra tie susitarimai ir ar posėdis gali vykti jų nesant⁽⁷¹⁹⁾. Be to, jei prašytojas yra pažeidžiamas asmuo ir nori sau atstovauti, dėl to taip pat turi būti sprendžiama teismui vykdant savo pareigą sudaryti prašytojui sąlygas ir jam padėti veiksmingai pristatyti savo poziciją, atsižvelgiant į tai, kad pažeidžiamas prašytojas gali nesugebėti veiksmingai sau atstovauti.

Bet kuriuo atveju minėtą ryšį tarp PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnio 4 dalies, kuri buvo specialiai parengta administracinėms valdžios institucijoms, ir PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalies, kurioje nurodyti teismų procesai, reikia taikyti atsižvelgiant į tai, kad PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 2 dalis taikoma tiesiogiai ir atsižvelgiant į bendruosius lygiateisiškumo bei veiksmingumo principus pagal ES teisę. Tai reiškia, kad

⁽⁷¹⁴⁾ 2012 m. lapkričio 6 d. ESTT sprendimas *Europese Gemeenschap / Otis NV ir kt.*, C-199/11, EU:C:2012:684, 71 punktą.

⁽⁷¹⁵⁾ Ten pat, 72 punktą.

⁽⁷¹⁶⁾ UNHCR, *Vadovas dėl pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų ir gairės dėl tarptautinės apsaugos*, op. cit. (610 išnaša pirmiau), 198 punktą.

⁽⁷¹⁷⁾ Europos Taryba, *Kovos su prekyba žmonėmis konvencija ir jos Aiškinamoji ataskaita*, op. cit. (631 išnaša pirmiau).

⁽⁷¹⁸⁾ J. Herlihy, *„Evidentiary assessment and psychological difficulties“* („Įrodymų vertinimas ir psichologiniai sunkumai“), leidinyje G. Noll (ed.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures* („Įrodymai, įrodymų vertinimas ir patikimumas prieglobsčio procedūrose“), *Martinus Nijhoff*, Leiden/Boston, 2005 m., p. 123–137.

⁽⁷¹⁹⁾ Jungtinės Karalystės imigracijos ir prieglobsčio teismai, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, 6 punktą.

išsamios procesinės taisyklės, kaip nustatyta PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 3 dalyje, kuri skaitoma kartu su ESTT praktika ir bet kokiomis asmens teisių apsaugos taisyklėmis pagal nacionalinę teisę, turi būti ne mažiau palankios nei tos, kuriomis reglamentuojami panašūs nacionaliniai veiksmai (lygiateisiškumo principas). Be to, jos negali tapti praktiškai neįmanomos ar pernelyg sudėtingos naudojantis Sąjungos teisėje įtvirtintomis teisėmis (veiksmingumo principas) ⁽⁷²⁰⁾.

8.4. Galimybė pasinaudoti veiksminga teisine gynyba

Šiame skirsnyje nagrinėjami terminų ir nemokamos teisinės pagalbos bei atstovavimo per apeliacines procedūras klausimai, taip pat poveikis, kuris gali būti padarytas pažeidžiamiesiems prašytojams.

8.4.1. Terminai

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 4 dalis Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

Valstybės narės numato pagrįstus terminus ir kitas reikalingas taisykles, kad prašytojas galėtų pasinaudoti savo teise į veiksmingą teisių gynimo priemonę pagal 1 dalį. Dėl terminų tokia galimybė pasinaudoti neprarandama ar netampa pernelyg sudėtinga.

[...]

Teisinio saugumo sumetimais valstybės narės gali nustatyti protingus terminus ieškiniui pareikšti ⁽⁷²¹⁾. Tai atitinka veiksmingos teisminės apsaugos principą, pagal kurį sutrumpinamas terminas ieškiniui pareikšti taikant pagreitintą procedūrą, palyginti su terminais, kurie taikomi įprastoje procedūroje, jei tokiomis procesinėmis taisyklėmis siekiama užtikrinti, kad nepagrįsti ar nepriimtini prašymai būtų nagrinėjami greičiau ⁽⁷²²⁾.

Vis tik, taikomo termino turi praktiškai pakakti, kad prašytojas galėtų parengti veiksmingą teisinę gynybą ir pateikti skundą. Jei konkrečiu atveju dėl bylos aplinkybių minėtas terminas yra per trumpas, teismas turėtų įvertinti, ar vien šis faktas galėtų būti pakankama priežastis patenkinti netiesiogiai dėl sprendimo nagrinėti prieglobsčio prašymą pagreitinta tvarka pateiktą skundą ⁽⁷²³⁾.

ESTT nusprendė, kad „dėl aplinkybės, kad pagreitintos procedūros atveju skundo pateikimo terminas yra penkiolika dienų, nors įprasta tvarka priimto sprendimo atveju – vienas mėnuo“, terminas „iš principo neatrodo realiai nepakankamas veiksmingai teisei gynybai parengti ir skundui pateikti, bet protingas ir proporcingas atsižvelgiant į susijusias teises ir interesus“ ⁽⁷²⁴⁾.

⁽⁷²⁰⁾ 2007 m. kovo 13 d. ESTT sprendimas *Unibet / Justitiekanslem*, C-432/05, EU:C:2007:163, 43 punktas.

⁽⁷²¹⁾ 2009 m. spalio 29 d. ESTT sprendimas *Virginie Pontin / T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666, 48 punktas.

⁽⁷²²⁾ 2011 m. ESTT sprendimas *Samba Diouf, op. cit.* (711 išnaša pirmiau), 65 punktas.

⁽⁷²³⁾ 2011 m. ESTT sprendimas *Samba Diouf, op. cit.* (711 išnaša pirmiau), 65 ir 68 punktai.

⁽⁷²⁴⁾ Ten pat, 66–67 punktai.

Teismas pabrėžė, kad „svarbiausia“ tai, kad turimo laiko turi „realiai pakakti veiksmingai teisei gynybai parengti ir skundai pateikti“⁽⁷²⁵⁾. Tačiau nepanašu, kad termino, kuris yra pakankamas prašytojams apskritai, gali pakakti, pavyzdžiui, traumotam prašytojui, kuriam gali reikėti skirti socialinį darbuotoją, konsultacijas ir (arba) specialią teisinę pagalbą, kad būtų parengta veiksminga teisinė gynyba.

Procedūros metu taikomi trumpi terminai gali turėti įtakos veiksmingam naudojimuisi teise būti išklaustyti⁽⁷²⁶⁾ ir apsunkinti naudojimąsi veiksminga teismine peržiūra, taip galimai pažeidžiant ES Chartijos 47 straipsnį. Taigi pažeidžiamiems prašytojams, pvz., fizine ir (arba) psichikos liga sergantiems ir (arba) negalią turintiems asmenims, kuriems gali reikėti daugiau laiko nei prašytojui, kuris nėra neįgalus, kad veiksmingai pristatytų savo poziciją, sistema gali padaryti neproporcingą poveikį, dėl kurio bendras trumpų terminų poveikis pažeidžia jų teisę būti išklaustytiems.

Dėl labai trumpo termino gali būti sudėtinga gauti patarimų ar pagalbą iš specialaus patarėjo teisės klausimais⁽⁷²⁷⁾. Tokiu atveju labai trumpas terminas gali padaryti neproporcingą poveikį tam tikrų pažeidžiamų prašytojų gebėjimui gauti teisinę pagalbą iš specialaus patarėjo teisės klausimais. Pavyzdžiui, PTSS ar seksualinį smurtą patyrę prašytojai ir (arba) prekybos žmonėmis aukos bus susiję su faktiškai sudėtingais ieškiniais, kurie, tikėtina, bus teisiškai sudėtingi. Jie gali susidurti su problemomis, be kita ko, rinkdami svarbius įrodymus, sprenddami procesinius sunkumus ir, galimai, rengdami veiksmingą apeliaciją tokių sunkumų akivaizdoje.

Be to, pažeidžiamas prašytojas gali siekti tolesnio atstovavimo teikiant skundą, kad būtų sprendžiami tikrieji bylos klausimai. Taip gali būti, pavyzdžiui, tokiu atveju, kai prašytojo žmonos byla nagrinėjama atskirai nuo sutuoktinio bylos, kai ji susijusi su seksualine prievarta, kurios moteris nesugebėjo atskleisti pokalbio metu dalyvaujant jos vyrui. Panašiai, prašytojui, kuris iš pradžių teikė prašymą, kuris buvo laikomas akivaizdžiai nepagrįstu, bet iš tiesų jis buvo prekybos žmonėmis išnaudojimo tikslais auka ir bijojo atskleisti prekiautojų tapatybes, taip pat gali reikėti tolesnio atstovavimo teikiant skundą.

EŽTT pažymėjo, kad tarptautinės apsaugos prašytojui gali būti sudėtinga, o gal ir neįmanoma, surinkti ir pateikti įrodymus per trumpą laiką⁽⁷²⁸⁾. Taigi „terminai neturėtų būti tokie trumpi arba taikomi taip nelanksčiai, kad iš pabėgėlio statuso pripažinimo siekiančio prašytojo būtų atimta reali galimybė įrodyti savo prašymą“⁽⁷²⁹⁾.

Automatinis ir mechaninis termino taikymas gali skirtis nuo teisės į *negražinimą* apsaugos pagal EŽTK 3 straipsnį⁽⁷³⁰⁾. Taigi, pavyzdžiui, pagreitinta procedūra gali būti veiksminga, kai nagrinėjimas yra susijęs su antru prieglobsčio prašymu, kuris buvo išsamiai išnagrinėtas įprastos procedūros metu, kad pirmąja peržiūra būtų pagrįsta antrojo prašymo nagrinėjimo nedidelė trukmė⁽⁷³¹⁾. Tačiau tokio trumpo antrojo prašymo nagrinėjimo termino negalima pagrįsti tuo, kas įprastoje procedūroje gali būti *prima facie* išsamus nagrinėjimas, jei prašytojas dėl savo pažeidžiamumo negalėjo pagrįsti savo pozicijos, išdėstytos pirmajame

⁽⁷²⁵⁾ 2011 m. ESTT sprendimas *Samba Diouf*, *op. cit.* (711 išnaša pirmiau), 66 punktas.

⁽⁷²⁶⁾ 2010 m. liepos 8 d. ESTT sprendimas *Susanne Bulicke / Deutsche Büro Service GmbH*, C-246/09, EU:C:2010:418, 36 punktas.

⁽⁷²⁷⁾ 2009 m. ESTT sprendimas *Virginie Pontin / T-Comalux SA*, *op. cit.* (721 išnaša pirmiau), 65 punktas.

⁽⁷²⁸⁾ 1998 m. vasario 19 d. EŽTT sprendimas *Bahaddar / Nyderlandai*, Nr. 25894/94, 45 punktas.

⁽⁷²⁹⁾ Ten pat.

⁽⁷³⁰⁾ 2000 m. liepos 11 d. EŽTT sprendimas *Jabari / Turkija*, Nr. 40035/98, 40 punktas.

⁽⁷³¹⁾ 2007 m. rugsėjo 20 d. EŽTT sprendimas *Sultani c France*, Nr. 45223/05 (ištraukos anglų kalba), 65 punktas. Atitinkamas sakinyvis originaliame tekste prancūzų kalba 65 punkte išdėstytas taip: „L'existence de ce premier contrôle justifie la brièveté du délai d'examen de la seconde demande, dans le cadre duquel l'OFPPA se contente de vérifier, à l'occasion d'une procédure accélérée, s'il existe de nouveaux motifs propres à modifier sa décision de rejet préalable.“

prašyme, arba netgi paskelbti savo prašymo. Taip visų pirma gali atsitikti tada, kai pažeidžiamumas nebuvo nustatytas ar jį nustačius nebuvo suteiktos specialios procesinės garantijos.

8.4.2. Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas per apeliacines procedūras

Galimybė pasinaudoti teisine pagalba yra teisė į veiksmingą teisinę gynybą pagal ES Chartijos 47 straipsnį.

ES Chartijos 47 straipsnio trečia pastraipa Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą

Asmenys, neturintys pakankamai lėšų, turi gauti nemokamą teisinę pagalbą, jei tai reikalinga užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą.

Ji turėtų būti numatyta, „kai dėl tokios pagalbos nebuvimo būtų neįmanoma užtikrinti veiksmingos teisinės gynybos“⁽⁷³²⁾. Valstybės narės privalo, jei prašoma, suteikti nemokamą teisinę pagalbą ir atstovavimą per apeliacines procedūras pagal PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalį⁽⁷³³⁾.

PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 1 dalis Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas per apeliacines procedūras

Valstybės narės užtikrina, kad, jei prašoma, per V skyriuje numatytas apeliacines procedūras būtų suteikta nemokama teisinė pagalba ir užtikrintas atstovavimas. Tai apima bent reikiamų procesinių dokumentų parengimą ir dalyvavimą posėdyje pirmosios instancijos teisme prašytojo vardu.

Pažymėtina, kad prašytojas turi prašyti teisinės pagalbos ir atstovavimo.

Atsižvelgiant į tai, kad ES Chartijos 47 straipsnio trečia pastraipa buvo sudaryta vadovaujantis EŽTT praktika dėl teisės į veiksmingą teisinę gynybą (EŽTK 6 ir 13 straipsniai)⁽⁷³⁴⁾, Chartija taip pat siekiama garantuoti teises, kurios yra praktiškos ir veiksmingos⁽⁷³⁵⁾, o ne tik teorinės ir neįgyvendinamos⁽⁷³⁶⁾. EŽTT šį principą taikė dėl nemokamos teisinės pagalbos⁽⁷³⁷⁾ ir pripažino, kad galima atsižvelgti į ginčo šalies finansinę padėtį ar jos sėkmės procese perspektyvas⁽⁷³⁸⁾. Taigi ypač kai kuriais nepaprasto pažeidžiamumo atvejais nacionaliniai teisėjai ar teismų nariai turi būti itin atsargūs, kad dėl to, kaip jie aiškina nacionalines

⁽⁷³²⁾ Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai, 2007 m., *op. cit.* (81 išnaša pirmiau), 47 straipsnis, p. 30, cituojamas 1979 m. EŽTT sprendimas *Airey / Airija*, *op. cit.* (259 išnaša pirmiau).

⁽⁷³³⁾ Taip pat žr. PPD (naujos redakcijos) 23 ir 25 konstatuojamąsias dalis.

⁽⁷³⁴⁾ Žr. 8.1 skirsnį, kuriame cituojamas visas ES Chartijos 47 straipsnis. Taip pat žr. 2.2 skirsnį.

⁽⁷³⁵⁾ 1984 m. gruodžio 18 d. EŽTT sprendimas *Sporrong ir Lönnroth / Švedija*, Nr. 7151/75 ir 7152/75.

⁽⁷³⁶⁾ 1979 m. EŽTT sprendimas *Airey / Airija*, *op. cit.* (259 išnaša pirmiau), 24 punktas: „Konvencija siekiama garantuoti ne teorines ir neįgyvendinamas teises, o teises, kurios yra praktiškos ir veiksmingos <...> Tai ypač susiję su teise kreiptis į teismą.“

⁽⁷³⁷⁾ Ten pat, 24 punktas.

⁽⁷³⁸⁾ 2005 m. vasario 15 d. EŽTT sprendimas *Steel ir Morris / Jungtinė Karalystė*, Nr. 68416/01, 62 punktas.

procesines taisykles, kuriomis reglamentuojama galimybė pasinaudoti nemokama teisine pagalba ir atstovavimu, „nepasidarytų praktiškai neįmanoma ar nepaprastai sudėtinga pasinaudoti teisėmis“, įtvirtintomis ES teisėje (veiksmingumo principas) ⁽⁷³⁹⁾, ir būtų laikomasi ES Chartijos 47 straipsnio trečios pastraipos.

20 straipsnio 3 dalyje toliau numatyta:

PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalis
Nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas per apeliacines procedūras

Valstybės narės gali numatyti, kad nemokama teisinė pagalba neteikiama ir atstovavimas neužtikrinamas, kai, teismo ar kitos kompetentingos institucijos vertinimu, tikimybė, kad prašytojo apeliacija bus sėkminga, yra nereali.

Kai institucija, kuri nėra teismas, pagal šią dalį priima sprendimą nesuteikti nemokamos teisinės pagalbos ir neužtikrinti atstovavimo, valstybės narės užtikrina, kad prašytojas turėtų teisę naudotis veiksminga teisių gynimo priemone dėl to sprendimo kreipiantis į teismą.

Valstybės narės užtikrina, kad taikant šią dalį teisinė pagalba ir atstovavimas nebūtų savavališkai ribojami ir nebūtų trukdoma prašytojo veiksmingai prieigai prie teisingumo.

Tai, kas išdėstyta PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalies trečioje pastraipoje, gali būti svarbu visų pirma pažeidžiamiesiems prašytojams. Pavyzdžiui, vertinant, ar tikimybė, kad apeliacija bus sėkminga, yra reali, reikėtų atsižvelgti į prašytojo specialiuosius poreikius, siekiant įvertinti, ar sprendžiant, ar sėkmės tikimybė yra reali, reikėtų atsižvelgti į tuos poreikius nesant jokių specialių procesinių garantijų.

ESTT pažymėjo:

kad būtinybę suteikti [teisinę] pagalbą reikia įvertinti, atspirties tašku laikant paties asmens, kurio Sąjungos teisės garantuojamos teisės ir laisvės buvo pažeistos, teisę, o ne visuomenės bendrąjį interesą, net jeigu šis interesas gali būti vienas iš elementų, į kuriuos atsižvelgiama vertinant pagalbos reikalingumą ⁽⁷⁴⁰⁾.

Pažeidžiamų asmenų prašymai gali būti itin sudėtingi dėl ryšio tarp teisės ir procedūros, taigi kyla pavojus, kad nesant veiksmingos teisinės pagalbos su esminiais klausimais susijusi apeliacija gali būti atmesta kaip nepriimtina arba prašymas gali būti pripažintas akivaizdžiai nepagrįstu. Be to, pažeidžiamas prašytojas retai gebės veiksmingai sau atstovauti dėl negalios, psichikos sveikatos, amžiaus ar kitų dalykų arba dėl sudėtingo prašymo faktinio ir teisinio pobūdžio, arba dėl abiejų aspektų. Jei teisinį atstovą skiria teismas, atstovui reikėtų suteikti pakankamai laiko, kad jis galėtų padėti apeliantui veiksmingai naudotis savo teisėmis teismo procese ⁽⁷⁴¹⁾.

Kadangi svarbūs pažeidžiamo prašytojo bylos faktai ir aplinkybės gali būti sudėtingi arba jie gali būti sunkiau pastebimi prašytojo administracinėje byloje, atliekant bet kokį pradinį skundo

⁽⁷³⁹⁾ Žr., pavyzdžiui, šiuos ESTT sprendimus: 2010 m. Bulicke, *op. cit.* (726 išnaša pirmiau), 25 punktas; 2008 m. vasario 12 d. Willy Kempter KG / Hauptzollamt Hamburg-Jonas, C-2/06, EU:C:2008:78, 57 punktas; 2007 m. birželio 7 d. Van der Weerd ir kt. / Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, sujungtos bylos C-222/05–C-225/05, EU:C:2007:318, 28 punktas; ir 2007 m. kovo 13 d. Unibet / Justitiekanslern, C-432/05, EU:C:2007:163, 43 punktas.

⁽⁷⁴⁰⁾ 2010 m. ESTT sprendimas DEB / Bundesrepublik Deutschland, *op. cit.* (260 išnaša pirmiau), 42 punktas.

⁽⁷⁴¹⁾ 2011 m. gruodžio 5 d. Konstitucinio Teismo (*Vefassungsgerichtshof*, Austrija) sprendimas Nr. U 2018/11.

tikrinimą ar pažeidžiamo prašytojo bylos peržiūrą, įgyvendinant „realią sėkmės tikimybę“, būtina nepraleisti materialinių klausimų arba kitaip trukdyti veiksmingos priegigos prie teisingumo.

Nelydimų nepilnamečių atveju PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalies d punkte numatyta, kad valstybės narės gali „taikyti 20 straipsnio 3 dalyje nurodytą procedūrą, kai nepilnamečio atstovas pagal nacionalinę teisę turi turėti kvalifikaciją“. Kitaip tariant, jei laikoma, kad tikimybė, jog nelydimo nepilnamečio apeliacija bus sėkminga, yra nereali, jam gali nebūti suteikta nemokama teisinė pagalba ir atstovavimas, kol jo atstovas neturės teisinės kvalifikacijos pagal nacionalinę teisę. Pagal Vokietijos federalinį teismą, nemokamos teisinės pagalbos nelydimiems nepilnamečiams suteikimas tik esant realiai sėkmės tikimybei ir jiems paprašius nepažeidžia teisės į veiksmingą teisinę gynybą, darant prielaidą, kad nelydimas nepilnamečis turi globėją, kuris pagal teisę turi pakankamą teisinę kvalifikaciją. Teismas nusprendė, kad globėjo, kaip atstovo, tinkamumu, kaip tai suprantama pagal PSD (naujos redakcijos) 24 straipsnį, nebūtų galima abejoti remiantis tuo, kad globėjas neturi specialios teisinės kompetencijos prieglobsčio teisės srityje. Todėl teisininko, kaip bendro globėjo, skyrimas nelydimam nepilnamečiui atstovauti su užsieniečių teise susijusiais klausimais, įskaitant prieglobsčio procedūrą, yra nepriimtinas. Teismas toliau argumentavo, kad būtų nepagrįsta su nelydimais nepilnamečiais elgtis kitaip nei su nepilnamečiais, kurie pabėgo iš savo kilmės šalies kartu su savo tėvais⁽⁷⁴²⁾. Taigi nelydimų nepilnamečių atžvilgiu Vokietijos federalinis teismas aiškiai atskiria nemokamą teisinį atstovavimą, kuris garantuojamas pagal PD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 1 dalį ir suteikiamas besąlygiškai, nuo nemokamos teisinės pagalbos ir atstovavimo per apeliacines procedūras pagal PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnį, kurių galima nesuteikti, jei teismas ar kita kompetentinga institucija mano, jog tikimybė, kad prašytojo apeliacija bus sėkminga, yra nereali (PPD (naujos redakcijos) 20 straipsnio 3 dalis) arba jei nepilnamečis nestokoja pakankamų finansinių išteklių (PPD (naujos redakcijos) 21 straipsnio 2 dalies a punktas).

Dėl Kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 15 straipsnio 2 dalies FRA konstatuoja:

Jei vaikas dalyvauja kokiam nors administraciniame, baudžiamajame ar civiliniame procese, jo globėjas ir (arba) kitas atstovas, jei globėjas dar nepaskirtas, turėtų užtikrinti, kad vaikas galėtų naudotis nemokama teisine pagalba ir kad kompetentingos nacionalinės institucijos jam paskirtų kvalifikuotą teisės specialistą pagal nacionalinės teisės nuostatas⁽⁷⁴³⁾.

Toliau konstatuojama, kad „teisines konsultacijas ir teisinę pagalbą vaikui teikiančio kvalifikuoto advokato arba kito kvalifikuoto teisės specialisto vaidmuo skiriasi nuo ES teisėje apibrėžto „atstovo“ arba „teisinio atstovo“ įgaliojimų ir faktinio vaidmens“⁽⁷⁴⁴⁾.

8.5. Teisė pasilikti apeliacinėse procedūrose

Šiame skirsnyje išdėstyta bendroji taisyklė dėl teisės pasilikti teritorijoje, kuri taikoma per apeliacines procedūras, taikomos išimtys ir pažeidžiamiesiems prašytojams daromas galimas poveikis.

⁽⁷⁴²⁾ 2017 m. rugsėjo 13 d. Federalinio teismo (*Bundesgerichtshof*, Vokietija) nutartis XII ZB 497/16, 14 punktas.

⁽⁷⁴³⁾ FRA, Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa. Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas siekiant rūpintis ypatingais vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiais, 2014 m., *op. cit.* (213 išnaša pirmiau), p. 39.

⁽⁷⁴⁴⁾ Ten pat.

8.5.1. Bendroji taisyklė

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 5 dalis Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

Nedarydamos poveikio 6 daliai, valstybės narės leidžia prašytojams likti jų teritorijoje, kol baigiasi laikotarpis, per kurį jie gali pasinaudoti teise į veiksmingą teisių gynimo priemonę, ir, kai tokia teise per tą laikotarpį buvo pasinaudota, – kol laukiama priemonės rezultato.

PPD (naujoje redakcijoje) numatyta teisė pasilikti valstybės narės teritorijoje per apeliacinę procedūrą. Direktyvoje taip pat kodifikuotos šios taisyklės išimtys, kurios aptariamoms 8.5.2 skirsnyje.

Kai kuriose valstybėse narėse sprendimas grąžinti gali būti priimtas nepriėmus galutinio sprendimo dėl tarptautinės apsaugos. Dėl to gali būti taikomos atskiros teisių gynimo priemonės dėl sprendimo grąžinti ir sprendimo dėl tarptautinės apsaugos. Šiuo atveju pažymėtina, kad valstybė narė gali priimti sprendimą grąžinti priėmus neigiamą sprendimą dėl tarptautinės apsaugos prašymo, tačiau prieš priimant ar nagrinėjant bet kokį skundą dėl to prašymo. Tačiau ESTT išaiškino, kad „turi būti sustabdytas bet koks sprendimo grąžinti poveikis laikotarpiu, kuris nustatytas tokiam skundui pateikti, o jeigu toks skundas jau paduotas, tol, kol jis bus išnagrinėtas“⁽⁷⁴⁵⁾. Atitinkamas asmuo išsaugo tarptautinės apsaugos prašytojo statusą, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl to prašymo. Savo ruožtu valstybės narės privalo „atitinkamiems asmenims leisti remtis bet koku aplinkybių pasikeitimu, atsiradusiu jau priėmus šį sprendimą grąžinti, kuris turėtų reikšmingą poveikį vertinant suinteresuotojo asmens situaciją“⁽⁷⁴⁶⁾.

Pažymėtina, kad nors sprendimą grąžinti priimančiai teisminei įstaigai teks veiksmingos teisminės apsaugos pareiga, tam tikromis aplinkybėmis gali būti sutrikdytas jos gebėjimas atlikti peržiūrą. Taip, pavyzdžiui, gali būti dėl to, kad prašytojo pažeidžiamumas dar nėra nustatytas ir (arba) įvertintas, arba dėl to, kad pažeidžiamam prašytojui nebuvo suteiktos specialios procesinės garantijos pagal PPD (naujos redakcijos) 24 straipsnį. Taip gali būti ir tokiu atveju, jei pažeidžiamam prašytojui reikia bendradarbiauti su valstybe nare pagal PD (naujos redakcijos) 4 straipsnį pagrindžiant jo prašymą dėl pažeidžiamumo, kuris gali būti dar nepasireiškęs. Neaiškumų dėl bylos faktų gali atsirasti vėliau, pavyzdžiui, nepilnamečių, vyresnio amžiaus asmenų, kognityvinių sutrikimų turinčių žmonių, prekybos žmonėmis aukų ir (arba) prievartavimo ar seksualinio smurto aukų atveju. Čia aptariamų problemų gali kilti arba kyla sistemose, kuriose sprendimas grąžinti priimamas nepriėmus galutinio sprendimo dėl tarptautinės apsaugos ir kai už teisinę gynybą kiekvieno sprendimo atveju yra atsakingos skirtingos teisminės įstaigos. Jų nekyla, kai sprendimą dėl tarptautinės apsaugos ir sprendimą grąžinti galima apskųsti vienoje procedūroje.

Palyginimui: ESTT nusprendė, kad PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnis „siejamas su Chartijos 19 straipsnio 2 dalimi ir 47 straipsniu, aiškintinas taip, kad pagal jį nedraudžiamas nacionalinės teisės aktas, pagal kurį skundas dėl sprendimo toliau nenagrinėti **vėlesnio**

⁽⁷⁴⁵⁾ 2018 m. birželio 19 d. ESTT sprendimas *Sadikou Gnandi / État belge*, C-181/16, EU:C:2018:465, 61 punktą.

⁽⁷⁴⁶⁾ Ten pat, 64 punktą.

prieglobsčio prašymo, <...> neturi stabdomojo poveikio“⁽⁷⁴⁷⁾. Atsižvelgiama į ESTT sprendimą, kad, prašytojui pateikus paskesnę prašymą nepateikus naujų įrodymų ar argumentų, „būtų neproporcinga įpareigoti valstybės narės pradėti naują visapusiško nagrinėjimo procedūrą, tad tokiais atvejais joms turėtų būti leidžiama pasirinkti procedūrą, numatančią garantijų, kurių paprastai suteikiama prašytojams, išimtis“⁽⁷⁴⁸⁾. ESTT pabrėžia, kad šis sprendimas taikomas byloms, kuriose dėl tokio sprendimo vykdymo pilietis negali būti išsiųstas (dar nepaskelbus sprendimo grąžinti⁽⁷⁴⁹⁾).

8.5.2. Bendrosios taisyklės išimtis

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 6 dalyje išdėstytos sąlygos, kuriomis valstybės narės gali (bet neprivalo) numatyti teisės pasilikti teritorijoje **išimtis** tam tikrų sprendimų atveju. Tokiais atvejais teismas yra įgaliotas priimti sprendimą, prašytojui paprašius arba savo nuožiūra, atsižvelgiant į atitinkamos valstybės narės procesines taisykles, dėl to, ar prašytojas gali pasilikti valstybės narės teritorijoje, ar ne.

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 6 dalis Teisė į veiksmingą teisių gynimo priemonę

Kai sprendimas:

- a) laikyti prašymą akivaizdžiai nepagrįstu pagal 32 straipsnio 2 dalį arba nepagrįstu išnagrinėjus pagal 31 straipsnio 8 dalį, išskyrus atvejus, kai šie sprendimai pagrįsti 31 straipsnio 8 dalies h punkte nurodytomis aplinkybėmis;
- b) prašymą laikyti nepriimtiniu pagal 33 straipsnio 2 dalies a, b arba d punktą;
- c) atsisakyti dar kartą pradėti nagrinėti prašytojo bylą po to, kai ji buvo nutraukta pagal 28 straipsnį; arba
- d) nenagrinėti arba išsamiai nenagrinėti prašymo pagal 39 straipsnį,

atitinkamo prašytojo prašymu arba *ex officio* teismas turi įgaliojimus priimti sprendimą, ar prašytojas gali likti valstybės narės teritorijoje, jeigu tokiu sprendimu panaikinama prašytojo teisė likti valstybėje narėje ir kai nacionalinėje teisėje nenumatyta teisė likti valstybėje narėje, kol laukiama teisių gynimo priemonės rezultato.

Teisės aktų leidėjas turi nuspręsti, ar sprendimą dėl tokių priemonių galima priimti paprašius, *ex officio* ar abiem atvejais. Valstybė narė turi pasirinkti bent vieną alternatyvą ir gali pasirinkti abi. Jei prašytojo ieškinys yra ginčytinas pagal EŽTK 3 straipsnį arba ES Chartijos 4 straipsnį, teisių gynimo priemonė turi turėti automatinį stabdomąjį poveikį.

⁽⁷⁴⁷⁾ 2015 m. gruodžio 17 d. ESTT sprendimas *Abdoulaye Amadou Tall / Centre public d'action sociale de Huy*, C-239/14, EU:C:2015:824, 60 punktas (paryškinta šiame tekste), nors sprendimas buvo susijęs su PPD 39 straipsniu, o ne su atitinkamu PPD (naujos redakcijos) 46 straipsniu. Taip pat žr. 7.6 skirsnį.

⁽⁷⁴⁸⁾ 2015 m. ESTT sprendimas *Amadou Tall*, *op. cit.* (747 išnaša pirmiau), 46 punktas.

⁽⁷⁴⁹⁾ Ten pat, 57–59 punktai.

Teismui priimant sprendimą dėl to, ar prašytojas gali likti valstybės narės teritorijoje pagal 46 straipsnio 6 dalį, būtina atlikti peržiūrėtą išsamų ir *ex nunc* vertinimą. Peržiūrėjimas reiškia tik tai, kad turi būti sprendžiamas klausimas, ar yra ginčytinas ieškinys dėl ES Chartijos 4 straipsnio arba EŽTK 3 straipsnio pažeidimo. Tokiomis aplinkybėmis klausimas turi būti išsamiai išnagrinėtas siekiant patikrinti, ar yra toks ginčytinas ieškinys ⁽⁷⁵⁰⁾.

Šie scenarijai rodo, kaip dėl stabdomojo poveikio arba jo nebuvimo pagal PPD (naują redakciją) gali kilti konkrečių problemų pažeidžiamų prašytojų atžvilgiu.

- **Esant nepagrįstam ir (arba) akivaizdžiai nepagrįstam** sprendimui pagreitintoje procedūroje pagal PPD (naujos redakcijos) 31 straipsnio 8 dalį gali būti nustatyta, kad prašymas yra nepagrįstas aplinkybėmis, kai sprendžiančioji institucija neturi pakankamai informacijos, pvz., kai nebuvo žinoma, kad asmuo yra prekybos žmonėmis auka.
- **Esant „nepriimtina“** sprendimui pagal PPD (naujos redakcijos) 33 straipsnio 2 dalį nuo prašytojo priklausomas suaugęs asmuo gali būti sutikęs, kad jo prašymas būtų pateiktas jo vardu ir įtrauktas į tėvų prašymą, neatsižvelgiant į tai, kad tam asmeniui kyla didesnė persekiojimo ar didelės žalos rizika dėl jo sunkios psichikos ligos.
- **Esant sprendimui atsisakyti vėl pradėti nagrinėti nutrauktą bylą** pagal PPD (naujos redakcijos) 28 straipsnį, remiantis netiesiogiai atsiimtu prašymu, pažeidžiamo prašytojo prašymas, ypač jei jo pažeidžiamumas nebuvo nustatytas ankstyvame etape, gali būti laikomas atsisakytu arba netiesiogiai atsiimtu, jei prašytojas dėl savo pažeidžiamumo neatvyko į asmeninį pokalbį arba neatsakė į prašymus pateikti esminę informaciją.

Reikėtų pažymėti, kad tais atvejais, kai „valstybė šalis nusprendžia išsiųsti užsienietį į šalį, kai yra rimtų priežasčių manyti, kad jam ar jai kils pavojus [pagal EŽTK 3 straipsnį], pagal [EŽTK] 13 straipsnį reikalaujama, kad atitinkamas asmuo galėtų pasinaudoti teisių gynimo priemone, turinčia automatinį stabdomąjį poveikį“ ⁽⁷⁵¹⁾. ESTT šį reikalavimą taikė byloje dėl Direktyvos 2008/115 (dėl neteisėtai šalyje esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo) ⁽⁷⁵²⁾. Teismas nusprendė, kad tos direktyvos 5 straipsniu (dėl *negrąžinimo*) ir 13 straipsniu (dėl veiksmingos teisinės gynybos), kurie siejami su ES Chartijos 19 straipsnio 2 dalimi ir 47 straipsniu, draudžiami nacionalinės teisės aktai, „nenumatantys stabdomąjį poveikį turinčios teisių gynimo priemonės, kuria galima pasinaudoti prieš sprendimą grąžinti, kurį įvykdžius atitinkamam trečiosios šalies piliečiui gali kilti rimta grėsmė, kad smarkiai ir nepataisomai pablogės jo sveikatos būklė“ ⁽⁷⁵³⁾.

Specialios garantijos, susijusios su valstybių narių naudojamomis alternatyvomis pagal 46 straipsnio 6 dalį, prašytojams suteikiamos pasienio procedūrose.

⁽⁷⁵⁰⁾ 2000 m. EŽTT sprendimas *Jabari / Turkija*, *op. cit.* (730 išnaša pirmiau), 39 ir 49–50 punktai; 2016 m. sausio 19 d. EŽTT sprendimas *M.D. et M.A. c Belgique*, Nr. 58689/12, 55 punktas; 2015 m. lapkričio 5 d. EŽTT sprendimas *A. Y. c Grèce*, Nr. 58399/11, 68 punktas.

⁽⁷⁵¹⁾ 2007 m. balandžio 26 d. EŽTT sprendimas *Gebremhedin / Prancūzija*, Nr. 25389/05, 66 punktas.

⁽⁷⁵²⁾ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse ([2008] OL L 348).

⁽⁷⁵³⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas *Abdida*, *op. cit.* (512 išnaša pirmiau), 53 punktas.

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 7 dalis

6 dalis taikoma tik 43 straipsnyje nurodytų procedūrų metu [t. y. pasienio procedūrose], jeigu:

- a) prašytojui suteikiamas reikiamas vertimas žodžiu, teisinė pagalba ir bent viena savaitė prašymui parengti ir pateikti teismui argumentus, pagrindžiančius jo teisę likti teritorijoje, kol laukiama teisės gynimo priemonės rezultato; ir
- b) 6 dalyje nurodyto prašymo nagrinėjimo atžvilgiu neigiamą sprendžiančiosios institucijos sprendimą teismas nagrinėja faktiniu ir teisiniu požiūriu.

Jeigu a ir b punktuose nurodytos sąlygos neįvykdytos, taikoma 5 dalis [dėl stabdomojo poveikio].

Kalbant apie nelydimus nepilnamečius, PPD (naujos redakcijos) 25 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „Nedarant poveikio 41 straipsniui, taikydamos 46 straipsnio 6 dalį nelydimiems nepilnamečiams, valstybės narės visais atvejais suteikia bent 46 straipsnio 7 dalyje numatytas garantijas“.

Kai taikomos 46 straipsnio 7 dalyje aiškiai nustatytos išimtys (atidedamos teisių gynimo priemonės dėl sprendimo nenagrinėti paskesnio prašymo), teismas yra įgaliotas priimti sprendimą dėl prašymo likti teritorijoje, paprašius arba *ex officio*, jei vykdomi du kriterijai. Tokį įgaliojimą teismas turi, jei atitinkamu sprendimu panaikinama prašytojo teisė likti valstybėje narėje ir jei nacionalinėje teisėje nenumatyta teisė likti valstybėje narėje, kol laukiama teisių gynimo priemonės rezultato (PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 6 dalis). Vis tik, nedarant poveikio 46 straipsnio 7 dalyje numatytoms garantijoms, pirmiau išdėstytos grėsmės 46 straipsnio 5 ir 6 dalių atžvilgiu taikomos *a fortiori* pasienio procedūrų aplinkybėmis.

PPD (naujos redakcijos) 46 straipsnio 8 dalis

Valstybės narės leidžia prašytojui likti teritorijoje, kol laukiama 6 ir 7 dalyse nurodytos procedūros siekiant priimti sprendimą, ar prašytojas gali likti teritorijoje, rezultato.

A priedas. Metodika

Ši teisinė analizė buvo rengiama pagal Europos IARMJ ir EASO sudarytą sutartį dėl ekspertų paslaugų teikimo peržiūrint, naujinant ir toliau plėtojant EASO profesinio tobulėjimo medžiagą teismų nariams. Nors buvo siekiama kuo labiau vadovautis EASO metodika, skirta visai profesinio tobulėjimo serijai, rengiant šią teisinę analizę reikėjo pasitelkti pakeistą požiūrį. Skirsnyje apie prisidėjusius asmenis jau paminėta, kad rengimo procesą sudaro dvi pagrindinės dalys: ekspertų grupės atliktas rengimas; peržiūra bei bendra tos grupės rengimo veiklos priežiūra, kurios ėmėsi redaktorių grupė (ET), sudaryta tik iš teisėjų ir teismų narių.

Parengiamasis etapas

Parengiamajame etape rengimo grupė kartu su ET apsvairstė analizės apimtį, struktūrą ir turinį ir parengė:

- preliminarią atitinkamų išteklių ir medžiagos atitinkama tema bibliografiją;
- tarpinį atitinkamos jurisprudencijos atitinkama tema rinkinį;
- vykdomo darbo pavyzdį;
- parengiamąją bendrąją ataskaitą, kuri apėmė preliminarią analizės struktūrą ir pažangos ataskaitą.

Šia medžiaga buvo pasidalyta su ET, kuri nurodymų forma rengimo grupei pateikė bendrų rekomendacijų ir konkretesnių pastabų dėl tolesnio teisinės analizės plėtojimo ir jurisprudencijos rinkinio.

Rengimo etapas

Rengimo grupė parengė teisinės analizės projektą ir jurisprudencijos rinkinį pagal EASO stiliaus vadovą, naudodama dokumentinius tyrimus ir teisės aktų, teismų praktikos, mokymo medžiagos ir bet kokios kitos svarbios literatūros, pvz., knygų, ataskaitų, komentarų, gairių ir iš patikimų šaltinių gautų straipsnių, analizę. Rengiant teisinę analizę jos skirsnių ir jurisprudencijos rinkinio sudarymas buvo paskirstytas grupės nariams. Šiuos pradinius projektus apsvairstė kiti grupės nariai, pasikeisdami nuomonėmis diskusijose, po kurių jie buvo rengiami pakartotinai.

Pirmuoju rengimo grupės užbaigtu projektu buvo pasidalyta su ET, kuriai teko užduotis peržiūrėti projektą, siekiant padėti rengimo grupei gerinti kokybę. Atitinkamai ET rengimo grupei teikė tolesnę pagalbą dėl struktūros, formato ir turinio. Vadovaudamasi šiais nurodymais rengimo grupė padarė pakeitimus ir ET pateikė antrą projektą. Minėtas procesas buvo pakartotas rengiant kitus projektus. Siekdama parengti išorės konsultacijai tinkamą tekstą, ET atliko tolesnę peržiūrą ir prireikus darė teksto pakeitimus.

Išorės konsultacija

Teisinės analizės projektu ir jurisprudencijos rinkiniu buvo pasidalyta su EASO teismų narių tinklu, UNHCR ir EASO konsultacinio forumo nariais, kurie buvo pakviesti peržiūrėti medžiagą ir teikti pastabas, siekiant padėti ET toliau gerinti kokybę. Asmeninių pastabų dėl projekto taip pat pateikė ESTT teisėjas Lars Bay Larsen ir teisės sekretorius Yann Laurans, EŽTT teisėja Jolien Schukking ir teisininkės Elise Russcher ir Agnes van Steijn.

ET atsižvelgė į gautas pastabas ir padarė išvadas dėl darytinų pakeitimų. Galutinę peržiūrą atliko ET.

B priedas. Pirminiai šaltiniai

1. Europos Sąjungos teisė

1.1. ES pirminės teisės aktai

Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija su pakeitimais, padarytais Lisabonos sutartimi (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.) (OL C 326, 2012 10 26, p. 13; specialusis leidimas lietuvių k., OL C115, 2008 5 9, p. 13)

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija su pakeitimais, padarytais Lisabonos sutartimi (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.) (OL C 326, 2012 10 26, p. 47)

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (iš dalies pakeista 2007 m. gruodžio 12 d. (įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.) (OL C 303, 2007 12 14, p. 1)

1.2. ES antrinės teisės aktai

1.2.1. Direktyvos

2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2003/9/EB, nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (OL L 31, 2003 2 6, p. 18)

2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų (OL L 304, 2004 9 30, p. 12)

2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyva 2005/85/EB, nustatanti būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse (OL L 326, 2005 12 13, p. 13)

2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse (OL L 348, 2008 12 24, p. 98)

2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (kovos su prekyba žmonėmis direktyva) (OL L 101, 2011 4 15, p. 1)

2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija) (OL L 337, 2011 12 20, p. 9)

2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (direktyva dėl nusikaltimų aukų) (OL L 315, 2012 11 14, p. 57)

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 60)

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (OL L 180, 2013 6 29, p. 96)

1.2.2. Reglamentai

2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50, 2003 2 25, p. 1)

2003 m. rugsėjo 2 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 222, 2003 9 5, p. 3)

2010 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 439/2010 dėl Europos prieglobsčio paramos biuro įsteigimo (OL L 132, 2010 5 29, p. 11)

2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai (nauja redakcija) (OL L 180, 2013 6 29, p. 31)

2014 m. sausio 30 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 118/2014, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1560/2003, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 343/2003, nustatančio valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus, taikymo taisykles (OL L 39, 2014 2 8, p. 1)

1.2.3. Kiti ES teisės aktai

Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai (2007/C 303/02) (OL C 303, 2007 12 14, p. 17)

2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimas dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos sudarymo Europos Bendrijos vardu (2010/48/EB) (OL L 23, 2010 1 27, p. 35)

2. Universalios ir regioninės taikymo srities tarptautinės sutartys

2.1. Jungtinės Tautos

2.1.1. Konvencijos ir protokolai

Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu (ketvirtoji Ženevos konvencija), 75 UNTS 287, 1949 m. rugpjūčio 12 d. (įsigaliojo 1950 m. spalio 21 d.)

1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai), 1125 UNTS 3, 1977 m. birželio 8 d. (įsigaliojo 1978 m. gruodžio 7 d.)

Konvencija dėl pabėgėlių statuso, 189 UNTS 150, 1951 m. liepos 28 d. (įsigaliojo 1954 m. balandžio 22 d.)

Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (TPPTP), 1966 m. gruodžio 16 d. (įsigaliojo 1976 m. kovo 23 d.)

Protokolai dėl pabėgėlių statuso, 606 UNTS 267, 1967 m. sausio 31 d. (įsigaliojo 1967 m. spalio 4 d.)

Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW), 1249 UNTS 1, 1979 m. gruodžio 18 d. (įsigaliojo 1981 m. rugsėjo 3 d.)

Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, 1465 UNTS 85, 1984 m. gruodžio 10 d. (įsigaliojo 1987 m. birželio 26 d.)

Vaiko teisių konvencija, 1577 UNTS 3, 1989 m. lapkričio 20 d. (įsigaliojo 1990 m. rugsėjo 2 d.)

Protokolai dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinami ją, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Palermo protokolai), 2237 UNTS 319, 2000 m. lapkričio 15 d. (įsigaliojo 2003 m. gruodžio 25 d.)

Neįgaliųjų teisių konvencija (NTK), 2515 UNTS 3, 2006 m. gruodžio 13 d. (įsigaliojo 2008 m. gegužės 3 d.)

2.1.2. Žmogaus teisių tarybos rezoliucijos

Apsauga nuo smurto ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės (priimta 2016 m. birželio 30 d.), UN Doc A/HRC/RES/32/2

Žmogaus teisės, seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė (priimta 2014 m. rugsėjo 26 d.), UN Doc A/HRC/RES/27/32

Žmogaus teisės, seksualinė orientacija ir lytinė tapatybė (priimta 2011 m. birželio 17 d.), UN Doc A/HRC/RES/17/19

2.2. Europos Taryba

2.2.1. Konvencijos

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 213 UNTS 222, ETS Nr. 5, 1950 m. lapkričio 4 d. (įsigaliojo 1953 m. rugsėjo 3 d.)

Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, ETS Nr. 126, 1987 m. lapkričio 26 d. (įsigaliojo 1989 m. vasario 1 d.)

Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, CETS Nr. 197, 2005 m. gegužės 16 d. (įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d.)

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija), ETS Nr. 210, 2011 m. gegužės 11 d. (įsigaliojo 2014 m. rugpjūčio 1 d.)

2.2.2. Europos Tarybos rekomendacijos ir rezoliucijos

Ministrų Komiteto rekomendacija CM/Rec(2010)5 dėl kovos su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės priemonių (priimta 2010 m. kovo 31 d.)

Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija 2020 (2014) Vaikų imigrantų sulaikymo alternatyvos (priimta 2014 m. spalio 3 d.)

Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija 2048 (2015) Translyčių asmenų diskriminacija Europoje (priimta 2015 m. balandžio 22 d.)

Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija 2191 (2017) Žmogaus teisių skatinimas ir interseksualių asmenų diskriminacijos panaikinimas (priimta 2017 m. spalio 12 d.)

Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija 2239 (2018) Privatus ir šeimos gyvenimas. Lygybės užtikrinimas nepriklausomai nuo seksualinės orientacijos (priimta 2018 m. spalio 10 d.)

3. Teismų praktika

3.1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

3.1.1. Sprendimai

1998 m. liepos 14 d. sprendimas *Bettati / Safety Hi-Tech Srl*, C-341/95, [1998] ECR I-4355

2006 m. birželio 27 d. (DK) sprendimas *Europos Parlamentas / Europos Sąjungos Taryba*, C-540/03, EU:C:2006:429

2006 m. gruodžio 7 d. sprendimas *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) / Rafael Hoteles SA*, C-306/05, ECR 1-11519

2007 m. kovo 13 d. sprendimas *Unibet / Justitiekanslem*, C-432/05, EU:C:2007:163

2007 m. birželio 7 d. sprendimas *Van der Weerd ir kt. / Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, sujungtos bylos C-222/05–C-225/05, EU:C:2007:318

2008 m. vasario 12 d. (DK) sprendimas *Willy Kempter KG / Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, C-2/06, EU:C:2008:78

2008 m. rugsėjo 3 d. (DK) sprendimas *Kadi ir Al Barakaat / Taryba ir Komisija*, sujungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05, EU:C:2008:461

2009 m. vasario 17 d. (DK) sprendimas *Elgafaji / Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07, EU:C:2009:94

2009 m. spalio 29 d. sprendimas *Virginie Pontin / T-Comalux SA*, C-63/08, EU:C:2009:666

2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas *Detiček / Segulia*, C-403/09 PPU, EU:C:2009:810

2010 m. kovo 2 d. (DK) sprendimas *Abdulla ir kt. / Bundesrepublik Deutschland*, sujungtos bylos C-175/08, C-176/08, C-178/08 ir C-179/08, EU:C:2010:105

2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Susanne Bulicke / Deutsche Büro Service GmbH*, C-246/09, EU:C:2010:418

2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH / Bundesrepublik Deutschland*, C-279/09, EU:C:2010:811

2011 m. liepos 28 d. sprendimas *Brahim Samba Diouf / Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, C-69/10, EU:C:2011:524

2011 m. gruodžio 21 d. (DK) sprendimas *N. S. / Secretary of State for the Home Department ir M. E. ir kt. / Refugee Applications Commissioner ir Minister for Justice, Equality and Law Reform*, sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865

2012 m. rugsėjo 5 d. (DK) sprendimas *Bundesrepublik Deutschland / Y ir Z*, sujungtos bylos C-71/11 ir C-99/11, EU:C:2012:518

2012 m. rugsėjo 27 d. sprendimas *Cimade ir Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) / Ministre de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration*, C-179/11, EU:C:2012:594

2012 m. lapkričio 6 d. (DK) sprendimas *Europese Gemeenschap / Otis NV ir kt.*, C-199/11, EU:C:2012:684

2012 m. lapkričio 6 d. (DK) sprendimas *K / Bundesasylamt*, C-245/11, EU:C:2012:685

2012 m. lapkričio 22 d. sprendimas *M. M. / Minister for Justice, Equality and Law Reform, Airija, Attorney General*, C-277/11, EU:C:2012:744

2013 m. sausio 31 d. sprendimas *H. I. D. ir B. A. / Refugee Applications Commissioner ir kt.*, C-175/11, EU:C:2013:45

2013 m. balandžio 11 d. sprendimas *HK Danmark / Dansk almennyttigt Boligselskab ir Dansk Arbejdsgiverforening*, sujungtos bylos C-335/11 ir C-337/11, EU:C:2013:222

2013 m. gegužės 30 d. sprendimas *Zuheyr Frayeh Halaf / Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*, C-528/11, EU:C:2013:342

2013 m. birželio 6 d. sprendimas *MA, BT ir DA / Secretary of State for the Home Department*, C-648/11, EU:C:2013:367

2013 m. lapkričio 7 d. sprendimas *X, Y ir Z / Minister vor Immigratie en Asiel*, sujungtos bylos C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720

2014 m. sausio 30 d. sprendimas *Aboubacar Diakité / Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-285/12, EU:C:2014:39

2014 m. vasario 27 d. sprendimas *Federal agentshap voor de opvang van asielzoekers prieš/ Selver Saciri ir kt.*, C-79/13, EU:C:2014:103

2014 m. kovo 18 d. (DK) sprendimas *Z / A Government department ir the Board of management of a community school*, C-363/12, EU:C:2014:159

2014 m. gegužės 8 d. sprendimas *H. N. / Minister for Justice, Equality and Law Reform ir kt.*, C-604/12, EU:C:2014:302

2014 m. lapkričio 5 d. sprendimas *Sophie Mukarubega / Préfet de police, Préfet de la Seine-Saint-Denis*, C-166/13, EU:C:2014:2336

2014 m. gruodžio 2 d. (DK) sprendimas *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sujungtos bylos C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406

2014 m. gruodžio 11 d. sprendimas *Khaled Boudjlida / Préfet des Pyrénées-Atlantiques*, C-249/13, EU:C:2014:2431

2014 m. gruodžio 18 d. (DK) sprendimas *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve / Moussa Abdida*, C-562/13, EU:C:2014:2453

2014 m. gruodžio 18 d. (DK) sprendimas *Mohamed M'Bodj / État belge*, C-542/13, EU:C:2014:2452

2015 m. vasario 26 d. sprendimas *Andre Lawrence Shepherd / Bundesrepublik Deutschland*, C-472/13, EU:C:2015:117

2015 m. gruodžio 17 d. sprendimas *Abdoulaye Amadou Tall / Centre public d'action sociale de Huy*, C-239/14, EU:C:2015:824

2016 m. kovo 1 d. (DK) sprendimas *Kreis Warendorf / Ibrahim Alo ir Amira Osso / Region Hannover*, sujungtos bylos C-443/14 ir C-444/14, EU:C:2016:127

2016 m. birželio 7 d. (DK) sprendimas *Mehرداد Ghezelbash / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-63/15, EU:C:2016:409

2016 m. birželio 7 d. (DK) sprendimas *George Karim / Migrationsverket*, C-155/15, EU:C:2016:410

2016 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Mohamed Daouidi / Bootes Plus SL*, C-395/15, EU:C:2016:917

2017 m. vasario 9 d. sprendimas *M / Minister for Justice and Equality, Airija ir the Attorney General*, C-560/14, EU:C:2017:101

2017 m. vasario 16 d. sprendimas *C. K. ir kt. / Slovėnijos Respublika*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127

2017 m. kovo 9 d. sprendimas *Petya Mikova / Izpalnitelen direktor na Agencsiata za privatizatsia i sledprivatizatsionen kontrol*, C-406/15, EU:C:2017:198

2017 m. liepos 26 d. sprendimas *Moussa Sacko / Commissione Territoriale per il riconoscimento della protezione internazionale di Milano*, C-348/16, EU:C:2017:591

2017 m. liepos 26 d. (DK) sprendimas *A. S. / Slovėnijos Respublika*, C-490/16, EU:C:2017:585

2017 m. liepos 26 d. (DK) sprendimas *Khadija Jafari ir Zainab Jafari*, C-646/16, EU:C:2017:586

2017 m. liepos 26 d. (DK) sprendimas *Tsegezab Mengesteab / Bundesrepublik Deutschland*, C-670/16, EU:C:2017:587

2017 m. spalio 25 d. (DK) sprendimas *Majid Shiri, dar žinomas kaip Madzhdi Shiri, / Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-201/16, EU:C:2017:805

2018 m. sausio 23 d. (DK) sprendimas *Dawid Piotrowski*, C-367/16, EU:C:2018:27

2018 m. sausio 25 d. sprendimas *Bundesrepublik Deutschland / Aziz Hasan*, C-360/16, EU:C:2018:35

2018 m. sausio 25 d. sprendimas *F / Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, C-473/16, EU:C:2018:36

2018 m. balandžio 12 d. sprendimas *A ir S / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-550/16, EU:C:2018:248

2018 m. balandžio 24 d. (DK) sprendimas *MP / Secretary of State for the Home Department*, C-353/16, EU:C:2018:276

- 2018 m. birželio 19 d. (DK) sprendimas *Sadikou Gnandi / État Belge*, C-181/16, EU:C:2018:465
- 2018 m. liepos 25 d. sprendimas *ML*, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589
- 2018 m. liepos 25 d. (DK) sprendimas *Serin Alheto / Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-585/16, EU:C:2018:584
- 2018 m. spalio 4 d. sprendimas *Nigyar Rauf Kaza Ahmedbekova ir Rauf Emin Ogla Ahmedbekov / Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-652/16, EU:C:2018:801
- 2018 m. spalio 4 d. sprendimas *Bahtiyar Fathi / Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, C-56/17, EU:C:2018:803
- 2018 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Ayubi / Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*, C-713/17, EU:C:2018:929
- 2019 m. sausio 23 d. sprendimas *M. A., S. A. ir A. Z. prieš/ International Protection Appeals Tribunal ir kt.*, C-661/17, EU:C:2019:53
- 2019 m. kovo 13 d. sprendimas *E. / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-635/17, EU:C:2019:192
- 2019 m. kovo 19 d. (DK) sprendimas *Abubacarr Jawo / Bundesrepublik Deutschland*, C-163/17, EU:C:2019:218
- 2019 m. kovo 19 d. (DK) sprendimas *Bashar Ibrahim ir kt. prieš/ Bundesrepublik Deutschland ir Bundesrepublik Deutschland prieš/ Taus Magamadov, sujungtos bylos C-297/17, C-318/17, C-319/17 ir C-438/17*, EU:C:2019:219
- 2019 m. kovo 26 d. (DK) sprendimas *SM / Entry Clearance Officer, UK Visa Section*, C-129/18, EU:C:2019:248
- 2019 m. balandžio 2 d. (DK) sprendimas *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie / H. ir R., sujungtos bylos C-582/17 ir C-583/17*, EU:C:2019:280
- 2019 m. gegužės 23 d. sprendimas *Mohammed Bilali / Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-720/17, EU:C:2019:448
- 2019 m. birželio 24 d. (DK) sprendimas *Europos Komisija / Lenkijos Respublika*, C-619/18, EU:C:2019:531
- 2019 m. liepos 29 d. (DK) sprendimas *Alekszij Torubarov / Bevandoriiasi es Menekultugyi Hivatal*, C-556/17, EU:C:2019:626
- 2019 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *DW / Nobel Plásticos Ibérica SA*, C-397/18, EU:C:2019:703
- 2019 m. lapkričio 12 d. (DK) sprendimas *Zubair Haqbin / Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, C-233/18, EU:C:2019:956

3.1.2. Generalinių advokatų išvados

2014 m. liepos 17 d. generalinės advokatės Sharpston išvada byloje *A, B ir C / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, sujungtos bylos C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2111

2018 m. birželio 13 d. generalinio advokato Bot išvada byloje *X / Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-213/17, EU:C:2018:434

2020 m. balandžio 30 d. generalinio advokato Hogan išvada byloje *Secretary of State for the Home Department / OA*, C-255/19, EU:C:2020:342

3.2. Europos Žmogaus Teisių Teismas

3.2.1. Europos Žmogaus Teisių Teismo nuosprendžiai ir sprendimai

1979 m. spalio 9 d. sprendimas *Airey / Airija*, Nr. 6289/73

1984 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Sporrong ir Lönnroth / Švedija*, Nr. 7151/75 ir 7152/75

1985 m. gegužės 28 d. sprendimas *Abdulaziz, Cabales ir Balkandali / Jungtinė Karalystė*, Nr. 9214/80, 9473/81 ir 9474/81

1997 m. gegužės 2 d. sprendimas *D. / Jungtinė Karalystė*, Nr. 30240/96

1998 m. vasario 19 d. sprendimas *Bahaddar / Nyderlandai*, Nr. 25894/94

2000 m. balandžio 6 d. sprendimas *Thlimmenos / Graikija*, Nr. 34369/97

2000 m. liepos 11 d. sprendimas *Jabari / Turkija*, Nr. 40035/98

2001 m. balandžio 3 d. sprendimas *Keenan / Jungtinė Karalystė*, Nr. 27229/95

2002 m. rugsėjo 24 d. sprendimas *Posti ir Rahko / Suomija*, Nr. 27824/95

2005 m. vasario 15 d. sprendimas *Steel ir Morris / Jungtinė Karalystė*, Nr. 68416/01

2005 m. spalio 20 d. sprendimas *Romanov / Rusija*, Nr. 63993/00

2006 m. sausio 17 d. sprendimas *Aoulmi / Prancūzija*, Nr. 50278/99

2006 m. spalio 12 d. sprendimas *Mubilanzila Mayeka ir Kaniki Mitunga / Belgija*, Nr. 13178/03

2007 m. sausio 11 d. sprendimas *Salah Sheekh / Nyderlandai*, Nr. 1948/04

2007 m. balandžio 26 d. sprendimas *Gebremedhin / Prancūzija*, Nr. 25389/05

2007 m. rugsėjo 6 d. sprendimas *Kucheruk / Ukraina*, Nr. 2570/04

- 2007 m. rugsėjo 20 d. sprendimas *Sultani / Prancūzija*, Nr. 45223/05
- 2008 m. gegužės 27 d. (DK) sprendimas *N. / Jungtinė Karalystė*, Nr. 26565/05
- 2009 m. sausio 20 d. sprendimas *Sławomir Musiał / Lenkija*, Nr. 28300/06
- 2009 m. birželio 11 d. sprendimas *S. D. c Grèce*, Nr. 53541/07
- 2009 m. birželio 9 d. sprendimas *Opuz / Turkija*, Nr. 33401/02
- 2010 m. sausio 7 d. sprendimas *Rantsev / Kipras ir Rusija*, Nr. 25965/04
- 2010 m. sausio 19 d. sprendimas *Muskhadzhiyeva et autres c Belgique*, Nr. 41442/07
- 2010 m. kovo 9 d. sprendimas *R. C. / Švedija*, Nr. 41827/07
- 2010 m. liepos 6 d. sprendimas *Neulinger ir Shuruk / Šveicarija*, Nr. 41615/07
- 2011 m. sausio 21 d. (DK) sprendimas *M. S. S. / Belgija ir Graikija*, Nr. 30696/09
- 2011 m. kovo 31 d. sprendimas *Nowak / Ukraina*, Nr. 60846/10
- 2011 m. balandžio 5 d. sprendimas *Rahimi c Grèce*, Nr. 8687/08 (prancūzų kalba su santrauka anglų kalba)
- 2011 m. balandžio 21 d. sprendimas *Nechiporuk ir Yonkalo / Ukraina*, Nr. 42310/04
- 2011 m. birželio 28 d. sprendimas *Sufi ir Elmi / Jungtinė Karalystė*, Nr. 8319/07 ir 11449/07
- 2011 m. gruodžio 20 d. sprendimas *Yoh-Ekale Mwanje c Belgique*, Nr. 10486/10
- 2012 m. sausio 19 d. sprendimas *Popov c France*, Nr. 39472/07 ir 39474/07 (ištraukos anglų kalba)
- 2012 m. liepos 31 d. sprendimas *Mahmundi et autres c Grèce*, Nr. 14902/10
- 2012 m. lapkričio 8 d. sprendimas *Z. H. / Vengrija*, Nr. 28973/11
- 2013 m. sausio 29 d. sprendimas *S. H. H. / Jungtinė Karalystė*, Nr. 60367/10
- 2013 m. liepos 23 d. sprendimas *Aden Ahmed / Malta*, Nr. 55352/12
- 2013 m. rugsėjo 19 d. sprendimas *R. J. c France*, Nr. 10466/11
- 2013 m. gruodžio 3 d. sprendimas *Ghorbanov ir kt. / Turkija*, Nr. 28127/09
- 2014 m. kovo 27 d. sprendimas *W. H. / Švedija*, Nr. 49341/10
- 2014 m. balandžio 3 d. sprendimas *A. A. M. / Švedija*, Nr. 68519/10

- 2014 m. lapkričio 4 d. (DK) sprendimas Tarakhel / Šveicarija, Nr. 29217/12
- 2014 m. gruodžio 11 d. sprendimas Mohamad c Grèce, Nr. 70586/11
- 2015 m. balandžio 2 d. sprendimas Aarabi c Grèce, Nr. 39766/09
- 2015 m. birželio 30 d. sprendimas A. S. / Šveicarija, Nr. 39350/13
- 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimas A. Y. c Grèce, Nr. 58399/11
- 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas Mahamed Jama / Malta, Nr. 10290/13
- 2016 m. sausio 19 d. sprendimas M. D. et M. A. c Belgique, Nr. 58689/12
- 2016 m. gegužės 3 d. sprendimas Abdi Mahamud / Malta, Nr. 56796/13
- 2016 m. liepos 5 d. sprendimas O. M. / Vengrija, Nr. 9912/15
- 2016 m. rugpjūčio 23 d. (DK) sprendimas J. K. ir kt. / Švedija, Nr. 59166/12
- 2016 m. lapkričio 17 d. (DK) sprendimas V. M. ir kt. / Belgija, Nr. 60125/11
- 2016 m. lapkričio 22 d. sprendimas Abdullahi Elmi ir Aweys Abubakar / Malta, Nr. 25794/13 ir 28151/13
- 2016 m. gruodžio 13 d. (DK) sprendimas Paposhvili / Belgija, Nr. 41738/10
- 2017 m. sausio 24 d. sprendimas Khamtokhu ir Aksenchik / Rusija, Nr. 60367/08 ir 961/11
- 2017 m. balandžio 4 d. sprendimas Thimothawes / Belgija, Nr. 39061/11
- 2017 m. gruodžio 7 d. sprendimas S. F. ir kt. / Bulgarija, Nr. 8138/16
- 2018 m. sausio 25 d. sprendimas J. R. et autres c Grèce, Nr. 22696/16
- 2018 m. kovo 15 d. sprendimas A. E. A. c Grèce, Nr. 39034/12
- 2018 m. balandžio 10 d. sprendimas Bistieva ir kt. / Lenkija, Nr. 75157/14
- 2019 m. sausio 31 d. sprendimas Rooman / Belgija, Nr. 18052/11
- 2019 m. vasario 28 d. sprendimas HA et autres c Grèce, Nr. 19951/16 (prancūzų kalba su santrauka anglų kalba)
- 2019 m. vasario 28 d. sprendimas Khan / Prancūzija, Nr. 12267/16
- 2019 m. kovo 21 d. sprendimas O. S. A. et autres c Grèce, Nr. 39065/16

2019 m. birželio 13 d. sprendimas *Sh. D autres c Grèce et autres*, Nr. 14165/16

2019 m. rugsėjo 10 d. sprendimas *Strand Lobben ir kt. / Norvegija*, Nr. 37283/13

2019 m. spalio 1 d. sprendimas *Savran / Danija*, Nr. 57467/15

2019 m. spalio 3 d. sprendimas *Kaak et autres c Grèce*, Nr. 34215/16

2019 m. spalio 10 d. sprendimas *M. D. c France*, Nr. 50376/13

2019 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Ilias ir Ahmed / Vengrija*, Nr. 47287/15

2020 m. liepos 2 d. sprendimas *N. H. et autres c France*, Nr. 28820/13

2016 m. spalio 4 d. sprendimas *Jihana Ali ir kt. / Šveicarija ir Italija*, Nr. 30474/14

2017 m. kovo 14 d. sprendimas *Ojei / Nyderlandai*, Nr. 64724/10

2020 m. balandžio 16 d. sprendimas dėl laikinosios priemonės *EI ir kt. / Graikija*, Nr. 16080/20

3.2.2. Europos Žmogaus Teisių Teismui pateiktos bylos

Faktų konstatavimas, 2017 m. vasario 2 d., *Sadio et autres c Italy*, Nr. 3571/17

Faktų konstatavimas, 2017 m. liepos 5 d., *Bacari / Italija*, Nr. 36986/17

Faktų konstatavimas, 2018 m. sausio 11 d., *Bodiang / Italija*, Nr. 47523/17

Faktų konstatavimas, 2018 m. sausio 11 d., *Diakité / Italija*, Nr. 44646/17

Faktų konstatavimas, 2019 m. vasario 26 d., *Al. H. et autres c Grèce ir FJ et autres c Grèce*, Nr. 4892/18 ir 4920/18

3.3. Jungtinių Tautų sutartimis įsteigtų organų išvados ir sprendimai

3.3.1. Žmogaus teisių komitetas

2016 m. spalio 28 d. priimtos išvados *R. A. A. ir Z. M. / Danija*, komunikatas Nr. 2608/2015, CCPR/C/118/D/2608/2015

2017 m. kovo 10 d. priimtos išvados *Raziyeh Rezaifar / Danija*, komunikatas Nr. 2512/2014, CCPR/C/119/D/2512/2014

2017 m. lapkričio 7 d. priimtos išvados *OYKA / Danija*, komunikatas Nr. 2770/2016, CCPR/C/121/D/2770/2016

3.3.2. Komitetas prieš kankinimą

2012 m. birželio 1 d. sprendimas *Combey Brice Magloire Gbadjavi* / Šveicarija, komunikatas Nr. 396/2009, CAT/C/48/D/396/2009

2012 m. lapkričio 23 d. sprendimas *K. H.* / Danija, komunikatas Nr. 464/2011, CAT/C/49/D/464/2011

2017 m. balandžio 28 d. sprendimas *S. S. B.* / Danija, komunikatas Nr. 602/2014, CAT/C/60/D/602/2014

2018 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas *A. N.* / Šveicarija, komunikatas Nr. 742/2016, CAT/C/64/D/742/2016

2018 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Adam Harun* / Šveicarija, komunikatas Nr. 758/2016, CAT/C/65/D/758/2016

3.3.3. Vaiko teisių komitetas

2018 m. rugsėjo 27 d. išvados *N. B. F.* / Ispanija, komunikatas Nr. 11/2017, CRC/C/79/D/11/2017

2018 m. rugsėjo 27 d. išvados *Y. B. ir N. S.* / Belgija, komunikatas Nr. 12/2017, CRC/C/79/D/12/2017

2019 m. gegužės 31 d. išvados *A. L.* / Ispanija, komunikatas Nr. 16/2107, CRC/C/81/D/16/2017

2019 m. gegužės 31 d. išvados *J. A. B.* / Ispanija, komunikatas Nr. 22/2017, CRC/C/81/D/22/2017

2019 m. rugsėjo 18 d. išvados *M. T.* / Ispanija, komunikatas Nr. 17/2017, CRC/C/82/D/17/2017

2019 m. rugsėjo 18 d. sprendimas *R. K.* / Ispanija, komunikatas Nr. 27/2017, CRC/C/82/D/27/2017

3.3.4. Neįgaliųjų teisių komitetas

2014 m. balandžio 11 d. priimtos išvados *X.* / Argentina, komunikatas Nr. 008/2012, CRPD/C/11/D/8/2012

2016 m. rugsėjo 2 d. priimtos išvados *Noble* / Australija, komunikatas Nr. 007/2012, CRPD/C/16/D/7/2012

2017 m. rugpjūčio 18 d. priimtos išvados *X* / Tanzanija, komunikatas Nr. 22/2014, CRPD/C/18/D/22/2014

2018 m. rugpjūčio 31 d. priimtos išvados *Y* / Tanzanija, komunikatas Nr. 023/2014, CRPD/C/20/D/23/2014

3.4. Valstybių narių ir Jungtinės Karalystės teismai

3.4.1. Airija

2010 m. vasario 5 d. Aukštojo teismo sprendimas *O. (nepilnametis) / Minister for Justice, Equality and Law Reform ir kt.*, [2010] IEHC 151

2012 m. kovo 30 d. Aukštojo teismo sprendimas *S. U. N. (Pietų Afrika) / Refugee Applications Commissioner*, [2012] IEHC 338

2019 m. kovo 5 d. Aukštojo teismo sprendimas *X ir Y / Minister for Justice and Equality*, [2019] IEHC 133

2019 m. balandžio 3 d. Aukštojo teismo sprendimas *X ir Y (nepilnametis) / Minister for Justice and Equality (Nr. 2)*, [2019] IEHC 226

3.4.2. Austrija

2011 m. gruodžio 5 d. Konstitucinio Teismo (*Verfassungsgerichtshof*) sprendimas Nr. U 2018/11

2013 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo (*Verfassungsgerichtshof*) sprendimas U1343/2012

2015 m. kovo 10 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas L506 1438704-1

2015 m. spalio 22 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W119 1434517-1

2016 m. gegužės 15 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W205 2104654-1

2017 m. kovo 8 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W165 2135349-1

2017 m. kovo 28 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W161 2149727-1/5E ua

2017 m. balandžio 3 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W169 2112518

2017 m. balandžio 10 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas W268 2127664-1

2010 m. kovo 4 d. Aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas 2006/20/0832

2010 m. rugsėjo 15 d. Aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas 2008/23/0463

2011 m. vasario 24 d. Prieglobsčio teismo (*Asylgerichtshof*) sprendimas A4 213.316-0/2008/11E (santrauka anglų kalba)

2013 m. sausio 29 d. Prieglobsčio teismo (*Asylgerichtshof*) sprendimas E1 432.053-1/2013/5E, (santrauka anglų kalba)

1998 m. liepos 9 d. Nepriklausomo prieglobsčio bylų senato (*Unabhängiger Asylsenat*) sprendimas 203.332/0-VIII/22/98

3.4.3. Belgija

2019 m. balandžio 4 d. Valstybės Tarybos (*Raad van State / Conseil d'état*) sprendimas *L'ordre des Barreaux Francophones et Germanophone ir kt. / Belgija*, Nr. 244.190

2008 m. birželio 26 d. Konstitucinio Teismo sprendimas *Arrêt Nr. 95/2008*

2012 m. spalio 18 d. Užsieniečių bylų tarybos (*Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RVV) / Conseil du contentieux des étrangers (CCE)*) sprendimas Nr. 90 024

2015 m. balandžio 21 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 143 740

2015 m. gegužės 12 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 145 367

2015 m. lapkričio 10 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 156 326 (santrauka anglų kalba)

2016 m. birželio 29 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 170 821

2016 m. spalio 24 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 176 766

2018 m. gegužės 15 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 203 815

2018 m. rugsėjo 18 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 209 550

2019 m. balandžio 11 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 219 682

2019 m. birželio 24 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 223 104

2019 m. lapkričio 26 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE) sprendimas Nr. 229 288

2017 m. gruodžio 13 d. Briuselio frankofonijos darbo ginčų teismo (*Tribunal du travail francophone de Bruxelles*) sprendimas 17/5651/A (santrauka anglų kalba)

3.4.4. Čekija

2016 m. balandžio 12 d. Konstitucinio Teismo (*Ustavni soud Ceske republiky*) sprendimas I.ÚS 425/16

2015 m. birželio 17 d. Aukščiausiojo administracinio teismo sprendimas 1 Azs 39/2015-56

3.4.5. Estija

2015 m. gruodžio 23 d. Talino apygardos teismo (Apeliacinio teismo) sprendimas Nr. 3-15-2383

2017 m. rugpjūčio 18 d. Talino apygardos teismo (Apeliacinio teismo) sprendimas Nr. 3-17-1361

2018 m. lapkričio 8 d. Talino apygardos teismo (Apeliacinio teismo) sprendimas Nr. 3-18-808

3.4.6. Graikija

2018 m. gegužės 10 d. Pirėjo apeliacinio administracinio teism sprendimas DEFPIR 231/2018 (santrauka anglų kalba)

2013 m. rugpjūčio 19 d. Administracinio pirmosios instancijos teismo (Korintas) sprendimas Nr. 223/2013

2018 m. spalio 26 d. Administracinio teismo sprendimas AK (Sirija) / Minister of Public Order and Citizen Protection

3.4.7. Ispanija

2018 m. lapkričio 22 d. Aukštojo Teisingumo Teismo (*Tribunal Superior de Justicia*) sprendimas *Fermin v Ministry of Employment and Social Security* (Ministerio de Empleo y Seguridad Social)

3.4.8. Italija

2016 m. gegužės 13 d. Genujos teismo (*Tribunale di Genova*) sprendimas 15023/15 (santrauka anglų kalba)

2018 m. gruodžio 31 d. Pjemonto apygardos administracinio teismo (*Tribunale Amministrativo Regionale per il Piemonte*, Italija) sprendimas *Ieškovas (Nigerija) / Ministry of Interior (Prefettura di Novara)* (santrauka anglų kalba)

2020 m. sausio 20 d. Bolonijos teismo (*Tribunale di Bologna*, Italija) sprendimas 8957/2018

2019 m. kovo 20 d. Kampanijos apygardos administracinio teismo (*Tribunale Amministrativo Regionale della Campania*, Italija) sprendimas Nr. 03927/2018

3.4.9. Lenkija

2017 m. kovo 2 d. Aukščiausiojo teismo sprendimas *S. C., Z. C. ir F. C.*, Sygn. akt II KK 358/16 (santrauka anglų kalba)

2008 m. gegužės 8 d. Aukštojo administracinio teismo sprendimas *X.* / Ministry of Internal Affairs, II OSK 237/07 (santrauka anglų kalba)

2016 m. birželio 22 d. Apeliacinio teismo (Varšuva) sprendimas *II Aka 59/16* (sprendimas lenkų kalba ir santrauka anglų kalba)

3.4.10. Lietuva

2015 m. liepos 13 d. Aukščiausiojo Teismo sprendimas *Q. N. ir G. M.* / Lietuvos Respublikos valstybė, civilinė byla Nr. e3K-3-412-690/2015, teisminė procedūra Nr. 2-68-3-39174-2013-9

3.4.11. Nyderlandai

2016 m. birželio 9 d. Hagos teismo (*Rechtbank Den Haag*) sprendimas *NL 16.1136* ir *NL 16.1138*

2016 m. liepos 13 d. Amsterdamo apygardos teismo sprendimas *16/13578* (santrauka anglų kalba)

3.4.12. Prancūzija

2019 m. kovo 21 d. Konstitucinio Teismo (*Conseil constitutionnel*) sprendimas Nr. 2018-768 QPC, FR:CC:2019:2018.768.QPC

2012 m. gruodžio 21 d. Valstybės Tarybos (*Conseil d'état, Assemblée*) sprendimas *Mme AB et Mlle CD-B*, Nr. 332491, FR:CEASS:2012:332491.20121221

2019 m. lapkričio 6 d. Valstybės Tarybos (*Conseil d'état*) sprendimas Nr. 422017, FR:CECHR:2019:422017.20191106

2018 m. spalio 3 d. Kasacinio teismo pirmosios civilinių bylų kolegijos (*Cour de cassation, première chambre civile*) sprendimas Nr. 18–19.442, FR:CCASS:2018:C101020

2014 m. vasario 13 d. Nacionalinio prieglobsčio bylų teismo (*Cour national du droit d'asile* (CNDA)) sprendimas *Ms K*, Nr. 12022774

2015 m. kovo 24 d. CNDA sprendimas *J. E. F.*, Nr. 10012810

2016 m. birželio 9 d. CNDA sprendimas *Ms D.*, Nr. 16001323

2016 m. birželio 21 d. CNDA sprendimas *M. Q.*, Nr. 15004692 C

2016 m. spalio 5 d. CNDA sprendimas *Mme Y.*, Nr. 14012645 C

2017 m. vasario 13 d. CNDA sprendimas *M. E.*, Nr. 16017097 C

2017 m. kovo 30 d. CNDA sprendimas *Mme F.*, Nr. 16015058 R

2017 m. balandžio 19 d. CNDA sprendimas *Mme C.*, Nr. 16034664

2017 m. gegužės 30 d. CNDA sprendimas *M. S.*, Nr. 16015675 C

2017 m. gruodžio 1 d. CNDA sprendimas *Mme M. N.*, *Mme D.*, *Mme M. N. et M. K. N.*,
Nr. 17033719 – 17033718 – 17033841 – 17033840 C.

2018 m. sausio 22 d. CNDA sprendimas *M. X.*, *Mme C. épouse X.*, *M. X.*, *Mme T.*, *M. X.*, *M. X.*,
Nr. 17030975 – 17031078 – 17035295 – 17031240 – 17031077 – 17030908 C

2018 m. vasario 2 d. CNDA sprendimas *Ms A.*, Nr. 17034030 C

2019 m. kovo 20 d. CNDA sprendimas *Mme K.*, Nr. 18030347 C

2019 m. birželio 28 d. CNDA sprendimas *OFPRA c M. T. alias S. et Mme K.T.*,
Nr. 18024910–18024911 C

2019 m. spalio 2 d. CNDA sprendimas *Mme L.*, Nr. 19003209 C

2019 m. spalio 3 d. CNDA sprendimas *M. H.*, Nr. 18031476 C

2020 m. sausio 13 d. CNDA sprendimas *M. A.*, Nr. 17016120 C

2017 m. rugsėjo 19 d. Duè administracinio apeliacinio teismo sprendimas Nr. 17DA00024

2018 m. lapkričio 9 d. Tulūzos administracinio teismo sprendimas Nr. 1805185 (santrauka
anglų kalba)

3.4.13. Slovėnija

2013 m. sausio 17 d. Administracinio teismo sprendimas I U 1921/12 (santrauka anglų kalba)

3.4.14. Švedija

2014 m. vasario 11 d. Apeliacinio migracijos teismo sprendimas MIG 2014:1

2016 m. liepos 1 d. Apeliacinio migracijos teismo sprendimas MIG 2016:16 (santrauka anglų
kalba)

2016 m. spalio 26 d. Apeliacinio migracijos teismo sprendimas MIG 2016:20

2017 m. kovo 17 d. Apeliacinio migracijos teismo sprendimas MIG 2017:6

2018 m. balandžio 10 d. Apeliacinio migracijos teismo sprendimas MIG 2018:6

3.4.15. Vokietija

2012 m. liepos 18 d. Federalinio Konstitucinio Teismo (*Bundesverfassungsgericht*) sprendimas 1 BvL 10/10 (vertimas į anglų kalbą)

2014 m. rugsėjo 17 d. Federalinio Konstitucinio Teismo (*Bundesverfassungsgericht*) sprendimas 2 BvR 939/14

2012 m. spalio 11 d. Federalinio teismo (*Bundesgerichtshof*) nutartis V ZB 154/11

2017 m. rugsėjo 13 d. Federalinio teismo (*Bundesgerichtshof*) nutartis XII ZB 497/16

2001 m. liepos 18 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) nutartis 1 B 118.01

2008 m. gegužės 29 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas 10 C 11.07

2018 m. balandžio 19 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas 1 C 29.17

2019 m. gegužės 8 d. Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht*) sprendimas 8 C 3.18, DE:BVerwG:2019:080519U8C3.18.0

2011 m. vasario 9 d. Hamburgo aukštesniojo administracinio teismo (*Hamburgisches Oberverwaltungsgericht, Vokietija*) sprendimas 4 Bs 9/11

2013 m. kovo 7 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas A 9 S 1872/12

2016 m. rugpjūčio 16 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas 12 CS 16.1550

2016 m. rugsėjo 14 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas A 11 S 1125/16

2017 m. balandžio 5 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas 12 BV 17.185

2017 m. balandžio 27 d. Potsdamo administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Potsdam, Vokietija*) sprendimas 6 K 338/17.A (santrauka anglų kalba)

2017 m. gegužės 23 d. Bavarijos aukštesniojo administracinio teismo (*Bayerischer Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas 13a B 17.30111

2017 m. spalio 16 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas A 11 S 512/17

2018 m. gruodžio 20 d. Miunsterio administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Münster*) nutartis 2 L 989/18.A

2019 m. gegužės 7 d. Bairoito administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Bayreuth*) sprendimas [4 K 17.33417](#)

2019 m. liepos 23 d. Miunsterio administracinio teismo (*Verwaltungsgericht Münster*) sprendimas [11 K 3969/16.A](#)

2019 m. liepos 29 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas [A 4 S 749/19](#)

2019 m. rugsėjo 27 d. Heseno aukštesniojo administracinio teismo (*Hessischer Verwaltungsgerichtshof*) sprendimas [7 A 1637/14.A](#)

2019 m. spalio 29 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas [A 11 S 1203/19](#)

2019 m. lapkričio 29 d. Badeno-Viurtembergo aukštesniojo administracinio teismo (*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*) sprendimas [A 11 S 2376/19](#)

3.4.16. Jungtinė Karalystė

1999 m. kovo 25 d. Lordų Rūmų (Jungtinė Karalystė) sprendimas [Islam \(AP\) / Secretary of State for the Home Department ir R / Immigration Appeal Tribunal ir kita Ex Parte Shah \(AP\)](#) (sujungti apeliaciniai skundai), [1999] UKHL 20

2006 m. spalio 10 d. Lordų Rūmų (Jungtinė Karalystė) sprendimas [Secretary of State for the Home Department / K \(FC\) ir Fornah / Secretary of State for the Home Department](#), [2006] UKHL 46

2008 m. gegužės 20 d. Apeliacinio teismo (Civilinių bylų padalinio) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [Gichura / Home Office](#), [2008] EWCA Civ 697, [2008] ICR 1287

2014 m. sausio 28 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [R \(Das\) / Secretary of State for the Home Department](#), [2014] EWCA Civ 45

2017 m. liepos 27 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [AM \(Afganistanas\) / Secretary of State for the Home Department ir Lord Chancellor](#), [2017] EWCA Civ 1123

2018 m. sausio 18 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [R \(RSM, vaikas\) / Secretary of State for the Home Department](#), [2018] EWCA Civ 18

2019 m. gegužės 23 d. Apeliacinio teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [BF \(Eritėja\) / Secretary of State for the Home Department](#), [2019] EWCA Civ 872

2005 m. lapkričio 17 d. Anglijos ir Velso Aukštojo teismo (Administracinis teismas, Jungtinė Karalystė) sprendimas [R \(Mlloja\) / Secretary of State for the Home Department](#), [2005] EWHC 283 (Admin)

2007 m. liepos 18 d. Aukštojo teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *S ir kt.* / *Secretary of State for the Home Department*, [2007] EWHC 1654

2011 m. kovo 23 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (BE)* / *Secretary of State for the Home Department*, [2011] EWHC 690 (Admin)

2013 m. gegužės 17 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (EO, RA, CE, OE ir RAN)* / *Secretary of State of the Home Department*, [2013] EWHC 1236 (Admin), [2013] WLR (D) 190

2014 m. sausio 28 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (S)* / *Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 50 (Admin)

2014 m. balandžio 9 d. Aukštojo teismo (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (Refugee Action)* / *Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 1033 (Admin)

2014 m. liepos 9 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas) sprendimas *Detention action* / *Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 2245 (Admin), [2014] 1 WLR(D) 310

2014 m. spalio 10 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (DK)* / *Secretary of State for the Home Department*, [2014] EWHC 3257 (Admin)

2015 m. liepos 3 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas) sprendimas, *R (RE, JM, KW, MY)* prieš *Secretary of State of the Home Department*, [2015] EWHC 2331 (Admin)

2017 m. sausio 12 d. Aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) (Anglija ir Velsas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *Arf* / *Secretary of State for the Home Department*, [2017] EWHC 10 (QB)

2018 m. liepos 13 d. Aukštojo teismo (Administracinio teismo) (Anglija ir Velsas) sprendimas *R (KG)* / *Secretary of State for the Home Department*, [2018] EWHC 1767 (Admin)

2015 m. spalio 23 d. Apygardos teismo (Centrinis Londonas) (Jungtinė Karalystė) sprendimas *Toussaint* / *Home Office*, Nr. 2YL74948.

1994 m. liepos 29 d. Aukštesniojo teismo sprendimas *Tiganov* (11193)

1997 m. kovo 10 d. Aukštesniojo teismo sprendimas *Aga* (14632)

1997 m. kovo 25 d. Aukštesniojo teismo sprendimas *Akyol* (14745)

1998 m. sausio 29 d. Prieglobsčio ir imigracijos teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas *Orman* / *Secretary of State for the Home Department*, IAT [1998] INLR 431

2010 m. sausio 26 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas AZ (prekybos žmonėmis moterys aukos) Tailandas / Secretary of State for the Home Department, CG [2010] UKUT 118

2011 m. birželio 24 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas SW (*lesbietės – kreipėsi HJ ir HT*), CG [2011] UKUT 00251

2012 m. sausio 6 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas AA (nelydimi vaikai) Afganistanas, CG [2012] UKUT 00016 (IAC)

2012 m. birželio 18 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas Rawofi (amžiaus nustatymas) – įrodinėjimo standartas, [2012] UKUT 00197

2014 m. liepos 24 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas AK ir SK (krikščionys: rizika) Pakistanas CG / Secretary of State for the Home Department, [2014] UKUT 00569

2015 m. birželio 19 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas NA ir VA (apsauga: Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 7 straipsnio 2 dalis), [2015] UKUT 432

2016 m. spalio 17 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas HD (prekybos moterimis aukos) Nigerija, CG [2016] UKUT 454

2016 m. lapkričio 11 d. Aukštesniojo teismo sprendimas R (ZM ir SK) / London Borough of Croydon (dantų amžiaus nustatymas), [2016] UKUT 559

2016 m. lapkričio 24 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) sprendimas JA (*vaikas – persekiojimo rizika*) Nigerija, [2016] UKUT 00560

2016 m. gruodžio 12 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) (Jungtinė Karalystė) sprendimas DD / Secretary of State for the Home Department, AA 12842 2015

2017 m. birželio 29 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) sprendimas R (FA) / Ealing London Borough Council, JR/12123/2016

2017 m. rugsėjo 14 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) sprendimas R (AS (dėl neveiksnumo atstovaujamas Francesco Jeff) / Kent County Council (amžiaus nustatymas; dantų įrodymai), [2017] UKUT 446

2018 m. rugsėjo 6 d. Aukštesniojo teismo sprendimas ES (s82 NIA 2002, Negative NRM), [2018] UKUT 335

2018 m. gruodžio 4 d. Aukštesniojo teismo (Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriaus) sprendimas R (SM ir kt.) / Secretary of State for the Home Department (Dublino reglamentas – Italija), [2018] UKUT 429

3.5. Ne ES valstybių narių teismai

1999 m. liepos 14 d. Kanados Federalinio teismo / *Cour fédérale* sprendimas Griffith / Kanada (Minister of Citizenship and Immigration), (1999) 171 FTR 240

2007 m. liepos 29 d. Kanados Federalinio teismo / *Cour fédérale* sprendimas Streanga / Kanada (Citizenship and Immigration), 2007 FC 792

2008 m. vasario 20 d. Kanados Federalinio teismo / *Cour fédérale* sprendimas Streanga / Kanada (Citizenship and Immigration), 2008 FC 231

2017 m. balandžio 26 d. Šveicarijos Federalinio teismo (*Bundesgericht / Tribunal fédéral / Tribunale federale / Tribunal federal*) sprendimas 2C_1052/2016, 2C_1053/2016 (pagrindinės ištraukos vokiečių kalba) (santrauka anglų kalba)

2018 m. vasario 14 d. Šveicarijos Federalinio teismo sprendimas 2C_373/2017

2016 m. liepos 18 d. Šveicarijos Federalinio administracinio teismo (*Bundesverwaltungsgericht / Tribunal administratif fédéral / Tribunale amministrativo federale / Tribunal amministrativ federal*) sprendimas D-6806

2017 m. gegužės 11 d. Šveicarijos Federalinio administracinio teismo sprendimas BVGE 2017 VI/ 5

2017 m. rugpjūčio 24 d. Šveicarijos Federalinio administracinio teismo sprendimas D-5920/2016

C priedas. Atrinkta bibliografija

1. Oficialūs dokumentai

1.1. Europos Sąjunga

Konvencijos biuras, Su Pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai, 2007 m. gruodžio 14 d., (2007/C303/02)

EASO, Amžiaus nustatymo praktika Europoje, 2013 m.

EASO, Priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 15 straipsnio c punktas, 2014 m.

EASO, Šeimos narių paieškos praktinis vadovas, 2016 m.

EASO, Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams. Teisinė analizė, 2016 m.

EASO, Gairės dėl priėmimo sąlygų: veiklos standartai ir rodikliai, 2016 m.

EASO, *Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė*, 2016 m.

EASO, Tarptautinės apsaugos galiojimo nutraukimas: priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos (2011/95/ES) 11, 14, 16 ir 19 straipsniai. Teisinė analizė, 2016 m.

EASO, Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė, 2018 m.

EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m.

EASO, Praktinis vadovas dėl amžiaus nustatymo. 2-as leidimas, 2018 m.

EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų sulaikymas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2019 m.

EASO, Vaiko interesų apsaugos vykdant prieglobsčio procedūras praktinis vadovas, 2019 m.

EASO, Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimas (Priėmimo sąlygų direktyva 2013/33/ES). Teisinė analizė, 2020 m.

EASO, *Taikymo išimtys: priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų direktyvos 12 ir 17 straipsniai. Teisinė analizė, 2-as leid.*, 2020 m.

EASO priemonė, skirta specialiųjų poreikių turintiems asmenims nustatyti

Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams arba asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga,

jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų, Briuselis, 2001 m. rugsėjo 12 d., COM(2001) 510 final

Europos Komisija, Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos minimalios normos dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo, Briuselis, 2008 m. gruodžio 3 d., COM(2008) 815 final

Europos Komisija, Komisijos komunikatas dėl Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą taikymo gairių (COM(2014) 210 final), 2014 m. balandžio 3 d.

Europos Komisija, 2018 m. gegužės 22 d. Komisijos sprendimas (ES) 2018/753, kuriuo patvirtinamas Airijos dalyvavimas įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, Briuselis, 2018 m. gegužės 22 d., OL L 126/8

Europos Komisija, Komisijos komunikatas – COVID-19. Aktualių ES prieglobsčio ir grąžinimo procedūrų nuostatų įgyvendinimo ir perkėlimo į ES gairės (COM(2020/C 126/02), 2020 m. balandžio 17 d.

Europos Parlamentas, Vidaus politikos generalinis direktoratas: Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius, Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas, Bendros Europos prieglobsčio sistemos įgyvendinimas, 2016 m. gegužės mėn.

Europos Parlamentas, Moterų teisių ir lyčių lygybės komitetas, tarpparlamentinio komiteto posėdis, Moterų pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų ES. Dabartiniai teisės aktai ir padėtis nacionaliniu lygmeniu, 2016 m. gegužės 3 d.

Europos Parlamentas, 2018 m. gegužės 3 d. rezoliucija dėl vaikų migrantų apsaugos (2018/2666 (RSP), 2018 m. gegužės 3 d.

Europos Parlamentas, Ataskaita dėl Direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, įgyvendinimo (2016/2328(INI)), 2018 m. gegužės 14 d.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA), Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas, 2014 m. birželio 27 d.

FRA, Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa. Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas siekiant rūpintis ypatingais vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiais, 2014 m.

FRA, Europos teisinė ir politinė sistema dėl imigrantų vaikų sulaikymo, 2017 m. birželio 22 d.

1.2. Europos Taryba

Europos Taryba, Europos socialinė chartija (pataisyta), priimta 1996 m. gegužės 3 d. (įsigaliojo 1999 m. liepos 1 d.)

Europos Taryba, Aiškinamoji ataskaita dėl Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų / prekybą žmonėmis, CETS Nr. 197, 2005 m. gegužės 16 d. (įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d.)

Europos Taryba, Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo aiškinamoji ataskaita (Stambulo konvencija), CETS Nr. 210, 2011 m. gegužės 11 d. (įsigaliojo 2014 m. rugpjūčio 1 d.)

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT komitetas), Komiteto standartai, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 20110

1.3. Jungtinės Tautos

1.3.1. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras

UNHCR, Vadovas dėl pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų ir gairės dėl tarptautinės apsaugos pagal 1951 m. konvenciją ir 1967 m. protokolą dėl pabėgėlių statuso, 1979 m., pakartotinai išleista 2019 m. balandžio mėn., HCR/1P/4/ENG/REV. 4

UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės. Su lytimi susijęs persekiojimas pagal 1951 m. Konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2002 m. gegužės 7 d., HCR/GIP/02/01

UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės. 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punkto ir (arba) jos 1967 m. protokolo dėl pabėgėlių statuso taikymas prekybos žmonėmis aukoms ir asmenims, galintiems tapti prekybos žmonėmis aukomis, 2006 m. balandžio 7 d., HCR/GIP/06/07

UNHCR, Rekomendacijos dėl vaiko interesų nustatymo, 2008 m. gegužės mėn.

UNHCR, Rekomendacijos dėl pabėgėlių prašymų, susijusių su moterų lyties organų žalojimu, 2009 m. gegužės mėn.

UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės. Vaikų prieglobsčio prašymai pagal 1951 m. konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir F dalį ir (arba) 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2009 m. gruodžio 22 d., HCR/GIP/09/08

UNHCR vykdomasis komitetas, Išvados dėl neįgalių pabėgėlių ir kitų neįgalių asmenų, kuriems teikiama UNHCR apsauga ir pagalba, 2010 m. spalio 12 d., Nr. 110 (LXI)

UNHCR, Gairės dėl prieglobsčio prašytojų sulaikymui taikytinų kriterijų bei standartų ir alternatyvių sulaikymui priemonių, 2012 m.

UNHCR, Tarptautinės apsaugos gairės Nr. 9: prašymai suteikti pabėgėlio statusą seksualinės orientacijos ir (arba) lyties tapatybės pagrindu pagal 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punktą ir (arba) jos 1967 m. protokolą dėl pabėgėlių statuso, 2012 m. spalio 23 d., HCR/GIP/12/09

UNHCR, Neapsiribojant įrodymais. Patikimumo vertinimas ES prieglobsčio sistemose, 2013 m. gegužės mėn.

UNHCR, UNHCR paaiškinamieji komentarai dėl 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija), 2015 m. balandžio mėn.

UNHCR, UNHCR pastabos dėl amžiaus nustatymų nustatant atskirtus arba nelydimus prieglobsčio prašančius vaikus – byla Nr. CIK-1938/2014 – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2015 m. birželio 1 d.

UNHCR ir tarptautinė koalicija dėl sulaikymo (IDC), Pažeidžiamumo tikrinimo priemonė. Pažeidžiamumo nustatymas ir vertinimas: prieglobsčio ir migracijos sistemų priemonė, 2016 m

UNHCR, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro pareiškimas byloje M. S. / Slovakija ir Ukraina (iešk. Nr. 17189/11) Europos Žmogaus Teisių Teisme, 2016 m. birželio 1 d.

UNHCR, UNHCR pozicija dėl pabėgėlių ir migrantų vaikų sulaikymo migracijos aplinkybėmis, 2017 m. sausio mėn.

UNHCR, Rekomendacijos dėl vaiko interesų vertinimo ir nustatymo, 2021 m. gegužės mėn.

1.3.2. Kitos JT organizacijos

JT pagalbos misija Afganistane ir vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, Žalinga tradicinė praktika ir įstatymo dėl smurto prieš moteris panaikinimo Afganistane įgyvendinimas, 2010 m. gruodžio 9 d.

JT Vaiko teisių komitetas (VTK), Bendrasis komentaras Nr. 5 (2003 m.) dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių (4, 42 ir 44 straipsniai, 6 dalis), 2003 m. lapkričio mėn., CRC/GC/2003/527

JT VTK, Bendrasis komentaras Nr. 6 (2005 m.) – Elgesys su nelydimais ir atskirtais vaikais už jų kilmės šalies ribų, 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6

JT VTK, Bendrasis komentaras Nr. 12 (2009) – vaiko teisės būti išklaustam, 2009 m. liepos 1 d., CRC/C/GC/12

JT VTK, Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus (3 straipsnio 1 dalis), 2013 m. gegužės 29 d., CRC/C/GC/14

JT komitetas prieš kankinimus, Komiteto prieš kankinimus bendrasis komentaras Nr. 3: valstybių šalių 14 straipsnio įgyvendinimas, 2012 m. lapkričio 19 d., CRC/C/GC/3

JT diskriminacijos panaikinimo moterims komitetas, Bendroji rekomendacija Nr. 32 dėl moterų pabėgėlių statuso, prieglobsčio, tautybės ir bepilietybės su lytimi susijusių aspektų, 2014 m. lapkričio 14 d., CEDAW/C/GC/32.

JT Visų darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisių apsaugos komitetas ir VTK komitetas, Jungtinis bendrasis komentaras Nr. 4 (2017) ir Nr. 23 (2017) dėl valstybės pareigų dėl vaikų

žmogaus teisių, susijusių su tarptautine migracija kilmės, tranzito, paskirties šalyse ir šalyse, į kurias grąžinama, 2017 m. lapkričio 16 d., CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23.

JT neįgaliųjų teisių komitetas, Bendrasis komentaras Nr. 1 (2014): 12 straipsnis. Lygybė prieš įstatymą, 2014 m. gegužės 19 d., CRPD/C/GC/1

JT Generalinė Asamblėja, Vaiko teisių deklaracija, 1959 m. lapkričio 20 d., A/Res/1386(XIV)

JT Generalinė Asamblėja, JT principai dėl vyresnio amžiaus asmenų, 1991 m. gruodžio 16 d. rezoliucija 46/91

JT vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras, Stambulo protokolas. Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmogiško ir žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo vadovas, 2004 m., PTS Nr. 8/Rev.1

JT Vaikų fondas (UNICEF) (T. Smith ir L. Brownlees), Amžiaus nustatymas: techninis nurodymas, 2013 m. sausio mėn.

UNICEF (R. Hodgkin ir P. Newell), Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, 3-ias leid., 2007 m.

Jungtinių Tautų padalinys Lyčių lygybei ir moterų įgalinimui, UNICEF ir JT plėtros programa, Neformalios teisingumo sistemos – žmogaus teisėmis grindžiamo dalyvavimo krypties nustatymas, 2012 m.

1.4. Tarptautinės pabėgėlių ir migracijos teisės teisėjų asociacijos leidiniai

EASO, Įvadas į bendrą Europos prieglobsčio sistemą teismams. Teisinė analizė, 2016 m.

EASO, Priskyrimas prie tarptautinės apsaugos gavėjų (Direktyva 2011/95/ES). Teisinė analizė, 2016 m.

EASO, Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė, 2018 m.

EASO, Prieglobsčio procedūros ir negrąžinimo principas. Teisinė analizė, 2018 m.

2. Kiti leidiniai

Prieglobsčio informacinė duomenų bazė (AIDA) ir Europos pabėgėlių ir tremtinių taryba (ECRE), Pažeidžiamumo sąvoka Europos prieglobsčio procedūrose, 2017 m.

M. Crock, C. Ernest ir R. McCallum, Where disability and displacement intersect: Asylum seekers and refugees with disabilities („Kai susiduria negalia ir išskeldinimas. Neįgalūs prieglobsčio prašytojai ir pabėgėliai“), *Tarptautinis pabėgėlių teisės žurnalas*, 24 tomas, Nr. 4, 2013 m., p. 735–764

ECRE, *Not There Yet: An NGO perspective on challenges to a fair and effective Common European Asylum System* („Dar nepasiekta: NVO požiūris į teisingą ir veiksmingą bendrą Europos prieglobsčio sistemą“), 2013 m.

ECRE ir Europos prieglobsčio teisės tinklas, *ECRE/ELENA teismų praktikos pastaba dėl Dublino reglamento taikymo šeimos susijungimo byloje*, 2018 m. vasario mėn.

Europos teisės institutas, *Europos teisės instituto pareiškimas: prieglobsčio prašytojų ir neteisėtų migrantų sulaikymas ir teisės norma*, 2017 m.

W. W. Greulich ir S. Idell Pyle, *Radiographic atlas of skeletal development of the hand and wrist* („Radiografinis rankos ir riešo skeleto vystymosi atlasas“), antras leidimas, *Stanford University Press*, CA, 1959 m.

Lee Hasselbacher, „State obligations regarding domestic violence: The European Court of Human Rights, due diligence, and international legal minimums of protection“ („Valstybės pareigos dėl smurto artimoje aplinkoje: Europos Žmogaus Teisių Teismas, išsamus patikrinimas ir tarptautinės teisinės minimalios apsaugos normos“), *Northwestern Journal of International Human Rights* („Northwestern“ tarptautinių žmogaus teisių žurnalas“), 8 tomas, Nr. 2, 2010 m.

J. Herlihy, „Evidentiary assessment and psychological difficulties“ („Įrodymų vertinimas ir psichologiniai sunkumai“), leidinyje G. Noll (ed.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures* („Įrodymai, įrodymų vertinimas ir patikimumas prieglobsčio procedūrose“), *Martinus Nijhoff*, Leiden/Boston, 2005 m., p. 123–137

Tarptautinė ekspertų grupė tarptautinės žmogaus teisių teisės ir seksualinės orientacijos bei lytinės tapatybės srityje, *Džokjakartos principai – Tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymo principai seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės srityje*, 2007 m. kovo mėn.

ICJ, *Džokjakartos principai plius 10. Papildomi principai ir valstybės įsipareigojimai dėl tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymo seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, lyties raiškos ir lyties požymių srityje, siekiant papildyti Džokjakartos principus*, 2017 m. lapkričio 10 d.

Airija, Tarptautinės apsaugos apeliacinis teismas, *Pirmininko rekomendacija Nr. 2019/1 dėl įrodymų iš apeliantų ir kitų liudytojų rinkimo*, 2019 m. sausio 28 d.

F. Krill, *Moterų apsauga tarptautinėje humanitarinėje teisėje*, *International Review of the Red Cross* („Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus žurnalas“), Nr. 249, 1985 m.

Oslo universiteto ligoninė, Teismo medicinos departamentas, Laboratorinės medicinos skyrius, *Vadovas – „BioAlder“: biologinių testų nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų amžiui nustatyti naudojimo priemonė*, 1 versija, 2017 m. birželio 19 d.

J. Pobjoy, *The Child in International Refugee Law* („Vaikas tarptautinėje pabėgėlių teisėje“), *Cambridge University Press*, Londonas, 2017 m.

Sasekso universitetas, *Sexual Orientation and Gender Identity Claims of Asylum: A European human rights challenge – SOGICA* („Su seksualine orientacija ir lytine tapatybe susiję prieglobsčio prašymai. Europos žmogaus teisių uždavinys – SOGICA“).

Jungtinė Karalystė, Prieglobsčio ir imigracijos teismas ir Apeliacijų dėl imigracijos nagrinėjimo institucija, Apeliacijų dėl imigracijos nagrinėjimo institucija. Su lytimi susijusio prieglobsčio gairės, 2000 m. lapkričio 1 d.

Jungtinė Karalystė, Teisminės institucijos, Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: *vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrūs liudytojai*

Jungtinė Karalystė, Teisminės institucijos, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2. Gairės dėl vaiko, pažeidžiamo suaugusiojo ir jautraus apelianto

Pasaulio sveikatos organizacija, Londono higienos ir tropinių vaistų mokykla ir Europos Komisijos „Daphne“ programa, PSO etikos ir saugumo rekomendacijos dėl prekybos žmonėmis moterų aukų apklausos, 2003 m.

D priedas. Tarptautinės apsaugos teismų procesų pagal PPD (naują redakciją) gerosios patirties pavyzdžiai

Šiame priede pateikti teismų gerosios patirties pavyzdžiai, susiję su teismų procesais, kuriuose dalyvauja pažeidžiami tarptautinės apsaugos bylų apeliantai. Iš pradžių vardijami kai kurie aspektai, susiję su pažeidžiamumu apskritai, o toliau pateikiami gerosios patirties pavyzdžiai, kurie yra aktualūs:

- nepilnamečiams apeliantams,
- apeliantams, kurie kaip pagrindą nurodė seksualinę orientaciją ir (arba) lytinę tapatybę,
- neįgaliems apeliantams,
- sunkiomis ligomis sergantiems apeliantams,
- psichikos sutrikimų turintiems apeliantams,
- apeliantams, kurie jaučia rimtas psichologines ar fizines pasekmes po patirto kankinimo arba kito nežmoniško ar žeminančio elgesio,
- apeliantams, kurie jaučia išprievartavimo ar seksualinės prievartos pasekmes,
- prekybos žmonėmis aukoms.

Patirtis priklauso nuo nacionalinės teisminės sistemos. Kai kurių valstybių narių teismai pažeidžiamumo aspektą nagrinėja praktiniuose nurodymuose. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje yra svarbus 2010 m. bendras pirmininko pranešimas ⁽⁷⁵⁴⁾, prie kurio yra pridėtas 2008 m. praktinis nurodymas ⁽⁷⁵⁵⁾. Jis taikomas Jungtinės Karalystės teismų sistemai ir yra taikytinas vaikams, pažeidžiamiems suaugusiesiems ⁽⁷⁵⁶⁾ ir jautriems liudytojams ⁽⁷⁵⁷⁾.

⁽⁷⁵⁴⁾ Teisminės institucijos (Jungtinė Karalystė), 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2. Gairės dėl vaiko, pažeidžiamo suaugusiojo ir jautraus apelianto, kuriuo vadovaujamas šiame priede. Pranešimas buvo „parengtas pirmosios instancijos imigracijos ir prieglobsčio bylų skyriui, remiantis gairėmis, kurias paskelbė teismų vyresnysis pirmininkas dėl vaikų, pažeidžiamų suaugusiųjų ir jautrių liudytojų“ (t. y. teisminės institucijos (Jungtinė Karalystė), Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrus liudytojai). Jį paskelbė Aukštesnysis teismas ir pirmosios instancijos teismo Imigracijos ir prieglobsčio bylų skyrius taikymo šiuose teismuose tikslais.

⁽⁷⁵⁵⁾ Teisminės institucijos (Jungtinė Karalystė), Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrus liudytojai, 2008 m.

⁽⁷⁵⁶⁾ Pagal Jungtinės Karalystės teisę „pažeidžiamas suaugusysis“, remiantis 2006 m. įstatymo dėl pažeidžiamų grupių apsaugos 59 skirsniu, yra „asmuo, [kuriam] sukako 18 metų ir a) jis yra gyvenamojoje vietoje, b) jis yra globos namuose, c) jis gauna priežiūros namuose paslaugas, d) jis gauna bet kokios rūšies sveikatos priežiūros paslaugas, e) jis yra teisėtai sulaikytas, f) pagal teismo nutartį jį prižiūri asmuo, kuris vykdo savo funkcijas pagal 2000 m. įstatymo dėl baudžiamosios teisenos ir teismo tarnybų 1 dalį <...>, g) jis gauna nurodyto pobūdžio rūpybos paslaugas, h) jis gauna bet kokias paslaugas arba dalyvauja bet kokiame veikloje, kuri teikiama konkrečiai asmeniui, kurie patenka į 9 poskirsnio taikymo sritį, i) jam (arba kitam asmeniui jo vardu) mokamos sumos pagal susitarimus, kurie sudaryti pagal 2001 m. įstatymo dėl sveikatos ir socialinės priežiūros 57 skirsnį <...>, arba j) jam reikalinga pagalba jo kasdinei veiklai vykdyti“.

⁽⁷⁵⁷⁾ Jungtinė Karalystė, *Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrus liudytojai*, op. cit. (755 išnaša pirmiau), 1 dalies c punktas „suaugęs liudytojas, kai yra tikimybė, kad liudytojo pateiktų įrodymų kokybė gali sumažėti dėl liudytojo baimės ar nerimo, susijusio su įrodymų byloje teikimu“.

Pažeidžiamumas apskritai

- Pagal Jungtinės Karalystės praktinį nurodymą pažeidžiami asmenys turėtų būti vadinami liudytojais tik tada, kai teismas nustato, kad būtina pateikti įrodymų, siekiant teisingo bylos nagrinėjimo, ir kai tuo nebūtų daromas poveikis jų gerovei ⁽⁷⁵⁸⁾. Toks sprendimas turi būti priimtas nurodant visus turimus įrodymus ir šalių liudijimus ⁽⁷⁵⁹⁾.
- Jei yra galimybė, problemos ir sprendimai turėtų būti nustatyti prieš teismo posėdį ⁽⁷⁶⁰⁾.
- Gali būti tikslinga nurodyti, kad pažeidžiamas asmuo parodymus duotų telefonu, vaizdo pranešimu ar kitomis priemonėmis, arba nurodyti, kad bylos nagrinėjimo tikslais būtų paskirtas asmuo, turintis tinkamą įgūdžių ar patirties tarpininkaujant, kai parodymus duoda vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ar jautrus liudytojas ⁽⁷⁶¹⁾.
- Gali būti tikslinga pakviesti suinteresuotuosius asmenis išsakyti savo nuomonę, pvz., vaiko tėvus ⁽⁷⁶²⁾.
- Gali būti patartina pažeidžiamam liudytojui leisti neduoti parodymų antrą kartą dalyvaujant fiziškai. Kai parodymų davimas antrą kartą yra pripažįstamas kaip galimas išbandymas, būtų galima apsvarstyti galimybę perduoti ieškinį nagrinėti iš naujo skirtingos sudėties kolegijai su išlyga, kad pirmajame posėdyje prašytojo duotų parodymų transkripcija būtų priimta kaip įrodymai ir prašytojui nereikėtų dar kartą liudyti žodžiu, išskyrus klausimus ar tolesnius parodymus, kuriuos prašytojui, kitai šaliai arba teismui gali tekti duoti ⁽⁷⁶³⁾.
- Jungtinėje Karalystėje teismas gali bet kuriems ar visiems visuomenės nariams neleisti dalyvauti posėdyje ar jo dalyje, jei to reikia, be kita ko, siekiant apsaugoti bylos šalies privatų gyvenimą ar nepilnamečio interesus ⁽⁷⁶⁴⁾. Jungtinės Karalystės teismai išimtinėmis aplinkybėmis taip pat gali bet kuriems ar visiems visuomenės nariams neleisti dalyvauti posėdyje ar jo dalyje, siekdami užtikrinti, kad viešumas nepakenktų teisingumo interesams, bet tik tuo atveju ir tiek, kiek to būtinai reikia ⁽⁷⁶⁵⁾. Kai kuriose valstybėse narėse posėdis, kaip numatyta, yra neviešas.
- Kartais teismas turi būti proaktyvus bendraudamas su pažeidžiamais apeliантаis, kad užtikrintų, jog jiems būtų veiksmingai atstovaujama. Pavyzdžiui, jei pažeidžiamas prašytojas neturi teisinio atstovo ir nepaisydamas teisės į bylos nagrinėjimą žodžiu pasirenka skundo nagrinėjimą tik raštu, teismas gali nuspręsti jam parašyti ir paaiškinti, kad skundas vis tiek bus nagrinėjamas žodžiu ir kad jis gali ir turėtų pasitelkti teisinį atstovą.
- Pažeidžiamam apeliантаui prieš posėdį turėtų būti skirta pakankamai laiko susipažinti su posėdžio patalpa ⁽⁷⁶⁶⁾.
- Byla, kurioje dalyvauja pažeidžiamas asmuo, turėtų būti dienos darbotvarkės sąrašo pirmoje vietoje ⁽⁷⁶⁷⁾.
- Jei pažeidžiamam asmeniui nėra teisiškai atstovaujama, apsvarstykite, ar atidėjus posėdį būtų galimybė gauti atstovą ⁽⁷⁶⁸⁾.
- Gerai suformuluota įžanga padeda sumažinti nerimą. Šiuo atžvilgiu gali padėti paprasti veiksmai, pvz., pasisveikinimas su visais besišypsant įėjus į patalpą, prisistatymas ir prašymas kitų prisistatyti, teismo vaidmens paaiškinimas. Gali būti svarbi proceso tvarka, pažeidžiamam asmeniui sudarant sąlygas duoti parodymus.
- Nedarykite prielaidos, kad tam tikras pažeidžiamas apeliантаs norės konkrečių ar specialių priemonių ⁽⁷⁶⁹⁾.
- Pažymėkite sudėtingą klausimą, nurodydami, jog teismas atsižvelgia į tai, kad nėra malonu apie tai kalbėti ir kad teismas turi konkrečių klausimų dėl nagrinėjamų aspektų.
- Toną arba klausimų turinį derinkite pagal aplinkybes.
- Jei per posėdį nustatoma, kad apeliантаs yra pažeidžiamas, gali tekti atidėti posėdį, kad būtų galima pasitarti su ekspertais ir (arba) vykdyti nurodymus ⁽⁷⁷⁰⁾.

⁽⁷⁵⁸⁾ Jungtinė Karalystė, Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrus liudytojai, *op. cit.* (755 išnaša pirmiau), 1 dalies c punktas, 2 dalis.

⁽⁷⁵⁹⁾ Ten pat, 3 dalis. Bendrame pirmininko pranešime pateikiama tolesnių rekomendacijų dėl vaiku, pažeidžiamų suaugusiųjų ir jautrių apeliантаų Jungtinės Karalystės pirmosios instancijos teisme (Bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau)).

⁽⁷⁶⁰⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 4 dalis.

⁽⁷⁶¹⁾ Jungtinė Karalystė, Praktinis nurodymas. Pirmosios instancijos ir aukštesnysis teismas: vaikas, pažeidžiamas suaugusysis ir jautrus liudytojai, *op. cit.* (755 išnaša pirmiau), 7 dalis.

⁽⁷⁶²⁾ Ten pat, 4 dalis.

⁽⁷⁶³⁾ Žr., pavyzdžiui, 1999 m. liepos 14 d. Federalinio teismo / Cour fédérale (Kanada) sprendimą Griffith / Kanada (Minister of Citizenship and Immigration), (1999) 171 FTR 240.

⁽⁷⁶⁴⁾ Tai nustatyta Jungtinės Karalystės antrinės teisės aktuose. Žr. Teisės aktais nustatytas dokumentas 2005/230, 54 taisyklės 3 dalies b punktas.

⁽⁷⁶⁵⁾ Tai nustatyta Jungtinės Karalystės antrinės teisės aktuose. Žr. ten pat, 54 taisyklės 4 dalis.

⁽⁷⁶⁶⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 7 dalis.

⁽⁷⁶⁷⁾ Ten pat, 5.1 dalies iv papunktis.

⁽⁷⁶⁸⁾ Ten pat, 5.1 dalies vi papunktis.

⁽⁷⁶⁹⁾ Ten pat, 4 dalis.

⁽⁷⁷⁰⁾ Ten pat, 10.2 dalis, viii papunktis.

Nepilnamečiai

- Vaikai gali turėti specialiųjų poreikių, kurie yra visų pirma susiję su jų amžiumi ir savarankiškumo stoka, taip pat su jų prieglobsčio prašytojo statusu ⁽⁷⁷¹⁾.
- Pagal VTK reikalaujama, kad valstybės turi „imtis tinkamų priemonių, kuriomis būtų užtikrinta, kad pabėgėlio statuso siekiantis vaikas <...>, nesvarbu, ar jis yra lydimas, ar nelydimas, <...> gautų tinkamą apsaugą ir humanitarinę pagalbą“ ⁽⁷⁷²⁾.
- Atsižvelgiant į galimą nepilnamečių pažeidžiamumą, ypatinga pirmenybė turi būti teikiama jų bylų nagrinėjimui, visada pirmiausia atsižvelgiant į jų gerovę.
- Visada visų pirma atsižvelkite į vaiko interesus.
- Dažnai teismui yra keliami būtina sąlyga būti dalyvavus specializuotame mokyme, kad galėtų nagrinėti nepilnamečių skundus. Pavyzdžiui, Airijoje sprendimus priimantiems asmenims yra privalomas 2 dienų trukmės UNHCR mokymo modulis.
- Įsitikinkite, kad posėdis yra mažiau formalus už įprastus posėdžius.
- Įsitikinkite, kad dalyvauja nepilnamečio atstovas.
- Leiskite nepilnamečiui į posėdį pasikviesti tiek tinkamų suaugusiųjų (įskaitant socialinius darbuotojus), kiek jis nori, paramai suteikti.
- Apsvarstykite, ar būtų tinkama nepilnamečiui pasisakyti dalyvaujant asmeniui, kuris, nors ir veikia kaip atsakingas suaugusysis, kaip žinoma, nepilnamečiui daro didelę įtaką ⁽⁷⁷³⁾. Nedarykite prielaidos, kad vaikas nori, kad su juo posėdyje būtų konkretus asmuo, netgi globėjas ar vienas iš tėvų ⁽⁷⁷⁴⁾.
- Teismas turėtų turėti omenyje, kad „negalima tikėtis, kad vaikas – dėl žinių, patirties ir brandos stoka – laikysis procedūrų taip pat kaip suaugęs asmuo. Be abejo, vaikas gali ir meluoti, ir sakyti tiesą, tačiau taip pat jam gali būti sunkiau atsakyti į klausimus reikiamu supratimo ir įžvalgos lygiu“ ⁽⁷⁷⁵⁾.
- Posėdis turėtų būti kuo neformalesnis.
- PTSS ir jo nulemtas užslopintas emocinis vystymasis gali daryti poveikį nepilnamečio gebėjimui papasakoti nerimą keliančius istorinius įvykius ⁽⁷⁷⁶⁾.
- Teismas turėtų būti atsargus ir nepriskirti lūkesčių nepilnamečiui prašytojui neatsižvelgdamas į jo brandą ir tai, ar tokie lūkesčiai yra realūs turint omenyje jo brandą ir konkrečias aplinkybes ⁽⁷⁷⁷⁾.
- Panagrinėkite klausimus su teisiniais atstovais ir (arba) atitinkamais atsakingais suaugusiais asmenimis prieš nepilnamečiui duodant parodymus arba vietoj to ⁽⁷⁷⁸⁾.
- Nors gali atrodyti, kad teismas neturės galimybės išgirsti 12 metų ar jaunesnio nepilnamečio parodymų, maži vaikai taip pat turi teisę išsakyti savo nuomonę klausimais, kurie yra tiesiogiai su jais susiję, ir jie gali gebėti ją išsakyti ⁽⁷⁷⁹⁾.
- Gali prireikti keisti vartojamą žodyną ir toną (atsižvelgiant į amžių). Venkite žargono. Proceso metu daugiau šypsokitės.
- Jei galima, nedėvėkite juodo / pilko / tamsiai mėlyno kostiumo ar suknelės, jei tokia apranga galėtų gąsdinti mažą vaiką.
- Patikrinkite, ar nepilnametis jaučiasi patogiai, prieš jam duodant parodymus (ar jam nešalta arba nekaršta, ar norėtų vandens ir kt.).
- Teismas visada turėtų paklausti nepilnamečio, kaip į jį reikia kreiptis. Šiomis aplinkybėmis kreipiniai „ponas“ ar „panelė“ gali būti per daug formalūs. Dažniausiai į nepilnamečių geriausia kreiptis vardu.

⁽⁷⁷¹⁾ 2014 m. EŽTT (DK) sprendimas *Tarakhel / Šveicarija*, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau), 99 punktas.

⁽⁷⁷²⁾ VTK 22 straipsnio 1 dalis. Taip pat žr. 2012 m. EŽTT sprendimą *Popov c France*, *op. cit.* (335 išnaša pirmiau), cituota 2014 m. EŽTT (DK) sprendimo *Tarakhel / Šveicarija*, *op. cit.* (47 išnaša pirmiau), 99 punkte.

⁽⁷⁷³⁾ 2015 m. gruodžio 23 d. Talino apygardos teismo (Estija) sprendimas, byla Nr. 3-15-2383.

⁽⁷⁷⁴⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 10.1 dalies iv papunktis.

⁽⁷⁷⁵⁾ 2005 m. lapkričio 17 d. Anglijos ir Velso Aukštojo teismo (Administracinis teismas, Jungtinė Karalystė) sprendimas *R (Mlloja) / Secretary of State for the Home Department*, [2005] EWHC 283 (Admin), 33 punktas.

⁽⁷⁷⁶⁾ 2012 m. sausio 6 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas *AA (nelydimi vaikai) Afganistanas*, CG [2012] UKUT 00016 (IAC), 11 punktas.

⁽⁷⁷⁷⁾ 2010 m. vasario 5 d. Aukštojo teismo sprendimas *O. (nepilnamečiai) / Minister for Justice, Equality and Law Reform ir Anor*, [2010] IEHC 151.

⁽⁷⁷⁸⁾ 2013 m. gegužės 31 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas *ST (prieglobsčio prašytojai vaikai) Šri Lanka*, [2012] UKUT 00292 (IAC).

⁽⁷⁷⁹⁾ Palyginimui: UKUT, 2013 m., *ST (prieglobsčio prašytojai vaikai) Šri Lanka*, *op. cit.* (778 išnaša pirmiau), su VTK komitetu, Bendrasis komentaras Nr. 14, *op. cit.* (87 išnaša pirmiau), 1.A skirsnio antra pastraipa: „Tai, kad vaikas yra labai mažas arba pažeidžiamas (pvz., yra neįgalus, priklauso mažumos grupei, yra migrantas ir kt.), neatima iš jo teisės išsakyti savo pažiūras ar nuomonę ir nesumažina vaiko pažiūroms suteikiamos svarbos nustatant jo interesus“; ir VTK komitetas, 2018 m., *Y. B. ir N. S. / Belgija*, *op. cit.* (365 išnaša pirmiau), 8.8 dalis dėl vaiko, kuriam buvo „5 metai, kai buvo priimtas antras sprendimas dėl prašytojų humanitarinės vizos prašymo ir <...> kuri būtų buvusi visiškai pajėgi išsakyti savo nuomonę dėl galimybės nuolat gyventi su prašytojais Belgijoje“.

Nepilnamečiai

- Įsitikinkite, kad posėdžio pabaigoje būtų aiškiai paaiškinta, kas vyks jo metu.
- Dažnai paprastais žodžiais paaiškinkite, kas vyksta.
- Gali būti naudinga mažesniems nepilnamečiams duoti popieriaus ir pieštukų, kad galėtų piešti.
- Nelaukite, kol nepilnametis paprašys pertraukos. Pertrauką pasiūlykite patys. Darykite reguliarias pertraukas.
- Pasakykite vaikui, kad galima tikėtis sprendimo priėmimo, ir paaiškinkite, kad jis neturėtų dėl to jaudintis.
- Jei taikoma ir tinkama, esant aiškiai bylai žodžiu pasakykite apie sprendimą, kad nepilnametis neturėtų toliau nerimauti.
- Teismas turėtų įspėti teisinius atstovus, jei jis ketina nepalankiai įvertinti nepilnamečio patikimumą ⁽⁷⁸⁰⁾.
- Esant nelydimiems nepilnamečiams, kurie atvyksta į žodinį bylos nagrinėjimą, gali reikėti specialių priemonių.
- Jungtinės Karalystės teismai rengia išankstinį posėdį su visais prašytojais, kurie prieglobsčio prašymo pateikimo momentu yra jaunesni nei 18 metų ⁽⁷⁸¹⁾.
- Jungtinės Karalystės su teismų praktika susijusiose gairėse ⁽⁷⁸²⁾ pateiktas šis kontrolinis aspektų sąrašas, naudotinas nagrinėjant nepilnamečio skundą:
  - Kiek vaikui buvo metų prieglobsčio prašymo teikimo momentu?
  - Ar posėdis turėtų būti rengiamas už uždarytų durų ar viešai? Ar atstovas paprašė, kad posėdis būtų neviešas?
  - Ar reikėtų pakeisti posėdžio vietą, kad aplinka būtų palankesnė vaikui?
  - Ar buvo atsižvelgta į taikytinas nacionalines taisykles ir UNHCR gaires dėl vaikų parodymų?
  - Ar vaikas gali duoti parodymus vaizdo priemonėmis?

⁽⁷⁸⁰⁾ UKUT, 2013 m., ST (prieglobsčio prašytojai vaikai) Šri Lanka, *op. cit.* (778 išnaša pirmiau).

⁽⁷⁸¹⁾ 1998 m. sausio 29 d. Prieglobsčio ir imigracijos teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas Orman / Secretary of State for the Home Department, IAT [1998] INLR 431.

⁽⁷⁸²⁾ Ten pat.

Lytinė orientacija ir (arba) lytinė tapatybė

- Būtų gerai kiekvienu atskiru atveju apsvarstyti, kokios procesinės priemonės yra reikalingos LGBTI asmenų ieškiniui atveju. Gali būti tikslinga rengti posėdžius už uždarytų durų.
- Draudžiama smulkiai klausinėti apie tarptautinės apsaugos prašytojo seksualinę praktiką ⁽⁷⁸³⁾.
- Sprendimus priimančias asmenys turėtų išlaikyti objektyvų ir nešališką požiūrį, kad nepadarytų išvadų, vadovaudamiesi stereotipiniu, paviršiniu, klaidingu arba netinkamu lyties suvokimu ⁽⁷⁸⁴⁾.
- Gali praversti modelis „skirtumas, stigma, gėda, žala“ (DDS) ⁽⁷⁸⁵⁾. Jame sprendimus priimančiams asmenims pateikta prašytojo apklausos metodika siekiant gauti patikimų įrodymų dėl prašymų, kurie grindžiami seksualine orientacija ir lytine tapatybe.
- Bylose, kurios susijusios su seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe, UNHCR rekomenduoja naudoti šias procesines priemones ⁽⁷⁸⁶⁾:
  - i. Siekiant sukurti pasitikėjimą tarp apklausėjo ir prašytojo dažnai svarbu užtikrinti atvirą ir saugią aplinką, taip pat tai padės atskleisti asmeninę ir jautrią informaciją. Pokalbio pradžioje apklausėjas turi patikinti prašytoją, kad visi jo prašymo aspektai bus nagrinėjami konfidencialiai. Vertėjams žodžiu taip pat privaloma laikytis konfidencialumo.
    - ii. Apklausėjai ir sprendimus priimančias asmenys turėtų išlaikyti objektyvų ir nešališką požiūrį, kad nepadarytų išvadų vadovaudamiesi stereotipiniu, netiksliu arba netinkamu LGBTI asmenų suvokimu. Nereikėtų kliautis tam tikro stereotipinio elgesio ar išvaizdos buvimu ar nebuvimu, siekiant nuspręsti, kad prašytojas yra atitinkamos seksualinės orientacijos arba turi atitinkamą lytinę tapatybę, arba ne. Nėra universalių savybių ar ypatumų, kurie apibūdina LGBTI asmenis labiau nei heteroseksualių asmenis. Jų gyvenimiška patirtis gali labai skirtis, net jeigu jie yra iš tos pačios šalies.
    - iii. Apklausėjas ir vertėjas žodžiu turėtų vengti žodžių ar kūno kalba išreikšti kokią nors nuostatą dėl prašytojo seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės, seksualinio elgesio ar santykių dėsningumo. Apklausėjai ir vertėjai žodžiu, kuriuos trikdo seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės įvairovė, gali netyčia demonstruoti atsiribojančią ar menkinančią kūno kalbą. Todėl siekiant teisingai nustatyti statusą, ypač svarbu surengti informuotumo didinimo ir specializuotus mokymus (žr. iv papunktį).
    - iv. Itin svarbu sprendimus priimančiams asmenims, apklausėjams, vertėjams žodžiu, advokatams ir teisiniams atstovams organizuoti specializuotus mokymus konkrečiais aspektais, susijusiais su LGBTI asmenų pabėgėlių prašymais.
    - v. Labai svarbu vartoti tokį žodyną, kuris yra neįžeidžiantis ir rodo teigiamą požiūrį į seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės įvairovę, ypač ta kalba, kuria kalba prašytojas. Netinkamos terminologijos vartojimas gali sukliudyti prašytojams atskleisti tikrąjį jų baimės pobūdį. Įžeidžiamų sąvokų vartojimas gali būti persekiojimo dalis, pavyzdžiui, atliekant tyčiojimosi ar priekabiavimo veiksmus. Net iš pirmo žvilgsnio neutralūs ar moksliniai terminai gali daryti tokį patį poveikį kaip ir menkinamosios sąvokos. Pavyzdžiui, nors sąvoka „homoseksualas“ yra plačiai vartojama, kai kuriose šalyse ji taip pat laikoma menkinamąja.
    - vi. Turėtų būti palankiai vertinami konkretūs prašytojų prašymai dėl apklausėjų ar vertėjų žodžiu lyties. Tai gali padėti prašytojui kuo atviriau liudyti apie jautrius dalykus. Jei vertėjas žodžiu yra iš tos pačios šalies, priklauso tai pačiai religinei ar kultūrinei grupei, tai gali sustiprinti prašytojo gėdos jausmą ir kliudyti jam visiškai atskleisti svarbius prašymo aspektus.
    - vii. Klausinėti apie seksualinės privartos incidentus reikia taip pat jautriai, kaip ir bet kurių kitų seksualinio išpuolio aukų atveju, nesvarbu, ar auka yra vyras, ar moteris. Visada reikėtų vadovautis pagarbos prieglobsčio prašytojo žmogaus orumui principu.
    - viii. Esant seksualine orientacija ir (arba) lytine tapatybe grindžiamiems moterų prašymams, papildomos apsaugos priemonės yra pateiktos UNHCR gairėse dėl su lytimi susijusio persekiojimo. Prieglobsčio prašytojos moterys turėtų, pavyzdžiui, būti apklausiamos atskirai, nedalyvaujant vyriškos lyties šeimos nariams, siekiant užtikrinti, kad jos turėtų galimybę pateikti savo argumentus.
    - ix) Konkrečios procesinės apsaugos priemonės taikomos vaikų prašytojų atveju, įskaitant bylos narinėjimą pirmenybės tvarka ir kvalifikuoto globėjo bei teisinio atstovo skyrimą.“

⁽⁷⁸³⁾ 2014 m. ESTT (DK) sprendimas A, B ir C, *op. cit.* (31 išnaša pirmiau), 72 punktą; 2018 m. ESTT sprendimas Fathi, *op. cit.* (357 išnaša pirmiau), 89 punktą.

⁽⁷⁸⁴⁾ UNHCR, Neapsiribojant įrodymais. Patikimumo vertinimas ES prieglobsčio sistemose, 2013 m. gegužės mėn., p. 28

⁽⁷⁸⁵⁾ DSSH modelį sukūrė Jungtinės Karalystės advokatas S. Chelvan ir jį nurodo UNHCR, Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 9, *op. cit.* (156 išnaša pirmiau).

Taip pat žr. EASO, *Įrodymų ir patikimumo vertinimas taikant bendrą Europos prieglobsčio sistemą. Teisinė analizė*, 2018 m., p. 180.

⁽⁷⁸⁶⁾ UNHCR, Tarptautinės apsaugos rekomendacija Nr. 9, *op. cit.* (156 išnaša pirmiau), 60 punktą.

Neįgalumas

- Įsitikinkite, kad būtų žinoma tiksli informacija apie prašytojo neįgalumą, kad būtų galima užtikrinti atitinkamas priemones posėdžio salėje, pavyzdžiui, mobilumą ar erdvę globėjams. Įsitikinkite, kad patalpa būtų parengta prieš pradėdant posėdį ⁽⁷⁸⁷⁾.
- Apsvarstykite, ar reikalingos ekspertų išvados dėl negalios ir ar šiuo tikslu posėdį reikia atidėti ⁽⁷⁸⁸⁾.
- Atsižvelgdami į žmogaus orumo principą, užtikrinkite teisinę pagalbą ir apsaugą asmenims, kurie dėl savo negalios negali veiksmingai ginti savo interesų ⁽⁷⁸⁹⁾.
- Teismas neturėtų reikalauti, kad aklas prašytojas savo pareiškimą išdėstytų raštu ⁽⁷⁹⁰⁾.
- Posėdyje, kuriame dalyvavo aklas apeliantas, Airijos teismo nuomone, buvo naudinga smulkiai apibūdinti posėdžio salę, kad jis galėtų orientuotis ir jaustųsi patogiai, pavyzdžiui, stalų formą ir atstumą tarp jo ir teismo nario bei kitų dalyvių. Teismo narys taip pat trumpai pristatė dalyvaujančius asmenis.
- Vadovaujantis NTK 12 straipsnio 3 dalimi, pagal kurią „imamasi tinkamų priemonių, kad neįgaliesiems būtų suteikta galimybė pasinaudoti pagalba, įgyvendinant savo veiksnumą“, pagalba gali „būti įvairių formų, įskaitant įvairių bendravimo būdų pripažinimą, tam tikrose situacijose leidžiant duoti parodymus vaizdo priemonėmis, procedūros pritaikymą, profesionalių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą ir kitus pagalbos būdus“ ⁽⁷⁹¹⁾.

Sunki liga

- Įsitikinkite, kad būtų žinoma tiksli informacija apie medicininę būklę, kad būtų galima užtikrinti atitinkamas priemones posėdžio salėje, pavyzdžiui, dėl mobilumo, erdvės globėjams. Įsitikinkite, kad patalpa būtų parengta prieš pradėdant posėdį ⁽⁷⁹²⁾.
- Apeliantai gali turėti bet kokių įvairių būklių, kurių jie neparaginti gali neatskleisti, tačiau kurios gali būti esminės jų pažeidžiamumui apeliacinės procedūros aplinkybėmis, pvz., 1 tipo diabetas, PTSS, nerimas, depresijos simptomai (neatitinkantys PTSS), migrena, galvos skausmas ar kraujospūdžio problemos. Visų pirma įsitikinkite, ar apeliantas neserga tokia liga.
- Jei yra medicininė problema, apie kurią nėra informacijos arba jos nepakanka, teismas turėtų apsvarstyti galimybę nurodyti suteikti daugiau laiko medicininei informacijai ar atitinkamai atnaujintai medicininei informacijai pateikti, jei medicininė problema daro konkretų poveikį bylai.
- Jei byloje yra medicininė ataskaita, teismas turėtų pasakyti, kad jam apie ją žinoma, ir paklausti, ar apeliantas norėtų ką nors pridurti. Atsižvelgdamas į atsakymą, teismas gali pasiteirauti, ar apeliantas dėl tos problemos vartoja vaistus, ir akcentuoti, kad pertrauką galima daryti bet kuriuo metu. Gali būti tikslinga reguliariai daryti trumpas pertraukas.
- Pagrindinė užduotis – valdyti posėdį darant pertraukas, būti budriems dėl apelianto būklės posėdžio metu, stebint, pavyzdžiui, kas sukelia PSTT aukų įvykių prisiminimus; padidėjusį nerimo lygį, kuris kliudo duoti parodymus (kai apeliantas užsisiklėdžia arba gaudinasi); ir bendrauti su teisiniu atstovu bet kokio konkretaus prašymo atveju.
- Atkreipkite dėmesį į stigmos, susijusias su liga asmens kilmės šalyje, poveikį. Belgijoje nagrinėtoje byloje ŽIV sergantis asmuo primygtinai prašė amharų kalbos vertėjo žodžiu iš ne prašytojo kilmės šalies, Etiopijos, dėl ŽIV sergančių asmenų diskriminacijos. Teismas šio prašymo neįvykdė ir sprendimas buvo panaikintas ⁽⁷⁹³⁾.

⁽⁷⁸⁷⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 5.1 dalies ii papunktis.

⁽⁷⁸⁸⁾ Ten pat, 5.1 dalies vii papunktis.

⁽⁷⁸⁹⁾ 2017 m. rugpjūčio 18 d. Talino apygardos teismo (Estija) sprendimas, byla Nr. 3-17-1361.

⁽⁷⁹⁰⁾ Ten pat.

⁽⁷⁹¹⁾ NTK komitetas, Bendroji pastaba Nr. 1 (2014): 12 straipsnis. Lygybė prieš įstatymą, 2014 m. gegužės 19 d., CRPD/C/GC/1, 39 punktas.

⁽⁷⁹²⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 5.1 dalies ii papunktis.

⁽⁷⁹³⁾ 2018 m. gegužės 15 d. Užsieniečių bylų tarybos (RVV/CCE, Belgija) sprendimas 203 815.

Psichikos sutrikimai

- Jei prašytojas sirgo ar serga psichikos liga, turėtų būti pateikta medicininė ataskaita, kurioje išdėstyta ligos anamnezė ir konkrečiai nurodytas tinkamumas duoti parodymus žodžiu. Be to, jei ataskaitoje tai nurodyta, joje turėtų būti paaiškinta, ar tokiems parodymams jo būklė gali turėti įtakos, ar ne ⁽⁷⁹⁴⁾.
- Jei ataskaitos nėra, apsvarstykite, ar reikalingos ekspertų išvados dėl psichikos sveikatos ir ar šiuo tikslu posėdį reikia atidėti ⁽⁷⁹⁵⁾.
- Vertindami žodinius parodymus, atkreipkite dėmesį į ligą ir (arba) sutrikimą, jo poveikį apelianto prisiminimams ir jo svarbą įprastai įtampai, kuri jaučiama duodant parodymus ⁽⁷⁹⁶⁾.
- Kiekvienu atveju apsvarstykite, kokios procesinės priemonės yra reikalingos apeliacinėse procedūrose, kuriose dalyvauja psichologinių problemų dėl traumos, psichikos ligos ir kt. turintys asmenys. Gali būti tikslinga skundą nagrinėti už uždarytų durų.
- Jungtinėje Karalystėje įgaliojimu išnagrinėti skundą be posėdžio reikia naudotis itin atsargiai. Šiuo įgaliojimu derėtų pasinaudoti tik išnagrinėjus ir apsvarsčius bet kokius pareiškimus ir vadovaujantis medicinine ataskaita ⁽⁷⁹⁷⁾.
- Jei apeliantas turi bet kokių medicininių būklių, kurios patvirtintos gydytojų raštuose ar medicininėse ir teisinėse ataskaitose, ypač nurodant tokias diagnozes kaip PTSS ar depresija ir (arba) nerimas, teismas turėtų paklausti ir įsitikinti, ar apeliantas gali tęsti, o apeliantui taip pat pranešama, kad teismui žinoma apie jo medicininę būklę. Taip pat teismui gali pasirodyti tikslinga paklausti, ar kuri nors parodymų, kuriuos apeliantas ketina duoti, dalis gali jį ypatingai nuliūdinti, kad teismas galėtų imtis bet kokių būtinų veiksmų ir kontroliuoti tai, kaip duodami parodymai.
- Jei psichikos liga sergančiam asmeniui neatstovaujama, teismui gali pasirodyti tikslinga jį nukreipti į valstybės narės agentūrą, kuri teikia teisinę pagalbą apeliacinėse procedūrose.
- Nors gali prireikti patikrinti apelianto pareiškimų patikimumą, to nederėtų daryti nuvertinančiais teiginiais, kuriais kvestionuojama apelianto psichikos sveikata ⁽⁷⁹⁸⁾.

Asmenys, kurie jaučia rimtas psichologines ar fizines pasekmes po patirto kankinimo arba kito nežmoniško ar žeminančio elgesio

- Kalbant apie apeliantus, kurie turi atitinkamų medicininių būklių, registruotų bylos dokumentuose, pvz., PTSS, nerimo ar socialinių stresą sukeliančių veiksnių, dėl kankinimo ar kito nežmoniško arba žeminančio elgesio, teismui gali pasirodyti tikslinga posėdžio metu daryti daugiau pertraukų.
- Kankinimo aukos, pavyzdžiui, duodamos parodymus gali nualpti arba jas gali pykinti. Teismas turėtų paklausti, ar prieš tęsiant posėdį asmuo norėtų pertraukos, pasivaikščioti, atsigerti vandens ir kt.

⁽⁷⁹⁴⁾ 1997 m. kovo 10 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas *Aga* (14632; 1997 m. kovo 10 d.).

⁽⁷⁹⁵⁾ Jungtinė Karalystė, 2010 m. bendras pirmininko pranešimas Nr. 2, *op. cit.* (754 išnaša pirmiau), 5.1 dalies vii papunktis.

⁽⁷⁹⁶⁾ 1997 m. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) sprendimas *Aga*, *op. cit.* (794 išnaša pirmiau).

⁽⁷⁹⁷⁾ Ten pat.

⁽⁷⁹⁸⁾ 2018 m. lapkričio 8 d. Talino apygardos teismo (Apeliacinis teismas, Estija) sprendimas Nr. 3-18-808.

Asmenys, kurie jaučia išprievartavimo ar seksualinės prievartos pasekmes

- Gali tekti apsvarstyti, *ex officio*, jei reikia, konkrečias priemones, kuriomis būtų užtikrinta apelianto, kurio atžvilgiu yra traumos įrodymų, tikra teisė kreiptis į teismą. Tokios priemonės gali apimti neformalesnės procedūros priėmimą, duodant jautrius parodymus vaizdo priemonėmis ar raštu, ir skundo nagrinėjimą neviešame posėdyje ⁽⁷⁹⁹⁾.
- Apeliantą gali traumuoti prisiminta seksualinės prievartos patirtis. Apsvarstykite, ar būtina rengti žodinį bylos nagrinėjimą, ar jį reikia rengti tik teisinių argumentų pateikimo tikslais ⁽⁸⁰⁰⁾. Šiuo klausimu padiskutuokite su teisiniais atstovais ir jie turi patikslinti bet kuriuos iš apelianto gautus nurodymus.
- Dėl asmenų, kurie duoda parodymus apie tam tikrų formų patirto smurto, jautrumo teismo kolegiją gali tekti sudaryti iš narių, dėl kurių lyties liudytojui gali pasidaryti lengviau ir taip bus skatinami teisingumo interesai. Jungtinės Karalystės Aukštesnysis teismas pripažino, kad seksualinės prievartos moteriškos lyties auka turi teisę į posėdį, kuriame bylą nagrinėtų tik moterys ⁽⁸⁰¹⁾.
- Gali būti apdairu užtikrinti, kad vertėjas žodžiu būtų tos pačios lyties.
- Standartiniame pranešime apie apeliacinę procedūrą gali būti nenurodyta, ar apeliantas pageidautų konkrečios lyties vertėjo žodžiu. Gali būti apdairu įsitikinti, ar yra teikiama pirmenybė kuriai nors lyčiai. Prireikus posėdį galima atidėti, kad galėtų dalyvauti pageidaujamos lyties vertėjas žodžiu.
- Ne kiekviena moteriškos lyties išprievartavimo ar seksualinės prievartos auka norės moteriškos lyties teisinio atstovo, vertėjo žodžiu ar sprendimus priimančio asmens, tačiau sprendimus priimantis asmuo visada šiuo atžvilgiu turėtų gerbti apelianto norus.
- Jei suderinama su nacionalinėmis procesinėmis taisyklėmis, gali būti apdairu skundą perduoti nagrinėti kitos lyties teismo nariui, jei apeliantas išreiškia norą, kad sprendimus priimantis asmuo būtų kitos lyties. Iš byloje esančios informacijos (pvz., medicininės ir teisinės ataskaitos) paaiškėjus, kad dėl sprendimus priimančio asmens lyties kils tikra grėsmė, kad nebūs duodami patikimiausi parodymai, gali būti apdairu parašyti apelianto teisiniui atstovui akcentuojant tą dokumentą ir paprašyti jo patvirtinti nurodymus dėl bet kokios pirmenybės, teikiamos teismo narių lyčiai.
- Jei dažniausiai rengiami vieši posėdžiai, gali būti apdairu užtikrinti alternatyvias priemones, kai apeliantas yra išprievartavimo ar seksualinės prievartos auka. Kai kuriose valstybėse narėse, tokiose kaip Airija, įprastai rengiami nevieši posėdžiai, tad tokiose valstybėse narėse tokios problemos nekils.
- Jei tai dar nepadaryta, skirkite apeliantui laiko apsilankyti paramos ir konsultacijų tarnyboje. Tokia parama gali, be kita ko, sudaryti sąlygas sukurti saugią aplinką ir papasakoti savo istoriją, taip pat geriau pajęgti papildyti savo rašytinę ataskaitą trumpais žodiniais parodymais.
- Apsvarstykite, ar reikėtų siekti, kad specializuota įstaiga parengtų ataskaitą, kuri padėtų įvertinti, kiek veiksmingai apeliantas gali duoti parodymus.
- Posėdžio pradžioje gali būti tikslinga paprašyti, kad apelianto teisinis atstovas paprašytų bet kurio dalyvaujančio vyriškos lyties teisinio padėjėjo ar stebėtojo išeiti iš posėdžio.
- Bus apdairu paaiškinti, kokios konfidencialumo garantijos taikomos teismo posėdyje.
- Bus apdairu pasakyti apeliantams, kad jie gali laisvai bet kuriuo metu prašyti pertraukos ir jie neturi nurodyti tokio prašymo priežasties.
- Jei apeliantas duoda parodymus, susijusius su seksualine prievarta, ir atrodo sunerimęs C.K., gali būti apdairu padaryti trumpą pertrauką.
- Patikinkite apeliantą, kad posėdis yra konfidencialus (jei taikoma).
- Gali būti taip, kad apeliantas atskleis, kada buvo išprievartautas, tik pajutęs, kad gali pakankamai pasitikėti teismu, kad atskleistų tokią informaciją. Taip nutikus, gali būti tikslinga atidėti posėdį, kad apeliantas galėtų kreiptis į atitinkamą paramos ir konsultacijų tarnybą. Teismas turėtų vengti asmeniui padaryti papildomą žalą, versdamas jį duoti parodymus ir atgaivinti traumuojančią patirtį jam nepasirengus.
- Esant susijusioms byloms, pvz., kuriose dalyvauja susituokusi pora, ir jei viename ieškinyje yra parodymų, kurie yra jautrūs ir nežinomi kitam apeliantui (pvz., apie išprievartavimą), gali prireikti praktinių priemonių tam suvaldyti tiek posėdyje, tiek priimant sprendimą.

⁽⁷⁹⁹⁾ Prieglobsčio ir imigracijos teismas / Apeliacijų dėl imigracijos nagrinėjimo institucija (Jungtinė Karalystė), Apeliacijų dėl imigracijos nagrinėjimo institucija. Su lytimi susijusio prieglobsčio gairės, 2000 m. lapkričio 1 d., 5.6 dalis, kaip Aukštesnysis teismas (Jungtinė Karalystė) pripažino ir taikė 1994 m. liepos 29 d. sprendime *Tiganov* (11193) ir 1997 m. kovo 25 d. Aukštesniojo teismo (Jungtinė Karalystė) 1997 m. kovo 25 d. sprendime *Akyol* (14745).

⁽⁸⁰⁰⁾ Tarptautinės apsaugos apeliacinis teismas (Airija), Pirmininko rekomendacija Nr. 2019/1 dėl įrodymų iš apeliantų ir kitų liudytojų rinkimo, 4.2 punktas.

⁽⁸⁰¹⁾ 1994 m. UKUT sprendimas *Tiganov*, *op. cit.* (799 išnaša pirmiau); 1997 m. UKUT sprendimas *Akyol*, *op. cit.* (799 išnaša pirmiau).

Asmenys, kurie jaučia išprievartavimo ar seksualinės prievartos pasekmes

- Jei skundą pateikia vyras ir žmona, žmona gali nenorėti duoti parodymų dėl išprievartavimo ar seksualinio smurto, nes vyrui tai gali būti tabu ir (arba) jis gali apie tai nieko nežinoti. Užtikrinkite, kad tokia apeliante galėtų duoti parodymus nedalyvaujant vyrui ir (arba) partneriui.
- Nepamirškite, kad asmeninio pobūdžio klausimai užduodami jautriai. Kilus tokiai problemai, teismui gali pasirodyti tikslinga įsikišti, kad reikalai pajudėtų, arba pabrėžti, kad dalykas yra labai rimtas ir (arba) jautrus ir kad klausinėjimo būdas yra netinkamas.

Prekybos žmonėmis aukos

- Iš pat pradžių siekite, kad šalys patikintų, jei taikoma, kad tam tikras jautrus klausimas yra nediskutuotinas, ir paaiškinkite, jei taikoma, kad tuo aspektu klausimai nebus užduodami, kad apeliantas žinotų, jog ta tema nebus kalbama.
- Prekybos žmonėmis aukos gali nepajėgti atskleisti savo asmeninės istorijos, kol nuo jų atvykimo į valstybę narę dienos praeis tam tikras laikotarpis ⁽⁸⁰²⁾.
- Kanados jurisprudencija rodo, kad duodant parodymus prieš prekiautojus žmonėmis viešame posėdyje turi kilti tikra grėsmė, kad jie sužinos liudytojo tapatybę. Prekiautojų įtakos sfera gali būti labai reikšminga ir jie gali norėti siekti atkeršyti ⁽⁸⁰³⁾.
- Teismui gali pasirodyti tikslinga leisti prekybos žmonėmis aukai neduoti žodinių parodymų, tuo pat metu užtikrinant, kad panorėjusi ji gali duoti parodymus žodžiu, įskaitant, jei tinkama, konfidencialius klausimus.
- ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 2011/36/ES 12 straipsnio 4 dalimi (ir nustatytomis nuostatomis dėl teisinių konsultacijų bei teisinio atstovavimo, užtikrinančio aukos konfidencialumą, bei dėl pageidaujamos apklausėjo ir vertėjo žodžiu lyties) prekybos žmonėmis aukos apsaugomos nuo antrinės viktimizacijos reikalaujant, kad valstybėse narėse būtų vengiama:
  - „a) nereikalingų pakartotinių apklausų tyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir teismo proceso metu;
  - b) aukų ir kaltinamųjų akistatos, be kita ko, duodant parodymus, pavyzdžiui, vykstant apklausoms ir kryžminei apklausai tam naudojant atitinkamas priemones, įskaitant atitinkamų ryšių technologijų naudojimą;
  - c) duoti parodymus viešame teismo posėdyje; taip pat
  - d) užduoti nebūtinus klausimus apie asmeninį gyvenimą.“

⁽⁸⁰²⁾ 2010 m. Aukštesniojo teismo (IAC, Jungtinė Karalystė) sprendimas AZ (prekybos žmonėmis aukos moterys) Tailandas / SSHD, *op. cit.* (487 išnaša pirmiau), 116 punktą, kuriame visų pirma pažymimas UNHCR dokumentas Tarptautinės apsaugos gairės: 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio A dalies 2 punkto ir (arba) jos 1967 m. protokolo dėl pabėgėlių statuso taikymas prekybos žmonėmis aukoms ir asmenims, galintiems tapti prekybos žmonėmis aukomis, 2006 m. balandžio 7 d., HCR/GIP/06/07, 48 punktą. Taip pat žr. Pasaulio sveikatos organizacija, Londono higienos ir tropinių vaistų mokykla ir Europos Komisijos „Daphne“ programa, PSO etikos ir saugumo rekomendacijos dėl prekybos žmonėmis moterų aukų apklausos, 2003 m.

⁽⁸⁰³⁾ Žr., pavyzdžiui, 2007 m. liepos 29 d. Federalinio teismo (*Cour fédérale*, Kanada) sprendimas Streanga / Kanada (pilietybė ir imigracija), 2007 FC 792; 2008 m. vasario 20 d. Federalinio teismo (*Cour fédérale*, Kanada) sprendimas Streanga / Kanada (pilietybė ir imigracija), 2008 FC 231.

Kaip susisiekti su ES

Asmeniškai

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai *Europe Direct* centrų. Artimiausio centro adresą galite rasti internetu (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lt).

Telefonu arba raštu

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu: 00 800 6 7 8 9 10 11 (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokestį),
- šiuo standartiniu numeriu: +32 22999696,
- naudodami šią formą: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lt.

Internetas

Online

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje Europa (european-union.europa.eu).

ES leidiniai

ES leidinius galite peržiūrėti arba užsisakyti adresu op.europa.eu/lt/publications. Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į Europe Direct arba į vietos dokumentų centrą (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lt).

ES teisė ir susiję dokumentai

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1951 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

ES atvirieji duomenys

Portale data.europa.eu suteikiama prieiga prie ES institucijų, įstaigų ir agentūrų atvirųjų duomenų rinkinių. Šiuos duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais. Be to, portale suteikiama prieiga prie daugybės Europos šalių duomenų rinkinių.

BZ-03-19-226-IT-C

■ Europos Sąjungos
leidinių biuras

ISBN 978-92-9487-134-3